

II. Przegląd piśmiennictwa

A. Dział prawniczy

1. Prawo karne, proces karny i inne nauki kryminologiczne.

Bystroń Jan St.: *Przysłowia polskie*. Kraków, Akademia Umiejętności, 1933, str. 260.

Kryminologowie zainteresują przysłowia dotyczące życia prawnego (str. 120 nast.).

Z przytoczonych w książce można wybrać niektóre jako szczególnie charakterystyczne i zestawić według grup.

Kradzież: Tak to złodziej, co przyjmuje, tak ten, co kradnie (zrównanie pasera ze złodziejem); i ten złodziej, co kradnie, i ten, co złodziejowi drabinę trzyma (zrównanie sprawcy i pomocnika); kto kradnie, ten zawsze złodziejem (prawdopodobnie domniemanie winy w razie podejrzenia o recydywę); dalej powiedzenia ujmujące pobłażliwie sprawę kradzieży (możnaby mówić o etyce złodziejskiej, bo niewątpliwie stamtąd pochodzą): kiedy kraść, to dobrze, kiedy jeść, to mądrze¹⁾; nie za to biją, że ukradł, ale że źle schował; pięknie ukraść jest to jedno, jakoby kupić; nie będziesz kradł, nie będziesz jadł; u kogo ukradziono, tego obieć (niech każdy pilnuje swego); wreszcie powiedzenia dotyczące taktyki kradzieży: daleko kraść, a blisko się żenić; i cygan koło domu nie kradnie; tam źle kraść, gdzie, złodziej sam gospodarz; do sieci wpadnie, kto z głupim kradnie.

Inną genezę ma powiedzenie: kto kradnie, temu łapa upadnie. Jest to resztką dawnej formuły zaklęcia przeciw złodziejom książek, wpisywanej na kartach tytułowych.

Kara: bez kary niema miary; jednego skazanie, wielu postwach (prewencja generalna); karanie słuszne, lekarstwo duszne; zasłużona kara, nie krzywda; dobry człowiek nie frasuje się, gdy szubienicę widzi; niemiło złodziejowi na szubienicę patrzeć; zbyt ni dowcip prowadzi na szubienicę; klucze do rąk, drabkę na szubienicę (o człowieku, któremu zbyt się ufa i który zaufania nad-

¹⁾ Tak u Prof. Bystronia, przypuszczam jednak, że układ jest odwrotny: Kiedy jeść, to dobrze, kiedy kraść, to mądrze.

używa); od rzemyka do kozika, od kozika do konika, potem na szubienicę (stopniowanie obiektów kradzieży); wreszcie maksyma pesymizmu społecznego: bogatego i na szubienicy djabli nie wezmą, a biednemu człowiekowi lada sznurek ziobi amen.

Proces: niemasz skarżyciela, niemasz sędziego (powiedzenie w tej formie mało znane kołom prawniczym, gdzie można spotkać się z przytoczeniem tej samej zasady w języku obcym); złodzieja obiesiwszy po ortel (a więc w odwrotnym porządku, jak należy, na oznaczenie nieformalnego postępowania); co do zwrotów jak: za niego mogę dać głowę, iść w ogień — przypuszcza Prof. Bystroń, że są to przeżytki dawnych współprzysiężników, którzy ręczyli za przysięgającego, i sądów Bożych z prośbą ogniową; obustronny świadek; świadek na wszelki wypadek (o niewiarygodnych świadkach); jaby mógł na to pod szczerem niebem przysięgać (śląski przeżytek dawnej przysięgi, składanej na niebo).

Są także w przysłowiaach wspomnienia tortur: być (pleść, gadać) jak na mękach; plecie jak Piekarski na mękach (dotyczy historycznej sprawy obłąkanego Piekarskiego, który dokonał zamachu na Zygmunta III); daj go katu, pal go kat (oznaczało wzięcie na tortury); pal go sześć (rozumie się sześć razy, autor odnosi to do przypalania płonącym kwaczem); wziąć w kluby (opanovać, okiełzać, kluba jest rodzajem kołowrotu używanego do tortur).

Trudne do wytłumaczenia wyrażenie: psy na kimś wieszac (zniesławiać) łączy autor z niemiecką karą dźwigania psów dla gwałcicieli miru, rabujących publicznie .

Niektóre z tradycyjnych powiedzeń prawnych mogłyby odżyć w obecnym języku sądowym. Narazie niema tendencji do czerpania z dawnego języka, niesłusznie zanika nawet „lico czynu”.

Nadto byłoby pożądane opracowanie przez kryminologa zespołu takich powiedzeń celem odtworzenia kultury prawnej społeczeństwa na tej podstawie (w języku francuskim wydał dzieło obejmujące całość materiału prawnego Chaisemartin, *Proverbes et maximes du droit germanique*, Paris 1891).

Na razie kryminologja kroczy w Polsce przeważnie tylko po torze dogmatyki prawa.

Prof. Dr. Józef Jan Bossowski (Poznań).

Kwieciński Henryk: Grafologja sądowa. Warszawa, „Biblioteka Polska”, 1933, str. 259.

Autor sprawujący od lat kilkunastu funkcję biegłego sądowego w stolicy, dzieli się w swej pracy z czytelnikami doświadczeniami, jakie uzyskał w ciągu swej praktyki, rozpoczynwszy ją jako

samouk na polu t. zw. grafologii sądowej. Autor nadał też swej książce tytuł „Grafologja sądowa”, jakkolwiek w treści dziełka traktuje przeważnie o ekspertyzie pisma, w zastosowaniu do potrzeb sądowych. Zgodnie z przyjętymi ustaleniami w nauce, sądowa ekspertyza pisma, stanowi tylko jeden z działów współczesnej kryminalistyki i tylko z tego stanowiska może być przedmiotowo rozpatrywana. Takie właśnie stanowisko zajmują nowocześni kryminolodzy (Bischoff, Locard, Seelig, Streicher, Türkei), idąc po linii uznania porównawczych badań pisma, przy możliwie wyczerpującym zastosowaniu metod naukowych, a separując się ściśle od docieków czysto grafologicznych o charakterze intuicyjno-charaktereologicznym. W konsekwencji zarzucono przestarzałą terminologię „grafologja sądowa” i zastąpiono ją określeniem „sądowa ekspertyza pisma”. W naszej praktyce krajowej, o tej sprawie jeszcze głucho, jakkolwiek z uwagi na nowoczesne zasady naszego ustawodawstwa karnego, sprawa jest wielce aktualną. Z tego też powodu trudno robić zarzut autorowi, — nie mającemu przygotowania kryminologicznego, — skoro dotychczas oficjalne okólniki i wezwania władz sądowych nie mogą wziąć rozbratu z zakorzenionym terminem „grafolog sądowy”.

W treści książki autor omawia szereg zagadnień w dziedzinie badania pisma, traktując je przeważnie w sposób pobieżny i ogólnikowy. N. p. twierdzi na str. 181, „że pismo maszynowe najdokładniej zdradza czas dokonania fałszerstwa, jego miejsce, a więc pośrednio i sprawcę”. Przeciw tego rodzaju uogólnieniom należy się zastrzec, gdyż podawane tu i ówdzie wypadki ustaleń (identyfikacji) pisma maszynowego — wprawdzie wielce interesujące jako przyczynki do kazuistyki kryminalistycznej — występują naogół dość sporadycznie i żadną miarą nie upoważniają do wysuwania tego rodzaju kategoriycznych uogólnień, na rzecz doskonałości metody badania pisma maszynowego. Niedomówień w książce jest szereg, choćby tylko wymienić brak jakiegokolwiek objaśnienia tycaącego się używania „uniwersalnego grafometru”, którego reprodukcja znajduje się na str. 187. Pozatem cechuje książkę p. Kwiecińskiego zupełny brak cytowania źródeł i literatury oraz zbyt dyskretnie przejście nad kwestją ujemnej strony dzisiejszego stanu sądowej ekspertyzy pisma. Kto zna niski poziom ekspertyzy pisma w kraju, nie będzie zdziwiony, że dla licznej plejady dorosłych grafologów, książka p. Kwiecińskiego, potrącająca bądź co bądź, o szereg zagadnień tym „znawcom” niewątpliwie nieznanymi, będzie posiadała znaczenie rewelacyjne. Praca p. Kwiecińskiego, kwa-

lifikuje się do kategorii wydawnictw o charakterze popularno naukowym. Na dzieło o znaczeniu naukowym w tej dziedzinie, zapewne wypadnie czekać naszemu piśmiennictwu jeszcze dość długo.

Książka wydana jest starannie pod względem zewnętrznym i ilustruje ją szereg udatnych reprodukcji foto- i mikrofotograficznych z praktyki autora.

Dr. Władysław Sobolewski (Warszawa)

Kodeks karny wojskowy. Warszawa, F. Hoesick, 1933, str. 64.

Broszura stanowi Nr. 71 Hoesicka tekstów ustaw i zawiera Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 21 października 1932, ustanawiające kodeks karny wojskowy oraz Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 21 października 1932, ustanawiające przepisy wprowadzające. Do tych rozporządzeń dodano skrowidz

Dr. J. K. Gidyński (Poznań).

Lemkin Rafał, Dr.: Sędzia w obliczu nowoczesnego prawa karnego i kryminologii. Warszawa, 'wydawnictwo Instytutu Kryminologicznego Wszechnicy Polskiej, 1933, str. 142.

Autor podzielił pracę na trzy części. W pierwszej mówi o władzy sędziego w świetle doktryny, ustawodawstwa i przemian społeczno-politycznych, w drugiej — o prawnych i kryminologicznych podstawach wymiaru kary i wpływu ich na funkcję sędziowską a w ostatniej części porusza autor kwestje specjalizacji sędziego karnego.

W związku z reformą prawa karnego oraz z ogromnem rozszerzeniem władzy sędziowskiej i ze zmianą jej charakteru, wskazuje autor na konieczność wyodrębnienia w sądownictwie sędziów, którzyby zajmowali się jedynie sprawami karnymi a przytem mieli specjalne przygotowanie naukowe. Trudno bowiem wymagać, by sędzia nie mający specjalnego przygotowania naukowego mógł stawić dobrą prognozę społeczną czy penologiczną. Postawienie bowiem dobrej prognozy społecznej jest uzależnione od przeprowadzenia dokładnych badań nad przestępcą samym, od poznania tych wszystkich czynników (endo- i egzogennych), które go do przestępstwa popchnęły. Dopiero po przeprowadzeniu dokładnych badań kryminologicznych i środowiskowych (za pośrednictwem osób trzecich) będzie sędzia mógł wyrobić sobie zdanie o przestępcy i zależnie od tego postawić prognozę społeczną. Trzeba jednak

podkreślić, że prognoza ta będzie posiadała wartość jedynie wówczas, kiedy sędzia, który ją stawia, będzie należycie naukowo przygotowany.

Podobnie z prognozą penologiczną! Jedynie wówczas będzie ona wartościową, jeśli sędzia będzie wiedział jak wygląda w praktyce wykonanie kary, czy środka zabezpieczającego i jeśli będzie wiedział jaki wpływ wywiera dana sankcja na takich czy innych przestępców. Dopiero wówczas, kiedy sędzia przy wyborze środka karnego (czy zabezpieczającego) uprzytomni sobie to wszystko, będzie można wybrać dla danego przestępcy właściwy rodzaj kary (czy środka zabezpieczającego) i ustalić czas trwania tejże sankcji. Jeśli sędziowie przy wyrokowaniu wszystkie te momenty wezmą pod uwagę, będzie można mówić o racjonalnej walce z przestępczością. Specjalizacja jest jednak nieodzowną.

O konieczności wprowadzenia specjalizacji mówi się w ostatnich czasach coraz więcej, coraz częściej też porusza się to zagadnienie na międzynarodowych zjazdach prawników (ostatnio w Palermo), stąd też należy się spodziewać, że może niedługo już — wyodrębnienie w sądownictwie specjalnych sędziów karnych będzie faktem dokonany. Praca dr. Lemkina jest w każdym razie dobrem przygotowaniem gruntu pod tę reformę.

Omawianą książkę przeczyta z zaciekawieniem każdy prawnik, konieczne zaś winni ją przeczytać sędziowie i ci, co prowadzą dochodzenia, tembardziej, że znajdują w niej cały szereg rzeczy, które będą dla nich niejednokrotnie nowością, wystarczy, że wspomnę tu choćby o tak zwanej ekspertyzie kontradiktoryjnej, o której mówi autor w ostatniej części swej pracy.

Mag. pr. Czesław Matysiak (Poznań).

P a p i e r k o w s k i Zdzisław Dr.: Dowód poszlakowy w postępowaniu karnem. Studium procesowo-prawne. Lublin, Biblioteka Uniwersytetu Lubelskiego, 1933, str. 149.

Po ogólnych uwagach o dowodzie (z uwzględnieniem angielskiego prawa dowodowego) zajmuje się autor istotą, konstrukcją i wymogami dowodu poszlakowego, daje rys historyczny tego dowodu, a w ostatnim rozdziale ocenia jego wartość, dochodząc do (słusznej) tezy), że dowodu poszlakowego nie można już zgóry uważać za mniej przekonywający i mniej pewny od dowodu bezpośredniego zwłaszcza że dowody bezpośrednie (zeznania świadków, przyznanie) często zawodzą, co wykazuje argumentami z dziedziny psychologii.

Dalszych równie silnych argumentów dostarczyłoby autorowi sięgnięcie do zbiorów wypadków kryminalnych (nazywam je kronikami kryminalnemu choć nie jest to nazwa ogólnie przyjęta) i wymienienie tych spraw (bardzo licznych), które nie budzą żadnych wątpliwości, choć zachodził tylko dowód poszlakowy (np. sprawa Landru, Haarmanna z Hanoweru, Demkego z Śląska itd.), podczas gdy uznano za pomyłki sądowe wyroki oparte na dowodzie bezpośrednim (np. sprawa kapitana Emila de La Roncière). W badanej przezemnie niedawno sprawie Józefa Jakubowskiego należało poddać wyrok krytyce i zastrzeżeniom nie dlatego, że oparto go na poszlakach, lecz z tego powodu, że fakty objęte poszlakami nie miały dostatecznie silnej podstawy faktycznej, a związek między ogniwami dowodowemi przyjęto w sposób zupełnie dowolny; zachodziły zatem błędy przy tworzeniu dowodu z poszlak, ale takie, które nie wynikały z jego istoty i mogły równie silnie zaważyć na szali w razie dowodu bezpośredniego.

Praca opiera się na dokładnem zbadaniu literatury przedmiotu. Na dobro autora należy również zaliczyć sprostowanie mylnych poglądów w przedmiocie angielskiego prawa dowodowego.

Słuszny żal może mieć autor do drukarni. „Errata” nie obejmują wszystkich zniekształceń i pomyłek, których bardzo wiele dostało się do tekstu, nawet co do imion własnych.

W rejestrze literatury procesowej należy niniejszą pracę określić jako pozycję dodatnią.

Prof. Dr. Józef Jan Bossowski (Poznań).

Rab i n o w i c z Leon Dr.: Podstawy nauki o więziennictwie. Warszawa, Gebethner i Wolff, 1933, str. 455.

Punktem wyjścia rozważań autora jest stwierdzenie, że walka z przestępczością przesuwana się z płaszczyzny wyrokowania na teren wykonania kary; idąca w tym kierunku ewolucja musi jednak napotkać na olbrzymie trudności i to nietylko na przeszkody natury materialnej i technicznej, lecz także na przeszkody tkwiące w swym charakterze obecnego systemu penitencjarnego, który jest tworem minionego wieku i opiera się ciągle jeszcze na zasadach szkoły klasycznej.

Autor zaznacza, że więziennictwo jako nauka nie wyszło jeszcze poza ramy czysto administracyjnego ujmowania ludzi, rzeczy i systemów — wbrew temu musi się je porwać w wir twórczej; myśli naukowej i odmłodzić przez wchłonięcie bogatego dorobku współczesnej kryminologii.

Świadomie (jak zaznacza) pominął autor szereg zagadnień teoretycznych i praktycznych, jak postępowanie wobec młodocianych, wobec kobiet, w okresie po wyjściu z więzienia, problemy techniczne życia więziennego, zagadnienia budownictwa więziennego, a poprzestał na zbadaniu ustroju penitencjarnego w jego procesie rozwojowym, jego struktury i systemów, jego podstaw, możliwości i przeobrażeń.

W tym zakresie dał materiał wyczerpujący. Podzielił go na pięć grup: w pierwszym rozdziale (str. 1—113) przedstawia początki i kształtowanie się nowoczesnego więziennictwa (na str. 100 nast. stenograficzny skrót ewolucji z charakterystyką każdego okresu, na str. 103 nast. zestawienie zwykłych względnie zniżkowych okresów tendencji wychowawczej), drugi rozdział zajmuje się systemem celkowym (str. 115—158), trzeci (str. 161—262) systemem progresywnym (na str. 257 nast. trafna charakterystyka systemu nagród i ulg, autor widzi w tem materializację myśli penitencjarnej, gdyż apeluje się do tych instynktów więźnia, które go do więzienia zaprowadziły, zamiast je stłumić lub przynajmniej zneutralizować, nadto zachodzi obawa automatyzacji zniechęcającej i zastygłej, wreszcie obawa zamiany systemu na zmechanizowany szablon, na str. 260 trafne określenie nowoczesnego systemu penitencjarnego, że jest to system progresywny plus myśl wychowawcza lub uspołeczniająca, a o tern „plus” należy nieustannie pamiętać, bo niewyszkolony personel więzienny ma naturalną dążność do ograniczenia systemu jedynie do jego kośćca, mającego służyć do celów dyscyplinarnych), czwarty rozdział (str. 265—338) ujmuje rolę antropologii kryminalnej w nowoczesnym więziennictwie, zestawiając trzy zasadnicze daty w jej rozwoju (1876 — rok wydania „Człowieka zbrodniczego”, 1907 — rok założenia pierwszego w świecie laboratorium antropologicznego przy więzieniu w Brukseli, 1925 — rok uznania przez świat naukowy konieczności wprowadzenia antropologii do więzień na Kongresie Penitencjarnym w Londynie) i wskazując na konieczność (str. 293 nast.) urzędzenia w każdym więzieniu obok służby antropologicznej także „służby środowiskowej” dla badania momentów społecznych, dalej „służby pedagogicznej” dla badania momentów indywidualnych, wreszcie „służby psychiatrycznej” dla wypadków, gdy badania psycho-patologiczne wkraczają w dziedzinę psychiatrii i wymagają oddziałów lub klinik psychiatrycznych przy więzieniu — jakkolwiek autor uświadamia sobie zachodzące na razie przeszkody i szczegółowo je omawia (str. 334 nast.), wreszcie ostatni (piąty) rozdział (str. 341—442) poświęcony jest roli wychowania w nowo-

czesnem więziennictwie, opierając się na poglądach na niepoprawność: pedagogicznym, społecznym, antropologiczno - kryminalnym i karnym i podkreślając niezbędność wprowadzenia do więzienia specjalnie wyszkolonych pedagogów.

Przy omawianiu poruszonych w pracy problemów uwzględniono literaturę (obok polskiej francuską, angielską i amerykańską, włoską i niemiecką), obowiązujące ustawodawstwo i projektowane zmiany, dotychczasowe wyniki reform i eksperymentów, dyskusje i uchwały zjazdów penitencjarnych.

Literacka łatwość słowa pozwala autorowi na charakterystykę niektórych poczynań penitencjarnych w sposób nietylko przekonywający, lecz wstrząsający np. gdy uzasadnia (str. 137 nast.) tezę, że samotność nie stanowi dla więźnia pokuty i nie przyczynia się do jego poprawy, lecz wręcz przeciwnie doprowadza go do rozkładu psychicznego.

Książka znajdzie niezawodnie zwolenników i przeciwników. Przeciwnikami będą ci, którzy ciągle jeszcze nie chcą uznać i zrozumieć znaczenia nauk przyrodniczych dla prawa karnego i łudzą się, że objawy życia można zwalczać i opanować skutecznie przepisami prawnymi, nie sięgając w samo życie i nie badając żywego człowieka, przeciwnikami będą również ci, co opierają się na przedwojennej literaturze rosyjskiej i przystępują do zagadnień penitencjarnych z poglądami czerpanymi ze „wspomnień z martwego domu”, bo zrazi ich trzeźwa i realna metoda autora.

Niewątpliwie jednak ani jedni ani drudzy nie przyczynią się do skutecznego zwalczania przestępczości.

Założeniem autora jest cel niewątpliwie daleki, lecz do tego celu należy dążyć i doń się zbliżyć pod hasłem realnej difesa so-

Prof. Dr. Józef Jan Bossowski (Poznań).

Beiträge zur kriminalistischen Symptomatologie und Technik. Graz, 1931, str. 173, 69 tablic.

Pod powyższym tytułem, ukazało się pod redakcją wiedeńskiego kryminologa prof. Türkla, dzieło zbiorowe z dziedziny symptomatologii i techniki kryminalnej, na które to dzieło złożyły się prace jedenastu badaczy tej dziedziny wiedzy kryminalistycznej. „Beiträge” jest dalszym ciągiem omówionego już na łamach „Ruchu” (Zeszyt II 1933 str. 256—258) wydawnictwa p. t. „Fälschung”. Z natury rzeczy treść książki nie jest ścieśniona tylko do pewnej, wybranej dziedziny z symptomatologii kryminalnej, lecz obejmuje cały szereg zagadnień, z których jedne ujęte są w odrębne, luźne rozdziały, inne znów tworzą grupowe kompleksy

opracowań poszczególnych tematów. Zgodnie z założeniem tytułu, „Beiträge” nie są podręcznikiem symptomatologii kryminalnej, ani też nie wyczerpują olbrzymiej zresztą, dziedziny nauki o śladach. Tem nie mniej, dzięki racjonalnie przemyślanemu układowi, dzieło przedstawia się jako szarmonizowana i dobrze zmontowana całość. Myśl koncentrowania pod względem wydawniczym, rozproszkowanych dotychczas prac i wyników badań w kryminalistyce i udostępnieniu ich tym sposobem szerszym kołom prawników-praktyków, którzy nie mają przeważnie możliwości przedsięwzięcia mozolnych poszukiwań w specjalnej literaturze naukowej, uważam za bardzo szczęśliwą. Oby tylko przedwcześnie śmierć dotychczasowego, niestrudzonego Redaktora omawianego wydawnictwa, nie stanęła na drodze dalszemu rozwojowi rozpoczętej akcji.

Z wspomnianych wyżej opracowań grupowych, na szczególną uwagę zasługują prace prof. M. A. B i s c h o f f a oraz D-rów M e z g e r a, H e e s s a i R a l l a, dotyczące się badania atramentów, ze specjalnem uwzględnieniem metod chemicznego i fizykalnego badania identyczności i wieku atramentów. Publikacje te zawierają wyczerpujące opisy ostatnich wyników badań na tem polu. Grupę tę uzupełnia referat pióra profesorów T ü r k l a i D a i m e r a o atramentach niewidzialnych, któremi posługują się—jak wiadomo—zarówno przestępcy kryminalni jak i agenci wywiadów poszczególnych krajów. Do grupy następnej należą prace T ü r k l a, L o c h t e g » i H a s c h a m o v e j, traktujące o technice badania kurzu i prochu i jej zastosowaniu w kryminalistyce.

Pozostałe opracowania są referatami tyczącymi się poszczególnych działów symptomatologii kryminalnej, z których wysuwa się na plan pierwszy doskonała praca T ü r k l a o śladach pozostawionych przez palaczy tytoniu. Autor podaje szczegółową analizę metody badania zarówno popiołu z papierosów, cygar i fajek, jak i ustników, ogarków, bibułek papierosowych, a także drewniek oraz pudełek zapalczanych.

Mezger, Haslacher i Heess, w rzeczowo opracowanym referacie, omawiając wyniki badania w dziedzinie identyfikacji narzędzi zbrodni, a w szczególności noży, łomów, dłut, siekier, pil i świdrów. T ü r k e i w artykule p. t. „Kontinuitätstrennung der Metalle” zwraca uwagę na identyfikacyjne znaczenie powierzchni przecięć drutów metalowych, przy zastosowaniu metody mikrograficznego badania struktury płaszczyzn przecięcia. Ten sam autor w krótkiej wzmiance wspomina o niecodziennym wypadku skupienia się siedmiu kolejno wystrzelonych pocisków stalowych, jakie utkwiły w lufie karabinowej. Interesujący artykuł o zastosowaniu promieni cieplnych (pozaczerwonych) w fotografii kryminali-

stycznej opublikował *D a n c k w o r t t*. Zastosowanie płyt, specjalnie uczulonych na promienie pozaczzerwone, przy zastosowaniu sączyka rubinowego, pozwala obecnie na dokonywanie zdjęć fotograficznych pisma, znajdującego się wewnątrz zaklejonej koperty. Wydawnictwo zamyka artykuł *T ü r k l a o* „ektopatoskopji człowieka ubranego” pod którym to określeniem autor rozumie naukę pomocniczą, mającą na celu ułatwienie ustalenia tożsamości osoby, przy pomocy badania patologicznych cech tych części ciała człowieka, które w normalnym trybie ludzkiego współżycia, są zazwyczaj dostępne oku bliźniego. Autor podnosi w konkluzji potrzebę wprowadzenia w życie tego nowego działu w kryminalnej służbie rozpoznawczej. Zdaniem naszym jednak, postulat autora, rozpatrywany ze stanowiska praktyki kryminalistycznej — jako oparty na metodzie zbyt specjalnej i skomplikowanej — posiada mało szans realizacji.

Książka zawiera bogaty materiał ilustracyjny; w postaci 131 świetnie wykonanych reprodukcji foto- i mikrofotograficznych, jakie wyszły z laboratoriów autorów.

Dr. Władysław Sobolewski (Warszawa)

Marbe Karl, prof.: *Der Strafprozess gegen Philipp Halsmann. Aktenmäßige Darstellung und kriminalpsychologische Würdigung*. Lipsk, Hirschfeld, 1932, str. 163.

22-letniego studenta techniki w Dreźnie Filipa Halsinanna uznano wyrokiem sądu przysięgłych w Insbruku (Tyrol austri.) winnym ojcobójstwa. Proces toczył się w latach 1928 i 1929. Rozprawa odbyła się dwukrotnie (wskutek uchylecia pierwszego wyroku przez instancję kasacyjną). Pierwszym wyrokiem przyjęto morderstwo (rozmyślne pozbawienie życia), drugim zabójstwo (pozbawienie życia przez działanie, podjęte nie w zamiarze zabicia, lecz w innym zamiarze nieprzyjaznym)¹⁾. W pierwszym wyroku kara opiewała na dziesięć lat, w drugim na cztery lata ciężkiego więzienia. Po odbyciu części kary (ośmiu miesięcy, jednak łącznie z aresztem śledczym przeszło dwu lat) Halsmanna ułaskawiono wskutek podania o łaskę, wniesionego przez sędziów przysięgłych, którzy wydali orzeczenie o winie w drugiej rozprawie. W tem podaniu zaznaczono, że przysięgli obstają przy wydanem poprzednio orzeczeniu, a jako powody uzasadniające ułaskawienie przytaczają, że ciężko dotknięta rodzina jest pozbawiona żywiciela (Filip Halsmann był po śmierci ojca jedynym mężczyzną w rodzinie), że ska-

¹⁾ Kryterja morderstwa i zabójstwa według k. k. austr.

zany wiódł poprzednio życie nieposzlakowane, i że orzeczenie o winie opierało się tylko na poszlakach.

Sprawa ta wywołała w publicystyce ożywioną dyskusję (za winą względnie niewinnością Halsmanna), przyczem w toku polemiki nie brakło tonów bardzo namiętnych. W omawianej obecnie pracy przedstawia prof. Marbe przebieg sprawy na podstawie aktów sądowych i stara się wyjaśnić momenty niewątpliwie trudne do zrozumienia drogą analizy psychologicznej.

Jak było z dowodami? Były tylko poszlaki i to (trzeba zaznaczyć) poszlaki nikłe. Ojciec Filipa Halsmanna postradał życie w czasie wycieczki turystycznej w Alpach tyrolskich, zwłoki jego znaleziono leżące w strumieniu. Syn był j e d y n y m towarzyszem jego wycieczki, a pogarszało sytuację wprost absurdalne tłumaczenie się jego, iż szedł kilka metrów przed ojcem, usłyszał jego krzyk i zobaczył ciało spadające z górskiej drogi. Temu tłumaczeniu nie można było dać wiary, bo miejsce zgoła nie było niebezpieczne, na zwłokach stwierdzono przeszło dziesięć ran zadanych w głowę i były wyraźne ślady, że silnie krwawiące zwłoki wleczono po piasku i trawie do strumienia. To były poszlaki winy, natomiast za niewinnością przemawiał zupełny brak motywu wobec dobrych stosunków rodzinnych i brak śladów krwi na osobie i ubraniu domniemanego przestępcy mimo zadania znacznej ilości ciosów i wleczenia zwłok.

Po przedstawieniu stanu faktycznego przechodzi Marbe do momentów psychologicznych i podkreśla, że nie uwzględniono psychologii zmęczenia (Halsmann odbywał od kilku dni razem z ojcem bardzo forsowne wycieczki turystyczne, przy różnicy poziomu znacznie ponad 1.000 m w ciągu dnia) i psychologii pamięci. Jeżeli się to uwzględni, to (rozumuje autor) okaże się, że przemęczenie mogło wywrzeć niekorzystny wpływ na zatrzymanie spostrzeżeń w pamięci, wskutek tego Halsmann wypełniał luki w pamięci własną rekonstrukcją (niezgodną z istotnym przebiegiem faktów, przyczem wzruszenie z powodu śmierci ojca również zaznaczyło swój wpływ ujemny); wobec tego tłumaczenie się Halsmanna nie koniecznie musi się uważać za poszlakę jego winy, bo można je pogodzić z jego niewinnością, a to tem więcej jeszcze, że według eksperymentu dokonanego przez psychologa (prof. Erismanna z Innsbruka) całe zająście i ukrycie się ewentualnego nieznanego mordercy w terenie nie wymagało ze względu na ilość i rodzaj zadanych ciosów oraz układ terenu więcej niż kilkadziesiąt sekund.

Marbe nie stara się przywłaszczyć sobie roli sędziego, lecz dąży do wykazania, że absurdalność tłumaczenia się oskarżonego

nie może sama przez się pogрузić oskarżonego bez poddania tego tłumaczenia analizie psychologicznej.

Chciałbym zwrócić uwagę magistratury sądowej i prokurator-skiej na tę książkę i przytoczoną tam literaturę. Badania psychologiczne w sprawach karnych są w praktyce sądów dopiero w zaczątku, a wiadomości, jakie przesiąkają przez prasę do szerszych kół prawniczych, są z reguły dalekie od rzeczowej dokładnej informacji (choćby np. co do świadków ejdetycznych), dlatego zwrócenia uwagi na te badania, ich metodę i znaczenie musi się dokonać nie tylko w toku kursów uniwersyteckich, co zaznacza skutki w praktyce sądowej dopiero po kilku latach, lecz także na kursach dla aplikantów sądowych; akta bieżących spraw sądowych niewątpliwie dostarczą wystarczającego materiału.

Co do sprawy Halsmanna należy jeszcze zauważyć, że czterech profesorów uniwersytetu w Insbruku (między innymi kryminolog Rittler i psycholog Erismann); przesłało obu stronom (prokuratorowi i obronie) po pierwszym wyroku zasądającym memoriał zawierający uwagi i wątpliwości, czy sprawę dostatecznie wyjaśniono. Ze względu na nastroj sensacji, jaki wytworzył się dokoła sprawy, autorzy memoriału zaznaczyli, że oddają do użytku stron materiał tam zebrany, lecz zastrzegają się przed ogłoszeniem ich kroku w prasie. *Prof. Dr. Józef Jan Bossowski* (Poznań).

Schneickert Hans, Dr.: *Kriminaltaktik und Kriminaltechnik* IV verb. Aufl. Lübeck-Berlin, Deutscher Polizeiverlag, 1933, str. 388.

Autor podzielił prace na cztery części. W pierwszej omawia poszczególne rodzaje przestępstw oraz sposoby wykrywania i utrwalania śladów pozostawionych na miejscu czynu. W drugiej części wskazuje jak należy słuchać świadków, biegłych i oskarżonych, kładąc przytem szczególny nacisk na sposób słuchania nieletnich. W części trzeciej omawia kwestje ścigania przestępcy a w ostatniej — ciekawsze zagadnienia z psychologii i polityki kryminalnej.

Praca Schneickerta, mimo niewielkiej objętości, daje czytelnikowi wielką ilość naprawdę wartościowego i umiejętnie dobranego materiału. Jakkolwiek poszczególne rozdziały nie wyczerpują — z konieczności — materiału, to jednak zaznajamiają czytelnika w sposób zwięzły i jasny z poruszonym zagadnieniem i dają pogląd na współczesną technikę i taktykę kryminalną. Skromne ramy swej pracy stara się autor rozszerzyć przez to, że przy każdym prawie rozdziale podaje literaturę przedmiotu, co ogromnie podnosi wartość książki.

Pisząc o książce Schneickerta muszę wskazać na pewną nieściśłość, jakiej dopuścił się autor opisując sposoby wykrycia domowego złodzieja.

Otóż na str. 94 pisze Schneickert, że ilekroć chodzi o wykrycie domowego złodzieja należy posypać pieniądze (wzgl. przedmioty co do których zachodzi obawa, że złodziej je sobie przywłaszczy) drobno sproszkowaną fuchsyną a potem obserwować, kto z domowników będzie miał na rękach (wzgl. palcach) czerwone plamy. Fuchsyną ma bowiem tę właściwość, że zostawia na rękach osoby, która jej dotknęła czerwone plamy, jeśli ręka nie była zupełnie sucha. Plamy te wystąpią jeszcze wyraźniej, jeśli się próbowało je zmyć.

Co do tego nie mam zastrzeżeń!

Dalej jednak pisze Schneickert, że „In ähnlicher Weise kann auch Phenolphthalein . . . verwendet werden, das die Finger und Hände um so roter färbt, je mehr versucht wird, die Farbe durch Waschen wegzubringen”. Otóż to jest powiedziane nieściśle! Gdyby ktoś, postępując według wyżej podanych wskazówek, zmył ręce na których znajdowała się fenolftaleina, to byłby zapewne ogromnie zdziwiony, że fenolftaleina nie pozostawiła na jego rękach żadnych czerwonych plam o których wspomina autor. Otóż nieściśłość Schneickerta polega na tym, że nie dodał, iż zasadniczym warunkiem, by fenolftaleina dała reakcje barwną jest to, aby woda zawierała w sobie alkalja względnie obojętne węglany potasowcowe¹⁾. Jeśli woda tych składników nie posiada (a normalnie ich nie posiada) to fenolftaleina nie da reakcji barwnej. Należy przytem zaznaczyć, że ilość alkaljów zawartych w mydle jest tak znikomą, że nawet zetknięcie się fenolftaleiny z wodą mydlaną nie zabarwi rąk w niej zamoczonych na kolor czerwony, lecz sprawi jedynie, że piana mydlana przybierze kolor jasno-różowy.

Nieściśłość ta — jakkolwiek nie powinna mieć miejsca — nie umniejsza jednak wartości pracy Schneickerta, całość bowiem stanowi cenny nabytek w literaturze danego działu.

Czesław Matysiak, mag. praw (Poznań).

2. Prawo cywilne, handlowe i proces cywilny.

Biernacki Jerzy: Prawo autorskie w zastosowaniu do radjofonji. Warszawa 1932, str. 45.

Praca w nagłówku wskazana, a poprzedzona przedmową adwokata Bolesława Bielawskiego, ma za przedmiot rozpatrzenie kwestji, o ile i w jakiej formie prawo autorskie ulega ochronie

¹⁾ Patrz: Stanisław Opolski, *Chiemja organiczna* (Warszawa 1925) t. II, s. 181.

przy radjodyfuzji utworów literackich lub muzycznych. Autor wskazuje na to, iż już art. 5 międzynarodowej konwencji radjotelegraficznej, podpisanej w Waszyngtonie dnia 25. 9. 1927 r. nałożył na Państwa uczestniczące obowiązek zapewnienia ochrony praw autorskich w zakresie radjofonji. Sprawą tą zajmowała się ostatnio Międzynarodowa Konferencja w Rzymie zwołana w celu zrewidowania Konwencji Berneńskiej, która to Konferencja w dniu 2 czerwca 1928 r. przyjęła projekt zrewidowanej Konwencji Berneńskiej. W projekcie tym art. 11 bis zapewnia autorom na terenie Państw związkowych ochronę w zakresie radjofonji. Oczywiście zrewidowana Konwencja Berneńska obowiązywać będzie dopiero po jej ratyfikowaniu. O ile chodzi o Polskę, to już sama ustawa o prawie autorskiem z dnia 29 marca 1926 r. zapewnia autorom należyłą ochronę.

Autor stara się w dalszym ciągu swej pracy zanalizować charakter umów o reprodukcję dzieła za pośrednictwem radja. Nie uważam za trafną tezę autora, że reprodukcja radjowa jest odmianą wydania (edycji) utworu, a umowa o taką reprodukcję rodzajem umowy wydawniczej. Jak to bowiem na innym miejscu (Umowa Wydawnicza, Poznań 1932, str. 6) starałem się wykazać, utwór wydany ma oddziaływać w taki sam sposób, jak oryginał (*corpus mechanicum*). Toteż przy radjofonji trudno mówić o wydaniu, lecz raczej należałoby mówić o wykonaniu utworu. Radjodyfuzja zbliżona jest więc raczej do wykonania (odtworzenia) utworu muzycznego. Przy wydaniu utwór zostaje powielony i utrwalony w odpowiedniej ilości egzemplarzy, przy wykonaniu zaś publiczność doznaje jedynie przelotnych wrażeń słuchowych. W praktyce umowa o reprodukcję utworu przez radjo podlega w Polsce na zasadzie art. 47 prawa autorskiego przepisom art. 33 do 36 i 38 tegoż prawa, mającym znaczenie również w odniesieniu do umowy wydawniczej.

Najwartościowszą częścią omawianej pracy są zawarte w niej informacje natury praktycznej, dotyczące organizacji nadawania utworów przez Polskie Radjo. To praktyczne zadanie praca całkowicie spełnia.

Dr.

Józef Górski (Poznań)

G o ł ą b Stanisław: Polskie prawo małżeńskie w kodyfikacji. Warszawa, „Biblioteka Prawnicza”, 1932, str. 135.

Ogłoszony z końcem 1931 r. projekt osobowego prawa małżeńskiego, opracowany przez Komisję Kodyfikacyjną, wywołał po swem ukazaniu się bardzo żywą polemikę, toczoną na łamach dzienników i na zebraniach publicznych i prywatnych. Dyskusja ta nie

stanęła, niestety, na należytych poziomie, albowiem przeważając: «większość osób, uważających się za uprawnionych do zabierania głosu w tej sprawie, nie zadała sobie nawet trudu zaznajomienia się z ogłoszonym projektem, a tem mniej nie starała się wnikać w jego motywy, opracowane bardzo starannie przez prof. Lutostańskiego.

Wszyscy niemal opierali swe wiadomości o projekcie wyłącznie na krótkich komunikatach prasowych, jakie się wówczas ukazały. Nic więc dziwnego, że do dyskusji zakradło się szereg nieścisłości, i że dyskusja w ten sposób prowadzona nie mogła dać żadnego pozytywnego wyniku.

Wobec zdecydowanie negatywnego stanowiska, jakie w stosunku do projektu zajął Episkopat Polski w orędziu swem z dnia 10 listopada 1931 r., mało kto śmiał zabrać głos w obronie samego projektu, względnie zasad, na których projekt ten jest oparty, aby przez to nie zaskarbić sobie przydomku „bolszewika”.

Sprawa stanęła więc na martwym punkcie.

To też z prawdziwą radością przychodzi nam powitać pracę prof. Gołąba, będącą nie tylko przedstawieniem przebiegu obrad Komisji Kodyfikacyjnej nad prawem osobowem małżeńskim, ale zarazem uzasadnieniem niektórych zasad projektu i próbą wyjścia z wytworzonego impasu. Praca ta jest tem cenniejszą, iż Autor uwzględnia i rozprawia się w niej z wszystkimi niemal publicznymi zarzutami, jakie przeciwko projektowi — zwłaszcza ze strony duchowieństwa katolickiego — zostały wysunięte.

Prof. Gołąb rozpatruje zagadnienie prawa małżeńskiego z szerokiego punktu widzenia i operuje bogatym materiałem porównawczym. Wychodząc z założenia, że małżeństwo jest nie tylko sakramentem, nie tylko kontraktem cywilnym i nie tylko tworem socjalnym, ale łączy w sobie owe wszystkie trzy elementy (str. 10), prof. Gołąb wyraża i konsekwentnie uzasadnia pogląd, iż w dziedzinie prawa małżeńskiego wszelka walka między czynnikami zainteresowanymi byłaby nie na miejscu i winna ustąpić miejsca kolaboracji.

W szczególności wbrew wysuwanym ze strony Kościoła Katolickiego zarzutom, iż stanowienie przepisów, dotyczących osobowego prawa małżeńskiego z mocą wiążącą katolików, sprzeciwiałoby się art. 114 Konstytucji, prof. Gołąb na str. 20 i 21 swej pracy udowadnia zasadniczą mylność takich poglądów.

Z pracy prof. Gołąba wynika dalej, iż projekt Komisji Kodyfikacyjnej jest dziełem szeregu osób i opiera się na zasadach wysuniętych jeszcze w r. 1920 przez myśliciela tej miary, jakim był

ś. p. prof. W. L. Jaworski, którego nikt o brak katolicyzmu posądzić nie może.

Wypowiadając się za głównymi zasadami projektu, prof. Gołąb stwierdza, iż przeciwny jest jedynie tym postanowieniom projektu, które dopuszczają możliwość zamiany na rozwód separacji dobrowolnej.

Omawiana praca, streszczająca encyklikę Piusa XI *Casti connubii*, przepisy prawa sowieckiego, postanowienia konkordatu włoskiego i zaprowadzonych zmian we włoskim kodeksie cywilnym, stanowi znakomite wprowadzenie do najważniejszych zagadnień prawa małżeńskiego i winna znaleźć się w ręku tych wszystkich osób, które w sprawach małżeńskich pragną w przyszłości zabierać głos.

Dr. Józef Górski (Poznań)

Grzybowski Stefan M.: *Ochrona osobista stosunku do dzieła po śmierci twórcy. Zagadnienia ogólne.* Kraków, Krzyżanowski. 1933, str. 521.

Przystępując do omówienia wyżej podanej pracy winienem zgóry zaznaczyć, iż jej treść nie odpowiada tytułowi: jest od niego wielokrotnie bogatsza. Zabierając się do opracowania zagadnienia osobistych praw twórcy po jego śmierci, p. Grzybowski nie poprzestał na powierzchownym omówieniu pozytywnych przepisów, poglądów naukowych i wysuwanych w tej dziedzinie projektów, lecz rozważania swe oparł na gruntownym przemyśleniu całego szeregu przesłanek, aby na nich móc budować swe ostateczne wnioski i tezy. Toteż praca jego zainteresować musi nie tylko specjalistów w zakresie prawa autorskiego, ale każdego cywilistę, który pragnie zapoznać się z ostatnimi wynikami naukowymi w zakresie podstawowych pojęć prawnych, a zwłaszcza systematyki prawnej.

W pierwszym rzędzie omawia Autor w swej pracy zagadnienia metodologiczne w nauce prawa. Wychodząc z założenia, iż nauka prawa jest nauką o formalno-logicznych sposobach konstruowania norm prawnych, Autor wskazuje na konieczność ścisłego stosowania w nauce prawa tych reguł logicznych, które obowiązują w każdej innej dziedzinie. Przedewszystkiem podkreśla więc konieczność należytego definjowania i klasyfikowania pojęć prawnych.

W części drugiej Autor omawia pojęcie prawa podmiotowego i stara się zdefiniować je w oparciu o definicję Regelsbergera, Windscheida, a zwłaszcza Iheringa. Prawem podmiotowym nazywa więc udzieloną komuś przez porządek prawny moc do zaspokojenia jego interesu. W pojęciu prawa podmiotowego mieszczą się więc, zgodnie z powyższą definicją, dwa zasadnicze pojęcia: interesu, oraz mocy (str. 36 i 37).

Autor zdaje sobie doskonale sprawę, iż pojęcie prawa podmiotowego jest tylko konstrukcją, umożliwiającą szeregowanie zjawisk prawnych. Jest on wszakże wyraźnym i zdecydowanym zwolennikiem tej konstrukcji. Dlatego też i cały dalszy tok jego rozumowań opiera się na konstrukcji praw podmiotowych, a tem samem i na pojęciu interesu, jako pojęciu posiadającym dla ochrony prawnej zasadnicze znaczenie. W dalszym ciągu swej pracy Autor wykazuje jak wadliwie niejednokrotnie przeprowadzana bywa klasyfikacja praw podmiotowych w nauce prawa, zwłaszcza w nauce niemieckiej. Wykazanie tej wadliwości służy mu za podstawę do stwierdzenia, iż nieściśle jest np. podział praw podmiotowych na prawa majątkowe i na prawa osobiste, albowiem, jakkolwiek razem wzięte, obejmują one ogół praw podmiotowych, to jednak nie ma między nimi samemi żadnej ścisłej granicy. Na doskonale dobranych przykładach Autor wykazuje jak prawa osobiste idą w parze z prawami majątkowymi i jak naruszenie praw majątkowych jest równocześnie naruszenie interesów osobistych. Stwierdzenie to jest całkowicie trafne i przydatne dla dalszego toku rozumowania. Bo przecież celem dalszego ciągu pracy jest wykazanie, że prawo przedmiotowe winno zapewnić nietylko ochronę interesów majątkowych, ale i osobistych. Pozatem zadaniem Autora jest rozpatrzenie sposobu uregulowania tej ochrony. Możliwe to jest albo przez zapewnienie ochrony poszczególnym, ściśle oznaczonym i wyliczonym interesom osobistym, albo przez przyjęcie ogólnego prawa osobowości, skonstruowanego na wzór prawa własności. Zdaniem p. Grzybowskiego należyta ochronę interesów osobistych osiągnąć można tylko przez stworzenie konstrukcji ogólnego prawa osobowości. Prawa osobiste twórcy przedmiotu prawa autorskiego uważa jedynie za część owego ogólnego prawa osobowości.

Rozpatrując w dalszym ciągu ochronę interesów osobistych, Autor zastanawia się nad zagadnieniem, czy interesy te są przenośne i dochodzi do odpowiedzi przeczącej. Tak samo też i prawa osobiste zmarłego twórcy nie przechodzą na jego najbliższych, lecz najbliżsi ci korzystają z ochrony swych własnych interesów osobistych i tylko ich własne interesy osobiste stanowią podstawę ochrony. Jak to słusznie Autor zaznacza, jest już rzeczą polityki prawnej, jakim osobom po śmierci twórcy dane ustawodawstwo zapewni ochronę interesów osobistych. Podkreśla przytem, iż ustawodawca zapewnić może również ochronę interesom ogółu, reprezentowanym przez Państwo czy inne zrzeszenia.

Rozwinięciu owych praktycznych możliwości uregulowania ochrony praw osobistych po śmierci twórcy poświęcona ma być druga (szczegółowa) część pracy.

Niezwykle cenne są te rozdziały pracy, które wykazują różnicę w ujmowaniu praw osobistych w nauce i judykaturze francuskiej oraz niemieckiej. Podczas gdy, w oparciu o postanowienia art. 1382 kodeksu Napoleona, judykatura francuska rozwinęła zdecydowanie teorię ogólnego prawa osobowości, to judykatura niemiecka stale zaprzeczała istnieniu takiego ogólnego prawa osobowości, jako prawa podmiotowego, wykazując dopiero w ostatnim czasie pewne odchylenia od tego stanowiska.

Zdaniem Autora, polskie projekty o zobowiązaniach nie zapewniają ogólnej ochrony praw osobistych, lecz chronią jedynie poszczególne interesy osobiste i dlatego stanowią one krok wstecz w stosunku do art. 1382 Kod. Napoleona i rozwiniętego na jego podstawie wspaniałe orzecznictwa sądów francuskich.

Praca p. Grzybowskię przez swą treść i niezwykle szerokie ujęcie stanowi cenną pozycję w polskiej nauce prawa. Subtelność rozumowania, piękny styl i bogata dokumentacja zapewniają jej trwałą wartość. Być może, iż przejrzystość układu zyskałaby znacznie przez wyeliminowanie z pracy całego szeregu rozdziałów, nie mających dla toku rozumowania donioślejszego znaczenia, to jednak trudno z tego powodu robić Autorowi jakiś poważny zarzut.

Dr. Józef Górski (Poznań).

K a e s t e n b l a t t S., Dr.: Apologia ochrony posesoryjnej i konieczność rozszerzenia jej de lege ferenda. Lwów, „Głos Prawa”, str. 16.

Autor w powyższym artykule, napisanym z wielką werwą, broni zachowania w polskim kodeksie cywilnym szerokiej ochrony posesoryjnej, uważając, że bez takiej ochrony nie da się pomyśleć ładu prawnego, ani uniknąć samowoli. Rozprawia się też w swej pracy z temi głosami prawników, które wypowiedziały się za ograniczeniem ochrony posesoryjnej. Argumenty, jakimi się posługuje, są niewątpliwie uwzględnienia godne i zasługują na wzięcie ich pod uwagę przez Komisję Kodyfikacyjną.

Dr. Józef Górski (Poznań).

K r o ń s k i Aleksander: Sądy polubowne. Warszawa, Hoesick, 1933, str. 56.

Broszura wyszła jako Nr. 75 Hoesicka tekstu ustaw. Na treść składa się tekst kodeksu postępowania cywilnego, odnoszący się do sądów polubownych, protokół o klauzulach arbitrażowych, podpisany w Genewie dnia 24 września 1923 oraz przytoczenia tych

przepisów o sądach polubownych, jakie zawierają ustawy specjalne. Teksty ustawowe poprzedził autor motywami ustawodawczemi do rozdziału kodeksu postępowania cywilnego o sądach polubownych.

Dr. J. K. Gidyński (Poznań).

O c h r o n a l o k a t o r ó w . Warszawa, Hoesick, 1933, str. 62.

Nowa ta broszura jest niewątpliwie uzupełnieniem doskonałego wydania ustawy o ochronie lokatorów w wydawnictwie Hoesicka tekstu ustaw. Zawiera ona materiał prawny, jaki zebrał się od ostatniego wydania ustawy o ochronie lokatorów, i to zarówno w postaci nowel, jak i nowego orzecznictwa.

Z materiału ustawodawczego broszura podaje tekst noweli z 7. listopada 1931, ustawy z 25. marca 1933 o zmianie moratorium mieszkaniowego dla bezrobotnych, ustawy z 24. III. 1933 o ulgach dla nowowznoszonych budowli, oraz ustawy z 22. marca 1933 r. w sprawie zapewnienia czasowych mieszkań i pomieszczeń dla zwolnionych robotników rolnych. Pozatem broszura zawiera skrzętnie zebrane orzecznictwo świeższe, uporządkowane według poszczególnych artykułów ustawy o ochronie lokatorów.

Dr. J. K. Gidyński (Poznań).

R z e p e c k i Tadeusz Dr.: Bydgoskie zwyczaje handlowe. Poznań, Wł. Wilak, 1933, str. 51.

Przy stosowaniu kodeksu handlowego lokalne zwyczaje handlowe dużą odgrywają rolę. Często powstają trudności ustalenia ich. Broszura autora stanowi właśnie zestawienie zwyczajów handlowych, które dało się ustalić na podstawie orzeczeń Izby Przemysłowo-Handlowej w Bydgoszczy w latach 1920 do 1931. Autor posegregował zwyczaje według kilku kategorii i zaopatrzył w zbiór alfabetycznym skorowidzem, ułatwiającym orjentację. Ogółem autor zebrał i opisał 70 zwyczajów handlowych. Broszura autora jest cennym przyczynkiem do ustalenia zwyczajów handlowych naszego kupiectwa.

Dr. J. K. Gidyński (Poznań).

K o n Henryk W.: Prawo o zapobieganiu upadłości. I. Odroczenie wypłat. II. Układ zapobiegawczy. Komentarz. Warszawa, Biblioteka Prawnicza, 1933, str. 80.

Prawo o zapobieganiu upadłości, obowiązujące na terytorjum Państwa Polskiego, nie jest jednolite. W b. zab. rosyjskim (okręgi S. A. w Warszawie, Lublinie i Wilnie) obowiązuje rozporządzenie z 23. XII. 1927 (Dz. U. 1928 p. 20), w b. zab. pruskim (okręgi S. A.

w Poznaniu i Toruniu oraz S. 0. w Katowicach) — rozporządzenie z 6. III. 1928 (Dz. U. 1928 p. 244), w b. zab. austriackim, łącznie z cieszyńską częścią województwa śląskiego, — ordynacja ugodowa poza postępowaniem upadłościowym z 10. XII. 1914 (R. G. Bl. Nr. 337). Rozporządzenia z 23. XII. 1927 i 6. III. 1928 przewidują dwa sposoby, któremi dłużnik może posługiwać się, aby niedopuszczyć do upadłości: odroczenie wypłat i układ zapobiegawczy (dopuszczalny tylko w razie uprzedniego udzielenia wypłat), natomiast ordynacja ugodowa z 10. XII. 1914 zbudowana jest na zupełnie odmiennych zasadach, aniżeli oba wyżej przytoczone rozporządzenia polskie.

Książka Henryka W. Kona stanowi komentarz do prawa o zapobieganiu upadłości, zawartego w rozporządzeniu z dnia 23. XII. 1927 r. Jest ona właściwie pierwszym opracowaniem, ujętym w formie komentarza, całości kształtu przepisów prawa o zapobieganiu upadłości, obowiązującego na terytorjum b. zab. rosyjskiego. Praca Jana Stanisława Konica „O zapobieganiu upadłości”, wydana w r. 1928, dotyczyła tylko odroczenia wypłat, a ponadto miała charakter systematycznego wykładu, zaopatrzonego tekstem ustawy, uwzględniającego przepisy analogicznych ustaw, obowiązujących zagranicą, w szczególności ustawy belgijskiej, francuskiej, niemieckiej i szwajcarskiej.

Komentarz Henryka W. Kona podaje przepisy poszczególnych artykułów rozporządzenia z 23. XII. 1927, zaopatrzone w uwagi, których celem jest wyjaśnienie treści postanowień ustawy, przede wszystkim z punktu widzenia praktyki sądowej. Pod względem formy opracowania komentarz jest bardzo podobny do komentarza prawa o spółkach akcyjnych, który ukazał się niedawno pod redakcją tego samego Autora.

Uwagi, podane przez Autora przy poszczególnych przepisach prawa o zapobieganiu upadłości, są sformułowaniem głównie własnych tez Autora w przedmiocie interpretacji postanowień rozporządzenia z 23. XII. 1927, z powołaniem się na przepisy prawa materialnego (k. c., k. h. i ustaw związkowych) i formalnego (k. p. c), a ponadto zawierają rozstrzygnięcia sądów, przeważnie wyższych instancji. W uwagach tych Autor wyjaśnił w sposób szczegółowy szereg wątpliwości, które powstały w związku ze stosowaniem przepisów prawa o zapobieganiu upadłości. Odnosi się to np. do przepisów o należnościach, na które nie rozciąga się odroczenie wypłat (uw. do art. 19) itd. Nie wszystkie jednak zagadnienia zostały przez Autora uwzględnione z równą szczegółowością. Niektóre z tych zagadnień Autor omówił tylko częściowo, inne natomiast, posiadające coprawda niekiedy charakter raczej teoretyczny, cał-

kowicie pominął. Dotyczy to np. kwestji wpisów hipotecznych w czasie trwania odroczenia wypłat (uw. do art. 18), w związku z czem podniesiono liczne wątpliwości (por. Konic „O zapobieganiu upadłości” s. 64 i n. oraz recenzję powyższej książki w Przegl. Pr. Handl. 1929 s. 382), którą Autor omówił tylko częściowo, opierając się na judykaturze (por. Szatensztein „Kodeks handlowy” s. 558); dotyczy to następnie układu zapobiegawczego (uw. do art. 59 i 60), którego istoty prawnej Autor bliżej nie wyjaśnił, mimo, iż ma to duże znaczenie przy rozstrzygnięciu wątpliwości, nasuwających się w związku z wykonaniem układu itd.

Przepisy k. p. c. zostały zacytowane według starej artkulacji i bez uwzględnienia zmian, wprowadzonych nowelą z 27. X. 1932 (np. w uw. 2 do art. 12 zacytowano art. 357 § 1 k. p. c. o odroczeniu wydania wyroku, podczas gdy nowelą z 27. X. 1932 treść tego artykułu uległa zupełnej zmianie i na podstawie obwieszczenia o jednolitym tekście k. p. c. otrzymał on oznaczenie — art. 350). Również w tekście rozporządzenia z 23. XII. 1927 nie zastąpiono, w myśl art. IV. przepisów wprowadzających do k. p. c, postanowień dawniejszej ustawy postępowania sądowego cywilnego postanowieniami k. p. c. (np. art. 3 p. 5 powołuje się na art. 157, 736 i 814 ust. postępow. cyw. podczas, gdy obecnie mają zastosowanie art. 355 i n. oraz 413 i n. k. p. c).

Judykatura została uwzględniona w stosunkowo niewielkim zakresie i obejmuje jedynie wyroki, opublikowane w Przegl. Pr. Handl. oraz Zb. O. S. N.

Mimo drobnych niedociągnięć, na które pozwoliliśmy sobie zwrócić uwagę wyżej, komentarz Henryka W. Kona stanowi b. pożyteczną książkę. Niewątpliwie książka ta odda duże usługi w praktyce i stanie się podstawą dla dalszego, bardziej wyczerpującego, opracowania zagadnień, związanych z przepisami prawa o zapobieganiu upadłości. Dr. T. *Ereciński* (Poznań).

Na g ó r s k i Zygmunt, Dr.: Prawo o ustroju sądów powszechnych. Warszawa, „Biblioteka Prawnicza”, 1933, str. 505.

Na t a n s o n Wiktor: Rocznik Notarjatu, 1933 oraz dodatek do Rocznika Notarjatu, 1933. Warszawa 1933, str. 292 a dodatek str. 44.

A k e r b e r g Armand: Środki odwoławcze, komentarz do art. 393—441 Kodeksu postępowania Cywilnego. Warszawa, „Biblioteka Prawnicza”, 1933, str. 144.

R i c h t e r Maurycy: Prawo o sadowym postępowaniu egzekucyjnym. Przemyśl—Warszawa, Wydawnictwo Książnicy Naukowej, 1933, str. 464.

K r a u s Alfred: O egzekucji z nieruchomości według nowego Kodeksu postępowania cywilnego. Kraków, Zw. Adwokatów Polskich, 1933, str. 39.

L i t a u e r Jan Jakób: Komentarz do Kodeksu Postępowania Cywilnego. Warszawa, „Biblioteka Prawnicza”, 1933, str. 224.

K a n n Richard: Die Polnische Zivilprozessordnung. Erster Hauptteil: Streitverfahren nebst Einführungsverordnung. Sonderausgabe der Zeitschrift für Ostrecht, Jahrgang 1933, Heft 1, Berlin, Heymann, 1933, str. 231.

Literatura prawnicza odnosząca się do dziedziny ustroju sądów powszechnych i procesu cywilnego wykazuje cały szereg nowych prac.

Z dziedziny ustroju sądownictwa — Zygmunt N a • g ó r s k i wydał duży tom pod tytułem „Prawo o ustroju sądów powszechnych”. Dzieło to zawiera w pierwszej części tekst prawa o ustroju sądów powszechnych z dnia 6 lutego 1928 r. w brzmieniu rozporządzenia z dnia 15 listopada 1932 r. wraz z komentarzem, uwzględniającym „uwagi” ministerstwa Sprawiedliwości oraz orzecznictwo Sądu Najwyższego. Druga część dzieła zawiera ustawy i rozporządzenia związkowe i wykonawcze. Obszerny skorowidz ułatwia korzystanie z dzieła liczącego 484 stron. Dzieło to jest dla praktyka niezbędnym podręcznikiem. — Wiktor N a t a n s o n wydał „Rocznik notariatu 1933” wraz z dodatkiem zawierającym wykaz sądów i siedzib notariuszów i pisarzy hipotecznych według stanu na dzień 20 grudnia 1932 r. „Rocznik notariatu” jest skróconem wydaniem „Rocznika-kalendarza Notariatu i Hipoteki na rok 1933” i zawiera konieczne dla praktyki notarialnej przepisy prawne dotyczące ustroju notariatu i innych dziedzin prawa.

Z dziedziny procesu cywilnego Armand A c k e r b e r g wydał dzieło pod tytułem „Środki odwoławcze”. Praca ta zawiera wstęp, omawiający rozwój i istotę środka odwoławczego tudzież uwagi wstępne do apelacji i kasacji. W tych częściach autor omawia zagadnienie środków odwoławczych w formie systematycznego wykładu. Poza to podaje tekst artykułów 393 do 441 k. p. c. i komentuje je. Komentarz jest ujęty w formie pytania i odpowiedzi. Jakkolwiek tego rodzaju metodę komentowania uważam za błędną, bo utrudniającą korzystanie z komentarza z powodu konieczności kontroli pytań, to jednak sama treść odpowiedzi przyczynić się może do lepszego dogmatycznego wyjaśnienia poszczególnych przepisów. — Maurycy R i c h t e r wydał komentarz do „prawa o sadowem postępowaniu egzekucyjnym” w brzmieniu

rozporz. Prezydenta Rzeczypospolitej z 27 października 1932 r. Jest to krótki komentarz do podręcznego użytku dla praktyki. — Staraniem Oddziału Krakowskiego Związku adwokatów polskich ogłoszono odczyt Alfreda Krausa o „egzekucji z nieruchomości” dający doskonały pogląd na różne fazy postępowania egzekucyjnego w odniesieniu do nieruchomości ze szczególnem uwzględnieniem różnic w stosunku do dotychczasowego ustawodawstwa austriackiego. — Jan Jakób Litauer rozpoczął wydawanie dużego „Komentarza do Kodeksu Postępowania Cywilnego”. Dotychczas ukazały się dwa zeszyty doprowadzone do art. 374. Dokładne omówienie tego dzieła jednego z najwybitniejszych twórców nowej procedury trzeba odłożyć aż do chwili ukazania się całości. — W końcu trzeba wspomnieć, że Richard Kann, wybitny prawnik niemiecki, przetłumaczył kodeks postępowania cywilnego na język niemiecki i zaopatrzony w obszerny komentarz wydał pod tytułem „Die polnische Zivilprozessordnung”. Tłumaczenie jest staranne, terminologia przystosowana do niemieckiej procedury cywilnej. Treść komentarza wykazuje nie tylko dokładną znajomość polskiego ustawodawstwa dzielnicowego i to tak formalnego jak i materialnego, lecz również i głębokie wniknięcie w ducha ustawy polskiej. Wynika to szczególnie z uwag wstępnych do poszczególnych rozdziałów kodeksu. Studium tego komentarza można zalecić również i prawnikom polskim. *Prof. Dr. Br. Stelmachowski* (Poznań).

M.: Kodeks postępowania cywilnego. Lwów, Bodek, 1932, str. 808. 22 zł.

A i e r h a n d M.: Kodeks postępowania cywilnego. Cz. II. Warszawa, Dom Książki Polskiej, 1933, str. 999. 20 zł.

A k e r b e r g A.: Kodeks postępowania cywilnego, dodatek. Warszawa, 1932, str. 23. *Allerhand*, 1,50 zł.

B. O.: Postępowanie w sprawach cywilnych spornych przed wydziałami handlowymi s. okr. Warszawa, Stow. Przedstawicieli Handlowych, 1932 s. 23.

B a i k e n - N e u m a n J.: Zarys prawa handlowego obow. w b. zab. austr. Lwów, Bodek, 1932, str. 96. 2,50 zł.

B a l k e n - N e u m a n J.: Zarys procesu cywilnego polskiego. Lwów, Bodek, 1933, str. 130. 3 zł.

B e n d e t s o n W.: O kasacji według k. p. c. Warszawa, Hoesick, 1933.

B e r g m a n L.: Przegląd orzecznictwa Izby I S. N. Wilno, 1931—32, Zawadzki, 1932, str. 33.

B r y m L.: Prawo cywilne. Wyd. II. Warszawa, Bratnia Pomoc W. S. H., 1932, str. 132.

- Buczkowski M.: Przymusowy zarząd w świetle postanowień ustawy o sadomem postępowaniu egzekucyjnym. Drohobycz, 1933. 1,50 zł.
- Chlamtacz M.: Zagadnienie posiłkowej poręki w prawie rzymskim i w prawach nowożytnych. Lwów, Tow. Naukowe, 1932, str. 87.
- Cypin S.: Ustawodawstwo handlowe Rosji Sowieckiej. Warszawa, Hoesick, 192, str. 143. 6 zł.
- Dodatek II do wydawnictwa: Prawo cywilne, obow. na obszarze b. Król. Kongr. pod red. J. Litauera. Warszawa, Biblioteka Prawnicza, 1932, str. 67. 4 zł.
- Ettinger S.: O stanowisku cywilno-prawnem wywiadowni kupieckiej. Warszawa, Dom Książki Polskiej, 1933, str. 112. 4 zł.
- Feldman S. B.: Dowód z przesłuchania stron według K. P. C. Warszawa, Hoesick, 1933, str. 23.
- Fenichel Z. i Peiper Z.: Wzory pism adwokackich do K. P. C. Kraków, Frommer, 1933, str. 403. 20 zł.
- Gołąb St.: Zarys polskiego procesu cywilnego, zes. I. Kraków, Księgarnia Powszechną, 1932, str. 184. 7 zł.
- Gołąb St. i Wusatowski Z.: K. P. C. cz. I. Postępowanie sporne (z uwzględnieniem noweli z 27. X. 1932). Kraków, Księgarnia Powszechna, 1933, str. 945. 25 zł.
- Gołąb St. i Wusatowski Z.: K. P. C. cz. II. Kraków, Księgarnia Powszechna, 1933, str. 930. 25 zł.
- Gołąb St. i Wusatowski Z.: Kodeks sądów polubownych. Kraków, Księgarnia Powszechna, 1933, str. 238. 8 zł.
- Górski J.: Umowa wydawnicza według polskiej ustawy z 29. III. 1926 o prawie austriackiem. Poznań, Jachowski, 1932, str. 86. 5 zł.
- Gryf, Ber i Oldak: Praktyczne wzory podań w zakresie procedury cywilnej i t. p. Warszawa, Dorn, 1933, str. 164. 5 zł.
- Gwiazdomorski J.: Osobowe prawo małżeńskie, ob. w 1). dzieln. austrj. Poznań, nakł. autora, 1932, str. 71.
- Hercberg J.: Prawo wekslowe i czekowe, objaśnione orzecznictwem S. N. Warszawa, Księgarnia Prawnicza Wojskowa, 1933, str. 99. 2,40 zł.
- Hekajłło Wł.: Przepisy o kosztach sądowych. Warszawa, Księgarnia Prawnicza, 1933, str. 92. 1,80 zł.
- Herman St. K.: Przepisy egzekucyjne. Łódź, Gebethner i Wolff, 1932, str. 112. 4 zł.
- Jeż J. i Trzemzański W.: Opłaty sądowe. Warszawa, Hoesick, 1933, str. 224. 4 zł.
- Jeż i Trzemzański W.: Tabela opłat sądowych ob- od 1. I. 1933. Warszawa, Hoesick, 1933, str. 12. 1 zł.
- Kaczkowski J.: Obligacje handlowo-przemysłowych przedsiębiorstw akcyjnych. Przyczynek do reformy prawa akcyjnego. Warszawa, Hoesick, 1932, str. 58. 2,50 zł.

- Karłowski K.: Uwagi o projekcie prawa małżeńskiego Kom. Kodyf. Poznań, Księgarnia św. Wojciecha, 1932, str. 56. 2,50 zł.
- Kleiner M. i Horn J.: Zarys polskiego prawa egzekucyjnego. Kraków, Księgarnia Powszechna, 1933. 3,60 zł.
- Kodeks postępowania cywilnego oraz przepisy wprowadzające i związkowe. Warszawa, Min. Sprawiedliwości, 1933, str. 492, 4,— z'.
- Kodeks postępowania cywilnego. Łódź, Czytaj, 1933. 2,50 zł.
- Kodeks postępowania cywilnego. Kraków, Księgarnia Powszechna, 1933, str. 471. 4,80 zł.
- Kon, Altberg i in.: Prawo o Spółkach akcyjnych. Komentarz. Warszawa, Biblioteka Prawnicza, 1932, str. 44. 25 zł.
- Konic H.: Prawo majątkowe małżeńskie. Warszawa, Biblioteka Prawnicza, 1933, str. 396. 13 zł.
- Kornhauser M. i Peszyński St.: K. P. C. Warszawa, Biblioteka prawnicza, 1933, str. 219. 12 zł.
- Kornhauser M.: Wzory pism procesowych. Warszawa, Biblioteka Prawnicza, 1933, str. 219. 12,— zł.
- Kruszelnicki Św.: Kodeks postępowania cywilnego. Cz. II. Poznań, Księgarnia św. Wojciecha, 1933, str. 277. 8,50 zł.
- Kuratowski R.: Sądownictwo polubowne. Warszawa, Hoesick, 1932, str. 256. 9 zł.
- Kuziel St. i Krogulski T.: Polskie prawo wekslowe. Bydgoszcz, Drukarnia Kupiecka, 1931, str. 141. 4 zł.
- Langrod J. i Golonka K.: Taryfa kosztów sądowych, adwokackich i notarialnych (okręgi sądów apel. w Krakowie, Lwowie i Cieszynie), wyd. III. Kraków „Orbis”, 1932, str. 35.
- Langrod J. St.: Unifikacja adwokatury polskiej. Kraków, „Czas”, 1932.
- Lesman J.: Droit de suite w prawie autorskiem. Warszawa, Dom Książki Polskiej, 1933.
- Lewandowski L. i Superson M.: Przepisy o kosztach sądowych. Łódź, „Czytaj”, str. 40. 1,40 zł.
- Lewandowski L. i Superson M.: Kodeks postępowania cywilnego, cz. I., cz. II. wyd. II. Łódź, Czytaj, 1933, str. 142 i 115. 3,50 zł, 3 zł.
- Litauer J. J.: Rektyfikacja wyroków w polskiej procedurze cywilnej. Poznań, Rolnicza Drukarnia i Księgarnia Nakładowa, 1933, str. 15.
- Macholz A.: Postępowanie nakazowe o sprawach wekslowych i czekowych według K. P. C. Poznań, Kom. Zw. Kredyt., 1933, str. 60. 2 zł.
- Mantel A.: Sądy polubowne. Warszawa, Biblioteka prawnicza, 1933.
- Merliński J.: Prawo o ustroju adwokatury. Warszawa, Hoesick, 1932, s. 156.
- Musza Iski E.: Prawo cywilne obow. w Król. Kongresowem, prawo osobowe i familijne, prawo rzeczowe. Warszawa, Hoesick, 1932, str. 426. 20 zł.
- Natanson W.: Praktyczny poradnik wekslowy. Warszawa, Dom Książki Polskiej, 1931, str. 63. 1,80 zł.

- Nejman A.: O darowiznach, Normy prawa cywilnego (kod. Napoleona i kod. cyw. Król. Pol.). Warszawa, Hoesick, 1932, str. 93. 4 zł.
- Nogid B.: O zapobieganiu upadłości. Wilno, Zawadzki, 1932, str. 10.
- Nowela do K. P. C. z dn. 27. X. 1932. Lwów, Bodek, 1933. 6,30 zł.
- Paczkowski R.: Prawo zabudowy jako „grunt”. Poznań, Jachowski, 1933, str. 124. 6 zł.
- Piotrowski i Stasiński: Przepisy o kosztach sądowych. Poznań, Księgarnia św. Wojciecha, 1933, str. 32. 1,50 zł.
- Piotrowski i Stasiński: Przepisy o wynagrodzeniu adwokatów za wykonywanie czynności zawodowych, ob. 1. III. 1933. Poznań, 1933, str. 18. 1 zł.
- Prawo o sadowym postępowaniu egzekucyjnym. Lwów, Bodek, 1933, str. 155. 2,50 zł.
- Prawo o ustroju adwokatury. Stanisławów, zakłady Graficzne, 1932, str. 35. 1 zł.
- Prawo o ustroju adwokatury. Stanisławów, zakłady Graficzne, 733). Lwów, Bodek, 1932, str. 32. 0,50 zł.
- Prawo o sadowym postępowaniu egzekucyjnym (z 27. X. 1932, Dz. U. Nr. 93, poz. 803 i 804). Lwów, „Kodeks”, 1932, str. 224.; 2 zł.
- Prawo o sadowym postępowaniu egzekucyjnym. Lwów, Bodek, 1933. str. 128. 2 zł.
- Prawo o ustroju sądów powszechnych. Warszawa, Min. Spraw., 1933, str. 117. 1 zł.
- Prawo o ustroju sądów powszechnych z 6. II. 1928 (tekst jednolity, wpraw. obwieszczeniem Min. Spraw, z 15. XI. 1932). Lwów, Bodek, 1933, str. 88. 1,20 zł.
- Prawo górnicze wraz z wydaniami rozporządzeniami. Katowice, 1933.
- Prawo o ustroju adwokatury. Warszawa, Min. Spr., 1933, str. 35. 0,60 zł.
- Projekt Kodeksu Handlowego. Warszawa, Kom. Kodyf., 1933.
- Projekt ustawy o zobowiązaniach. Warszawa, Kom. Kodyf., 1933.
- Przepisy wykonawcze do prawa o ustroju sądów powszechnych. Warszawa, Min. Spraw., 1933, str. 176. 1,30 zł.
- Raczyński A.: O wprowadzeniu „warszawskiej” lub „poznańskiej” egzekucji do Małopolski. Lwów, 1932, str. 24.
- Richter M.: Kodeks postępowania cywilnego. Przemysł, Księgarnia Naukowa, 1933, str. 806.
- Rosenbluth Ig.: Wzory procesowe według K. P. c, cz. I. i II. Kraków, Księgarnia Powszechna, 1933, str. 361 i 383. 12 zł tom.
- Rotband N.: Przepisy o kosztach ogólnych. Warszawa, Księgarnia Prawnicza, 1932, str. 59. 2,40 zł.
- Rutyński B. i Kanafocki G.: Wzory wniosków i pism dla postępowania egzekucyjnego według K. P. C, cz. II. Poznań, Księgarnia św. Wojciecha, 1933, str. 108. 3,50 zł.

- R y m o w i c z Z., Ś w i ę c i c k i W.: Prawo cywilne z wschodnich, T. X. cz. 1. Zwodu praw rosyjskich, T. II. Warszawa, Hoesick, 1933.
- S a m o l e w i c z St.: Zarys prawa cywilnego (austrij.). Lwów, Bodek 1932, str. 268. 5 zł.
- S i k o r s k i T.: Skorowidz do zbioru orzeczeń S. N. Izby I (cywilnej) za lata 1917—1931. Wilno, Zawadzki, 1932, str. 216.
- S i t n i c k i Z. i S z y m a ń s k i T.: Prawo o sądowym postępowaniu egzekucyjnym. Warszawa, Hoesick, 1933, str. 406. 7 zł.
- S z a w l o w s k i W.: Prawo cywilne obow. na Ziemiach wschodnich. Wilno, Zawadzki, 1932, str. 480. 20 zł.
- S z c z e p a ń s k i Wl.: Prawo pracy w świetle orzeczeń sądowych S. N. Warszawa, Księgarnia Robotnicza, 1933, str. 171. 5 zł.
- S z u m a n S.: Przepisy o wynagrodzeniu adwokatów. Warszawa, Dom Książki Polskiej, 1933, str. 62. 2 zł.
- S z u n k J. i F a m i l i e r J.: Postępowanie nakazowe według K. P. C. Warszawa, Hoesick, 1933, str. 32. 2 zł.
- S t e c k i St.: Likwidacja spółek akcyjnych według polskiego prawa akcyjnego. Warszawa, Kasa im. Mianowskiego, 1933, str. 132.
- S t o j a n o w s k i Fr. i H e f t e r F.: 1. Kodeks postępowania cywilnego, wydanie II. 2. Postępowanie sporne. Warszawa, Dom Książki Polskiej, 1933, str. 295 i 286. 10 zł.
- U s t r ó j s ą d ó w p o w s z e c h n y c h . Warszawa, Hoesick, 1932, str. 150. 3,50 zł.
- U z a s a d n i e n i e o g ó l n e p r o j . u s t . o s ą d o w e m p o s t ę p o w a n i u e g z e k u c y j n e m , T. I., z. II. Warszawa, Kom. Kod., 1933.
- W a ś k o w s k i E.: Podręcznik procesu cywilnego. 1. Ustrój sądów cywilnych. 2. Postępowanie sporne. Wilno, Zawadzki, 1923, str. 301. 10 zł.
- W i e r z y t e l n o ś c i h i p o t e c z n e . Ustawy o ulgach w zakresie oprocentowania i terminów spłaty wierzytelności hipotecznych. Łódź, „Czytaj”, 1933, str. 40. 1 zł.
- Z b i ó r o r z e c z e ń S ą d u N a j w y ż s z e g o . Izba I cywilna. Rok 1932, I. i II. półrocze. Warszawa, Min. Spr., 1933, str. 218. 5 zł i 4 zł.
- Z b i ó r o r z e c z e ń S . N . : Orzeczenia Izby cywilnej. Warszawa, Min. Sprawiedliwości, 1933, str. 108. 2,50 zł.
- Z n a m i e r o w s k i Cz. Kilka uwag o prawie zabudowy. Poznań, Rolnicza Drukarnia i Księgarnia Nakładowa, 1933, str. 64.
- Z y l b e r W.: Wynagrodzenie szkód, spowodowanych przez działalność władz publicznych według prawa niemieckiego. Warszawa, Księgarnia Prawnicza, 1932, str. 24.

Czasopisma: Machholz A.: Najważniejsze różnice między nowym K. P. C. a ustawą postępowania cywilnego na ziemiach zachodnich (Czasopismo Kas Oszczędności, Nr. 9, 10, 1932). — Jenek J.: Czy komornik sądowy może przeprowadzać egzekucję w K. K. O. (Czasopismo Kas Oszczędności, Nr. 10, 1933). — Macholz A.: Prawo o sadowym postępowaniu egzekucyjnym (Czasopismo Kas Oszczędności, Nr. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 1933). — Sławski J.: O hipotece sądowej w b. dz. pruskiej (Czasopismo Kas Oszczędności, Nr. 6, 1933). — J. A.: Adwokatura ruska w Polsce (Czasopismo Adwokatów Polskich, Nr. 7—8, 1932). — Dziędzielewicz A.: Przyszłość adwokatury w Polsce (Czasopismo Adwokatów Polskich, Nr. 1—3, 1933). — Bartz A. Wł.: Stosunek przepisów K. P. C. o postępowaniu egzekucyjnym (Czasopismo Adwokatów Polskich, Nr. 4—6, 1933). — Jaglarz F.: Znaczenie i skutki zajęcia przy egzekucji z ruchomości podług K. P. C. (Czasopismo Adwokatów Polskich, Dział woj. zachodnich, Nr. 2, 1933). — Kruszelnicki Fr.: Postępowanie nakazowe w sprawach z wekslu i czeku (Czasopismo Adwokatów Polskich, dział woj. zachodnich, Nr. 2, 1933). — Sławski J.: O hipotece sądowej w b. dzielnic pruskiej (Czasopismo Adwokatów Polskich, dział woj. zach., Nr. 5—6, 1933). — Cichowicz L.: Na temat wyroków S. N. (Czasopismo Adwokatów Polskich, dział woj. zach., Nr. 5, 6, 1933). — Hrobóni J.: Analityczny rozbiór niektórych problemów z zakresu polskiej procedury cywilnej (Czasopismo Sędziowskie, Nr. 11—12, 1932). — Hahn L.: Tytuły egzekucyjne i klauzula wykonalności według prawa o S. P. E. (Czasopismo Sędziowskie, Nr. 1, 1933). — Buczkowski M.: Wątpliwości proceduralne (Czasopismo Sędziowskie, Nr. 2, 1933). — Hahn Z.: Na marginesie Komentarza prof. Allerhanda do prawa w post. egz. (Czasopismo Sędziowskie, Nr. 3, 1933). — Hahn Z.: Egzekucja roszczeń niepieniężnych (Czasopismo Sędziowskie, Nr. 4, 1933). — Buczkowski M.: Odpowiedzialność komornika z art. 521 K. P. C. (Czasopismo Sędziowskie, Nr. 4, 1933). — Koenigstein J.: Kilka uwag o egzekucji z ruchomości według nowych przepisów (Egzekucja Sądowa, Nr. 1, 1933). — A. G.: Kasacja w sprawach egzekucyjnych (Egzekucja Sądowa, Nr. 3, 1933). — Koenigstein J.: O wyłączeniu z pod zajęcia w nowym K. P. C. (Egzekucja Sądowa, Nr. 4, 1933). — A. G.: Art. 527 p. 4. i art. 578 K. P. C. (Egzekucja Sądowa, Nr. 5, 1933). — Koenigstein J.: Na marginesie postępowania nakazowego (Egzekucja Sądowa, Nr. 5, 1933). — Koenigstein J.: Uwagi o sądzie grodzkim jako o sądzie egzekucyjnym (Egzekucja Sądowa, Nr. 6, 1933). — Jakubowski J.: Postępowanie egzekucyjne i zabezpieczające z nakazu zapłaty (Egzekucja Sądowa, Nr. 8—9, 1933). — Koenigstein J.: Na marginesie ustawy moratoryjnej (Egzekucja Sądowa, Nr. 8—9, 1933). — Skwarczyński, R.: Sprawy egzekucyjne a wynagrodzenie adwokatów (Egzekucja Sądowa, Nr. 10—11, 1933). — Stabroweki S.: Likwidacja mienia opuszczonego w czasie wojny (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 9, 1933). — Miszewski W.: Zmiany w organizacji sądownictwa (Gazeta Sądowa, Nr. 40, 1932). — Bekerman J.: Z powodu projektu prawa małżeń-

kiego (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 41, 1932). — P o g o d a Z.: Zabezpieczenie wierzytelności (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 43, 1933). — K u r - a n M.: Kryzys hipoteczny (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 1933). — Ś w i a t k o w s k i H.: Zasady ochrony dzierżawców gruntów, zajętych pod budynki na obszarze Sąd. Ap, w Warszawie, Lublinie i Wilnie (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 45, 1932). — H e y m a n St.: Adwokaci jako syndycy i nadzorcy (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 47—48, 1932). — S z y m a ń s k i T.: Nowela do K. P. C. (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 51, 1932). — F r u c h s H.: Kilka uwag o nowym prawie egzekucyjnym (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 1, 1933). — H.: Prawo małżeńskie a konkordaty (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 1, 1933). — O d e r f e l d St.: Handel dziełami sztuki w świetle francuskiej doktryny (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 3, 1933). — G o ł ę b i o w s k i Zdz.: W jakiej cenie winno nastąpić przewłaszczenie nieruchomości na rzecz wierzyciela, w razie niedojścia do skutku drugiej licytacji (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 4, 1933). — B e k e n n a n J.: Postępowanie nakazowe i upominawcze (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 5, 1933). — F e n i e h e l Z.: Postępowanie przez N. T. A. a k. p. c. (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 5, 1933). — P o g o d a B.: Uwagi do art. 350 k. p. c. (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 6, 1933). — L e u t z W.: Hotele (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 6, 1933). — M i s z e w s k i W.: Wpis od wniosku o zabezpieczenie powództwa (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 7, 1933). — H o r s z o w s k i J.: Projekt ustawy o kartelach (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 8, 1933). — H a r t g l a s A.: Curiosa w stosowaniu K. P. C. (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 9, 1933). — B e c k e r m a n J.: W pilnej sprawie (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 10, 1933). — B e k e n n a n J.: O mocy dowodowej aktów notarialnych (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 11, 1933). — S t a w s k i J.: W tej samej pilnej sprawie (spłata wierzytelności hipotecznych) (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 12, 1933). — M i s z e w s k i W.: Sprawdzenie wartości przedmiotu sporu w procesie cywilnym według k. p. c. (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 13, 1933). — B e k e r m a n J.: O mocy dowodowej dokumentów prywatnych (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 14, 1933). — S z t e j n m a n A.: O ogólnych przepisach prawa o. s. p. e. (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 14, 1933). — Z a r z y c k i T.: Na marginesie postępowania nakazowego (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 16, 1933). — H o r s z o w s k i J.: Tryb sprzedaży nieruchomości według przepisów k. p. c. w postępowaniu upadłościowym, toczącym się według francuskiego kodeksu handlowego (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 17, 1933). — L e w i t t e r I g.: Brak protestu weksla a postępowanie nakazowe (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 19, 1933). — S t a w s k i J.: Art. 663 § 2 k. p. c. (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 21, 1933). — K o n i c J. St.: Nowe postępowanie sporne a postępowanie, upadłościowe w b. Król. Kongresowem (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 26, 1933). — B l o c h J.: O trybie zaskarżaniu wyroków sądu pracy przed sądem k. p. c. (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 28, 1933). — R a k o w i e c k i B.: Ustawa hipoteczna 1818 a dawne statuty i konstytucja polska, materji urzą-

dzeń hipotecznych dotyczące (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 29, 30, 1931).—
Thon A.: Apelacja w sprawach eksmisyjnych (art. 418 p. 3 k. p. c.) (Gazeta
Sądowa Warszawska, Nr. 30, 1933). — Wiewiórska H.: Niebezpieczeństwo
artykułu 418 k. p. c. w sprawach eksmisyjnych i o zakłócone posiadanie (Gazeta
Sądowa Warszawska, Nr. 32, 1933). — Konic H.: Uwagi do proj. Kodeksu
Handlowego (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 33, 1933). — Miszewski W.:
Czy przystępujący do przetargu nieruchomości współwłaściciel tejeż obowią-
zany jest złożyć rękojmię (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 34, 1933). — Bucz-
kowski M.: Ulgi w spłacie wierzytelności (Gazeta Sądowa Warszawska,
Nr. 34, 1933). — Szejnman A.: Opłata od „zarzutów” w postępowaniu
odrębnem (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 34, 1933). — Puternicki A.:
Przypozwanie (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 35, 1933). — Szyłkr et J.:
Zarząd przemysowy a egzekucja według U. P. C. (Gazeta Sądowa Warszawska,
Nr. 34, 1933). — Jodłowski J.: Czy w razie zabezpieczenia powództwa
według k. p. c. egzekucja wszczęta po wejściu w życie k. p. c. toczyć się ma
według dawnego czy nowego prawa (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 36, 1933).
— Zauberman A.: Nowe moratorium a odsetki „skapitalizowane” (Gazeta
Sądowa Warszawska, Nr. 36, 1933). — Goldblatt: Z dziedziny nowego
prawa o ustroju adwokatury (Głos Adwokatów, Nr. 8—9, 1932). — Gold-
werth L.: Uwagi o nowem prawie o ustroju adwokatury (Głos Adwokatów,
Nr. 8—9, 1932). — Fenichel Z.: Proj. niemieckiej procedury cywilnej (Głos
Adwokatów, Nr. 10—11, 1932). — Kästenblatt S.: Nieprawny przepis
(Głos Adwokatów, Nr. 10—11, 1933). — Rosenblüth I.: Przepisy o zabez-
pieczeniach według p. o. s. p. e. (Głos Adwokatów, Nr. 10—11, 1932). —
Goldwerth L.: Czynnij najmu w k. p. c. (Głos Adwokatów, Nr. 1, 1933). —
Fenichel Z.: Egzekucja z płacy i ochrona jej w postępowaniu egzekucyj-
nem (Głos Adwokatów, Nr. 1, 1933). — Berman H.: Luźne uwagi do prze-
pisów k. p. c. o postępowaniu egzekucyjnem (Głos Adwokatów, Nr. 1, 2, 5,
1933). — Steinberg W.: Jeszcze o odwołaniu darowizny z powodu uszczu-
plenia zachowku (Głos Adwokatów, Nr. 3, 1933). — Anhalt M.: O mocy ob.
taryfy adwokackiej (Głos Adowaktów, Nr. 4, 1933). — Kurzer F.: Przeciw
art. 265 k. p. c. (Głos Adwokatów, Nr. 4, 1933). — Buczkowski M.: Ulgi
w spłacie wierzytelności (Głos Adwokatów, Nr. 4, 5, 1933). — Kraus A.:
O hipotece sądowej w k. p. c. (Głos Adwokatów, Nr. 5, 1933). — Korzonek
J.: Uwagi o proj. prawa o zobowiązaniach (Głos Prawa, Nr. 10, 12, 1932 i Nr. 1
1933). — Wusatowski Z.: Dowód w ogólności i postępowanie dowodowe wed-
ług k. p. o. (Głós Prawa, Nr. 10, 1932). — Fruch H.: Jeszcze kilka słowo ko-
mentarzu prof. Allerhanda (Głos Prawa, Nr. 10, 1932). — Allerhand M.:
Odpowiedź (Głos Prawa, Nr. 10, 1932). — Allerhand M.: Odsetki zwłoki
od kosztów procesu (Głos Prawa, Nr. 11, 1932). — Fruchs H.: Rygor na-
tychmiastowej wykonalności (Głos Prawa, Nr. 11, 1932). — Fenichel Z.:
Pojęcie i funkcje stosunku ubezpieczeniowego (Głos Prawa, Nr. 12, 1932). —
Wachmann J.: Uprzedzenie strony w dowodzie z jej przesłuchania (Głos

Prawa), Nr. 12, 1932). — Rosenblüht Ig.: O egzekucji z ruchomości według nowego prawa egzekucyjnego (Głos Prawa, Nr. 1, 1933). — Kurzer Fr.: O zaskarżaniu czynności dłużnika działających ze szkodą wierzycieli według projektu prawa o zobowiązaniach (Głos Prawa, Nr. 1, 1931). — Halpern Fr.: Ograniczenie dowodu ze świadków na rzecz dowodu z dokumentów (Głos Prawa, Nr. 2, 13, 1933). — Bartz A.: Funkcja odpowiedzi apelacyjnej i skargi apelacyjnej wzajemnej w k. p. c. (Głos Prawa, Nr. 2, 1933). — Schulbaum K.: Do kwestji „hipoteki sądowej” (Głos Prawa, Nr. 2, 1933). — Baumgarten W.: Kilka uwag na temat „hipoteki sądowej” w zastosowaniu do stanu prawnego b. dz. austr. (Głos Prawa, Nr. 2, 1933). — Peitzer I.: W kwestji hipoteki egzekucyjnej w Małopolsce na tle k. p. c. (Głos Prawa, Nr. 2, 1933). — Buczkowski M.: Dowód na piśmie w powództwie z art. 366 k. p. c. (Głos Prawa, Nr. 2, 1933). — Fruchs H.: Uwagi dzielnicowoporównawcze o hipotece sądowej (Głos Prawa, Nr. 3, 1933). — Tauber J.: Parę uwag o zamęcie terminologicznym dokołaj „hipoteki sądowej” (Głos Prawa, Nr. 3, 1933). — Wechsler W.: Illata et invecta w obliczu k. p. c. (Głos Prawa, Nr. 3, 1933). — Allerhand A.: Sąd polubowny w okresie przejściowym (Głos Prawa, Nr. 4, 1933). — Kurzer Fr.: „Aberratio” w postępowaniu egzekucyjnym (Głos Prawa, Nr. 4, 5, 7, 8, 1933). — Bartz A.: Ustanowienie zarządu przymusowego w razie zbiegu wierzycieli lub wierzytelności (Głos Prawa, Nr. 4, 1933). — Halpern Fr.: Skarga apelacyjna wzajemna (Głos Prawa, Nr. 5, 1933). — Dbałowski Wł.: Uwagi do art. 636 kod. post. cyw. (Głos Prawa, Nr. 6, 1933). — Tauber J.: Czy § 1101 austr. u. c. oraz dekret nadw. z 5. XI. 1819 L. 1621 austr. zb. u. s. zostały przez k. p. c. uchylone (Głos Prawa, Nr. 6, 1933). — Szykgold M.: Zapowiedzenie apelacji cywilnej (Głos Prawa, Nr. 6, 1933). — Lutwak A.: Rewelacje naukowe w kwestji ustawowego zabezpieczenia i pierwszeństwa wierzytelności czynszowej (Głos Prawa, Nr. 6, 1933). — Halpern Fr.: W kwestji adnotacji własności maszyn (Głos Prawa, Nr. 7—8, 1933). — Fruchs H.: Pierwszeństwo zaspokojenia (Głos Prawa, Nr. 7—8, 1933). — Bartz A.: Podział sumy uzyskanej przez zarząd przymusowy (Głos Prawa, Nr. 7—8, 1933). — Rozmarin S.: Część II k. p. c. a austrj. ustawa o umowie ubezpieczenia (Głos Prawa, Nr. 7—8, 1933). — Gross O.: O zwłóce w płaceniu czynszu za najmy, podlegające ochronie (Głos Prawa, Nr. 9, 1933). — Bartz A.: Egzekucja z majątku niedłużnika (Głos Prawa, Nr. 9, 1933). — Tauber J.: Istota sprawy z ust 2 art. 408 K. P. C. (Głos Prawa, Nr. 9, 1933). — Peiper L.: Ideologia kampanji notariatu o monopol (Głos Prawa, Nr. 9, 1933). — Fruchs H.: Art. 1101 austr. K. C. a przepisy K. P. C. (Głos Prawa, Nr. 9, 1933). — Wechsler W.: O austrj. dekrete nadwornym z 1919 jeszcze słów kilka (Głos Prawa, Nr. 9, 1933). — Wusatowski Z.: Koszty klauzuli wykonalności (Głos Prawa, Nr. 9, 1933). — Kruczkiewicz A.: Uwagi do artykułu p. E. Wolffa „Wadliwość ustawodawstwa i ustroju sądowego”. — Wolff E.: Odpowiedź na

uwagi (Głos Sądownictwa, Nr. 10, 1932). — Bobkowski A.: Na szlaku reform (Głos Sądownictwa, Nr. 10, 1932). — S. W.: Nowelizacja przepisów o aplikacji sądowej (Głos Sądownictwa, Nr. 11, 1932). — Tylbor St.: Uwagi o projekcie prawa małżeńskiego (Głos Sądownictwa, Nr. 11, 12, 1932). — Feniheł Z.: Zasadnicze problemy prawa robotniczego w judykaturze sądowej (Głos Sądownictwa, Nr. 11—12, 1933). — Apollon K.: Egzekucja należności orzeczonych w postępowaniu sądowym (Głos Sądownictwa, Nr. 11—12, 1932).

— Bekerman J.: Spadkobranie włościan a kryzys ekonomiczny (Głos Sądownictwa, Nr. 1, 1933). — Masłowski P.: O jednosobowym rozpoznawaniu spraw cywilnych w sądach okręgowych (Głos Sądownictwa, Nr. 1, 1933). — Superson M.: O dowodzie z przesłuchania stron (Głos Sądownictwa, Nr. 2, 1933). — Ritterman H.: Weksel in blanco (Głos Sądownictwa, Nr. 3, 1933).

— M. J.: Uwagi krytyczne o przymusie adwokackim (Przegląd Sądownictwa, Nr. 4, 1933). — Fleszyński K.: Kodeks Napoleona na ziemiach polskich (w 125 rocznicę) (Głos Sądownictwa, Nr. 5, 1933). — Sekutowicz B.: Sądy obywatelskie w Lublinie (Głos Sądownictwa, Nr. 6, 1933). — Bobkowski A.: Ogólnoludzkie i ogólnosłowiańskie pierwiastki w włościańskich zwyczajach spadkowych na Wołyniu i Polesiu (Głos Sądownictwa, Nr. 6, 1933). — Pastuszkowa A.: Indywidualistyczne i społeczne pojmowanie orzecznictwa cywilnego (Głos Sądownictwa, Nr. 6, 1933). — Masłowski P.: Przywileje skarbu państwa według k. p. c. (Głos Sądownictwa, Nr. 7—8, 1933). — Godlewski St.: K. p. c. a przymus adwokacki (Głos Sądownictwa, Nr. 7—8, 1933). — Szymański T.: Art. 256—257 ust. not. a nowe przepisy egzekucyjne (Głos Sądownictwa, Nr. 7—8, 1933). — Masłowski P.: Apelacja w sprawach, w których wartość sporu nie przewyższa 100 zł według k. p. c. (Głos Sądownictwa, Nr. 9, 1933). — Szymański T.: Ogłaszanie wyroków w procesach cywilnych (Głos Sądownictwa, Nr. 9, 1933). — Hettlinger R.: Sąd polubowny według k. p. c. (Notarjat i Hipoteka, Nr. 1, 1933). — Natanson W.: Wykonalność aktu notarialnego a postępowanie nakazowe (Notarjat i Hipoteka, Nr. 2, 1933). — J. S.: Na marginesie art. 527 k. p. c. (Notarjat i Hipoteka, Nr. 2, 1933). — Drzewiecki H.: Dalsze przyczynki do dziejów notarjatu polskiego (Notarjat i Hipoteka, Nr. 2, 1933). — Neyman A.: Wezwanie notarialne. Jak jest i jak powinno być (Notarjat i Hipoteka, Nr. 3, 1933). — Filipecki St.: Wykonalność aktów z przed 1. I. 1933 (Notarjat i Hipoteka, Nr. 4—5, 1933). — Werkowski K.: Jeszcze o wezwaniach w świetle ot. ust. not. (Notarjat i Hipoteka, Nr. 4—5, 1933). — Natanson W.: Kilka kwestyj sądowych z projektu ust. not. (Notarjat i Hipoteka, Nr. 6, 8, 9, 1933). — Rzepecki M.: Rozporządzenie ostatniej woli w proj. ust. not. (Notarjat i Hipoteka, Nr. 6, 1933). — Kowalewski B.: Uwaga do art. 122 proj. not. (Notarjat i Hipoteka, Nr. 7, 1933). — Mordkowicz A.: Sporządzanie aktów dla niepiśmiennych (Notarjat i Hipoteka, Nr. 7, 1933). — Gliń-Tia-Gliniński K.: Jeszcze o egzekucji z aktu notarialnego (Notarjat i Hipoteka, Nr. 7, 1933). — Neyman A.: W sprawie wezwań notarialnych (No-

tarjat i Hipoteka, Nr. 7, 1933). — Werkowski K.: Czynności notarialne w proj. ustawy (Notarjat i Hipoteka, Nr. 8—9, 1933). — Aenta E.: Przyjmowanie na przechowanie pieniędzy w ujęciu proj. ust. not. (Notarjat i Hipoteka, Nr. 8—9, 1933). — Kędzierski T.: Przyczynek do ścieśniającej wykładni art. 78 i 81 prawa akc. — § 3 austr. ust. not. a art. 527 k. c. p. (Notarjat i Hipoteka, Nr. 8—9, 1933). — Werkowski K.: W przededniu nowej ustawy notarialnej (Notarjat i Hipoteka, Nr. 10, 1933). — Rakowiecki Br.: Uwagi nad art. 1 proj. ust. not. (Notarjat i Hipoteka, Nr. 11, 1933), — Mordkowicz A., Drzewiecki H., Czarnecki W. i Wąsowski W.: Dalsze głosy dyskusyjne w sprawie proj. ust. not. (Notarjat i Hipoteka, Nr. 12, 1933). — W. N.: Dręczące pytania. Dookoła proj. ust. not. (Notarjat i Hipoteka, Nr. 13, 1933). — W. N.: Społeczeństwo a notarjat (Notarjat i Hipoteka, Nr. 14, 1933). — Paszkowski W. D.: Z wykładni art. 53 prawa akcyjnego (Notarjat i Hipoteka, Nr. 15, 1933). — Rakowiecki Br.: Ustawa o opłatach stempłowych a prawo cywilne (Notarjat i Hipoteka, Nr. 17, 1933). — Bwicz B.: Uгода przed sądem grodzkim a znaczenie aktu notarialnego (Notarjat i Hipoteka, Nr. 17, 1933). — Wojciechowski T.: Jaką winna być przyszła organizacja notarjatu (Notarjat i Hipoteka, Nr. 18, 19, 20, 1933). — Winiarski B.: Hipoteka rzeczna w Polsce (Notarjat i Hipoteka, Nr. 18, 1933). — M. B.: Pierwiastkowa regulacja hipoteki przez zainteresowane osoby trzecie (Notarjat i Hipoteka, Nr. 19, 1933). — Sułkowski J.: Unifikacja prawa wekslowego (Notarjat i Hipoteka, Nr. 19, 20, 1933). — T. W.: i J. M.: Uwagi w sprawie proj. Kodeksu Handlowego (Notarjat i Hipoteka, Nr. 19, 1933). — Malicki J.: O rewizję proj. ust. not. (Notarjat i Hipoteka, Nr. 20, 1933). — Teleśnicki W.: Akt notarialny a tytuł egzekucyjny (Notarjat i Hipoteka, Nr. 20, 1933). — Malicki J.: W przededniu ogłoszenia prawa o notarjacie (Notarjat i Hipoteka, Nr. 22, 1933). — M. B.: Nakaz zapłaty jako tytuł do hipoteki (Notarjat i Hipoteka, Nr. 22), — Koenigstein J.: O wierzytelnościach dolarowych (Notarjat i Hipoteka, Nr. 22). — Dorożala T.: W jaki sposób odbywa się nabycie nieruchomości na ziemiach zachodnich (Notarjat i Hipoteka, Nr. 22, 1933). — Appenzeller M.: Przeciw art. 2665 k. p. c. (Nowa Palestra, Nr. 1, 1933). — Schönbach Ig.: Zasady prawa o. s. p. e. (Nowa Palestra, Nr. 1, 1933). — Nadel L.: Znaczenie prawne eskontu weksla (Nowa Palestra, Nr. 1, 1933). — Zarwincer H.: Hipoteka sądowa na obszarze prawa po austr. (Nowa Palestra, Nr. 1, 1933). — Apfelbaum Ig.: „Wznowienie sprawy osądzonej” według k. p. c. (Nowa Palestra, Nr. 2, 1933). — Presser W.: Postępowanie nakazowe i upominawcze (Nowa Palestra, Nr. 2, 1933). — Zarwincer P.: Egzekucja przez hipotekę sądową (Nowa Palestra, Nr. 2, 1933). — Apfelbaum Ig.: Uwagi do postanowień k. p. c. o sądach polubownych (Nowa Palestra, Nr. 3, 5, 1933). — Richter M.: Moratorium długów hipotecznych (Nowa Palestra, Nr. 4, 1933). — Presser W.: Ze studjów nad instytucją ładu polubownych (Nowa Palestra, Nr. 4, 1931). — Rawicz J.: O kilku niedopatrzeniach w prawie o ustr. adw. (Nowa Palestra,

- Nr. 4, 1933). — Mieser J.: Zabezpieczenia powództwa o zapłatę czynszu wedle k. p. c. a zastawnicze opisanie (Nowa Palestra, Nr. 5, 1933). — Richter M.: Uгода sądowa (Nowa Palestra, Nr. 5, 1933). — Richter M.: Zobowiązania dolarowe (Nowa Palestra, Nr. 6, 1933). — Presser W.: Ze studjów nad instytucją sądów polubownych (Nowa Palestra, Nr. 6, 1933). — Nadel L.: Ochrona posiadania według k. p. c. (Nowa Palestra, Nr. 6, 7, 1933). — Zarwincer P.: Wpływ ustawy o urz. rozj. z 28. III. 1933 na postępowanie konkursowe (Nowa Palestra, Nr. 6, 1933). — Hahn Z.: Egzekucja z ułamkowej części nieruchomości według k. p. c. (Nowa Palestra, Nr. 7, 1933). — Richter M.: Pojęcie kupca w proj. nowego Kodeksu handlowego (Nowa Palestra, Nr. 7, 1933). — Wachter F.: Proj. ust. naftowej górniczej (Nowa Palestra, Nr. 8, 1933). — Apfelbaum I.: Jus novorum według k. p. c. (Nowa Palestra, Nr. 8, 1933). — Richter M.: Koszta zastępstwa adm. w postępowaniu przed urzędami rozj. do spraw maj. gosp. wiejskich (Nowa Palestra, Nr. 8, 1933). — Fisch H.: O rygorzei natychm. wykon. dla wyroków sądu pracy (Nowa Palestra, Nr. 8, 1933). — Hrobni J.: Ogólne rozważania z powodu wprowadzenia k. p. c. (Nowy Proces Cywilny, Nr. 1, 2, 1933). — Miszewski W.: Jawność w procesie cywilnym w związku z przepisami k. p. c. (Nowy Proces Cywilny, Nr. 1, 1933). — Waškowski E.: Błędy i braki w k. p. c. (Nowy Proces Cywilny, Nr. 2, 3, 1933). — Fenichel Z.: Egzekucja przeciwko spółnikowi w spółce jawnej (Nowy Proces Cywilny, Nr. 2, 1933). — Bekerman J.: Art. 827 Kod. Nap. a k. p. c. (Nowy Proces Cywilny, Nr. 2, 1933). — Fruchs H.: Egzekucja z wierzytelności i innych praw (Nowy Proces Cywilny, Nr. 2, 3, 1933). — Skąpski J.: Egzekucja przez zarząd przymusowy (Nowy Proces Cywilny, Nr. 4, 1933). — Miszewski W.: Obowiązkowe zawieszenie biegu procesu w postępowaniu spornem według k. p. c. (Nowy Proces Cywilny, Nr. 4, 1933). — Lisiewski M.: Egzekucja z ułamkowej części nieruchomości na obszarze woj. zach. (Nowy Proces Cywilny, Nr. 5, 1933). — Hrobni J.: O dowodzie z przesłuchania stron (Nowy Proces Cywilny, Nr. 6, 7, 1933). — Kuratowski R.: Forma zapisu na sąd polubowny według k. p. c. (Nowy Proces Cywilny, Nr. 6, 1933). — Kruszelnicki W.: Które z przepisów części I k. p. c. mają zastosowanie w post. egz. (Nowy Proces Cywilny, Nr. 8, 1933). — Miszewski W.: Spółuczestnictwo w postępowaniu spornem (Nowy Proces Cywilny, Nr. 9, 10, 1933). — Polakiewicz W. i Hauswirt M.: O zarządzie przymusowym nad nieruchomością i jego zbiegu z innymi środkami egzekucyjnymi (Nowy Proces Cywilny, Nr. 9, 1933).
- Fenichel Z.: Uгода sądowa (Nowy Proces Cywilny, Nr. 10, 1933). — Waligórski M.: Środki odwoławcze k. p. c. w oświetleniu komisji kodyf. (Nowy Proces Cywilny, Nr. 10, 11, 12, 13, 1933). — Hahn Z.: Istota zajęcia przy egzekucji należności pieniężnych (Nowy Proces Cywilny, Nr. 12, 13, 1933). — Zaboklicki J.: Skierowanie egzekucji do wkładów oszczędnościowych w K. K. O. oraz wykonanie wyroków sądów grodzkich w świetle przepisów k. p. c. (Oszczędność, Nr. 4, 1933). — Trzeciak M.: Polski kodeks postę-

powania cywilnego (Oszczędność, Nr. 8, 12–13, 1933). — M. T.: Pozahipoteczne ubezpieczenie wierzytelności (Oszczędność, Nr. 16, 1933). — Bekerman J.: Jednoosobowość (Palestra, Nr. 3–10, 1932). — Waśkowski E.: Zadanie i znaczenie adwokatury (Palestra, Nr. 3–10, 1932). — Urbanowicz St.: Nowe prawo o ustroju adwokatury (Palestra, Nr. 3–10, 1932). — Rozenband St.: Na marginesie reformy prawa upadłościowego (Palestra, Nr. 11, 1933). — Bekerman J.: Kilka krytycznych uwag nad segregacją przymusową (Palestra, Nr. 12, 1932). — Miedzianowski W.: W sprawie prawa upadłościowego (Palestra, Nr. 12, 1932). — Nowodworski J.: S. N. a art. 13 prawa o ustroju adwokatury (Palestra, Nr. 1–2, 1933). — Bendetson W.: O kasacji według k. p. c. (Palestra, Nr. 1–2, 1933). — Zyber W.: Wynagrodzenie szkód spowodowanych przez działalność władz publicznych według prawa polskiego (Palestra, Nr. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 1933). — Lewitter I.: Ochrona dłużnika w nowym prawie egzekucyjnym (Palestra, Nr. 1–2, 1933). — Waśkowski E.: Teoria wykładni prawa cywilnego (Palestra, Nr. 3–4, 5, 6, 7, 1933). — Fenichel Z.: Charakter prawny czynności adwokackich (Palestra, Nr. 6–7, 8, 1933). — Hrobóni J.: Przesłuchanie osoby prawnej jako strony według k. p. c. (Palestra, Nr. 8, 1933). — Szreter J.: Charakter prawny uczestnictwa sporu lokatora i sublokatora (Palestra, Nr. 8, 1933). — Neufeld St.: wydanie wyroku w przypadku § 2 art. 240 k. p. c. (Palestra, Nr. 8, 1933). — Fenichel Z.: Uwagi do cz. ogólnej proj. pol. prawa o zobowiązaniach (Przegląd Notarjalny, Nr. 3, 1933). — Breyer St.: Organizacja notariatu według proj. ust. not. (Przegląd Notarjalny, Nr. 1, 1933). — Rzepecki M.: O formalnościach notarjalnych rozporządzeń ostatniej woli według ustaw austriackich (Przegląd Notarjalny, Nr. 2, 1933). — Natanson W.: W przededniu przemiany. Ku prawu notarjalnemu (Przegląd Notarjalny, Nr. 3, 1933). — Machalski St.: O przelewie wierzytelności według projektu polskiego prawa o zobowiązaniach (Przegląd Notarjalny, Nr. 3, 1933). — Glass: Ustrój notariatu w kilku ważniejszych państwach europejskich. (Przegląd Notarjalny, Nr. 3, 4, 5, 6, 1933). — Natanson W.: Ustawa marcowa o terenach budowlanych. Próba wykładni. (Przegląd Notarjalny, Nr. 4, 1933). — Natanson W.: Tendencje rozwojowe instytucji przymusu notarjalnego (Przegląd Notarjalny, Nr. 6, 1933). — Osuchowski W.: Problem przerobienia rzeczy w kodyfikacjach współczesnych (Przegląd Prawa i Administracji, Nr. IV, 1932 i I, 1933). — Fenichel Z.: Stanowisko kierowników przedsiębiorstw w prawie robotniczym (Przegląd prawa i administracji, Nr. 1, 1933). — Sommerstein N.: Rola zobowiązania moralnego w nowoczesnej cywilistyce (Przegląd Prawa i Administracji, Nr. II, III, 1933). — Longchamps R.: Zjednoczenie prawa obligacyjnego w państwach słowiańskich (Przegląd Prawa i Administracji, Nr. III, 1933). — Jurkiewicz T.: Jeszcze o art. 19. K. P. C. (Przegląd Prawa i Administracji, Nr. III, 1933). — Koenigstein J.: Kilka uwag na tle postępowania upadłościowego i układowego (Przegląd Prawa Handlowego, Nr. 9, 1932). — Namitkiewicz J.: Uwagi nad projektem

polskiej ustawy o spółkach z ogr. odpow. (Przegląd Prawa Handlowego, Nr. 8, 9, 1932 i 5, 1933). — Rozensztat B.: Zażalenie w postępowaniu sądowo-egzekucyjnym (Przegląd Prawa Handlowego, Nr. 1, 1933). — Jerich J.: Kapitał akcyjny (Przegląd Prawa Handlowego, Nr. 2, 4, 1933). — Lurie P.: Czy wydanie weksłu stanowi zawsze czynność handlową (Przegląd Prawa Handlowego, Nr. 2, 1933). — Szytkgold M.: Przed kodyfikacją umowy ubezpieczenia (Przegląd Prawa Handlowego, Nr. 3, 1933). — Fenichel Z.: Ustawowo nieuregulowane handlowe instytucje zabezpieczające (Przegląd Prawa Handlowego, Nr. 5, 1933). — Bibring J.: Kilka kwestyj z dziedziny ustawy o opłatach sądowych (Przegląd Sądowy, Nr. 10, 1932). — Trammer H.: Zarzut kompensaty a K. P. C. (Przegląd Sądowy, Nr. 10, 1932). — Hrobóni J.: Wyroki w świetle K. P. C. (Przegląd Sądowy, Nr. 11, 1932). — Korzonek J.: Zabezpieczenie roszczeń w projekcie polskiego prawa egzekucyjnego (Przegląd Sądowy, Nr. 11, 1932). — Bartz A.: Zarzut sprawy wiszącej (Przegląd Sądowy, Nr. 12, 1932). — Machalski St.: Środek odwoławczy apelacji od wyroków sądów okr. i sądów grodz. (Przegląd Sądowy, Nr. 1, 1933). — Feldblum Sz.: Rozp. o zapobieganiu skutkom trudności płatniczych w rolnictwie (Przegląd Sądowy, Nr. 1, 1933). — Fenichel Z.: Stosunek postępowania niespornego do spornego (Przegląd Sądowy, Nr. 2, 1933). — Bartz A. Wł.: W sprawie wykładni umów o najem pomieszczeń w nowych budynkach (Przegląd Sądowy, Nr. 2, 1933). — Gottlieb S.: W sprawie wykładni § 1118 u. c. odnośnie do budowli nowowzniesionych (Przegląd Sądowy, Nr. 2, 1933). — Fenichel Z.: Wpis ew. prawa zastawu w b. zab. austr. (Przegląd Sądowy, Nr. 3, 1933). — Reichmann M.: Egzekucyjne prawo zastawu i t. d. (Przegląd Sądowy, Nr. 3, 1933). — Skwara Fr.: Przymusowe prawo zastawu (Przegląd Sądowy, Nr. 3, 1933). — Rychlik Fr.: Hipoteczne prawo zastawu (Przegląd Sądowy, Nr. 3, 1933). — Pohoryles B.: Wyroki zaoczne w K. P. C. (Przegląd Sądowy, Nr. 2, 1933). — Bartz A. Wł.: Dochodzenie praw naruszonych przeprowadzeniem egzekucji, po ukończeniu sądowego post. egz. (Przegląd Sądowy, Nr. 4, 1933). — Marc J.: Wątpliwości przy stosowaniu K. P. C. w sprawach o oddanie i odebranie przedmiotu najmu mieszkań i innych pomieszczeń (Przegląd Sądowy, Nr. 4, 1933). — Pohoryles B.: Ustawy o zapobieganiu skutkom trudności płatniczych w rolnictwie a praktyka sądów (Przegląd Sądowy, Nr. 4, 1933). — Majer J.: Czy przepis z § 7 a) n. j. obowiązuje (Przegląd Sądowy, Nr. 4, 1933). — Bibring J.: Czy spory o rozdział małżeństwa należy rozpatrywać w zespołach 3-ch czy 1-osobowo? (Przegląd Sądowy, Nr. 4, 1933). — Berman H.: Jeszcze w kwestji intabulacji i prenotacji prawa zastawu według K. P. C. (Przegląd Sądowy, Nr. 5, 1933). — Gottlieb S.: Jeszcze w sprawie jednoosobowego składu sądów apelacyjnych (Przegląd Sądowy, Nr. 5, 1933). — Machalski St.: O prawie zatrzymania według austriackiego kodeksu i proj. prawa o zobowiązaniach (Przegląd Sądowy, Nr. 6, 1933). — Greiss B.: Czy § 7 a) austr. kod. jur. obowiązuje nadal (Przegląd Sądowy, Nr. 6, 1933). — Bartz Wł. A.:

Zarzuty formalne w sprzeciwie od wyroku zaocznego w sporze cywilnym (Prze­gląd Sądowy, Nr. 8, 1933). — Bibring J.: Czy stronie należą się koszty wniosku adwokackiego o wydanie klauzuli wykonalności (Prze­gląd sądowy, Nr. 8, 1933). — • Kästenblatt S.: Z rozważań nad egzekucją z wiarytelności i innych praw majątkowych według K. P. C. (Prze­gląd Sądowy, Nr. 8, 1933). — Fenichel Z.: Przedawnienie a pretensja w prawie prywatnem (Prze­gląd Sądowy, Nr. 9, 1933). — Bibring J.: Uzasadnienie orzeczeń w procesie cywilnym (Prze­gląd Sądowy, Nr. 9, 1933). — Parczewski A.: Wspomnienie patrona Trybunału o dawnej procedurze cywilnej w Królestwie Polskiem (Wileński Prze­gląd Prawniczy, Nr. 1, 1932). — Kapłan S.: Sąd polubowny (Wileński Prze­gląd Prawniczy, Nr. 2, 1932). — Bobkowski A.: Sine ira et studio (Wileński Prze­gląd Prawniczy, Nr. 3, 1932). — Petruszewicz K.: Orzecznictwo rosyjskie i polskie w przedmiocie odpowiedzialności Skarbu Państwa za czyny nieprawne urzędników (Wileński Prze­gląd Prawniczy, Nr. 3, 1932). — Achmatowicz A.: Zastaw towarów w Domach Bankowych na Kresach Wschodnich (Wileński Prze­gląd Prawniczy, Nr. 4, 5, 1932). — Giere Czarny: Z zagadnień praktyki sądów polubownych (Wileński Prze­gląd Prawniczy, Nr. 10, 11, 1932 i Nr. 2, 3, 6, 1933). — Nogid B.: O zapobieganiu upadłości (Wileński Prze­gląd Prawniczy, Nr. 11—12, 1932). — Sumorok L.: Hipoteki powiatowe w woj. wschodnich (Wileński Prze­gląd Prawniczy, Nr. 11—12, 1932 i Nr. 1, 1933). — L. S.: Nowelizacja niektórych przepisów, T. X, cz. I. Zводу praw (Wileński Prze­gląd Prawniczy, Nr. 2, 1933). — Achmatowicz A.: Prawo upadłościowe (T. XVI, cz. II, Zw. Pr.) a hipoteka (Wileński Prze­gląd Prawniczy, Nr. 3, 1933). — Kulikowski L.: Przymus psychiczny w stosunkach prywatno-prawnych (Wileński Prze­gląd Prawniczy, Nr. 4, 1933). — Achmatowicz A.: Termin wznowienia postępowania w sprawach cywilnych (Wileński Prze­gląd Prawniczy, Nr. 5, 1933). — Achmatowicz A.: Kilka uwag o przedawnieniu (Wileński Prze­gląd Prawniczy, Nr. 6, 1933). — Sumorok L.: Przepisy K. P. C. a hipoteka (Wileński Prze­gląd Prawniczy, Nr. 6, 1933). — Sumorok L.: Darowizna według cz. I, T. X. Zводу praw (Wileński Prze­gląd Prawniczy, Nr. 7, 1933). — Giere Czarny: Luźne uwagi do K. P. C. (Wileński Prze­gląd Prawniczy, Nr. 8, 1933).

Abd El-Fattah El-Sayed Beyet Desserteaux M.: *Traité théorique et pratique des faillites en droit égyptien*. Paris, Bousseau, 1932, str. 459.

Abd El-Fattah El-Sayed Bey: *La filiation en droit égyptien*. Paris, Sirey, 1932, str. 131. 30 fr.

Aftalion M.: *Des libéralités entre époux, de leur imputation et des conflits qu'elles soulèvent*. Paris, Chauny et Quisac, 1932, str. 200. 25 fr.

Boissarie J.: *La réforme du régime des bilans dans les sociétés par actions*. Paris, Libr. gén. de droit et de jurisprudence, 1932, str. 232.

- Bonnecarrère et Laborde-Lacoste: Précis élémentaire de droit civil, T. I. 2-e édition. Paris, Sirey, 1933, str. 627. 35 fr.
- Bonnecarrère et Laborde-Lacoste: Précis élémentaire de droit commercial. Paris, Sirey, 1932, str. 508. 25 fr.
- Bourdonnay H.: Le président du Tribunal civil. Paris, Lib. gén. de droit et de jurisprudence, 1932. 100 fr.
- Carbonnier J.: Le régime matrimonial. Sa nature juridique sous le rapport des nations, de société et d'associations. Paris, Delmas, 1932. 60,— fr.
- Cardon L.: Le régime de la propriété, foncière en Syrie et au Liban. Paris, Sirey, 1933, str. 31.
- Chauveau P.: Traité théorique et pratique des ventes maritimes. Paris, Colin, 1933, str. 24. 70 fr.
- Code civil espagnol. Paris, Giard, 1932. 110 fr.
- Constantinoff J.: Le droit aérien français et étranger. Paris, Chauny et Quinsac, 1932, str. 342.
- Copper Royer J.: De la fusion des sociétés. Essai juridique. Paris, Dalloz, 1933, str. 253. 50 fr.
- Cormier N.: Les actions à vote plural. Paris, Delmas, 1932. 30 fr.
- Cuche P.: Précis des voies d'exécution, 3 éd. Paris, Dalloz, 1933, str. 379. 25 fr.
- Dalloz: Précis de droit civil, t. II 4 éd. Paris, Dalloz, 1933, str. 570. 25 fr.
- Dalloz: Manuel des servitudes de la contiguité et de la mitoyenneté. Paris, Dalloz, 1932, str. 328. 15 fr.
- David R.: Rapport sur l'arbitrage conventionnel en droit privé. Rzym, Inst. Międzynar. unji prawa prywatnego, 1932.
- Demogue R.: Traité des obligations en général, T. II et T. VII. Paris, Rousseau, 1933, str. 654. 66 fr.
- Deneux H.: La responsabilité civile des notaires comme conseils de leurs clients. Paris, Giard, 1932. 35 fr.
- Desiry R.: Les recours contre les délibérations du Conseil de famille. Paris, Giard, 1932. 12 fr.
- Durand P.: Le droit des obligations dans les jurisprudences française et belge. Paris, Giard, 1933. 40 fr.
- Flour J.: Les rapports de commettant à préposé dans l'article 1384 du code civil. Paris, Dalloz, 1933, str. 378. 50 fr.
- Gaillard E.: La société anonyme de demain. Paris, Sirey, 1932, str. 264. 15 fr.
- Gordon V. N.: Système du droit commercial des Soviets. Paris, Giard, 1933, str. 385. 50 fr.
- Jack A.: Les obligations et la responsabilité du garagiste. Paris, Giard, 1932, str. 117. 16 fr.
- Janne X.: Chronique de législation, de doctrine et de jurisprudence en matière de droit commercial et industriel. Paris, Rousseau, 1933, str. 48.

- J o s s e r a n d L.: Cours de droit civil positif français T. II. i III. 2 éd. Paris, Sirey, 1932, 1933, str. 1100. 62 fr.
- J o u r d a i n H.: De la situation des obligatoires en cas de liquidation amiable, de liquidation judiciaire ou de faillite de la Société débitrice. Paris, Chauny et Quinsac, 1932, str. 198, 28 fr.
- K u n o i E.: Le récent droit commercial hongrois. Paris, Giard, 1932. 8 fr.
- L a c o u r L. et B o u t e r o n J.: Précis de droit commercial. Nouveaux suppléments aux tomes I et II. Paris, Dalloz, 1933, str. 269. 30 fr.
- L a w s o n R.: Les destinées nouvelles de la clause de paiement en or et de ses succédanés. Paris, Pr. Un., 1932, sir. 160. 35 fr.
- L a w s o n P. H.: Commentaires de Stepben sur le droit de l'Angleterre. T. 1. Introduction, Jurisdiction et procédure; le droit des personnes. Paris, Giard, 1933. 60 fr.
- L e c o u r t R.: Traité théorique et pratique de l'action de réintégrande, et des actions possessoires d'après la jurisprudence moderne. Paris, Giard, 1932, str. 308. 30 fr.
- L é h T. N.: La faillite dans le droit européen continental. Paris, Giard, 1932, str. 403. 50 fr.
- L é v y - B r ü h l H.: Un projet de code de commerce à la veille de la révolution. (Le projet Miromesnil 1778—1789). Paris, Giard, 1932. 47 fr.
- L y o n - C a e n et R e n a u l t: Traité de droit commercial. Libr. gén. de droit et de jurisprudence. Droit maritime, 2 vol., 5 éd. Paris, 1933, 120,— fr.
- M i r k o v i t c h G. J.: Navire et patrimoine de mer. Paris, Delmas, 1932, 50 fr.
- M o n t e i l J.: La subrogation aux droits d'hypothèque. Paris, Giard, 1933. 35 fr.
- M o r a s M.: Les restrictions conventionnelles à la cession. Les actions de Sociétés. Paris, Giard, 1933, str. 207.
- M y e r s G.: La protection du droit d'auteur dans la jurisprudence française. Paris, Sirey, 1933, str. 116. 18 fr.
- O c t a v i o R.: La codification du droit civil au Brésil. Paris, Giard, 1933. 8 fr.
- P a r i s - L e c l e r c L.: Le contrat d'assurances. Paris, Lib. gén. de droit et de jurisprudence, 1932. 40 fr.
- P e r c e r o u A.: Lois actuelles et projets récents en matière de société par actions (Allemagne — Angleterre — Italie). Paris, Rousseau, 1933, str. 591. 68 fr.
- P l a n i o l M.: et R i p e r t G.: Traité pratique de droit civil français, 14 vol. Paris, Libr. gén. de droit et de jurisprudence, 1933, 1120 fr.
- P r i v a t E.: Les tribunaux de commerce. Paris, Spes, 1933, str. 316. 20,— fr.
- P r u g n a r d P.: La clause de résiliation de plein droit du bail commercial pour cause de faillite du preneur. Paris, Giard, 1932. 5,— fr.
- R o q u e f o r t - V i l l e n e u v e J.: Les actions a vote plural. Paris, Domat-Montchrestien & Loviton, 1932, str. 112.

- Smith C. Laporte Cl. etc.: La responsabilité des sociétés anonymes en Grande-Bretagne, aux Etats Unis et en France. Paris, Giard Sirey, 1932, str. 207.
- Soarec A.: La responsabilité contractuelle pour autrui. Paris, Libr. gén. de droit et de jurisprudence, 1932. 25 fr.
- Solus H.: Les principes du droit civil. Paris, Giard, 1933. 12 fr.
- Stambouliau G.: Traité pratique de la propriété commerciale avec la jurisprudence de la cour de cassation et des juridictions de fait. Paris, Giard, 1932. 40 fr.
- Surdon G.: La justice civile indigène et le régime de la propriété immobilière au Maroc. Paris, Giard, 1931. 25 fr.
- Viforeanu P.: Contribution à l'étude du contrat dans le projet franco-italien et en droit comparé. Paris, Giard, 1932. 60 fr.
- Voirin P., Fréjavilie M. et Trotobas L.: Manuel de la capacité en droit. Paris, Libr. gén. de droit et de jurisprudence, 1932, :str. 607.
- Voirin P.: Elements de droit civil. Capacité. Paris, Libr. gén. de droit et de jurisprudence, 1933. 30 fr.
- Alfter J.: Die Lebensschicksale der Aktiengesellschaft in der theoretischer Beleuchtung. Jena, Fischer, 1932, str. 72. 3,— M.
- Anliker P.: Die erbrechtlichen Verhältnisse d. Schweizer im Ausland u. d. Ausländer in d. Schweiz. Leipzig, Sauerländer, 1933, str. 271. 10 M.
- Beyer R.: Die Urheberrechtsgesetze, 8 Aufl. Leipzig, Reclam, 1932. 1,10 M.
- Bienenfeld R.: Die Haftungen ohne Verschulden. Berlin, Springer, 1932, str. 521. 10,80 M.
- Bodenheimer E.: Das Gleichheitsprinzip im Aktienrecht. Leipzig, Bensheimer, 1933, str. 80. 3,60 M.
- Boegl H.: Der Begriff d. Sondervermögens u. Reichsprivatrecht. Leipzig, Noske, 1933, str. 131. 5 M.
- Bondi A.: Neue Wege d. Aktienrechtes. Leipzig, Maus, 1933, str. 55. 2,85 M.
- Boor H.: Vom Wesen d. Urheberrechts. Marburg, Elwert, 1933, str. 139. 6,— M.
- Brandt E.: Die Aktienrechtsreform in der Praxis, 2. Aufl. Berlin, Heymann, 1933, str. 188. 6 M.
- Donig A.: Unlauterer Wettbewerb. Berlin, Heymann, 1933, str. 151. 6,— M.
- Drewes K.: Die Generalversammlung d. Aktiengesellschaft. Stuttgart, Hess, 1933, str. 179. 5,40 M.
- Ennecerus L., Kipp Th. u. Wolff M.: Lehrbuch d. bürgerlichen Rechts, 5 B-de, Bd. 2. Hälfte 2. Bd. 3. Hälfte 2. Marburg, Elwert, 1932.
- Feibel Fr.: Die Namensgleichheit im Wettbewerb. Frankfurt a. M. Cohn, 1933, str. 77. 3,60 M.
- Feibeimann P.: Das Recht auf die Deckung b. gezogenen Wechsel. Heidelberg, Winter, 1932, str. 76. 4 M.

- Fischer P.: Das Darlehen u. d. Abgrenzung v. d. ihm ähnlichen Rechtsgeschäften. Romanshorn, Fischer, 1932, str. 94.
- Fülster H.: Grundriss d. Zivilprozessrechts, Bd. 1. Berlin, Roth, 1932, str. 474. 8,50 M.
- Gierke J.: Handelsrecht u. Schiffahrtsrecht, 4 Aufl. Berlin, de Gruyter, 1933, str. 865. 20 M.
- Goldschmidt J.: Zivilprozessrecht, 2 Aufl. Berlin, Springer, 1932, str. 507. 22 M.
- Griebel H.: Die Einmangesellschaft. Berlin, Heymann, 1933, str. 181. 9 M.
- Haymann Fr.: Leistung u. Gegenleistung im Versicherungsvertrag. Berlin, de Gruyter, 1933, str. 103.
- Heilfron E.: Eherecht am laufenden Bande. Berlin, Hesse, 1933, str. 283. 3,30 M.
- Hiller C.: Der ökonomische Hintergrund d. geplanten Aktienrechtsreform. Münster i. W., Helios-Verl., 1933, str. 83.
- Hofmannstahl E.: Grenzen d. Minderheitsschutzes im Aktienrecht. Wien, Manz, 1932. 0,65 M.
- Hueck A.: Das Recht d. Generalversammlungsbeschlüsse u. d. Aktienrechtsreform. Berlin, Heymann, 1933, str. 61. 4,— M.
- Jüptner L.: Zur Stellung d. Vorstandes d. Aktiengesellschaft. Platz, 1932, str. 65.
- Klausing Fr.: Reform d. Aktienrechts. Berlin, Spaeth u. Linde, 1933, str. 299. 7,80 M.
- Kollmeyer A.: Gläubigerschutz in der Zwangsvollstreckung. Berlin, Vahlen, 1933, str. 94. 3,— M.
- Kunz H.: Das neue Mahn-prozess- u. Zwangsvollstreckungs-Verfahren. Frankfurt a. M., Sack, 1932, str. 437. 12,50 M.
- Mokre H.: Theorie d. Gewohnheitsrechts, Berlin, Springer, 1933, str. 197.
- Munk W.: Die Rechtsstellung d. Urheberrechts u. Übergang d. Urheberrechts. Berlin, Heymann, 1933, str. 172. 7,50 M.
- Rosenberg L.: Zu dem Entwurf einer Zivilprozessordnung. Berlin, Heymann, 1933. 6,— M.
- Rosendorff R.: Das neue deutsche Aktienrecht. Berlin, Spaetz & Linde, 1932, str. 463. 14,80 M.
- Said M. C.: Das türkische Aktienrecht. Bruchsal, Kruse, 1932, str. 72.
- Schanz H.: Die Zwangshypothek. Berlin, Schweitzer, 1933.
- Schürmann M.: Eigentums vorbehalt u. Rücktritt beim Kauf (§ 455 B. G. B.). Berlin, Stilke, 1932, str. 56. 2,70 M.
- Seuffert L., Walsmann H.: Kommentar z. Zivilprozessordnung, 12. Aufl., 1933, str. 849. 68,— M.
- Spindler J.: Wanderungen gewerblicher Körperschaften von Staat zu Staat als Problem d. internen u. d. internat. Privatrechts. Berlin, Heymann, 1932, str. 90. 5,— M.

- Staub H.: Kommentar z. Handelsgesetzbuch, 14 Aufl. Leipzig, de Gruyter, 1933.
- Steiger W.: Die Staatsangehörigkeit d. Handelsgesellschaften. Zürich, Orell Füssli, 1932, str. 398. 1,20 M.
- Stier G.: Das sogenannte wirtschaftliche u. formaljuristische Eigentum. Leipzig, Noske, 1933, str. 136. 4,80 M.
- Strauss Fr.: ABC d. Hypothekenrechts. Berlin, Vahlen, 1932, str. 144. 3,80 M.
- Swoboda E.: Das Privatrecht d. Zukunft. Berlin, Rothschild, 1932, str. 69. 3,— M.
- Teitler J.: Grundzüge d. St. Gallischen Zivilprozessrechtes. St. Gallen, Fehr, 1932, str. 151.
- Wahle K.: Beiträge zum Devisenrecht. Wien, Springer, 1933, str. 36.
- Wedemeyer W.: Allgemeiner Teil d. B. G. B. Berlin, Springer, 1933, str. 124. 3,60 M.
- Weiss E.: Das Grundhuchsrecht. Reichenberg, Stlepel, 1933, str. 1013. 210,— kc.
- Wertheimer L.: Gründerlohn Klein-Aktie, Aufsichtsrats-Delegation. Aktienrechtl. Fragen, Giessen. Berlin, Roth, 1933, str. 70.
- Will W.: Familienrecht (BGB). Berlin, Heymann, 1932, str. 30. 1,— M.
- The Commercial Code of Japan — translated by the Codes Comitée of the League of Nations Association of Japan. Tokyo, 1933, str. 243, 120, 36. _____
- Bo G.: Un problema singulare in materia di assenza. Padova, Cedam, 1932, str. 35.
- Bo G.: Il diritto degli alimenti nel progetto di riforma del Codice civile. Padova, Cedam, 1932, str. 40.
- Cavalli A.: Le società commerciale Padova, Cedam, 1933, str. 113.
- Devilla V.: Actio incerti. Sassari, Gallizzi, 1932, str. 94.
- Gangi C.: Scritti giuridizi. Vari- V. 1. Le obbligazioni naturali. Il debito e la responsabilita. Padova, Cedam, 1933, str. 508.
- Koschembahr-Łyskowski I.: Progetto di Codice civile per la Republica Polacca. Padova, Cedam, 1931—1932, str. 32.
- Manara G.: La sistemazione della materia nel progetto del codice marittimo. Roma, 1932.
- Messineo Fr.: I titoli di credito, 2 ed. v. 1. Padova. Cedam, 1933, str. 334.
- Morpurgo A.: La società a responsabilità limitata. Milano, Gorlini, 1931, str. 84. 10,— £.
- Osservazioni della Facoltà di giurisprudenza sul progetto li primo libro di Codice civile. Catania, Università di Catania, 1932, str. 155.
- Ruggiero de R.: Istituzioni di diritto civile v. I. II. VI ed. Messina, Principatog., str. 195.

- Pacchioni C.: Corso di diritto civile. Torino, Libr. Giappiolielli, 1933, str. 507.
- Tarissi de Jacobis G.: L'ordinamento corporativo e le fonti del diritto commerciale. Roma, Il nuovo diritto, 1933, str. 79.
- Verga A.: Contributo per la riforma del codice civile. Modena, 1932, str. 146.

3. *Prawo międzynarodowe prywatne.*

Bartin E.: Principes de droit international privé selon la loi et la jurisprudence française. Tom II cz. 1. Paryż, Giard, 1932, str. 522.

O pierwszym tomie dzieła prof. Bartina, zawierającym nauki ogólne prawa międzynarodowego prywatnego francuskiego, pisaliśmy na tern miejscu przed dwoma laty. Obecnie ukazała się w druku pierwsza połowa części szczegółowej. Zasadnicze linje wykładu pozostają niezmienione — prof. Martin widzi w prawie międzynarodowym prywatnym danego państwa nic innego jak konsekwencję suwerenności tego państwa zastosowaną w sferze interesów prywatnych. Rozpatruje on prawo międzynarodowe prywatne jako systemat norm wewnętrznych, a własny wykład ogranicza z góry i celowo do prawa międzynarodowego prywatnego francuskiego. Stąd wycieczki w dziedzinę prawa porównawczego i analogicznych instytucji prawnych innych państw są bardzo nieliczne, jeżeli pominiemy te, które są autorowi konieczne dla wyjaśnienia konstrukcji prawnej prawa francuskiego przy danej kolizji ustawodawstw (np. wielokrotne cytowanie i komentowanie sławnego orzeczenia Ferrari z r. 1922, w którym sąd kasacyjny francuski dopuścił możliwość rozwodu dla Francuzki, b. obywatelki włoskiej, która po separacji odzyskała obywatelstwo francuskie).

Polskiej ustawy z r. 1926, o ile mogliśmy zauważyć, autor nie cytuje ani razu, zato spotykamy się ze wzmianką o Polsce przy rozpatrywaniu zagadnienia odszkodowania za nieszczęśliwe wypadki przy pracy (umowę emigracyjną polsko-francuską z r. 1919 cytuje na str. 510 nota, brak jednak cytaty umowy drugiej z roku 1921). Materiał konwencyjny również niewiele stosunkowo interesuje autora, bo np. Konwencje Genewskie o prawie wekslowem i czekowem, które podpisane były w r. 1930—31 podaje jako projekty (p. str. 67 nota), najwięcej zainteresowania okazuje w dziedzinie konwencyjnej dla kodyfikacji haskiej, którą, aczkolwiek Francja od lat ją opuściła, uważa za rodzaj „raison écrite”, czy też zaleca liczenie się z nią „rationis auctoritate” i jako taką stale cytuje (p. np. str. 204, 370).

System części szczegółowej wykładu oparty jest na następującym zasadniczym i oryginalnym ugrupowaniu materiału. — W przepisach prawa międzynarodowego prywatnego widzi autor działanie idei opieki państwa nad osobami swych obywateli, (a), dalej wypełnianie przez państwa na swem terytorjum pewnych obowiązków współżycia międzynarodowego (b), wreszcie zapewnienie przez państwo na swem terytorjum w zakresie ustrojowym (w sensie prawa prywatnego) działania własnych terytorjalnych przepisów. — Do tych trzech idei dołącza się czwartą, stojącą poza sferą przymusową, tj. autonomja woli, tam gdzie ją prawo dopuściło.

Powyższy podział materiału, odbiegający od ram, w które normalnie zwykliśmy klasyfikować poszczególne kwestje prawa międzynarodowego prywatnego, rozwija się pod piórem prof. Bartin'a oryginalnie i ciekawie.

Pierwszej idei odpowiada działanie prawa ojczystego. Prawo to, zgodnie z jurysprudencją francuską, konstruuje się jako *lex patriae*. To jest punkt wyjścia. — Ale jakie bogactwo przykładów, kazuśów i kontrowersyj ukazuje się nam w książce opartej przecież na zgórą stuletniej praktyce najświetniejszej instytucji kasacyjnej świata. Wskażemy na jeden przykład, chociażby dla tego, że polska ustawa z 1926 r. pozostawiła go na uboczu, mianowicie — hipotezę małżonków, którzy nigdy nie mieli wspólnego obywatelstwa. Konsekwencje takiego małżeństwa poddaje prof. Bartin prawu męża z czasu zawarcia ślubu, wogóle zaś w prawie małżeńskim powyższy łącznik uważa powszechnie za najważniejszy, subtelnie odróżniając kwestje wyrażenia woli, zdolności etc, które regulują się według prawa każdego z przyszłych małżonków, od kwestji skutków małżeństwa, gdzie jedno prawo, — prawo męża winno mieć przewagę. — Rozumie się, że nie tylko prawo małżeńskie (i to w szerokim ujęciu) podlega działaniu *lex patriae*. Dotyczy to tak samo kwestyj związanych z wywodem rodu oraz kwestyj opiekuńczych i analogicznych. Przytem w systemie wykładu rozróżnia się (również oryginalne ujęcie) akty zasadnicze, prawotwórcze niejako pod rządem prawa ojczystego, a więc kwestje zdolności i wyrażania woli, również zawarcie aktów z dziedziny prawa małżeńskiego, od konsekwencyj prawnych tychże aktów, jako to rząd majątkowy małżeński, rozwód i separacja, władza rodzicielska, opieka itp. We wszystkich przeważa tem niemniej *lex patriae*, oczywiście z zastrzeżeniem zasady międzynarodowego porządku publicznego.

Wykład poświęcony działaniu pierwszej idei i wysunięcie w związku z nią łącznika *lex patriae* zajmuje większą część książki. Idea druga — konsekwencje obowiązków współżycia międzynaro

dowego — prowadzi do wysunięcia łącznika prawa miejscowego. Przytem należy mieć na uwadze, że łącznik ten jest czemś inem niż łącznik prawa terytorjalnego, bo np. rozumując za autorem na przykładach francuskich, prowadzi do zastosowania we Francji nietylko prawa francuskiego, ale równie dobrze i innych praw zagranicznych.

Zakres idei współżycia wypełniony jest w nader oryginalny sposób u autora przez normy prawne dotyczące bezpieczeństwa pobytu (w sensie prawa cywilnego), możności sporządzania aktów prawnych oraz wykonywania działalności zawodowej. Pojęcie bezpieczeństwa prawnego dotyczy w systemie wykładu kwestji odpowiedzialności cywilnej. Autor rozróżnia odpowiedzialność, opartą na idei winy (przedewszystkiem deliktowa, bo kontraktowa wejdzie do zagadnień, poddanych działaniu autoromji woli), oraz odpowiedzialność opartą na idei t. zw. ryzyka profesjonalnego. Dla pierwszej kategorii prawem miejscowem będzie (z zastrzeżeniem idei międzynarodowego porządku publicznego) — *lex loci delicti commissi* (miejsce gdzie zaszedł fakt, który wywołał szkodę), — dla drugiej prof. Bartin waha się, — uznaje on poniekąd teoretyczną słuszność stosowania prawa zagranicznego, ale w dzisiejszym stanie prawnym pragnie ograniczyć działanie jego we Francji do tych hipotez jedynie, gdzie, zastosowanie prawa zagranicznego, opartego na idei ryzyka do danej kwestji odpowiedzialności cywilnej byłoby zgodne z takąż odpowiedzialnością, opartą we Francji na zasadzie winy.

Kwestja możności sporządzania aktów prawnych — to przedewszystkiem kwestja ich formy, a więc odwieczny problemat reguły *locus regit actum*. Prof. Bartin uzasadnia ją potrzebą współżycia międzynarodowego. Wszystkie państwa, należące do społeczności międzynarodowej, są zainteresowane i zobowiązane, aby obywatele mogli i poza granicami ojczyzny sporządzać akty prawne. — Konsekwencją powyższego jest konieczność wzajemnego uznawania formy miejscowej aktu. Nie jest to, oczywiście, uzasadnieniem historycznem reguły, ale doskonale odpowiada dzisiejszemu stanowi prawnemu świata cywilizowanego, poza tern zachowuje fakultatywny charakter reguły. — Fakultatywność stoi w związku z tem, że chodzi o akty prawne będące wyrazem woli strony. Tam gdzie niema miejsca na wyrażenie, takie czy inne, woli — forma miejscowa staje się bezwzględnie obowiązującą (np. akty stanu cywilnego).

Kwestja wykonywania działalności zawodowej, to prawie wyłącznie, w zakresie, o którym traktuje książka, sprawa odpowiedzialności za nieszczęśliwe wypadki przy pracy (ustawa francuska

z r. 1898). Prof. Bartin rozważa tu rozmaite konsekwencje ustawy z r. 1898 w związku z kwestjami międzynarodowemi oraz działalnością konwencyjną Międzynarodowego Biura Pracy, w szczególności warunków pobytu (residence) wewnątrz kraju. Rozdział ten w pracy jest stosunkowo najkrótszy.

Kończąc przegląd dzieła prof. Bartin'a, który winien jest jeszcze czytelnikowi część trzecią (ściślej 2-gą Tomu II), t. z. przede wszystkim o zakresie działania prawa terytorjalnego i o autonomji woli, nie możemy sobie odmówić przyjemności specjalnego podkreślenia jasności i przejrzystości wykładu, bogactwa treści, doskonałości przedstawienia trudnych często i zawiłych kwestyj, które to zalety czynią lekturę książki niezmiernie cenną i pouczającą.

Prof. Leon Babiński (Warszawa).

M a k a r o w A. N.: *Precis de droit international privé d'après la législation et la doctrine russe*. Paris, Alcan, 1933, str. 471.

Książka prof. Makarowa jest rozszerzonym wydaniem podręcznika, który wydał w języku rosyjskim w r. 1924. Zawiera ona obok normalnego wykładu prawa międzynarodowego prywatnego, tak jak przyjęto przedstawiać je w podręcznikach zachodnio-europejskich (głównie francuskich) — cały szereg systematycznych działów, poświęconych prawu międzynarodowemu rosyjskiemu, i to nie tylko sowieckiemu, ale i przedwojennemu. Wreszcie autor zastanawia się wszędzie w odpowiednich działach nad kwestją zastosowalności i skutkami prawa sowieckiego poza granicami Z. S. K. R. W ten sposób czytelnik otrzymuje obraz bardzo jasny i przejrzysty, czem jest prawo międzynarodowe sowieckie. Prawo to charakteryzuje daleko posunięta terytorjalność. Jest ona nie tylko wynikiem pewnej tradycji przedrewolucyjnej rosyjskiej, ale pozostaje przede wszystkim w związku z charakterem prawa sowieckiego, jako prawa klasy robotniczo - włościańskiej, którego normy muszą być bezwzględnie stosowane do wszystkich na terytorjum Z. S. R. R. jako konsekwencja racjonalizowania tam zasad nowego ustroju politycznego i społecznego. Poza tem niewątpliwą tendencją prawa sowieckiego jest dążenie, aby rządziło swemi obywatelami i zagranicą. Taki stan rzeczy ma jednak i swoja odwrotną stronę, — gdy chodzi o zastosowanie prawa sowieckiego zagranicą w tych przypadkach, gdy w myśl zasady *lex patriae* byłoby ono właściwieni. Jak zauważyliśmy już wyżej, hipotezy te stanowią przedmiot systematycznych badań autora. W licznych bardzo wypadkach (małżeństwo *solo consensu*, stosunki rodziców i dzieci, prawo własności i t. p.), musi on przyznać, że po-

rządek publiczny państw zagranicznych sprzeciwia się zastosowaniu norm prawa sowieckiego, a nawet w niektórych hipotezach, gdzie prof. Makarow uważałby to za możliwe, np. w prawie spadkowym, uważamy osobiście, że nie ma on racji. Wyłączenie od spadkobrania bocznych, ograniczenia co do testamentów, ograniczenia co do nieruchomości itp. uważamy za sprzeczne z elementarnymi zasadami prawa własności, chronionymi przez porządek publiczny państw współczesnych.

Bardzo dobrze przedstawia autor na str. 211—224 sytuację prawną mienia dawnych osób prawnych rosyjskich, które pozostało zagranicą. Analiza ta świadczy o słusznym załatwieniu tej skomplikowanej sprawy w Polsce na zasadzie Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z 22 marca 1928 r. o likwidacji mienia b. rosyjskich osób prawnych, które to Rozporządzenie, mówiąc nawiąsem, oczekuje na swego komentatora.

Prawo międzynarodowe prywatne sowieckie, podobnie zresztą jak większości innych państw współczesnych, nie jest skodyfikowane, operujemy tam zatem nielicznymi, luźnymi tekstami ustawodawczymi, umowami międzynarodowymi, oraz zasadami, precyzowanymi przez doktrynę i praktykę. Jeżeli chodzi o tę ostatnią, cechą charakterystyczną prawa sowieckiego jest małe znaczenie jurysprudencki sądowej, a bardzo wielka rola okólników władz naczelnych.

Zarówno w Rosji przedwojennej, jak w dzisiejszym Z. S. R. R. istnieją obok kolizyj międzynarodowych prawa prywatnego, również kolizje międzydzielnicowe. Autor nie zaniedbuje bynajmniej ich rozważania, jednak bada je z reguły w ramach rozstrzygnięć międzynarodowych, stosując analogicznie te ostatnie do kwestyj międzydzielnicowych. — Aczkolwiek praktycznie może mieć bardzo często rację, nie uważamy tej metody za właściwą, gdyż czytujemy osobiście prawo międzydzielnicowe za dział odrębny, z uwagi na niemożność zastosowania w nim szeregu najważniejszych tzw. łączników prawa międzynarodowego, jak *lex patriae*, zasada *ordre public* itp.

Praca prof. Makarowa jest źródłowa, zna on i cytuje wszystkie potrzebne teksty z prawa porównawczego. — Nic dziwnego, wszak jest on wydawcą znanego, najbardziej kompletnego zbioru tekstów prawa międzynarodowego prywatnego, które wydał w roku 1929 w publikacji niemieckiej Leske-Loewenfeld Rechtsverfolgung im internationalen Verkehr Tom VIII. Das internationale Privatrecht der europäischen und aussereuropäischen Staaten Część I. Die Quellen des internationalen Privatrechts". Cytuje więc oczywiście i polskie ustawy o prawie międzynarodowym oraz międzydzielnicowym prywatnym z 2 sierpnia 1926,

nie wykazuje jednak zainteresowania dla jurysprudence polskiej, którą niewątpliwie zna z czasopism prawniczych francuskich i niemieckich, gdzie od lat publikowane są jej tezy, a nierzadko i orzeczenia *in extenso*. To małe stosunkowo zainteresowanie źródłami polskimi widzimy też w nieścisłym a częściowo błędnym powołaniu umowy konsularnej polsko-sowieckiej z r. 1923 (p. str. 331) Art. 15 tej umowy, zdaniem naszym (wbrew autorowi), nie odbiera przez wymaganie rejestracji według ustawodawstwa miejscowego, znaczenia praktycznego instytucji ślubu konsularnego. Natomiast zapomina autor o istnieniu ograniczającego art. 15 przepisu protokołu końcowego, w którym zastrzeżono, że konsulowie mogą udzielać ślubów swym obywatelom tylko w tych prowincjach Państwa przyjmującego, gdzie ustawodawstwo miejscowe zna instytucję ślubów cywilnych.

Prof. Makarow słusznie wyłączył ze swego wykładu kwestje prawa obywatelstwa, położenia prawnego cudzoziemców, zasad międzynarodowego ścigania przestępców, szkoda jednak, że brak w wykładzie kwestji prawa międzynarodowego prywatnego formalnego, t. zn. kolizyj jurysdykcyjnych.

Prof. Leon Babiński (Warszawa).

Su ł k o w s k i Joseph: Conception du droit international privé d'après la doctrine et la pratique en Pologne. Paris, Sirey, 1933, str. 117.

W Akademji Haskiej prawa międzynarodowego rok rocznie spotykamy monograficzne wykłady na temat prawa międzynarodowego prywatnego w różnych państwach i kontynentach. W roku 1932 przypadła kolej na Polskę, a wykład powierzono wytrawnemu znawcy przedmiotu, prof. Sułkowskiemu. Obecnie wykład ukazał się drukiem w zbiorze wykładów za rok 1932. W zwiezieni przedstawieniu problemu, ograniczonym ilością danych mu do dyspozycji godzin, prof. Sulkowski analizuje postanowienia obu polskich ustaw z 2 sierpnia 1926, t. zn. zarówno w zakresie prawa międzynarodowego prywatnego, jak i prawa międzydzielnicowego prywatnego. Naogół autor trzyma się porządku tych ustaw, uwagi ogólne, np. w związku z historją powstania ustaw pomieszcza z reguły przy danym dziale ustawy, częściowo jednak spotykamy je we wstępie i w rozdziale ogólnym (*Généralités*), częściowo też w zakończeniu (*Conclusions*). Tam mianowicie (dział ogólny i konkluzje) znajdzie czytelnik teorię łączników, łączniki przyjęte przez ustawy polskie, pominięte przez te ostatnie zagadnienia kwalifikacyj w prawie międzynarodowym prywatnym i t. d.

Autor naogół chwali polską kodyfikację i przyjęte przez nią, jako zasadnicze kryterjum, prawo, personalne (*lex patriae* w prawie raiędzynarodowym prywatnem, *lex domicilii* w prawie międzydzielnicowem prywatnem). Zarzuty, które gdzieniegdzie jej stawia, niezawsze wydają się nam być słuszne. O ile zgadzamy się np. z prof. Sulkowskim, że jest błędem polskiej ustawy pominięcie w prawie małżeńskim hipotezy, gdy oboje małżonkowie nigdy nie mieli wspólnego obywatelstwa, o tyle bronić musimy słusznych, zdaniem naszym, odstępstw od bezwzględnej zasady osobowości w hipotezie odrzucenia ustawodawstwa obcego w dziale zdolności osobistej z uwagi na bezpieczeństwo uczciwego obrotu, zdolności kupca, niezmienności rządu majątkowego małżeńskiego (w niektórych przypadkach) i t. p.

W licznych przypadkach ustosunkowania się prof. Sułkowskiego do poszczególnych zagadnień, wynikających na tle ustaw z roku 1926, nie mogliśmy być z nim jednakowych poglądów, (np. zasadnicza kwestja zaliczania prawa międzynarodowego prywatnego do działu prawa publicznego, zbyt restryktywna interpretacja art. 6 ustawy o prawie międzynarodowym, pogląd na zasadę *renvoi* i t. p.) — każda nauka wypełniona jest zresztą ścieraniem się tez i poglądów, — natomiast z urzędu recenzenta nie możemy nie wyrazić żalu, że autor ograniczył właściwie swe rozważania do kodyfikacji polskiej z r. 1926, pomijając w ten sposób prawie zupełnie cały dział prawa międzynarodowego formalnego (o ile się niem nie zajmuje incydentalnie ustawa z r. 1926). Przecież w dobrze znanych członkowi Komisji Kodyfikacyjnej pracach nad procedurą cywilną jest ogromny materiał dla polskiej doktryny prawa międzynarodowego prywatnego. A Konwencje międzynarodowe? Przecież i po za kodyfikacją haską Polska posiada ich cały szereg. Brak również w wykładzie wzmianki o postanowieniach art. 80—83 polskiego prawa wekslowego i art. 52—56 polskiego prawa czekowego. A stanowią one istotną część składową polskiego prawa międzynarodowego prywatnego.

Powyższe uwagi krytyczne nie osłabiają w niczem uznania naszego dla pracy prof. Sułkowskiego, który przez swój wykład haski słowem i piórem oddał rzetelne usługi nauce polskiej, przedstawiając społeczeństwu zachodnim rzeczywisty nasz dorobek naukowy i kodyfikacyjny. *Prof. Leon Babiński (Warszawa).*

Melchior George: Die Grundlagen des deutschen internationalen Privatrechts. Berlin, de Gruyter, 1932,) str. 558.

Drugą dużą pracą niemiecką z zakresu prawa międzynarodowego prywatnego, wydaną w r. 1932, jest, obok niżej omówionego

podręcznika prof. N.ussbauma, książka Melchiora. Książka ta nie jest systematycznym podręcznikiem, zarówno z uwagi na ściślejszą treść jak i z uwagi na układ. Treść ogranicza się do wyłożenia zasad (Grundlagen) prawa międzynarodowego prywatnego niemieckiego, a więc, poza rozważeniem zagadnień wstępnych, historii naszej nauki i t. d., zajmuje się zasadniczymi kryterjami i „łącznikami”, które w prawie niemieckim służą do rozstrzygania kolizyj ustawodawstw (kwalifikacje, ordre public, locus regit actum, prawo ojczyście, domicyl, wzajemność i odwet, przynależność państwowa i t. d.). Do tych zasadniczych kryterjów zalicza też autor regułę autonomii woli, wyłączając ją świadomie z (nieobjętej wykładem) części szczegółowej prawa międzynarodowego prywatnego. Tej części szczegółowej, wykładanej zazwyczaj według kolejności instytucji prawa prywatnego, książka Melchiora nie zawiera, — dlatego nie nazwaliśmy jej podręcznikiem. Nie przeszkadza to jednak temu, że z okazji wykładu zasad ogólnych ma autor wciąż sposobność operowania przykładami, które równie dobrze znalazłyby swe miejsce w każdej części szczegółowej. Zagadnienia ogólne, poruszane przez autora, zawierają dużo nowego i cennego materiału. Ciekawy jest pogląd zaliczający prawo międzynarodowe prywatne niemieckie do gałęzi prawa prywatnego, a motywowany m. i. tem, że zaliczenie go do prawa publicznego skutkowałoby dalsze obowiązywanie w Niemczech partykularnych norm dawnego prawa międzynarodowego prywatnego w działach nieobjętych kodyfikacją ustawy wprowadzającej do Kodeksu cywilnego, a to z uwagi na przepis art. 55 tej ustawy. Interesujący jest też pogląd Melchiora na art. 31 ustawy wprowadzającej (retorsja) — uważa on, że powyższy przepis nie należy do prawa międzynarodowego prywatnego. Ale co wówczas? Konsekwencyj autor nie rozważa. Zajmując się przedewszystkiem prawem niemieckim, (materiał zagraniczny traktuje właściwie jako pomocniczy), Melchior chętnie staje na stanowisku jurysprudencei Reichsgerichtu, którą chwali, (np. w sprawie zasady autonomii woli).

Co się tyczy układu książki, to wzorem licznych dzieł literatury anglosaskiej zawiera ona sformułowane tezy. Tezy te figurują na wstępie rozdziałów, w których są następnie motywowane i komentowane. Metoda taka stanowi niewątpliwie ułatwienie w posługiwaniu się książką, aczkolwiek dalecy jesteśmy, aby uważać ją za coś koniecznego i nadającego się specjalnie do naśladowania. Prawa międzynarodowego formalnego, — procesowego — książka nie zawiera. Autor uważa je, powołując się również na przyjęty w nauce prawa niemieckiego zwyczaj, za dział odrębny, sam dla siebie istniejący (das internationale Prozessrecht).

Prof. Leon Babiński (Warszawa).

Nussbaum Arthur: Deutsches internationales Privatrecht. Unter besonderer Berücksichtigung des österreichischen und schweizerischen Rechts. Tübingen, Mohr, 1932, str. 539.

Literatura prawnicza niemiecka wykazuje za ostatnie lata w zakresie prawa międzynarodowego prywatnego coraz to nowe postępy. Do omówionych w latach ubiegłych podręczników i systemów Walkera, Frankensteina, Lewaida, Gutzwillera, Raape'go (ze wymienimy najważniejszych) dodać wypada w r. 1932 Nussbauma i Melchiora (p. wyżej). Podręcznik prof. Nussbauma zasługuje na uwagę i z tego względu, że wciąga w zakres swych badań, obok prawa niemieckiego, także w znacznej mierze i systemy prawne — austriacki i szwajcarski. Nie znaczy to, aby pomijał milczeniem inne ustawodawstwa, — owszem zna je i cytuje bardzo dokładnie (także stałe polskie przepisy), ale system prawa międzynarodowego Austrii i Szwajcarii przedstawiony jest zawsze dokładnie i systematycznie. A są przecież działy, gdzie koncepcje różnią się bardzo znacznie, np. w prawie spadkowym, gdzie w Niemczech przeważała współczesna tendencja traktowania całego spadku według *lex patriae* spadkodawcy, w Austrii zaś obowiązuje swoisty system pertraktacji spadkowej, z podziałem masy na spadek ruchomy, i nieruchomy, w Szwajcarii wreszcie — tendencja do poddania stosunków prawa spadkowego *lex domicilii* spadkodawcy.

Przy ocenie podręcznika prof. Nussbauma, nie będziemy zastrzymywać się nad samym wykładem, który zarówno w części nauk ogólnych, jak i w części specjalnej odpowiada naogół zakresowi naszej gałęzi nauk prawniczych, w zastosowaniu do ustawodawstwa i jurysprudencji Niemiec, Austrii i Szwajcarii, podkreślimy natomiast te specjalne działy, które zamieścił autor w swej pracy, a które stosunkowo rzadko spotykają się w innych podręcznikach prawa międzynarodowego prywatnego. — Należą tu rozdziały o poszczególnych rodzajach kontraktów, cywilnych i handlowych (par. 40 i 41), o zobowiązaniach pieniężnych ze szczególnem uwzględnieniem spraw waloryzacyjnych (par. 39), o własności przemysłowej (par. 49), o papierach wartościowych (par. 48), — Instytucje prawa handlowego (w obrocie międzynarodowym) nie są wyodrębnione w podręczniku prof. Nussbauma, mówi on o nich (weksle, czeki, kontrakty handlowe, upadłości i t. d.) w tych miejscach wykładu, gdzie mu to z ogólnego podziału materiału na — osoby, zobowiązania, prawo rzeczowe, spadki, — wypadło. Pogląd taki uzasadnia pozatem we wstępie podręcznika (par. I, V).

Oddzielnie zajmuje się prof. Nussbaum międzynarodowym prawem procesowym (par. 54 do 70). Wprawdzie uważa on, że zasadniczym tematem prawa międzynarodowego prywatnego są kwestie kolizyj ustawodawstw (materjalno-prawne) i słusznie sprzeciwia się włączaniu do niego takich działów, jak obywatelstwo lub położenie prawne cudzoziemców, (por. Wstęp par. 1, VI), tein niemniej międzynarodowe prawo procesowe uważa życiowo i praktycznie, jako tak ściśle zespolone z prawem kolizyj ustawodawstw — że łączya je do swego wykładu. Czyni przy tern tylko szereg zastrzeżeń natury teoretycznej oraz polemizuje z poglądami niektórych uczonych we Francji (np. Bartin), aby ustanawiać tu pewien paralelizm, — t. zn. — prawo międzynarodowe prywatne materjalne, czyli kolizje ustawodawstw, i prawo międzynarodowe prywatne formalne, czyli kolizje jurysdykcji, — bo w tem ostatniem chodzi nietylko o kwestje jurysdykcyjne, ale o zagadnienia szersze, jak o pomoc prawną, ochronę prawną, dowody, wykonalność wyroków zagranicznych i t. p. Niema więc ścisłego paralelizmu między tymi dwoma działami, a jest raczej praktyczny, życiowy związek.

Z problematów natury ogólnej, oprócz kilku już wyżej zaznaczonych, podkreślmy, że autor jest zdecydowanym zwolennikiem zaliczania prawa międzynarodowego prywatnego do gałęzi prawa prywatnego, co, powołując się na autorytet Reichsgerichtu, motywuje przedewszystkiem prywatno-prawnymi skutkami tego prawa (par. 2, V); że uważa prawo międzynarodowe prywatne, pomimo niektórych elementów międzynarodowości, za prawo wewnętrzne każdego państwa (par. 2, I); że prawo międzydzielnicowe prywatne poczytuje za część składową prawa międzynarodowego prywatnego (par. 1, II). Podkreśla znaczenie prawa porównawczego dla prawa międzynarodowego prywatnego (par. 3). — Stosunkowo krótko przedstawiona jest historia nauki i źródeł prawa międzynarodowego prywatnego, choć właśnie w podręczniku, zajmującym się specjalnie tą gałęzią prawa w danych określonych państwach (Niemcy, Austria, Szwajcaria), można się było spodziewać przedstawienia z wszystkimi szczegółami kodyfikacyj Zeiller'a, Gebhardt'a Hubera i innych współautorów kodeksów, — ich poglądów, projektów, i ostatecznych wyników podjętych prac. Praca prof. Nussbauma ma zresztą przeważający charakter podręcznika praktycznego, wysuwającego na plan pierwszy ustalone w ustawodawstwie i jurysprudencji tezy, i jako taka spełnia doskonale swe zadanie.

Prof. Leon Babiński (Warszawa).

Ackerberg Armand, dr.: Rechte und Pflichten der Ausländer in Polen. Berlin, Heyman, 1933.

Ubogie piśmiennictwo nasze w dziedzinie tak zwanego prawa cudzoziemców zyskało w pracy dr. Ackerherga nabytek tern cenniejszy, iż nieliczne tej materji poświęcone prace są bądź przestarzałe dzisiaj (jak zbiorek Leona Babińskiego z roku 1925 p. t. Prawo cudzoziemców), bądź dotyczą jedynie terenu prawa międzynarodowego prywatnego (kolizji ustawodawstw) (jak książka Włodzimierza Dbałowskiego i Jana Przeworskiego: Ust. o prawie międzynarodowem i międzydzielnicowem).

Dr. Ackerberg zadanie swoje potiaktował niezwykle szeroko,, gdyż nietylko uwzględnił teksty prawodawcze i orzecznictwo sądowe, odnoszące się do dziedziny prawa międzynarodowego publicznego i prywatnego oraz polskiego prawa cudzoziemców, lecz stworzył w przejrzystym układzie alfabetycznym prawdziwą podręczną encyklopedję polskiego ustawodawstwa w tych wszystkich dziedzinach, które w jakikolwiek sposób ze względu na międzynarodowy obrót gospodarczy mogą zainteresować zagranicę.

Wydanie tej książki, poświęconej naszemu prawu w Berlinie w roku 1933 przez jeden z najpoważniejszych niemieckich instytucyj wydawniczych jest bądźco bądź symptomatyczne. Należałoby życzyć sobie, aby pożyteczne dzieło dr. Ackerherga ukazało się także w przekładzie polskim.

Praca dr. Ackerherga ma również znaczenie gospodarcze dla obrotu międzynarodowego z Polską, jak i dla propagandy zagraniczne

Sędz. ok. Jerzy Szreter (Łódź).

Babiński L.: K. P. C. a prawo międzynarodowe. Warszawa, Biblioteki Prawnicza, 1933, str. 23. 2 zł.

Gottlieb M.: Ustawa o prawie prywatnem międzynarodowem z dnia 2. VIII. 1926 i Ustawa o prawie prywatnem międzydzielnicowem z 2. VIII. 1926. Lwów, Bodek, 1933, str. 42. 1 zł.

Rencki J.: Małżeństwa cudzoziemców w Polsce. Warszawa, Hoesick, 1933, str. 32. 2 zł.

Czasopisma: Liebeskind A.: Konkurs i ugoda w międzynarodowem prawie prywatnem (Czasopismo Adwokatów Polskich, Nr. 7—8, 1932). — Rencki J.: Zagadnienie ważności małżeństw cudzoziemskich, zawartych w Polsce wbrew zakazom z art. 12 ust. o prawie prywatnem międzynarodowem (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 48—49, 1932). — Fenchel Z.: Polskie międzynarodowe prawo egzekucyjne (Głos Prawa, Nr. 4, 6, 7, 8, 1933). —/ Babiń-

ski L.: K. P. C. a prawo międzynarodowe (Nowy Proces Cywilny, Nr. 6, 1933).
— Fenichel Z.: Polskie prywatne prawo handlowe międzynarodowe i międzydzielnicowe (Przegląd Prawa Handlowego. Nr. 7—8, 1932).

Arminjon P.: Précis de droit international privé, T. II. Paris, Giard, 1933. 60 fr.

Blanc Damery: La convention de Varsovie et les règres de transport aérien international. Paris, Giard, 1933. 20 fr.

La Codification du droit international privé. Opinions (Arminjon, Coloyanni etc.). Paris, Lib. gen. de droit et de jurisprudence, 1932, str. 99.

Cosentini Fr.: Code international du travail intellectuel. Les droits d'auteur. Mexico, Imp. Rivadeneira, 1932, str. 144.

Foignet R.: Manuel élémentaire de droit international privé, 9 éd. Paris, Rousseau, 1933, str. 384. 25 fr.

Maresh C.: La codification du droit international privé. Paris, Pédone, 1932, str. 180.

Niboyet J. P.: Le rôle de la justice internationale en droit international privé: Conflit des lois. La Haye, 1932.

Paunescu A.: L'unification internationale des privilèges et hypothèques en droit maritime et en droit fluvial. Paris, Giard, 1933. 40 fr.

Tchernoff J.: Ententes économiques et financières. Cartels, syndicats, trusts, Holdings devant les lois civiles, pénales, internationales. Paris, Sirey, 1933, str. 820. 80 fr.

Tiran A.: Les successions testamentaires en droit international privé. Paris, Sirey, 1932. 25,— fr.

Travers M.: Le droit commercial international, Vol. V, fasc. II. Paris, Giard, 1933. 60 fr.

Ficker H.: Internationales Handelsrecht. Berlin, Vahlen, 1932, §tr. 30.

Friedländer J.: Wechselgesetz, Wechselstempel. Internationale Wechiselabkommen. Wien, Manz, 1933, str. 239. 9 M.

Hofer A.: Recht d. Film-Buch-Zeitungs- u. Zeitschriften-Titels in Deutschland, Frankreich u. d. übrigen europäischen Staaten. Dresden, Risse-Verl., 1933, str. 48.

Spindler J.: Wanderungen gewerblicher Körperschaften von Staat zu Staat als Problem d. internen u. d. internat. Privatrechts. Berlin, Heymann, 1932, str. 90. 5 M.

Baldoni C.: Il contratto di lavoro nel diritto internazionale privato italiano. Roma, Athenaeum, 1932, str. 44.

Babiński L.: La riforma del diritto internazionate privato in Italia dal punto di vista del diritto polacco. Rzym, Instytut studjów ustaw, 1933, str. 20.

B. Dział ekonomiczny

i.

TEORJA EKONOMIKI, DZIEŁA ZBIOROWE I PODRĘCZNIKI, HISTORJA DOKTRYN EKONOMICZNYCH, TEORJA WARTOŚCI I CEN, TEORJA PIENIĄDZA I KREDYTU, TEORJA KRYZYSÓW I KONJUNKTUR GOSPODARCZYCH.

Schimmel J.: Miejska renta gruntowa. Studium ekonomiczno-urbanistyczne. Poznań, Poznańskie Prace Ekonomiczne pod red. prof. Dr. Edwarda Taylora, Nr. 19, 1933, str. 170.

Bodin Charles: Economie dirigée, économie scientifique. Paris, Recueil Sirey, 1932, str. 141.

Colson: Cours d'économie politique. T. 7. Paris, Gauthier-Villars, 1932, str. 190.

Evans G.: Stabilité et dynamique de la production dans l'économie politique. Paris, Gauthier-Villars, 1933, str. 60.

Eyraud H.: La théorie monétaire des crises. Lyon, Riou, 1932, str. 90.

Homburg O.: Essai de synthèse et d'explication de la crise, avec quelques conclusions. Paris, Grasset, 1932, str. 282.

Laurat L.: Economie planée contre économie enchaînée. Paris, Valois, 1932, str. 124.

Lucius P.: Renaissance du kapitalisme. Paris, Payot, 1933, str. 384.

Racot P. M.: Economie politique. Vol. 1. Bruxelles, Vanderlinden, 1932, 1. La production des richesses. Str. 213.

Simiand F.: Cours d'économie politique. Paris, Domat-Montchrestien, 1932, str. 850.

Truchy H.: Précis élémentaire d'économie politique. 2. éd. rev. et corrigée. T. 2. Paris, Recueil Sirey, 1933, str. XV + 311.

Virlogeux M.: Aspects de la pensée économique en France. Le réalisme rationnel chez Bertrand Nogaro. Paris, Giard, 1932, str. VIII + 79.

Sensidi G.: Studi di scienze sociali. Vol. 1. Roma, Maglione, 1932, str. XII + 649.

Bonar James: A catalogue of the library of Adam Smith. 2. ed. Prepared for the Royal Econ. Soc. London, Macmillan, 1932, str. 252.

Braitwaite D. and S. Dobbs: The distribution of consumable goods. An economic study. Introd. by P. S. Florence. London, Routledge, 1932, s. 304.

Chase S.: Technocracy, an interpretation. New York, Day, 1933, str. 32.

Eisler R.: Stable money. The remedy for the world economic crisis. London, Search Publ. Co., 1933, str. XXV + 313.

- Fay Ch. R.: *Elements of economics*. Rev. ed. New York, Macmillan, 1933, str. 652.
- Hayek F.: *Monetary theory and the trade cycle*. London, Cape, 1933, str. 244.
- Hemingway V. H.: *Basic business barometers, their meaning use*. San Francisco, Hemingway Inst., 1932, str. 209.
- Howell N.: *The solution of the economic problem. A new system of economics*. London, Daniel, 1932, str. 197.
- Laing G. A.: *Towards technocracy*. Introd. by Charles A. Beard. Los Angeles, 1933, str. 100.
- Newfang O.: *Capitalism and communism. A reconciliation*. New York, Putnam, 1932, str. 296.
- Orton W. A.: *Prelude to economics*. Boston, Little & Brown, 1932, str. 300.
- Wicksteed P. H.: *The common sense of political economy: and, Selected papers and reviews of economic theory*. Ed., with introd. by L. Robbins-Vol. 1. 2. London, Routledge, 1933.

- Bischoff D.: *Idealismus und Wirtschaft*. Gotha, Klotz, 1933, str. 115.
- Böhler E.: *Möglichkeiten der Krisenbekämpfung*. Zürich, Rüegg, 1932, s. 48.
- Cassel Gustav: *Die Krise im Weltgeldsystem*. Berlin—Charlottenburg, Buchholz & Weisswange, 1933, str. 123.
- Diehl K.: *Theoretische Nationalökonomie*. Bd. 4. Jena, Fischer, 1933. 4. Die Lehre von d. Distribution. Einkommensverteilung, Lohn, Gewinn, Zins, Rente, str. XII + 602.
- Englis K.: *Teleologische Theorie der Staatswirtschaft*. Brünn, Rohrer, 1933, str. 272.
- Heller W.: *Nationalökonomie*. Halberstadt, H. Meyer, 1933, str. XIV + 330.
- Holzer M.: *Technik und Kapitalismus*. Jena, Diederichs, 1932, str. 101.
- Konjunkturstatistisches Handbuch 1933*. Hrsg. vom Institut für Konjunkturforschung. Berlin, Hobbings, 1933, str. 384.
- Schiff E.: *Kapitalbildung und Kapitalaufzuehung im Konjunkturverlauf*. Wien, Springer, 1933, str. XI + 234. (Beitr. z. Konjunkturforschung. Hrsg. vom österr. Inst. f. Konjunkturforschung, 4).
- Stackeiberg H.: *Grundlagen einer reinen Kostentheorie*. Wien, Springer, 1932, str. 131.

II.

HISTORJA GOSPODARCZA

- Charliat P.: *Trois siècles d'économie maritime française*. Préf. de G. Lacroix-Gayet. Paris, Rivière, 1931, str. XI + 230.
- Dechesne L.: *Histoire économique et sociale de la Belgique depuis les origines jusqu'en 1914*. Paris, Recueil Sirey, 1932, str. 527.

- Froidevaux H., Martineau et E. Chassigneux: Histoire des colonies françaises. Paris, Pion, 1932, str. 600.
- Inglot Stefan: Essai sur la vie rural et les colonges d'Alsace (11—13 siècle). Strassbourg, Heitz, 1932, str. 224.
- Simiand F.: Recherches anciennes et nouvelles sur le mouvement général des prix du 16. au 19. siècle. Paris, Domat-Montchrestien, 1932, str. 677.
- Dietz F. Ch.: English public finance 1558—1641. New York, Century, 1932, str. 496.
- Fay C. R.: Great Britain from Adam Smith to the present day. An economic and social survey. 3. ed. London, Longmans, 1933, str. 494.
- Marriott S. A.: The evolution of modern Europe, 1453—1932. London, Methuen, 1933, str. 443.
- Meritt B. D.: Athenian financial documents of the fifth century. Ann Arbor, Mich: Univ. of Mich. Press, 1932, str. 206.
- Newton A. P.: The European nations in the West Indies, 1493—1688. London, Black, 1933, str. 375.
- Parshad I. D.: Some aspects of Indian foreign trade, 1757—1893. Forew. by G. Slater. London, King, 1932, str. 254.
- Power E., and M. Postan: Studies in English trade in the fifteenth century. London, Routledge, 1933, str. 455.
- Rickard T. A.: Man and metals. A history of mining in relation to the development of civilisation. Vol. I. 2. London, Mac Graw-Hill, 1932, s. 50.
- Brassloff S.: Staat und Gesellschaft in der römischen Kaiserzeit. Wien, Perles, 1933, str. 69.
- Gasser A.: Die territoriale Entwicklung der schweizerischen Eidgenossenschaft, 1291—1797. Aarau, Sauerländer, 1932, str. 195.
- Kalveram G.: Die Theorien von den Wirtschaftsstufen. Leipzig, Buske, 1933, str. 176.
- Laubinger H.: Die rechtliche Gestaltung der Deutschen Hanse. Bruchsal, Eisele & Wagner, 1932, str. 61.
- Malotki M.: Die Entwicklung der Landwirtschaft Hinterpommerns bis zum Ende des 18. Jahrhunderts unter bes. Berücks. der durch Friedrich d. Gr. geschaffenen grossen Meliorationen. Stolp, 1932, str. 141.
- Matthes W.: Grundzüge der oberschlesischen Besiedlungsgeschichte in ur- und frühgeschichtlicher Zeit. Katowice, 1931, str. 14.
- Die Geschichte der Textilindustrie. Von Otto Johannsen. Zürich, Orell Füssli, 1932, str. X + 543 + 514.

III.

POLITYKA EKONOMICZNA I MONOGRAFJE O STOSUNKACH
GOSPODARCZYCH.*I. Dzieła ogólne.*

Czechowicz Gabriel: *Nowe Drogi Gospodarcze*. Katowice, Polski Instytut Wydawniczy, 1933.

W pracy swej autor stara się wskazać drogę wyjścia z kryzysu gospodarczego. Chcąc skreślić kilka myśli na temat planu gospodarczego stara się przedtem poddać krytyce przedstawione dotąd programy naprawy życia gospodarczego w Polsce. Omawia i krytykuje program Stronnictwa Narodowego, porusza stanowisko P. P. S., przeprowadzając następnie argumentację w obronie tezy socjalistycznej, oraz krytykuje t. zw. program Lewjatana, nie uważając go za program, lecz jedynie za uchwałę Rady Centr, Zw. Przemysłu Polskiego, poczem autor przechodzi do omówienia naszego stanu gospodarczo-finansowego.

Chcąc oświetlić przyszłość autor omawia przedtem przyczyny, które złożyły się u nas na kryzys: spadek cen artykułów rolniczych i hodowlanych, drzewa i surowców, zmniejszenie siły nabywczej ludności, brak dopływu kapitałów zagranicznych, tezauryzację kapitałów w bankach zagranicznych i t. p. Zdaniem autora, chcąc wyjść z opresji gospodarczej należy ożywić tempo życia gospodarczego. Nie należy jednak wysuwać pomysłów redeflacyjnych.

Przy opracowywaniu planu walki z kryzysem należy również określić nasz stosunek do polityki gospodarczej innych państw. Winniśmy się zastanowić nad tem, czy należy pokładać nadzieję we współpracy międzynarodowej czy też pójść własną drogą samodzielną.

Plan walki z kryzysem jest następujący:

1. Moratorium w odniesieniu do długów zagranicznych,
2. zaniechanie deficytowego eksportu,
3. kontrola nad kartelami i obniżenie cen produktów skartelizowanych,
4. likwidacja bezrobocia, które autor uważa za bardzo groźne dla bytu państwa,
5. powiększenie obiegu pieniężnego, którego sposoby są szczegółowo omówione,
6. ochrona rolnictwa.

Na końcu zostaje podaną definicję czyli streszczenie tez omawianych przez autora, który planu tego nie uważa za ostatnie słowo i który wymagać będzie dalszych uzupełnień.

Pracę niniejszą należy polecić do przestudjowania, gdyż autor w zrozumieniu grozy sytuacji stara się ująć całokształt bardzo palących zagadnień.

H.

Peyszerówna (Łódź)

Z a r e m b a Zygmunta: Bezdroża kapitalizmu i drogowaskazy przyszłości. Warszawa, Księgarnia Robotnicza, 1933, str. 178.

Zagadnienie kryzysu i wyjścia z niego ma w Polsce coraz liczniejszą, choć jednak nie bogatą, jeśli o treść chodzi, literaturę. Książka p. Zaremby różni się tern przede wszystkim od tych wszystkich kryzysowych wydawnictw, że jest wyrazem poglądów szerszej zorganizowanej grupy, nie tylko autora. Co więcej, jest ona prawie że oficjalnym sformułowaniem programu socjalistycznego; przynajmniej takie wrażenie musi odnieść czytelnik.

Program ten sam autor określa jako nowy. Bo też dokonała się w nim zasadnicza zmiana. „Formułując nowy program gospodarczy, socjalizm przeszedł z platformy reform na płaszczyznę zasadniczego rewolucyjnego przekształcenia stosunków gospodarczych w państwie” (str. 168). Impulsem do przestawienia zwrotnicy był kryzys. Stwierdził on, w mniemaniu autora, gospodarczą beznadziejność rządów kapitalistycznych. Wobec tego socjalizm nie może, jak chciał dawniej, czekać aż życie gospodarcze dojrzeje do nowego ustroju, musi przejść do bezpośredniej walki o nowy ustrój.

Wychodzi autor od wskazania na istotne powody kryzysu, poczerń stawia przed oczy czytelnika główne zagadnienia epoki: bezrobocie, podział dochodu społecznego, planowość w gospodarce, położenie ludności rolniczej i drobnomieszczańskiej, stosunek państwa do gospodarki. Trzeci dopiero rozdział, najobszerniejszy, zawiera program socjalizmu. W pierwszej części znajdujemy środek na zwalczanie bezrobocia: ograniczenie czasu pracy i zwiększenie płac. Środek ten jedynie skuteczny ma jednak tę właściwość, że się nie da zastosować w gospodarce kapitalistycznej. Stąd konieczność gospodarki planowej, której zagadnieniom poświęcona jest druga część programu.

Zdajemy sobie sprawę, że celem autora był raczej efekt propagandowy, niż teoretyczne uzasadnienie programu. Dlatego też większą dla niego wartość musiały mieć z natury rzeczy jednolitość konstrukcji i celność argumentu, niż obiektywizm i pogłębienie problemu. Wśród braków stąd płynących uderza szczególnie zupełne odsunięcie zagadnienia cen i stosunków walutowo-pieniężnych, które i w gospodarce planowej muszą odgrywać poważną rolę.

Trzeba jednak zauważyć, że autor z dużą łatwością obraca się w zagadnieniach ekonomicznych, co przy żywym stylu czyni lekturę jego książki ciekawą.

L. Całka (Poznań)*

Zweig Ferdinand: O programach walki z kryzysem. Kraków, Towarzystwo Ekonomiczne, 1933, str. 39.

Literatura ekonomiczna, więcej może niż jakakolwiek inna, podlega kaprysom mody. Jest rzeczą charakterystyczną, że szczególnie modne tematy ekonomiczne cieszą się względami różnych mniej czy więcej niepowołanych do zabierania głosu w kwestjach gospodarczych autorów, a zalew tej *sui generis* grafomanji, stwarza w umysłach czytelników, wobec niskiej kultury ekonomicznej w Polsce, zamieszanie i niewiarę w możliwość rozwiązania trapiących szeroki ogół problemów na drodze wskazań nauki ekonomji.

Dlatego dobrze się stało, że Towarzystwo Ekonomiczne w Krakowie wydało omawianą pracę p. Zweiga. Aczkolwiek praca ta, powstała z dwu odczytów autora na temat kryzysu, nosi charakter dość dorywczy, co autor w przedmowie podkreśla, niemniej stanowi ona może podstawę do zorientowania się w literaturze kryzysowej i do oceny tej literatury.

Autor w sposób zwięzły i jasny systematyzuje programy walki z kryzysem, podając równocześnie ich przegląd. Własny program, zgodnie z teoretyczno-opisowym charakterem pracy, szkicuje tylko, podając szereg niewątpliwie słusznych choć nieefektywnych wskazań. Tak ujęta praca, stanowi dla szerokiej publiczności podstawę orientacji w zagadnieniach kryzysu, a jej wartość popularyzacyjną podnosi autorytet jakim Autor słusznie wśród czytelników cieszy się, oraz jego dar jasnego a równocześnie naukowego ujęcia kwestji. Niemniejszą wartość przedstawia ta praca dla ekonomistów, którym daje ona dobrą systematykę zagadnień programowych walki z kryzysem.

Stanisław Wyrobisz (Warszawa).

The World's Economic Crisis and the Way of Escape. London, G. Allen and Unwin, 1932, str. 194.

Jest to cykl odczytów, wygłoszonych na powyższy temat przez sześciu ekonomistów angielskich. W pierwszym Sir A. Salter omawia ogólne położenie światowe; w drugim Sir J. Stamp bada trudności W. Brytanji, w trzecim J. M. Keynes zastanawia się nad zagadnieniem najbliższej przyszłości; a w następnym znów Sir B. Blackett nad zadaniem dalszej przyszłości; w piątym Prof. H. Clay

omawia dyslokację wojenną; a w ostatnim Sir W. H. Beveridge daje krótkie resume. Aczkolwiek każdy z prelegentów miał swój odrębny temat, większość ich nie mogła pominąć sprawy ogólnych przyczyn kryzysu obecnego, oraz ogólnych środków ratunku i, jak było do przewidzenia, zarysowały się jeszcze różnice między nimi, tak w jednym, jak i w drugim wypadku. Kiedy dla J. M. Keynes'a kryzys jest wynikiem deflacji, dla Prof. Beveridge'a jest on następstwem anarchji kredytowej, dla A. Salter'a, B. Blackett'a i Prof. Clay'a jest on rezultatem nadprodukcji, dyslokacji przemysłowej, bezplanowości produkcji, wynikiem *laissez-faire'u*. Podobnie, kiedy Salter i Blackett widzą zbawienie w stabilizacji ogólnego poziomu cen na pewnym poziomie, Keynes w odciążeniu deflacji, Clay w ograniczeniu produkcji i reorganizacji pewnych gałęzi przemysłu, Beveridge domaga się kontroli kredytu i stabilizacji siły nabywczej ludności, Blackett planowości w organizacji pracy, racjonalizacji przemysłu i inwestycji. Wszyscy oni jednak zgadzają się co do tego, że długi wojenne, odszkodowania i taryfy celne pogłębiły kryzys i że usunięcie tych przeszkód stworzy dopiero odpowiedni grunt dla odbudowy świata na racjonalniejszej podstawie.

W rozumowaniu swem autorowie czasem są niekonsekwentni, chociaż do pewnego stopnia może to być wynikiem niejasności wyśłowienia się, wywołanego brakiem miejsca raczej, niż objawem złego rozumowania.

Śmiały w swem ujęciu przedmiotu jest odczyt Prof. Clay'a. W przeciwieństwie do innych, Prof. Clay słusznie wykazuje, że spadek cen, który cechuje obecny kryzys nie koniecznie musiał być wywołany czynnikami monetarnymi, ale stał się skutkiem dyslokacji produkcji. Czynniki monetarne pogłębiły tylko tę dyslokację, która została spowodowana wojną i utrzymała się wskutek koncentracji przemysłu w zbyt małej liczbie przemysłów standardowych. Po wojnie nastąpiło jeszcze naruszenie równowagi między rolnictwem a przemysłem, naruszenie, wywołane nadprodukcją rolną oraz nadmiernym protekcjonizmem krajów rolniczych.

Wogóle książka ta zawiera sporo cennego materiału i trafnych spostrzeżeń.

*Dr. Stefan Janicki (Londyn)**

Bincer K.: *Uzdrowienie gospodarstwa Polski własnymi siłami. (Plan finansowo-gospodarczy)*. Kraków, 1933, str. 94.

Czerwona gospodarka. Zagadnienia i fakty życia gospodarczego o Rosji Sowieckiej. Praca zbiorowa pod red. G. Dobberta. Przełożył prof. dr. Z. Szymanowski. Warszawa, Wyd. „Rój”, 1933, str. 277.

- Steuermann K.: Koniec kapitalizmu. Kurs na kapitalizm państwowy. Autoryzowany przekład z niemieckiego M. F. Sieniawskiego. Warszawa 1933, str. 257.
- Wójcik K.: Blaski i nędze piatiletki. Z przedmową prof. A. Krzyżanowskiego. Kraków, 1933, str. 176. (Wyd. Tow. Ekonomicznego w Krakowie, t. 60).

Czasopisma: Battaglia R. Dr.: Z gospodarczego położenia Francji (Przegląd Gospodarczy, zeszyty 7, 11 i 15. 1933). — B. R. Dr.: Sytuacja gospodarcza i finansowa Jugosławii (Polska Gospodarcza, zeszyt 29. 1933). — Drybiński M. L.: Z gospodarczego położenia Stanów Zjednoczonych (Przegląd Gospodarczy, zeszyty 12 i 16. 1933). — Dyllion S. Inż.: Położenie gospodarcze Belgii w 1932 roku (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 7. 1933). — Dyjas W. Dr.: Z gospodarczego położenia Niemiec (Przegląd Gospodarczy, zeszyty 9 i 13. 1933). — Janicki S. Dr.: Z gospodarczego położenia Wielkiej Brytanji (Przegląd Gospodarczy, zeszyty 8, 12 i 16. 1933). — Tenże: Z gospodarczego położenia dominjów brytyjskich (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 6. 1933). — Lechnicki T.: Wytyczne prac gospodarczych rządu (Polska Gospodarcza, zeszyt 20. 1933). — Ruciński J.: Nowe ustawodawstwo gospodarcze w Stanach Zjednoczonych (Polska Gospodarcza, zeszyt 22. 1933). —

- Czerwiński W.: Le problème de l'indépendance économique de la Pologne. Préf. de R. Picard. Paris, Gebethner & Wolff, 1932, str. 157.
- Jakulis J.: La Lithuanie restaurée. Problèmes économiques, monétaires et financiers. Louvain, Fonteyn, 1932, str. 219.
- Labriola A.: L'Etat et la crise. Etude sur la dépression actuelle. Paris, Rivière, 1933, str. 372.
- La France économique en 1931. Annuaire de la vie économique française. Année 10. Par M. Auguy, M. Augué-Laribé, J. Bourdon. Avant-propos par Charles Rist. Paris, Recueil, Sirey, 1932, str. 665.
- L'Etat et la vie économique. Paris: Inst. int. de coopération intellectuelle, 1932, str. 220. _____
- Economie Tendencies in the United States. Aspects of pre-war and post-war changes. New York, Nat. Bureau of Econ. Research, 1932, s. 639.
- Salin Edgar: Wirtschaft und Staat. Berlin, Hobbing, 1932, str. 206.

2. Rola państwa w życiu gospodarczym; etatyzm, monopole, kartele, trusty.

- Kutten V. Dy.: Zagadnienia kartelowe. Warszawa, 1933. Nakł. F. Hoesick, str. 91.
- Zajdenman Maurycy, Inż.: Handel wobec kartelizacji przemysłu. Warszawa, Skład „Grafika”, 1933, str. 23.

Czasopisma: Sławiński T.: Ustawa o kartelach (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 14. 1933). — Starzyński S.: Zagadnienie finansowo-gospodarcze w terenie (Polska Gospodarcza, zeszyt 20. 1933). — W. H. H.: Kłopoty gospodarcze zewnętrzne i wewnętrzne rządu Hitlera (Polska Gospodarcza, zeszyt, 31. 1933).

Barker C. H.: Banks as trustees. London, Pitman, 1932, str. 138.

Durst W. N.: Analysis and handbook of investment trusts. Chicago, Kami & Mc-Nally, 1932 str. 444.

Becker T.: Die Bedeutung der Rationalisierung für die Kartellbildung. Emsdetten, Lechte, 1932, str. X + 205.

Mohs H.: Die Verpflichtung zum Exklusivverkehr bei Kartellen in der deutschen Rechtsprechung. Berlin, Heymann, 1933, str. VII + 56.

Rosenfeld H. W.: Konzernbildung in Kartellen. Jena, 1932, Neuenhahn, str. VII + 64.

3. *Polityka agrarna, rolnictwo, leśnictwo, rybołówstwo, myśliwstwo.*

Fierich Jerzy, dr.: Broniszów, wieś powiatu ropczyckiego. Warszawa, Biblioteka Puławska, Serja prac społ. gosp., Nr. 28, 1933, str. 278.

Studia ekonomiczno-społeczne wsi polskiej zostały wzbogaczone w okresie Niepodległości licznymi pracami monograficznymi, w których przedmiotem badań jest albo opis i reorganizacja jednego gospodarstwa rolnego, albo monografia jednej lub dwóch wsi. Prace tego typu, zapoczątkowane w Polsce przed wojną światową przez prof. Franciszka Bujaka, przedstawiają poważną wartość naukową, ze względu na ich głęboką wnikliwość w warunki i stosunki gospodarczo-społeczne wsi polskiej. Z tego powodu są one cennym uzupełnieniem studjów statystycznych wsi polskiej, które mając charakter ogólny, nie mogą oświetlić i wyjaśnić szeregu zjawisk, wymagających szczegółowego badania. Tym pracom monograficznym poświęcił wiele uwagi zarówno Wydział Ekonomiki Państwowego Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach, który pod kierunkiem najpierw prof. Bujaka, potem prof. Staniewicza, podjął się ich wydawnictwa, jak również poszczególne zakłady ekonomiczne akademickich uczelni rolniczych. Szczególnym poparciem cieszą się opracowania monograficzne wsi polskiej ze strony Zakładu Ekonomji Rolniczej Uniwersytetu Jagiellońskiego prof. Stefana Surzyckiego, pod którego kierunkiem naukowym

zostało napisanych i opublikowanych już szereg prac wartościowych z tego zakresu. Jedną z nich jest praca doktorska Autora: Broniszów.

Podobnie jak inne monografie „Broniszów” jest pracą opisową, opartą na metodzie indukcyjnej. Ale opis ma charakter genetyczny. Związki przyczynowe zachodzące pomiędzy warunkami naturalnymi i gospodarczo-społecznymi wśród jakich wieś się rozwija z jednej strony, a wynikami rozwoju z drugiej strony — były myślą przewodnią, która kierowała Autorem w ciągu pisania monografii.

Autor szczegółowo przedstawił i opisał ogólne warunki produkcji, historję gospodarczą do połowy XIX w., ludność, ziemię, zabudowania, inwentarz martwy, uprawę roślin, hodowlę zwierząt, rzemiosła i handel, stosunki robocze, kredyt, sprawy gminne, charakterystykę ludności, dochodowość, kalkulacje, oraz wnioski ogólne. Praca, wykonana w 1930 r., była początkowo doprowadzona do 1928 roku. Z przyczyn natury wydawniczej, mogła ona ukazać się w druku dopiero w trzy lata później. W tym zaś czasie w stosunkach gospodarczych wsi zaszły poważne zmiany, wywołane w międzyczasie szerzącym się kryzysem. Dlatego Autor, chcąc dać pełny obraz wsi, uzupełnił pracę przed jej wydaniem rozdziałem: Główne zmiany zaszły w Broniszowie w latach 1928—1932 pod wpływem przesilenia gospodarczego.

Praca Dr. Fiericha, oparta na wyczerpujących i sumiennych badaniach Autora w oddawna znanej mu dobrze wsi Broniszowie, stanowi wartościowy przyczynek naukowy do poznania stosunków rolniczych i wiejskich środkowej Małopolski.

Doc. Dr. Tadeusz Kłapkowski (Warszawa).

M o s z c z e ń s k i Stefan, prof.: Wycenianie gruntów i posiadłości ziemskich. Warszawa, Księgarnia Rolnicza, 1933, str. 480.

Taksacja jest działem nauk ekonomicznych naogół niedocenianym w stosunku do swego znaczenia i to nietylko praktycznego, lecz i teoretycznego. A przecież zapomina się o tem, że jest ona warunkiem wejścia gospodarstwa rolnego w orbitę ustroju kapitalistycznego. Dopiero dzięki taksacji zarówno całe gospodarstwo rolne i jego czynniki składowe jak i jego funkcje ekonomiczne zostają wyrażone we wspólnym mierniku, miejsce ich w ogólnym układzie stosunków gospodarczych ustroju zostaje ściśle określone.

Rolnik wreszcie każdą swą czynność o charakterze ściśle gospodarczym zaczynać musi od taksacji.

Uwagi te nasunęły się nam po przeczytaniu niedawno wydanej pracy prof. Moszczeńskiego z zakresu taksacji rolniczej, pomimo bowiem zamierzonego sobie celu praktycznego autor nie zaniedbał strony naukowej, opierając umiejętnie wskazania praktyczne na głębszych przesłankach teoretycznych.

Omawiana praca nie jest całkowiec nową, jest tylko nowem rozszerzonym wydaniem prac poprzednio już ogłaszanych przez autora, a mianowicie: „Wycenianie wartości majątków ziemskich” wydanej w 1913 r. i „Poszukiwanie cenności gruntów; i majątków ziemskich”, wydanej w 1920 r. (str. 350). Nowe wydanie poza celem naukowym postawionym na pierwszym miejscu zostało dostosowane do potrzeb praktycznych urzędników Ministerstwa Reform Rolnych oraz Państwowego Banku Rolnego. W związku z tem obejmuje ono obszerny materiał techniczny, a nawet specjalne uzupełnienia jak np. wszystkie instrukcje Ministerstwa Reform Rolnych odnoszące się do tematu pracy. Cenne są pod tym względem rozdziały, omawiające praktyczne zagadnienia i czynności wyceniania ziemi na miejscu. Bardzo słusznie również zamieścił autor wskazówki dotyczące dostosowania ogólnych zasad taksacji do szczegółowych jej celów, a więc wyceniania ziemi pod zastaw, komasacji, przeprowadzenia działów majątkowych, wymiaru podatków gruntowych, wreszcie wywłaszczenia.

Jest to z jednej strony zgodne z założeniem podręcznikowem pracy, z drugiej zaś strony jest konsekwencją stanowiska zajętego na początku pracy, gdzie autor zastrzegł się przed stawianiem na gruncie określanej nomenklatury i teoretycznej klasyfikacji pojęcia wartości, wskazując jednocześnie bardzo wnikliwie, że w nauce taksacji decydującą rzeczą jest nie metoda oceny wartości, lecz jej cel gospodarczy.

Ważnem uzupełnieniem poprzednich wydawnictw jest mocne podkreślenie zagadnień statystycznych. Jak wszystkie nauki ekonomiczne taksacja musi oprzeć się o naukowe metody statystyczno-matematyczne. Więcej nawet jest ona nauką szczególnie uzależnioną i związaną z tą gałęzią nauk ścisłych, gdyż jej zasadnicza metoda indukowania charakterystyki ogólnej z cech szczegółowych jest w istocie swej metodą statystyczną. Nie chodzi tu bynajmniej o teoretyzowanie i bynajmniej nie tylko w zakresie wyceny masowej, wielkich terytorjów metody statystyczne są pomocne taksacji rolniczej. Metoda praktyczna, oceny na oko posiada w istocie również pierwiastki statystyki matematycznej, podświadomie bowiem operuje się tu zawsze rachunkiem prawdopodobieństwa. Chodzi więc o to tylko, żeby w praktyce, zamiast nieświadomie stosować z zu-

pełną świadomością metodę matematyczną która usunie z pewnością wiele niebezpieczeństw, eliminując tak częsty tu czynnik subiektywizmu.

Na zakończenie jedna jeszcze uwaga. Autor poświęcił bardzo wiele miejsca omówieniu podstaw przyrodniczych taksacji rolnej. Uważamy to za bardzo ważne i zasadnicze uzupełnienie poprzednich wydań. Naogół ekonomiści zwracają zbyt mało uwagi na zagadnienia techniczne, a przecież są one czynnikami warunkującymi działanie czynników czysto ekonomicznych i tylko jak najbardziej dokładna ich znajomość może wyjaśnić istotę funkcjonowania mechanizmu gospodarczego. Zwłaszcza w rolnictwie, gdzie mamy do czynienia z żywymi siłami przyrody, wpływ ich na kształtowanie się stosunków gospodarczych jest nieraz dominujący, dlatego też zwłaszcza w zakresie ekonomiki rolniczej stosowanej wszechstronne omówienie czynnika przyrody jest koniecznym uzupełnieniem wykładu teoretyczno-ekonomicznego.

Nowe wydanie pracy prof. Moszczeńskiego ma jeszcze jedną zaletę ważną, zwłaszcza w dzisiejszych stosunkach wydawniczych — aktualność. Kryzys finansowo-rolny jakiegokolwiek będzie jego rozwiązanie, jakiegokolwiek metody polityki gospodarczej państwa będą stosowane musi doprowadzić do ożywienia targu ziemią czy w formie parcelacji, czy też zwykłej aljenacji. Potrzeba i znaczenie w tych warunkach podręcznika taksacji tak obszernie i wszechstronnie zwłaszcza opracowanego nie wymaga uzasadnienia.

Dr. Czesław Strzeszewski (Warszawa).

S o w i ń s k i Mieczysław, Dr., Inż.: Rolnictwo włościańskie w zakresie statystyczno-terytorjalnym. Warszawa, Inst. Puławski, 1933.

Recenzowana na tem miejscu praca zajmuje się dwoma bardzo ważnymi zagadnieniami: produkcją rolniczą włościańską i okręgami rolniczymi. Zostały one opracowane przez autora ze zwykłą sumiennością i zastosowaniem poważnej metody naukowej znanej szeregu opracowań ogłoszonych już przez Wydział Ekonomiki Rolnej Drobnych Gospodarstw Wiejskich Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach. Dzięki przytem współpracy aparatu naukowego Wydziału strona statystyczna mogła się oprzeć na samodzielnych poszukiwaniach i bezpośrednim materiale. Szkoda jednak, że sięgając do bezpośrednich źródeł i rozporządzając tak dużym aparatem pomocniczym nie zastosował autor metod statystyczno-matematycznych, że nie sprawdził swej metody ekonomiczno-porównawczej, ścisłą metodą rachunku prawdopodobieństwa.

Nasuwa się jeszcze kilka uwag krytycznych.

Wydaje się niesłusznym przyjmowanie roku 1928/29 za okres normalnej pomyślnej konjunktury. Niewątpliwie lepiej przyjąć ten okres niż poprzedni lub następny rok gospodarczy — okresy maksimum fali konjunkturalnej i jej fazy wybitnie zniżkowej. Niemniej jednak cała ówczesna fala zwyżkowa była zjawiskiem sztucznym, oderwanem od całokształtu stosunków światowych i nieuzasadnionym układem warunków strukturalnych. Jeżeli kierować się wyłącznie ewolucją cen należy uznać 1928/29 r. za początek recesji sztucznej fali konjunkturalnej, dlatego też o „normalnej” konjunkturze trudno tu mówić.

Druga nasza uwaga dotyczy oceny historycznej. Stwierdza mianowicie autor na str. 22, że „właściciele ziemi, a więc szlachta, duchowieństwo utrzymywali z ziemią dość luźny związek”. Jeżeli to ma się odnosić do XVII i XVIII w., jak to wynikałoby z poprzedniego ustępu, to taka ocena grzeszy dużym symplizmem. Wystarczy, aby się o tern przekonać, zajrzeć do ówczesnych instruktarzy ekonomicznych, które normują nietylko administracyjną, ale i techniczno-rolniczą stronę gospodarstwa rolnego.

Ostatnie wreszcie zastrzeżenie dotyczy metody uwzględnienia czynnika nawozów sztucznych. Rozumiemy trudności, na jakie napotkać musiał autor przy próbie rozdziału konsumpcji folwarcznej i włościańskiej nawozów sztucznych, niemniej jednak należy stwierdzić, że ogólne liczby w powyższym zakresie nic zupełnie nie dają dla charakterystyki stosunków włościańskich. Nietylko bezwzględna wysokość, ale i stosunki regionalne nie dadzą się w ten sposób ująć, zużycie bowiem nawozów sztucznych w gospodarstwach folwarcznych jest stosunkowo więcej wyrównane w zakresie regionalnym niż podobnie konsumpcja włościańska.

Zaznaczamy jednak, że uwagi krytyczne nie zmniejszają wartości pracy Dr. Sowińskiego, która jest cennym przyczynkiem badań nad stosunkami włościańskimi. Zwłaszcza analiza stosunków regionalnych jest bardzo wartościową, ujmuje przytem zagadnienia bardzo doniosłe, a stosunkowo mało zbadane.

Dr. Czesław Strzeszewski (Warszawa).

R o s ł o n i e c Stanisław, Dr.: Przybyszew osada w powiecie grójeckim. Warszawa, Biblioteka Puławska, Serja prac społeczno-gospodarczych Nr. 37, 1933, str. 260.

Przybyszew należy do najstarszych osiedli na Mazowszu. Już w XIII wieku był on w posiadaniu benedyktynów płockich i pozostawał w ich ręku aż do konfiskaty dóbr klasztornych przez rząd pruski po trzecim rozbiórce Polski. W XIV w. zyskał prawa miejskie i zachował je do 1870 r.

Ta bogata przeszłość historyczna Przybyszewa spowodowała widocznie Autorem, że dziejom Przybyszewa poświęcił on w monografii znacznie więcej miejsca, aniżeli to spotykamy w innych monografiach wsi polskiej. Szczegółowo przedstawił Autor przywileje, ciężary, spór o propinację, probostwo i uwłaszczenie. Ta część pracy stanowi cenny przyczynek do historii gospodarczej Mazowsza.

W następnych dwóch częściach Autor opisał warunki gospodarstwa w Przybyszewie i jego stosunki społeczne (wewnętrzne). Omówił ludność, stan posiadania, obrót ziemią, zabudowania, robotniczą, kredyt, gospodarstwo rolne, opłacalność uprawy ziemio-płodów w gospodarstwie rolnem, warzywnictwo, opłacalność warzywnictwa, hodowlę inwentarza, handel i rzemiosło, oświatę, spadkobranie, oraz życie domowe mieszczan.

Opracowanie oparte jest na metodzie indukcyjnej. Sam podział przedmiotu nie odbiega od podziału stosowanego w innych monografiach z tego zakresu. Wszędzie jednak cechuje pracę doskonała znajomość stosunków rolniczych ze strony Autora. Szczególnie zagadnieniu opłacalności produkcji rolniczej, zwłaszcza opłacalności warzyw sprzedawanych w Warszawie, poświęcił Autor dużo uwagi — zagadnieniu dzisiaj tak bardzo aktualnemu.

Podkreślić należy gruntowność studjum, które wyszło z pod pióra Autora, będącego nie tylko poważnym badaczem naukowym w zakresie ekonomji, socjologii i historii rolniczej, lecz także wybitnym działaczem społecznym, ostatnio na stanowisku Prezesa Okręgowego Urzędu Ziemskiego w Warszawie. Niestety śmierć wyrwała ś. p. Dr. Rosłońca w sile wieku z tak intensywnej i owocnej pracy — zaledwie w kilka miesięcy po ukazaniu się książki. Dla nauki polskiej „Przybyszew” jest dokumentem twórczości ś. p. Zmarłego i zasług położonych przez Niego na niwie wsi polskiej.

Doc. Dr. Tadeusz Kłapkowski (Warszawa).

Bolland A. Prof. Dr. i Schmidt S. Dr.: Program akcji podniesienia dochodu społecznego wsi drogą komercjalizacji. Kraków 1933, str. 21.

Fierich J. Dr.: Broniszów, wieś powiatu ropczyckiego. Warszawa, Nakł. Państwowego Instytutu Nauk. Gosp. Wiejsk. w Puławach, 1933, str. XVI + XIX.

Fritz H.: Trzoda chlewna w województwie poznańskim. Poznań, Druk. Uniw. Poznańskiego, 1932.

Konopiński T. Dr. i Czechowski Z. Inż.: Łąki i pastwiska jako podstawa racjonalnej produkcji zwierzęcej. Poznań 1933, str. VII + 128.

- Korowicz H.: Polityka agrarna w zarysie. Cz. 1. Z przedmową L. Caro. Lwów, Nakł. Wyższej Szkoły Handlu Zagranicznego we Lwowie, 1933, str. 164.
- Kuczewski W.: Rolnicza polityka konwersyjna Niemiec w latach 1930—1933. Warszawa, Nakł. Izba Przemysłowo-Handlowa w Warszawie, 1933, str. 47.
- Kulmatycki W.: W sprawie zachowania jesiotra w rzekach polskich. Warszawa, Druk. Kasa im. Mianowskiego, 1933, str. 21.
- Muszyński J. Prof. i Strażewicz W.: Soja, jej historia, znaczenie gospodarcze, uprawa, użytkowanie oraz dotychczasowe wyniki uprawy w Polsce. Wilno, Wyd. z zas. Min. Roi. i Ref. Rołn., 1933, str. VIII+152.
- Rosłonec S. Dr.: Przybyszew, osada w pow. grójeckim. Warszawa, Nakł. Państw. Instyt. Gosp. Wiejsk. w Puławach, 1933, str. 260.
- Sowiński M. Dr. Inż.: Rolnictwo włościańskie w zarysie statystyczno-terytorjalnym. Warszawa, Nakł. Państw. Instytut Naukowy Gosp. Wiejsk. w Puławach, 1933, str. IV + 175.

Czasopisma: Barcikowski S.: Aktualne zagadnienia zbożowe (Tygodnik Handlowy, Nr. 11, 1933). — Barthele Weydenthal J.: Zagadnienie kalkulacji i opłacalności w gospodarstwie rolnem (Gazeta Rolnicza, Nr. 19, 1933). — Baird E. Inż.: Sytuacja serowarstwa (Polska Gospodarcza, zeszyt 18, 1933). — Borowski W.: Zadłużenie majątków ziemskich (Rolnik Ekonomista, zeszyt 14, 1933). — Bratkowski W. Prof.: Znaczenie wystawy wileńskiej dla powodzenia akcji lniarskiej (Przegląd Lniarski, Nr. 16, 1933). — Brinkman Dr. Prof.: Położenie rolnictwa niemieckiego (Gazeta Rolnicza, Nr. 20, 1933). — Brudziński T.: Zagadnienie handlu terminowego zbożem (Rolnictwo, Tom III, zeszyt 2, 1933). — Bułhak J.: Rozpiętość cen żywności i mięsa (Polska Gospodarcza, zeszyt 18, 1933). — Czarnowski S. Inż.: Sprawa organizacji praktyk rolniczych wobec kryzysu gospodarczego (Gazeta Rolnicza, Nr. 21, 1933). — Czerwijowski Z. Inż.: Hodowla owiec na Polesiu (Gazeta Rolnicza, Nr. 27—28, 1933). — D. B.: Aktualne zagadnienia lniarskie (Rolnik Ekonomista, zeszyt 15—16, 1933). — E. B. Inż.: Jarmarki wełniane w Poznaniu (Polska Gospodarcza, zeszyt 17, 1933). — Garczyński T.: O preferencji dla krajowych surowców przemysłowych pochodzenia rolniczego (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 6, 1933). — Gościcki J.: Interwencyjny fundusz rolniczy (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 12, 1933). — Grams K.: Procedura parcelacyjna (Poradnik Spółdzielni, Nr. 14, 1933). — Gryzewicz S.: Monopol tłuszczowy w Niemczech (Rolnik Ekonomista, zeszyt 12, 1933). — Helwig B.: Użytkowanie państwowych majątków ziemskich na cele oświaty i kultury rolniczej (Rolnictwo, Tom III, zeszyt 1, 1933). — J. J.: Prace nad podniesieniem sadownictwa (Rolnictwo, Tom II, zeszyt 3, 1933). — Jagnain J. Dr.: Preferencje dla krajowych surowców przemysłowych pochodzenia rolniczego (Gazeta Rolnicza, Nr. 16, 1933). — K. B. Nowe przedsiębiorstwo do połowów dalekomorskich (Polska Gospodarcza, zeszyt 22, 1933). — K. B.: Naj-

pilniejsze potrzeby polskiego rybactwa (Polska Gospodarcza, zeszyt 24. 1933). — Karczewski Z.: W sprawie pszenicy (Rolnik Ekonomista, zeszyt 14. 1933). — Kasiński K.: Ustawodawstwo agrarne ostatniej doby (Rolnictwo, Tom III, zeszyt 2. 1933). — Kleniewski W.: Amerykańska ustawa ratunkowa (Rolnik Ekonomista, zeszyt 10. 1933). — Krzyczkowski J.: Żywotność wzrostu małej własności rolnej (Gospodarka Narodowa, Nr. 12. 1933). — Kuczewski W. Inż.: Koszty własne w rolnictwie (Polska Gospodarcza, zeszyt 28. 1933). — Litwinowicz J.: W sprawie ożywienia obrotów materjatu rzeźnego (Polska Gospodarcza, zeszyt 23. 1933). — Ludkiewicz Z. Prof.; Potrzeba i metody kształcenia handlowego rolników (Gazeta Rolnicza, Nr. 29—30. 1933). — Łoś J.: Wpływ interwencji na cenę zboża (Gazeta Rolnicza, Nr. 15. 1933). — Majewski K. Inż.: Organizacja produkcji i zbytu mleka i jego przetworów (Gazeta Rolnicza, Nr. 24. 1933). — Miklaszewski S. Inż.: Udział czynnika społecznego w pracy izb rolniczych (Rolnik Ekonomista, zeszyt 15—16. 1933). — Radomyski J. Inż.: Rolnictwo wobec reformy ubezpieczeń społecznych (Rolnik Ekonomista, zeszyt 9. 1933). — Tenże: Zagadnienia rolnicze na XVII Międzynarodowej Konferencji Pracy w Genewie (Rolnik Ekonomista, zeszyt 11. 1933). — Tenże: Organizacja produkcji jęczmienia w zachodniej Polsce (Gazeta Rolnicza, Nr. 17. 1933). — Reich E. Dr.: Wyniki „Battaglia del grano” (Gazeta Rolnicza, Nr. 15. 1933). — Rusinek Z.: Projekty ustaw finansowo-rolnych (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 6. 1933). — S.: Parcelacja oddłużeniowa (Polska Gospodarcza, zeszyt 15. 1933). — S. S.: Działalność Państwowego Banku Rolnego na tle kryzysu w rolnictwie (Polska Gospodarcza, zeszyt 23. 1933). — Sakowicz S.: Wykonanie ustawy o rybołówstwie z 1932 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 26. 1933). — Śliwa: Soja, jej znaczenie, możliwości uprawy i użytkowania w Polsce (Rolnictwo, Tom II, zeszyt 3. 1933). — Szostak Z.: Organizacja izb rolniczych (Polska Gospodarcza, zeszyt 19. 1933). — Szturm de Sztrem E.: Produkcja zbożowa i rynki zbożowe (Rolnik Ekonomista, zeszyty: 9, 10, 11, 12, 13, 14, i 15—16. 1933). — Studniarski S.: O rentowności gospodarstwa leśnego (Roczniki Nauk Rolniczych i Leśnych, zeszyt maj—czerwiec, 1933). — W. K.: Rewizjonizm w polityce zbożowej (Rolnik Ekonomista, Nr. 12. 1933). — W. J.: Meteorologia a rolnictwo (Gazeta Rolnicza, Nr. 16. 1933). — Wiza A.: Rolnicze urzędy rozjemcze (Poradnik Spółdzielni, Nr. 14. 1933). — Wiśniewski S.: Pozorna nadprodukcja (Gazeta Rolnicza, Nr. 21. 1933). — Wojtyła J.: Organizacja rynku mięsnego (Polska Gospodarcza, zeszyt 33. 1933). — Zaleski J. Dr.: O wartości i przyszłości rolniczej torfowisk poleskich (Gazeta Rolnicza, Nr. 27—28. 1933). — Zakrzewski A. Dr.: Rolniczy fundusz interwencyjny (Gazeta Rolnicza, Nr. 23. 1933). — Zaremba M.: Produkcja zwierzęca w Polsce (Polska Gospodarcza, zeszyt 28. 1933). — Zeyland M.: O dochodach gospodarstw rolnych (Gazeta Rolnicza, Nr. 18. 1933). — Zieliński Z. Prof.: Na marginesie naszej samowystarczalności włókienniczej w zakresie lnu i konopi (Gazeta Rolnicza, Nr. 15. 1933). — Ż.: Parcelacja gruntów pań-

stwowych (Polska Gospodarcza, zeszyt 31. 1933). — *Żabko-Potopowicz A.*: Nauka o współczesnem gospodarstwie agrarnem w Czechosłowacji (Rolnictwo, Tom II, zeszyt 3. 1933). _____

Crespel A.: Le marché du bois et son organisation internationale. Paris, Libr. des Juris-Classeurs, 1933, str. 256.

Glesinger E.: Les bois en Europe. Origines et étude de la crise actuelle. Préf. par J. Viner. Paris, Recueilli Sirey, 1932, str. XXXIX + 734.

Fream W.: Elements of agriculture. A text book prepared under the authority of the Royal Agricultural Society of England. London, Murray, 1933, s. 728.

Gee Wilson: The social economics of agriculture. New York, Macmillan, 1932, str. 706.

Morgan O. S.: Agricultural system of Middle Europe. A symposium. New York, Macmillan, 1933, str. 425.

Bussel E. J.: The farm, and the nation. London, Allen & Unwin, 1933, s. 240.

World agriculture. An international survey. A report by a study group of members of the Royal Institute of International Affairs. London, Milford, 1932, str. 314. _____

Philipp K.: Der rationalisierte Waldbau. Karlsruhe, Harsch, 1932, str. 336.

Steden A.: Der Agrarmarkt Europa. Skizze d. Agrarproduktion u. d. Aussenhandels in Agrarerzeugnissen im europ. Wirtschaftsraum. Wien, Agrarverl., 1932, str. 120.

Wilbrandt H.: Das deutsche Agrarproblem. Berlin 1933, str. 44.

Woermann E.: Die Veredlungswirtschaft. Betriebsformen und Rentabilitätsfragen d. Nutztviehhaltung. Berlin, Parey, 1933, str. 240.

4. *Górnictwo, przemysł, polityka przemysłowa, budownictwo, rzemiosło.*

Grzybowski M.: Program gospodarczy rzemiosła. O właściwe miejsce dla rzemiosła w gospodarstwie narodowem. Warszawa, Nakł. Rada Izb Rzemieślniczych R. P., 1933, str. 31.

Statystyka przemysłu węglowego w Państwie Polskiem za rok 1931. Warszawa, Nakł. Min. Przem. i Handlu, 1933, str. XIV + 199.

Zagadnienie organizacji przemysłu węglowego w Polsce. Siersza, Nakł. Sierszańskie Zakł. Górnicze, 1933, str. 70.

Czasopisma: *Alberg M. Dr.*: Przemysł cynkowy w 1932 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 19. 1933). — *Arnekker E.*: Struktura polskiej wytwórczości przemysłowej w zakresie produkcji odzieży, a sprawa organizacji tejeż na wypadek wojny (Przegląd Intendencki, zeszyt 1. 1933). — *Bartosze-*

wicz S. Dr.: Polski przemysł naftowy w 1932 roku (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 10. 1933). — Bóbr W. Inż.: Warunki zachowania polskiej wytwórczości, ropnej (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 13. 1933). — Buzek J. Inż.: Rozbudowa techniczna żelazo-hutnictwa polskiego w ostatnich 10 latach na tle rozwoju hutnictwa wogóle (Przegląd Górniczo-Hutniczy, zeszyt 3. 1933). — Ditzius A. Inż.: Nowy przemysł potasowy w Stanach Zjednoczonych (Przegląd Górniczo-Hutniczy zeszyt 4. 1933). — Dzik A.: Hutnictwo żelazne w 1932 roku (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 16. 1933). — Glass S.: Sowiecki przemysł metalowy w pierwszej piątiletce (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 6. 1933). — Tenże: O opłacalności gospodarki sowieckiej (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 10. 1933). — K.: Nowelizacja rozporządzenia wykonawczego do ustawy o rozbudowie miast (Polska Gospodarcza, zeszyt 17. 1933). — K.: Nowe tory budownictwa mieszkaniowego (Polska Gospodarcza, zeszyt 32. 1933). — Kalecki M.: Włókiennictwo wobec spadku dolara (Polska Gospodarcza, zeszyt 19. 1933). — Kauzik S.: Sytuacja przemysłu wydawniczego w I połowie 1933 r. (Prasa, zeszyt 3—6. 1933). — Kuczewski W. Inż.: W sprawie specjalizacji hut żelaznych (Polska Gospodarcza, zeszyt 29. 1933). — Landau L.: Metody badań produkcji przemysłowej i zatrudnienia w przemyśle (Prace Instytutu Badania Konjunktur Gospodarczych i Cen, zeszyt 2. 1933). — Laskowski L.: Przemysł i handel konfekcyjny w 1932 roku (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 9. 1933). — Tenże: Produkcja i zbyt obuwia gumowego (Polska Gospodarcza, zeszyt 22. 1933). — Okno J.: Włókiennictwo polskie pod znakiem, haussy surowców (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 15. 1933). — Ruciński J.: Amerykańska ustawa przemysłowa (Polska Gospodarcza, zeszyt 26. 1933). — Schimitzek A. Inż.: Historia polskiego przemysłu potasowego (Przegląd Górniczo-Hutniczy, zeszyt 6. 1933). — Skowronek A. Inż.: Normalizacja w górnictwie (Przegląd Górniczo-Hutniczy, zeszyt 6. 1933). — Skrzywia W.: Problem zadłużenia przemysłu (Bank, zeszyt 3. 1933). — Sobański K.: W sprawie chłodni w Warszawie (Polska Gospodarcza, zeszyt 24. 1933). — Śląski R.: Rozszerzenie listy rzemiosł (Polska Gospodarcza, zeszyt 14. 1933). — W. Ł.: Przemysł naftowy Z. S. S. R. w 1932 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 15. 1933). — W. Ł.: Przemysł naftowy w Persji w 1932 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 21. 1933). — Tenże: Przemysł naftowy Rumunii w 1932 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 22. 1933). — Wrangel P. Inż.: Przemysł rafineryjny w 1932 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 15. 1933). — Zamoy-ski T. Inż.: Polskie surowce chemiczne (Polska Gospodarcza, zeszyt 27. 1933). — Tenże: Przemysł chemiczny w roku 1932 (Polska Gospodarcza, zeszyt 16. 1933). — Zagórski J.: Udział surowców zagranicznych w przemyśle polskim (Prace Instytutu Badania Konjunktur Gospodarczych i Cen, zeszyt 1. 1933). — Z. Z.: Przemysł papierniczy w 1932 roku (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 14. 1933). — Sprawozdanie Centralnego Związku Przemysłu Polskiego z działalności w roku 1932 (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 11. 1933).

- Hichmat Ahn Steit: La politique cotonnière de l'Egypte. Paris, Pedone, 1932, str. 271. _____
- Fayle C. E.: A short history of the worlds shipping industry. London, Allen & Unwin 1933, str. 320.
- Glover J. G. and Cornell W. B.: The development of American industries. Their economic significance. New York, Prentice-Hall, 1932, str. 932.
- Roush G. A.: Mineral industry. Vol. 40. London, Mac Graw-Hill, 1932, str. 735.
- Schonfield H. J.: The book of British industries. Forew. by Sir J. Beharrel. London, Archer, 1933, str. 387.
- Tiemann H. P.: Iron and steel, including allied industries and sciences. 3 ed. New York, Mac Graw-Hill, 1933, str. 607.
- Tryon F. G. and Eckel E. C.: Mineral economics. New York, Mac Graw-Hill, 1932, str. 311. _____
- Dressier R.: Die Entwicklung der galizischen Erdölindustrie. Wien, Richards, 1933, str. 103.
- Gebhardt A.: Die Expansion der amerikanischen Elektro-Konzerne in Europa. Wertheim a M., Bechstein, 1932, str. 72.
- Lorenz E.: Die russische Industrie, ihre rassenpsychologischen Voraussetzungen, ihre Entwicklung und ihr jetziger Zustand unter bes. Berücks. der Textil- und Eisen-Industrie. München 1932, str. 218.
- Pabst A.: Die Strukturwandlungen der internationalen Kupferwirtschaft und das internationale Kupferkartell. Quackenbrück, Trute, 1932, str. XIII + 66.
- Zregier F.: Die Industrialisierung Spaniens seit Beginn des Weltkriegs und ihre Zukunftsaussichten. Wuppertal-Elberfeld 1932, str. 154.

5. *Handel, polityka handlowa i komunikacyjna, wymiana międzynarodowa.*

Kocot Stanisław: Nauka o handlu (zasadnicze wiadomości o handlu i jego organizacji). Podręcznik dla liceum, instytucji i wyższych szkół handlowych. Warszawa, 1934, str. 336 i 23 załączniki.

Wymieniona książka jest drugim wydaniem podręcznika do nauki o handlu. Niewątpliwą zasługą autora jest dostosowanie materiału wykładowego w tej pracy dla zawodowych szkół handlowych o wyższym poziomie, obok poprzedniego podręcznika (Nauka o handlu w zarysie, 1930 r.), bardziej popularnego, używanego w średnich szkołach handlowych trzy- i czteroklasowych. Należą-

łoby życzyć autorowi, by zdobył się jeszcze na jeden wysiłek i dał odpowiedni podręcznik z tego zakresu dla doksztalających szkół handlowych.

Omawiane drugie wydanie „Nauki o handlu” zostało zaktualizowane do chwili obecnej: zarówno w zakresie organizacji poszczególnych instytucyj i urzędzeń w handlu oraz różnorodnych jego form, dostosowanych do zmienionych warunków gospodarczych wskutek przeżywanego kryzysu, jak i w dziedzinie obowiązujących przepisów, obecnie tak często zmienianych, przyczem podane we wszystkich rozdziałach podręcznika odnośniki wskazują źródła tych przepisów i ustaw. Aktualizacja ta w nauczaniu ma bardzo doniosłe znaczenie, gdyż w poszczególnych działach tego przedmiotu, jak np. taryfy i przepisy kolejowe, ustawodawstwo podatkowe, taryfa celna i t. d. zmiany następują tak często, że wykładowca najczęściej nie podąży za nimi i nie jest w stanie za wszystkimi śledzić i uwzględniać. Z tego zakresu autor stanął na wysokości zadania. Korzystając zapewne z fachowej pomocy specjalistów z różnych dziedzin handlu, odzwierciadla w swej pracy życie chwili obecnej, przyczem pewne braki i usterki wydania I-ego, które dały się zauważyć dopiero przy praktycznym zastosowaniu podręcznika, zostały w drugim wydaniu usunięte.

Struktura podręcznika odznacza się logicznym ujęciem przedmiotu, co przy właściwej i dokładnej terminologii handlowej daje całość bardzo użyteczną w rękach wykładowcy nauki o handlu oraz stanowi dużą pomoc dla słuchaczy wyższych szkół handlowych.

W porównaniu z wydaniem pierwszym, obecne jest znacznie rozszerzone, szczególnie w zakresie polityki handlowej i w dziedzinie handlu zagranicznego przez wprowadzenie nowych rozdziałów, jak: aktywizacja bilansu handlowego, traktaty handlowe, kartele w Polsce, handel morski, polska flota handlowa, technika ekspedycji i przewozu w handlu morskim. Ponadto podręcznik podaje dość obszerny słowniczek terminów handlowych i w załącznikach na końcu książki zawiera 23 wzory oraz odbitki fotograficzne najważniejszych oryginalnych dokumentów handlowych, co szczególnie ułatwia prowadzenie wykładu i uprzystępnia słuchaczom przyswajanie wiadomości z dziedziny handlu.

S. Czarnowski (Warszawa).

Eksport w roku 1932. Sprawozdanie dyrektora Państwowego Instytutu Eksportowego. Warszawa, Wyd. Państw. Inst. Eksp. R. 1933. T. 13, 1933, str. 352.

Gryziewicz S.: Międzynarodowy obrót masłem. Import — eksport — standaryzacja. Warszawa, Z zas. Min. Roi. i Ref. Roi., 1933, str. 108.

- Nieduszyński T. Dr.: O działalności gospodarczej urzędów zagranicznych. Z przedmową M. Turskiego. Warszawa, Wyd. Państw. Inst. Eksp. T. 12, 1933, str. 140.
- Pawlak J. Dr.: Działalność poczty w świetle liczb (1920—1930). Warszawa, Nakł. Min. Poczty i Telegrafów, 1933, str. VIII + 306.
- Rocznik hydrograficzny 1929. Dorzecze Wisły. Warszawa, Nakł. Min. Komunikacji, str. 126.
- Statystyka przedsiębiorstw handlowych w Polsce 1932. Warszawa, Nakł. Gł. U. Stat., 1932. Statystyka Polski, serja B. zes. 5, str. 116.
- Toczyski Z.: Polskie przepisy morskie. Warszawa, Nakł. F. Hoesick, 1933, str. 628 + XVIII.
- Wojnar J.: Polsko-brazylijskie stosunki handlowe. Dorobek i bilans pierwszego dziesięciolecia 1921—1931. Warszawa 1933, str. 42.
- Wojtyna J.: Handel terminowy na giełdach towarowych ze szczególnem uwzględnieniem handlu zbożowego. Warszawa, Nakł. Tyg. Polska Gospodarcza, 1933, str. 98.

Czasopisma: Alwik: Możliwości zwiększenia naszego wywozu dumpingowego (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 13. 1933). — Battaglia R. Dr.: Stosunki gospodarcze polsko-francuskie (Polska Gospodarcza, zeszyt 26. 1933). — B. A.: Obroty portowe Gdyni i Gdańska w 1932 roku (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 6. 1933). — B. S.: Warunki wywozu drewna do Francji (Polska Gospodarcza, zeszyt 23. 1933). — B. S.: Kierunki handlu zagranicznego Polski w 1933 roku (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 7. 1933). — D.: Możliwości eksportowe do Palestyny (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze, Nr. 12—13. 1933). — D. A.: Sowiety a handel Polski (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze, Nr. 7, 1933). Dobiecki A.: W sprawie taryfy akwizycyjnej (Polska Gospodarcza, zeszyt 31. 1933). — Drybiński M. I.: Międzynarodowe obroty towarowe w 1932 roku (Prace Instytutu Badania Konjunktur Gospodarczych i Cen, zeszyt 2. 1933). — Dunin A. Inż.: Koleje w Polsce (Przegląd Organizacji, zeszyt 6—7. 1933). — Glass S.: Handel zagraniczny Z. S. S. R. w okresie pierwszej piatiletki (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 14, 1933). — Gieysztor J.: Podstawy kalkulacji taryfowej Polskich Kolei Państwowych (Przegląd Organizacji, zeszyt 6—7. 1933). — Tenże: Organizacja generalnych dyrekcji kolejowych w Europie (Polska Gospodarcza, zeszyt 28. 1933). — Tenże: Zagadnienie dróg kołowych (Polska Gospodarcza, zeszyt 26. 1933). — Tenże: Czy P. K. P. powinny prowadzić własne przedsiębiorstwo samochodowe? (Polska Gospodarcza, zeszyt 27. 1933). — Tenże: Rewizja międzynarodowych konwencji o przewozie kolejami osób i towarów (Polska Gospodarcza, zeszyt 18. 1933). — Tenże: Uchwały międzynarodowego kongresu kolejowego w Kairze (Polska Gospodarcza, zeszyt 15, 1933). — Gustowski L.: Rozwój polskiej żeglugi morskiej w pierwszych siedmiu latach (Kupiec — Świat Kupiecki, Nr. 32. 1933). — Heiman-Jarecki A.: Przymusowy eksport wółkienni-

czy (Biuletyn Towarzystwa Polityki Gospodarczej Włókiennictwa Polskiego, Nr. 7. 1933). — J.: Światowa sieć kolejowa (Polska Gospodarcza, zeszyt 16. 1933). — Jacynowski J.: Transport rzeczny i rozbudowa dróg wodnych w związku sowieckim (Przegląd Wschodni, Nr. 7 1933). — Jastrzębowski W.: Na marginesie przemian w handlu międzynarodowym (Polska Gospodarcza, zeszyt 14. 1933). — Tenże: Japońska ofenzywa eksportowa (Polska Gospodarcza, zeszyt 25. 1933). — Tenże: Organizacja eksportu przemysłów przetwórczych (Polska Gospodarcza, zeszyt 32. 1933). — Jesse Ł.: Nowa wyjątkowa taryfa kolejowa i jej znaczenie dla życia gospodarczego (Kupiec — Świat Kupiecki, Nr. 21. 1933). — Komorzewski W.: Reorganizacja Europy a międzynarodowy handel pszenicą (Rolnik Ekonomista, zeszyt 15—16. 1933). — Królikowski S. F.: Na marginesie walki o bilans handlowy i płatniczy (Polska Gospodarcza, zeszyt 27. 1933). — Krzywicki W.: Światła i cienie klauzuli największego uprzywilejowania (Rolnik Ekonomista, zeszyt 8. 1933). — Krzyżanowski A. Inż.: Koszty własne przewozów kolejowych na kolejach żelaznych (Przegląd Organizacji, zeszyt 6—7. 1933). — Kuźmiński B.: Import śledzi przez Gdynię (Polska Gospodarcza, zeszyt 17. 1933). — Ł.: Nowy projekt antyreglamentacyjny (Polska Gospodarcza, zeszyt 17. 1933). — Łychowski T. Dr.: Bilans handlowy a polityka handlowa (Polska Gospodarcza, zeszyt 16. 1933). — Tenże: Polityka handlowa na konferencji londyńskiej (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 11. 1933). — Tenże: Rola klauzuli największego uprzywilejowania w uzdrowieniu gospodarczeni świata (Polska Gospodarcza, zeszyt 23. 1933). — Tenże: Stanowisko Polski na konferencji londyńskiej (Polska Gospodarcza, zeszyt 27. 1933). — Łopieński Z. i Kalbarczyk W.: Obroty kompensacyjne z krajami ograniczeń dewizowych (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 10. 1933). — Peche C.: Organizacja eksportowa przemysłu naftowego (Polska Gospodarcza, zeszyt 14. 1933). — Pawlak J. Dr.: Przekazy pocztowe w 1932 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 16. 1933). — Piłsudski R.: Działalność polskiej floty handlowej (Polska Gospodarcza, zeszyt 29. 1933). — Tenże: Linja Konstanca-Haifa a stosunki Polski z Bliższym Wschodem (Polska Gospodarcza, zeszyt) 31. 1933). — Pogorzelski M.: Standaryzacja towarów w eksporcie (Polska Gospodarcza, zeszyt 14. 1933). — Szyszkowski M.: Organizacja handlu w Gdyni (Polska Gospodarcza, zeszyt 19. 1933). — Szyszkowski S. Dr.: Światowa żegluga morska w roku 1932 (Polska Gospodarcza, zeszyt 22. 1933). — Tenże: W sprawie znakowania towarów polskich (Polska Gospodarcza, zeszyt 32. 1933). — Tennenbaum H.: Przemiany ustrojowe (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 11. 1933). — Turcki M.: Eksport w roku 1932 (Polska Gospodarcza, zeszyt 15. 1933). — Wakar W.: Kolejowe taryfy zbożowe (Rolnik Ekonomista, zeszyt 10. 1933). — Wendorf W. A.: Nowe tendencje w polityce wywozowej (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 16. 1933). — Wiśniewski-Prus S.: Handel rolniczy Polski z Sowietami (Gazeta Rolnicza, zeszyt 24. 1933). — Wojnar J.: Handel za-

graniczny Polski z Ameryką Południową (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 7, 1933). — • W. G. D.: Konkurencja japońska na rynkach światowych (Polska Gospodarcza, zeszyt 15. 1933).

Angelini P.: La politique du contingentement des importations. Paris, Presses universitaires, 1932, str. 195.

Courtois de Viçose G.: Le commerce extérieur de la Grande Bretagne depuis la guerre 1919 à 1932. Paris, Recueil Sirey, 1932, str. 622.

Radovanovitch V. M.: Le Danube et l'application du principe de la liberté à la navigation fluviale. Paris, Pedone, 1932.

Schadeck M.: Le Rhin et ses fonctions économiques. Bruxelles 1932, str. 70.

Talon V.: Le régime douanier de l'Indochine. Paris, Domat-Montchrestien & Loviton, 1932, str. 208.

Duncan J. S.: Public and private operation of railways in Brazil. New York, Columbia Pr., 1932, str. 243.

Foreign Trade of China. P. 2. Analysis. Vol. 2. Exports. Publ. by order of the Inspector General of customs. Shanghai, Statist. Dept. of the Inspectorate General of customs, 1932, str. 694.

Harvey A. S.: The general tariff of the United Kingdom. Law and regulations. London, Pitman, 1932, str. 189.

Roorbach G. B., and W. A. Fowler: Problems in foreign trade. New York, Mac Grav-Hill, 1933, str. 524.

Whale Barrett: International trade. London, Butterworth, 1932, str. 256.

Brandes E.: Gegenwartsfragen der deutschen Handelspolitik. Berlin 1932.

Dahm E.: Die Organisation des internationalen Getreidehandels. Neu-Kölln, Rother, 1932, str. 119.

Eichhorn F. u. Schellpeper: Die Zollbindungen Frankreichs. Berlin, Reichsverb. d. dt. Ind., 1933, str. VIII + 128.

Hupka B.: Der mittelbare Protektionismus in der Handelspolitik der Nachkriegszeit. Breslau, Schatzky, 1932, str. 191.

6. *Zagadnienia kredytowe, walutowe, bankowe, polityka finansowa i ubezpieczeniowa.*

Dziekoński Tadeusz: Rola P. K. O. w odbudowie kapitałów rodzimych. Biblioteka Ekonomiczna P. K. O. Tom II. Wydanie II. Warszawa, P. K. O., 1933, str. 77.

D z i e k o Ń s k i Tadeusz: P. K. O. Jej idee rozwojowe i znaczenie w życiu gospodarczem państwa, rola urzędów pocztowych w jej działalności. Biblioteka Ekonomiczna P. K. O. Tom. IX. Warszawa, P. K. O., 1933, str. 76.

W jasnych i przejrzystych słowach przedstawia nam autor w swej pierwszej książce rolę, jaką P. K. O. odgrywa w odbudowie kapitałów rodzimych. Szereg wykresów i statystycznych danych wykazuje dobitnie, że P. K. O. zajmuje pierwsze miejsce wśród instytucyj oszczędnościowych w Polsce, czego dowodem jest, że w ciągu lat 1926—1931 P. K. O. może się poszczycić przeszło trzy-nastokrotnym wzrostem kapitałów oszczędnościowych. Jeżeli chodzi o porównanie P. K. O. z innymi pocztowymi kasami oszczędności zagranicą, to okazuje się, że o ile w 1926 r. P. K. O. znajdowała się wśród 11 zagranicznych pocztowych kas na jednym z ostatnich miejsc, to w latach 1928—1931 zajęła środkowe miejsce zarówno pod względem kapitału oszczędnościowego, jak i liczby oszczędzających. Na końcu tej doskonałej broszury, którą można polecić wszystkim interesującym się kwestją rodzimej kapitalizacji, podaje autor głębokie słowa b. min. Matuszewskiego: „przy stałości stosunków, wzrost ogólnego bogactwa kraju możliwy jest tylko wówczas, gdy każde gospodarstwo prowadzone jest w ten sposób, że więcej wytwarza, niż zużywa, że każda jednostka wydaje mniej, niż zarabia, że kraj cały — oszczędza”.

Druga broszura jest streszczeniem odczytu, wygłoszonego przez autora z inicjatywy Dyrekcji Poczty i Telegrafów w Warszawie, ma charakter bardziej utylitarny, niemniej jednak, godna jest polecenia wszystkim tym, którzy się interesują naszą skarbnicą narodową, jaką jest P. K. O. *Wilhelm Dobrzyński* (Warszawa).

G r u b e r Henryk: Złoto i Kryzys. Warszawa, „Polska Gospodarcza”, 1933, str. 33.

Krótką tą broszurą zawiera treściwą a przytem popularną pogadankę ekonomiczną na tle obecnych zagadnień walutowych. Autor między innymi podkreśla pewne — chociaż pozorne — sprzeczności zachodzące między przesuwającymi się w obecnej chwili zjawiskami gospodarczymi a nauką ekonomiczną.

Dr. Lucjan Rosiński (Poznań).

S p r a w o z d a n i e Pocztovej Kasy Oszczędności z działalności w roku 1932. Warszawa 1933, str. 96.

Związek przyczynowy między wysokością stopy procentowej a akumulacją kapitału nie jest tak silny i bezpośredni, iżby kapita-

lizacja wznagała się w miarę wzrostu stopy procentowej i spadała równoległe z nią. Nawet przy najniższej stopie znajdują się ludzie, chętni do składania oszczędności, a na odwrót zachodzą fakty, że w pewnych warunkach właśnie za wysokie stawki procentowe przyczyniają się do odstraszenia kapitału. Podobnie popyt na kapitał nie jest ściśle proporcjonalny do wahań stopy procentowej, często najwyższe nawet odsetki nie odstraszą pewnych sfer od korzystania z kredytu.

Pocztowa Kasa Oszczędności nie kierowała się przy wyborze swej stopy procentowej wynikami gry podaży i popytu na kapitał, lecz stosowała reglamentowaną, z reguły niższą stopę procentową i stała się mimo to najpotężniejszym zbiornikiem kapitału w Polsce a zarazem źródłem kredytu długo-terminowego. Uchwalając swą stopę procentową P. K. O. stało oczywiście w ścisłej łączności z państwową polityką finansowo-gospodarczą a dążenia P. K. O. do potaniaenia kredytu nie obejmowały z natury rzeczy całego wewnętrznego rynku pieniężnego. Trudno orzec, czy wyznaczenie innej stopy procentowej byłoby dało lepsze rezultaty, czy więc P. K. O. wybrało optymalną w danych warunkach stopę. Dotychczasowa próba życiowa i to ciężka próba kryzysowa wykazała, że zaufanie do działalności i polityki P. K. O. jest bardzo duże. Instytucja wykazuje bowiem w 1932 r. dalszy wzrost oszczędności i to o 115,4 miliona zł. Jest to wynik tem bardziej znamieny, że równocześnie prywatne banki wykazały odpływ oszczędności. Taki stan rzeczy jest objawem wysoce korzystnym a rosnąca mimo wszystko stopniowo płynność na rynku kapitałowym ułatwi P. K. O. utrzymanie płynności, zwłaszcza w odniesieniu do jej lokat 2-go i 3-go stopnia płynności. *Dr. Lucjan Rośniński (Poznań).*

Baker A.: Money and Prices. London. J. M. Dent and Sons, 1932, str. 216.

Autor domaga się kontroli kredytu, cen i zysków w interesie ogółu producentów. Jako punkt wyjścia swej analizy bierze on doktrynę C. H. Douglasa, dotyczącą „sprawiedliwej ceny”, ale z nauki tej usunął on wiele błędnych wniosków i opracował nową, zamkniętą w sobie i zgodną teorię produkcji i podziału bogactw. Punkt ciężkości tej analizy autor kładzie w dynamice zjawisk ekonomicznych.

Analizując obecną organizację gospodarczą, autor stwierdza wadliwość tej organizacji, w której warunki produkcyjne przerosły siły nabywcze ludności i upatruje główną przyczynę tego w złym systemie kredytowym (bankowym), który w stanie dynamicznym

społeczeństwa prowadzi z konieczności naprzód do nienaturalnego wzrostu cen, a potem do ich niżki i tak wywołuje cykl gospodarczy. Dlatego autor domaga się kontroli kredytu przez państwo. Ponieważ jednak każde rozszerzenie kredytu prowadzi dziś do wzrostu cen i eksploatacji producentów, autor żąda jeszcze i regulowania cen przez państwo, ale nie w drodze monetarnej t. j. przy pomocy kontroli kredytu, jak tego domagają się niektórzy inni ekonomiści, a w drodze administracyjnej. Celem kontroli cen byłoby nie dopuszczać do wzrostu ich z ekspansją kredytu i uniemożliwiać wyzysk mas producentów przez pośredników, jak to ma miejsce obecnie, kiedy w wysokich cenach pośrednicy zabierają, bez dawania równoważnika — nową siłę nabywczą ludności, emitowaną podczas produkcji nowego kapitału a nie skryształowaną jeszcze w artykułach konsumcyjnych.

Wreszcie unormowania zysków autor domaga się dla tego, żeby pieniądź inwestowany był wynagradzany w sposób nie paraliżujący normalnego biegu rozwoju gospodarczego, jak to ma miejsce obecnie. W tym celu żąda on wyłączenia kapitału pieniężnego za wynagrodzeniem, wymieniając go na bono państwowe, a koszt tych bonów włączając do kosztów produkcji, obciążając nim przemysł. Przy stałych cenach, uchylenie się od spożycia klasy inwestorów może się stać tylko źródłem powiększenia kapitału, a tem samem i spożycia, a nie źródłem wzrostu cen i niedokonsumcji.

Z powyższego jasnym jest, że teoria ekonomiczna autora znacznie odbiega od nauki ortodoksalnej i dla tego nie znajdzie łatwego uznania. Reformy, których się on domaga, jak naprz. upaństwowienia kredytu i kontroli zysków, wydają się dziś nieosiągalne. Daleko przystępniejszą jest teoria kontroli cen, która była przez wieki stosowana i jest już dziś praktykowaną na wielką skalę. Jeżeli zważymy, jak prędko dojrzewają idee ekonomiczne w pewnych warunkach, propozycje autora wydawać się nam będą może mniej utopijnymi.

W książce swej autor omawia wiele utartych teoryj i wszędzie rzuca snop światła z nowego punktu widzenia. Pieniądź, złota waluta, teoria ilościowa, cykle gospodarcze, oszczędności, handel zagraniczny, etc. zostały omówione w sposób jasny i nadzwyczaj dostępny i już chociażby dla tego samego książka powyższa zasługuje na wyróżnienie.

Dr.

Stefan Janicki (Londyn).

Harlander Z.: Manipulowana waluta wewnętrzna i pieniądź do wypłat międzynarodowych. Warszawa, Skład gl. Dom Książki Polskiej, str. 40.

Jenner W.: W sprawie kredytu obrotowego warstw średnich miasta Lwowa. Lwów, Nakt. Zw. Stow. Zarobk. i Gospod., 1933, str. 39.

- Malinowski W.: Stabilizacja waluty w Polsce w latach 1924—1927 w świetle literatury. Kraków, Nakł. Tow. Ek. w Krakowie, 1933, str. 115.
- Skowronek M.: Polskie papiery procentowe premjowe i wysoko oprocentowane. Warszawa 1933, str. 31 + 6 nlb.
- Zbrowski W.: Kapitał zagraniczny a kapitalizacja wewnętrzna. Warszawa 1933, str. 37.

Czasopisma: Baczyński W.: Bankowość polska a polityka finansowa rządu (Bank, zeszyt 4. 1933). — Buczkowski S. Dr.: Sanacja banków niemieckich (Bank, zeszyt 3. 1933). — Drybiński M.: Dolar i funt w przededniu konferencji londyńskiej (Polska Gospodarcza, zeszyt 23. 1933). — Tenże: Problem inflacji i dewaluacji w Stanach Zjednoczonych (Polska Gospodarcza, zeszyt 29. 1933). — Fajans W. Dr.: Blok złoty i Polska (Gazeta Bankowa, Nr. 15. 1933). — Gawroński-Rawita Z.: Sprawa srebra (Polska Gospodarcza, zeszyt 22. 1933). — Gajewski W.: Co ma na celu reglamentacja w dziedzinie kredytu? (Oszczędność, Nr. 8. 1933). — Gruber H.: Polska a finanse światowe (Polska Gospodarcza, zeszyt 26. 1933). — Gustowski L.: Towarzystwa ubezpieczeniowe a bilans planiczny (Kupiec — Świat Kupiecki, Nr. 26—27. 1933). — G. W.: Znaczenie kapitalizacji pieniężnej w Polsce w dobie obecnej (Polska Gospodarcza, zeszyt 14. 1933). — Jałowiecki A.: Uwagi o systemie bankowym (Gazeta Bankowa, Nr. 8. 1933). — Tenże: Uwagi o kapitalizacji wewnętrznej (Gazeta Bankowa, Nr. 9. 1933). — Jastrzębowski W.: Kredyty eksportowe (Polska Gospodarcza, zeszyt 29. 1933). — N. A.: W sprawie rozwoju kapitalizacji wewnętrznej (Polska Gospodarcza, zeszyt 15. 1933). — Obszyński B.: Akcja propagandowa komunalnych kas oszczędności z okazji „Dnia Oszczędności” w 1932 roku w cyfrach (Oszczędność, Nr. 10. 1933). — Philipson Stanley: Amerykański system bankowy i kryzys dolara (Polska Gospodarcza, zeszyt 17. 1933). — Poznański T.: Polski bilans płatniczy a polityka reasekuracyjna (Polska Gospodarcza, zeszyt 21. 1933). — R. L.: Działalność Komunalnych Kas Oszczędności w 1932 roku (Czasopismo Kas Oszczędności, Nr. 4. 1933). — Radowski S.: Społeczeństwo a zagadnienie lokat kapitałowych (Gazeta Bankowa, Nr. 14. 1933). — Rappaport W.: Kwestja zamrożonych kredytów bankowych (Gazeta Bankowa, Nr. 11—12, 1933). — Repeczko A.: Stan długoterminowych kredytów emisyjnych w Polsce (Bank, zeszyt 3. 1933). — Rogóyski M.: Bank Gospodarstwa Krajowego w roku 1932 (Polska Gospodarcza, zeszyt 17. 1933). — Rose A.: Przyczyny niepowodzenia konferencji londyńskiej (Polska Gospodarcza, zeszyt 31. 1933). — Ruciński J.: Opinia amerykańska o długach wojennych (Polska Gospodarcza, zeszyt 20. 1933). — S. M.: Stosunki kredytowe wśród drobnej własności (Oszczędność, Nr. 14—15. 1933). — Sławiński T.: Kryzys finansowy w Stanach Zjednoczonych (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 6. 1933). — Szymdt J.: Zanik-kredytu krótkoterminowego (Poradnik Spółdzielni, Nr. 12. 1933). — T. S.: Zagadnienia monetarne i walutowe

na konferencji londyńskiej (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 15. 1933). — Tenenbaum H.: Ściągalne i nieściągalne kredyty i wkłady (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 14. 1933). — W. H. H.: Niemiecki bilans dewiz i jego przyszłość (Polska Gospodarcza, zeszyt 16. 1933). — Tenże: Program pracy i rnoratorium transferowe w Niemczech (Polska Gospodarcza, zeszyt 24. 1933). — Warchoł S.: Trzeci rok działalności Banku Rozrachunków Międzynarodowych (Bank, zeszyt 4. 1933). — Witkowski Z.: Ruch oszczędnościowy na tle konjunktur gospodarczych (Czasopismo Kas Oszczędności, Nr. 5 i 6. 1933). — Tenże: Racjonalizacja i jej zastosowanie w komunalnych kasach oszczędności (Czasopismo Kas Oszczędności, Nr. 7—8. 1933). — Wojdaliński R.: Zagadnienie unifikacji prawa czekowego (Bank, zeszyt 4. 1933). — Ż. S.: Wykonanie konwersji kredytu długoterminowego (Polska Gospodarcza, zeszyt 21. 1933). — Żmirski Ł.: Znaczenie kapitalizacji w Polsce w dobie obecnej (Gazeta Bankowa, Nr. 7. 1933). — Tenże: Banki akcyjne w roku 1932 (Gazeta Bankowa, Nr. 9. 1932). — Żurowski S.: Bank akceptacyjny (Polska Gospodarcza, zeszyt 22. 1933). — Tenże: Bank Polski na tle światowego kryzysu (Gazeta Bankowa, Nr. 11—12. 1933). — Tenże: Plan pracy Banku Akceptacyjnego (Polska Gospodarcza, zeszyt 27. 1933).

Aftalion A.: Monnaie, prix et change. Expériences récentes et théorie. Nouv. tirage. Paris, Recueil Sirey, 1933, str. 353.

Baschwitz J.: La répartition mondiale de l'or. Paris, Chauny & Quinsac, 1932, str. 170.

Gaillard E.: La Société anonyme de demain. Paris, Recueil Sirey, 1932, str. 264.

Iomier M.: L'assurance des crédits en France. Etude critique. Paris, Dulac, 1930, str. 189.

Malache M. K.: Les instruments de circulation et les institutions de crédit en Egypte. Paris, Presses Univ. de France, 1930, str. 448.

Pietri-Tonelli A.: La spéculation de bourse. Paris, Giard, 1933, str. 415.

Vernier J.: Les crises boursières et leurs répercussions économiques. Paris, Recueil Sirey, 1933, str. 101.

Zolotas X.: L'étalon or en théorie et en pratique. Paris, Recueil Sirey, 1933, str. 266.

Del Vecchio G.: Cronache della lira in pace e in guerra. Milano, Treves-Treccani-Tumminelli, 1932, str. VII + 515.

Beckhart B. H.: The New York money market. Vol. 1—4. New York, Columbia Univ. Pr., 1932. 1. Myers M.: Origins and developments to 1913. 2. Beckhart B. H. and Y. Smith: Sources and movements of funds, str. 406. 3. Beckhart B. H.: Uses of funds, str. 488. 4. External and internal relations.

- Escher F.: Modern foreign exchange. An elementary treatise for the lay reader. New York, Macmillan, 1932, str. 234.
- Evitt H. E.: An introduction to the practice of foreign exchange. London, Pitman, 1933, str. 112 .
- Glückstadt H.: Theory of the credit standard. London, King, 1932, s. 361.
- Gutteridge H. C.: The law of bankers' commercial credits. London, Sweet & M., 1932, str. 140.
- Huebner S.: Modern insurance developments. Philadelphia, American Acad. of polit. and soc. science, 1932, str. 284.
- Kissan E. D. and Williams L. D.: Investment in stocks and shares. The methods of investment in Stock Exchange securities. London, Pitman, 1933, str. 224.
- Stephenson J. and Branton N.: Economics of banking, trade, and finance. London, Pitman, 1932, str. 382.
- Weston W. J.: Banking and currency. London, Univ. Tutorial Pr., 1932, str. 295.
- Bergmann M.: Kreditbanken in der Tschechoslovakei. Strakonice, Dvorak, 1932, str. 159 + XVI.
- Handwörterbuch des Bankwesens. Unter Mitw. von in- u. ausländ. Mitarbeitern aus Wissenschaft und Praxis herg. von M. Palyi und P. Quittner. Berlin, Springer, 1933, str. 614.
- Hoppe H.: Die Beziehungen zwischen Banken und Industrie in England. Wandsbek, Bitter, 1932, str. 142.
- Günther G.: Polnische Währungspolitik von 1924 bis zur Zlotystabilisierung. Danzig, Kalemami, 1931, str. 79.

7. *Polityka socjalna, praca, opieka społeczna, kwestja kobieca.*

Czajkowski Tadeusz i Derengowski Jan: Bezrobocie pracowników umysłowych w Polsce 1927—1932. Warszawa, Instytut Spraw Społecznych, 1933, str. 102.

Rynek piśmienniczy państw Europy Zachodniej i St. Zj. Ameryki zapełniony jest wydawnictwami z zakresu rozważań teoretycznych i poczynąń praktycznych, wiążących się ze sprawą bezrobocia.

Ciekawe, że prace te dotyczą stale pracowników fizycznych, natomiast z zagadnieniem bezrobocia wśród pracowników umysłowych nie spotykamy się naogół — (poza potwierdzającymi tylko regułę wyjątkami w postaci drobnych przyczynków w publikacjach czasopiśmienniczych) — zupełnie. Tak samo przedstawia się

sprawa na rynku piśmienniczym Polski; w zakresie bezrobocia pracowników umysłowych mieliśmy dotychczas jedynie krótkie artykuły w „Statystyce Pracy”.

A przecież z bezrobociem pracowników umysłowych wiąże się szereg zagadnień niezmiernie doniosłych dla dalszego kształtowania się sytuacji na rynku pracy w Polsce. I społeczność pracowników umysłowych u nas to armia potężna: obliczają ją (np. Czajkowski i Derengowski) na 568.000 na koniec grudnia 1931.

Z prawdziwym zaciekawieniem bierzemy więc do ręki pracę Czajkowskiego i Derengowskiego, wydaną ostatnio przez nową na terenie Polski placówkę badawczo-propogandową — pedagogiczną — Instytut Spraw Społecznych w Warszawie. Jako pierwsza jaskółka na terenie badań z zakresu bezrobocia pracowników umysłowych książka ta zasługuje, niewątpliwie, na baczniejszą uwagę i szczegółową recenzję.

We wstępie do książki (str. 1—10) autorzy konkretyzują tak cel swej pracy: jest to próba analizy statystycznej zatrudnienia i struktury bezrobocia pracowników umysłowych; natomiast problem zatrudnienia i bezrobocia od strony przyczyn, które je wywołują, jak również zagadnienie znaczenia i skutków bezrobocia nie wchodzi w zakres badań autorów. Pozwalam sobie podkreślić to w recenzji, gdyż tytuł książki — zwłaszcza w zestawieniu z faktem, iż chodzi tu o wydawnictwo Instytutu Spraw Społecznych — budzi w pierwszej chwili wrażenie, iż spotkamy się łamach pracy właśnie z badaniem przyczyn i skutków społecznych bezrobocia; sądzę, iż na przyszłość należałoby ściślej precyzować treść książki w tytule.

Przy omawianiu źródeł opracowania autorzy podkreślają te trudności, z którymi się spotkali z powodu braku odpowiednich materiałów statystycznych. Niema bowiem dotąd w Polsce właściwej statystyki zatrudnienia i bezrobocia pracowników umysłowych, co zresztą — dodajmy w nawiasie — odnosi się na dobrą sprawę w nie o wiele mniejszej mierze i do statystyki zatrudnienia i bezrobocia pracowników fizycznych. Praca Czajkowskiego i Derengowskiego oparta jest częściowo na nieogłoszonych dotąd źródłach, co ją czyni specjalnie ciekawą i wartościową, mianowicie na surowych materiałach statystycznych, zbieranych przez Związek Zakładów Ubezpieczeń Pracowników Umysłowych oraz na danych uzyskanych w drodze dwóch ankiet: jednej przeprowadzonej wśród bezrobotnych pracowników umysłowych (471 odpowiedzi na 8.000 zesłanych kwestjonariuszy!), i drugiej — wśród 68 związków zawodowych pracowników umysłowych, liczących około 13.000 członków w 45 ośrodkach przemysłowo-handlowych na terenie Polski.

Część I książki (str. 11—35) poświęcona jest charakterystyce zatrudnienia pracowników umysłowych. Badając kształtowanie się rynku pracy umysłowej w Polsce w latach 1927—1932, autorzy dochodzą do oszacowania całkowitego, przypuszczalnego stanu zatrudnienia pracowników umysłowych w 1931 roku w zaokrągleniu na 460 tysięcy. Jest to pierwsza znana nam w piśmiennictwie polskim próba zbliżenia się do liczb, dających wyobrażenie o istotnych rozmiarach klęski bezrobocia wśród pracowników umysłowych. Dalsze prace badawcze nad powyższym zagadnieniem doprowadzą niewątpliwie, do skorygowania — może nieraz i znacznego — niejednego z szacunkowych obliczeń autorów, zasługą ich jednak pozostanie rzetelny, twórczy a pierwszy wysiłek ku znalezieniu podstawowych wytycznych odnośnych wyliczeń.

Z przeglądu poszczególnych składników powyżej podanej liczby 460.000 wynika, że 60% pracowników umysłowych w Polsce pozostaje na służbie państwowej i samorządowej, a tylko 40% w instytucjach prywatnych. Przyczem, w rezultacie przeprowadzonych wyliczeń co do podziału pracowników umysłowych według gałęzi pracy otrzymujemy, że z przemysłem związana jest w Polsce zaledwie 20% ogółu czynnych pracowników umysłowych. W porównaniu z analogicznymi stosunkami np. w Niemczech jest to odsetek bardzo mały, świadczący, że gospodarka kapitalistyczna i towarzyszące jej objawy industrializacji i koncentracji przeniknęły do polskiego życia gospodarczego w znacznie słabszym stopniu.

W II części książki (str. 36—94), poświęconej strukturze bezrobocia pracowników umysłowych, omawiane są takie problemy: ilość bezrobotnych pracowników umysłowych w Polsce, rozkład terytorjalny bezrobocia, bezrobocie kobiet, bezrobocie według gałęzi przemysłu, bezrobotni według zawodów, wykształcenie bezrobotnych, bezrobotni według wieku, długość ostatniego zatrudnienia bezrobotnych, ich stosunki rodzinne, przebieg redukcji a stosunki zarobkowe, bezrobotni-ubezpieczeni według wysokości otrzymywanych zasiłków, bezrobotni-ubezpieczeni według czasu pobierania zasiłków, stosunek bezrobotnych pobierających zasiłki do ogółu bezrobotnych, niektóre okoliczności towarzyszące redukcjom.

W wyniku przeprowadzonych wyliczeń i oszacowań, autorzy otrzymują następujące liczby, ilustrujące m i n i m a l n ą liczbę pozostających bez pracy: na koniec grudnia 1931 roku — 108.000 (co stanowi 19% ogółu pracowników umysłowych w Polsce), a w 1932 roku na koniec marca 113 tysięcy, na koniec czerwca 117 tysięcy i na koniec września 120.000. Przyczem, analizując ogół zjawisk, zaobserwowanych na rynku pracy umysłowej w Polsce,

dochodzą do wniosku, że przy obecnym stanie uprzemysłowienia kraju bezrobocie najemnych pracowników umysłowych nie będzie u nas zjawiskiem krótkotrwałym.

Nawet przy najlepszych warunkach koniunkturalnych — twierdzą autorzy w „zakończeniu” książki (str. 94—99) — liczy się należy z tem, iż w sferze pracowników umysłowych bezrobocie będzie u nas zjawiskiem aktualnym i to w dużych rozmiarach. Autorzy próbują obliczyć rozmiary rezerwowej armji pracowników umysłowych: nawet w okresie dobrej konjunktury przed wrześniem 1929 roku istniała na rynku pracy rezerwa w sile około 60 tysięcy bezrobotnych, a do tego dochodzi coroczny a nie mogący już być zatrudnionym napływ nowych kandydatów do pracy umysłowej (w ostatnich dwóch latach, 1930—1932, przyrost samej tylko młodzieży, posiadającej kwalifikacji do pracy umysłowej, wyniósł około 60.000).

Bezrobocie wśród pracowników umysłowych nabrało więc w rozpatrywanym okresie czasu — obok dotychczasowego koniunkturalnego — również i strukturalny charakter. To stałe istnienie armji rezerwowej wywierać będzie wpływ na dalsze losy świata pracy umysłowej w kierunku dwojakim. Prowadzić ono może, jak twierdzą autorzy, (musi — dodajmy od siebie) do stopniowej pauperyzacji i proletaryzacji społeczności zatrudnionych pracowników umysłowych. Poza tem, należy się również liczyć i z tem, że z poprawą sytuacji gospodarczej rozpocznie się w Polsce wyraźny, proces deklasowania się bezrobotnych pracowników umysłowych, którego to procesu początki możemy obserwować już dzisiaj. Dla poważnego odłamu dzisiejszej armji rezerwowej pracowników umysłowych przejść do pracy fizycznej stanie się nieuniknioną koniecznością życiową. „W niedalekiej więc może przyszłości będziemy świadkami wstecznego przewarstwiania w obrębie dzisiejszego świata pracy, przewarstwiania połączonego prawdopodobnie ze zjawiskiem wzmózonego wypierania robotników z niektórych lepiej płatnych stanowisk przez pracowników umysłowych, zwłaszcza przez posiadających przygotowanie do pracy technicznej”.

Materiał pracowicie zebrany i ciekawie oświetlony w książce Czajkowskiego i Derengowskiego zawiera dużo jeszcze momentów godnych uwagi i nasuwa szereg wniosków zarówno teoretycznych jak i z zakresu wskazań praktycznych. W recenzji nie mogłam, oczywiście, wszystkiego uwzględnić. Dodajmy, że praca zawiera 27 tablic statystycznych i zaopatrzona jest w umiejętne streszczenie angielskie, wyróżniające się z pośród tego rodzaju streszczeń przy innych pracach polskich naprawdę dobrym stylem. Instytutowi

Spraw Społecznych oraz autorom należy się szczerza podzięką za ten fundament do dalszych badań nad sprawą bezrobocia pracowników umysłowych w Polsce.

Wreszcie, na marginesie tej recenzji pozwalam sobie umieścić, i to z całym na nią naciskiem, uwagę następującą, która nasuwała mi się przez cały czas czytania książki: sprawa bezrobotnej młodzieży w Polsce, zupełnie dotąd nie omawiana w piśmiennictwie naszym (również nie objęli jej swą pracą Czajkowski i Derengowski) domaga się jaknajszerszych a gruntownych studjów. Musimy mieć możność skonstruowania racjonalnego planu akcji ratowniczej dla tej młodzieży, dla niej przedewszystkiem, a tu podstawą musi być dokładne poznanie samego zjawiska, jego istotnych rozmiarów i charakteru. Cierpienia masowe bezrobotnego pokolenia starszego są, bezwątpienia, z punktu widzenia interesów państwa i społeczeństwa tragedją, lecz skarłowacenie fizyczne i wypaczenie moralne bezrobotnego pokolenia młodocianych grozi zagładą, unicestwieniem. Społeczeństwo, które w obliczu kataklizmu bezrobocia, idącego już obecnie w miliony, nie spieszy z pomocą swej młodzieży, pisze wyrok klęski swym prawnukom.

Janina Ryngmanowa (Warszawa).

- Borski J.: Dyktatura proletariatu. Warszawa, Nakł. Tow. Wyd. „Światło*¹”. 1933, str. 61.
- Czajkowski T. i Derengowski J.: Bezrobocie pracowników umysłowych w Polsce 1927—1932. Warszawa 1933, str. 104.
- Gliksmann S. Dr.: Ubezpieczenia społeczne. Warszawa, F. Hoesick, 1933, str. 148.
- Inspekcja pracy w 1931 roku. Warszawa 1932, str. 255.
- Mazurkiewicz A.: Zapobieganie wypadkom przy pracy a czynnik finansowego zainteresowania przedsiębiorstw. Warszawa 1933, str. 35.
- Moraczewska Z.: Związek Pracy Obywatelskiej Kobiet. Wyd. 2. Warszawa 1933, str. 106.
- Żeromski S.: Organizacja inteligencji zawodowej. Z przedmową H. Rygiera. Warszawa, Tow. Wydawnicze w Warszawie, 1933, str. 3 nlb. + 47.

Czasopisma ; Borkowski T. Dr.: Arbitraż w przemyśle węglowym (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze, zeszyty 10 i 14. 1933). — Brojewski M.: Zmiany w obliczaniu składki ubezpieczeniowej w dziale bezrobocia Z. U. P. U. (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 8. 1933). — Clerici L. Dr.: Ubezpieczenia społeczne w Italji (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 6. 1933). — Czajkowski T.: Kobiety i młodociani w wielkim i średnim przemyśle (Statystyka Pracy, zeszyt 2. 1933). — Czernicki K.: Sądy pracy w Polsce w latach 1929—1932 (Statystyka Pracy, zeszyt 2. 1933). — Derengow-

ski J.: Kształtowanie się zarobków robotników przemysłowych w latach 1928—1932 (Statystyka Pracy, zeszyt 2. 1933). — Dobrzyński W.: Ubezpieczenia na życie bez badania lekarskiego w P. K. O. (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 6. 1933). — Fidler A. Dr.: Uwagi w sprawie lecznictwa zapobiegawczego, stosowanego przez zakłady ubezpieczeń pracowników umysłowych (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 6. 1933). — J. B.: Nowelizacja ustaw o czasie pracy i urlopach (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 10. 1933). — J. W.: Struktura proletariatu sowieckiego w pierwszej piatiletce (Przegląd Wschodni, Nr. 6. 1933). — Jastrzębowski W.: Biforma ubezpieczeń społecznych (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 8. 1933). — Jastrzębowski W.: XVII Sesja Międzynarodowej Konferencji Pracy (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 15. 1933). — Komarnicki J.: Ustawa o ubezpieczeniu społecznym (Polska Gospodarcza, zeszyt 29. 1933). — Langkaus A.: Zaległości w wypłatach zarobków robotniczych w przemyśle (Statystyka Pracy, zeszyt 2. 1933). — Łomnicki L.: Biforma ubezpieczenia od wypadków przy pracy w Czechosłowacji (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 6. 1933). — P. C.: Arbitraż w przemyśle węglowym (Polska Gospodarcza, zeszyt 18. 1933). — Presburger i Wanatowski A.: O kalkulacji emerytalnych ubezpieczeń społecznych (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 8. 1933). — B. J.: Sprawozdanie dyrektora Międzynarodowego Biura Pracy (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 7. 1933). — B. S.: Program niemieckich narodowych socjalistów w dziedzinie ubezpieczeń społecznych (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 8. 1933). — Suceaveanu A. Dr.: Ubezpieczenia społeczne w Rumunii (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 5. 1933). — Szule S.: Ustawa o ubezpieczeniu społecznym (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 5. 1933). — Szymanko B.: Ubezpieczenia społeczne w Sowietach (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 5. 1933). — Utrysko A.: Uporządkowanie gospodarki finansowej w kasach chorych (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 6. 1933). — Weinzieher S.: Płace stałych robotników rolnych w 1932/33 r. (Statystyka Pracy, zeszyt 2. 1933). — Wernicki J. Dr.: Nieszczęśliwe wypadki przy pracy w latach 1925—1930 (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 8. 1933). — Wójcicki A. Ks. Prof.: Ubezpieczenie na wypadek bezrobocia i opieka społeczna nad bezrobotnymi (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 5. 1933). — Zawadzki J.: Uwagi w sprawie reorganizacji ubezpieczenia przewidzianej w ustawie o ubezpieczeniu społecznym (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 7. 1933). — Żuławski Z.: Ustawy przeciw klasie robotniczej (Robotniczy Przegląd Gospodarczy, Nr. 5. 1933).

Hygiène du travail. Encyclopédie d'hygiène, de pathologie et d'assistance sociale. Publ. par le Bureau int. du travail. Vol. 1. 2. Genève 1930-1932, str. XXVI + 953 + 1429.

- Lacombé E.: Les éléments d'un programme social catholique. Paris, Maison de la Bonne Presse, 1932, str. XVI — 191.
- Législation internationale du travail. Paris, Ed. int., 1933, str. 700.
- Martel H.: Les assurances sociales dans l'industrie minière en France. Paris, Recueil Sirey, 1933, str. 190.
- Martin H.: Les assurances sociales et l'agriculture. Paris, Domat-Montchrestien, 1932, str. 139.
- Nawrocki S.: Les assurances sociales en Pologne. Lille, Sautai, 1930, str. 175. _____
- Douglas P. H.: Standards of unemployment insurance. Chicago, Univ. of Chicago Press., 1933, str. 265.
- Hutt A.: The condition of the working class in Britain. London, Lawrence, 1933, str. 289.
- Phelps Harold A.: Contemporary social problems. New York, Prentice-Hall, 1932, str. 783.
- Warburton C.: The economic results of prohibition. New York, Columbia Univ. Pr., 1932, str. 273.
- White L. D.: Whitley councils in the British civil service; a study in conciliation and arbitration. Chicago, Univ. of Chicago Pr., 1933, str. 374.
- Conradt W.: Haushaltungsausgaben und Existenzminimum. Königsberg, Preussenverl., 1933, str. 188.
- Dunkmann K.: Soziologie der Arbeit. Arbeit und Gesellschaft. Arbeit und Wirtschaft. Arbeit und Eigentum. Halle a S., Marhold, 1933, str. 163.
- Heidebroek E.: Maschine und Arbeitslosigkeit. Berlin, V. D. S-Verl., 1932, str. 31.
- Int. Arbeitsamt. Arbeitszeit und Arbeitslosigkeit. Bericht an d. vorbereitende Konferenz Januar 1933. Berlin, Int. Arbeitsamt Genf, 1933, str. VIII + 214.
- Jordi H.: Die Krise der internationalen Arbeiterbewegung. Zürich, Verl. Proletar. Einheit, 1932, str. 134.
- Die Regelung der Frauenarbeit. Übersicht über den gesetzlichen Frauenschutz. Genf, Int. Arbeitsamt, 1932, str. 288.

IV.

SKARBOWOŚĆ I POLITYKA SKARBOWA.

Weinfeld Ignacy, Dr.: Skarbowość Polska. Wydanie czwarte. Zeszyt I. Warszawa 1933, str. 64.

Podręcznik p. Weinfelda znajduje tak wielkie uznanie i posiada tak wielką praktyczną wartość, iż nie wymaga osobnych zaleceń w tym względzie. Dotychczasowe trzy wydania rozeszły się

prędko. W międzyczasie uległy dalszym zmianom instytucje polskiego prawa skarbowego. By doprowadzić książkę do stanu aktualnego Autor widział się zmuszony opracować wydanie czwarte. Książka pojawia się zeszytami. Pierwsze dwa obejmują historję, przepisy, władze, budżet, rachunkowość, wydatki, dochody, długi, walutę; trzeci: podatki, opłaty, cło i finanse komunalne; czwarty: akcycy, monopole i przedsiębiorstwa. Pierwszy zeszyt ukazał się niedawno i obejmuje: historję, przepisy, władze i budżet. Prawodawstwo skarbowe zostało w nim uwzględnione do 1 kwietnia 1933. Format książki większy i ozdobniejszy niż dotychczasowy.

Prof. Ignacy Czuma (Lublin).

Frachtman W.: Opłaty stemplowe. Warszawa 1933, str. 95.

Krygier S.: Ustawa o państwowym podatku przemysłowym wraz z rozporządzeniami wykonawczemi, okólnikami Min. Skarbu oraz wyrokami N. T. A. i Sądu Najwyższego. Warszawa 1933, str. 336.

Rosenkranz A.: Ustawa o opłatach stemplowych wraz z przepisami wykonawczemi. Warszawa, Nakł. Izba Przemysłowo-Handlowa w Warszawie, 1933, str. XX + 1040.

Urban J.: Podatek dochodowy od kapitałów i rent oraz majątkowy. Warszawa 1933, str. 95.

Żabicki A. Prof.: Główne zasady skarbowości ogólnej. Warszawa 1933, str. 70.

Czasopisma: Bronikowska H.: Budżet na rok 1933—34 (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 9. 1933). — Bronikowska H.: Gospodarka budżetowa w 1932—33 r. (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 13. 1933). — B. O. Dr.: Podatek majątkowy (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 7. 1933). — B. O. Dr.: Likwidacja zaległości podatkowych (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 13. 1933). — Englich W.: Nadzwyczajna danina majątkowa (Rolnik Ekonomista, zeszyt 8. 1933). — G. J.: Projekt zmian w sposobie pobierania podatku miejskiego od przesyłek towarowych (Polska Gospodarcza, zeszyt 30. 1933). — Ivanka K. A.: Kompresja budżetów samorządu terytorjalnego (Polska Gospodarcza, zeszyt 30. 1933). — Koźlik R.: Nadzwyczajna danina majątkowa (Poradnik Spółdzielni, Nr. 16. 1933). — Kurowski L.: Zagadnienie podatku od zbytku (Polska Gospodarcza, zeszyt 19. 1933). — Landau L.: Sezonowość wpływów państwowych z podatków i monopolii (Prace Instytutu Badania Konjunktur Gospodarczych i Cen, zeszyt 1. 1933). — Poniałowski J.: Nowe podatki (Górnosłańskie Wiadomości Gospodarcze, Nr. 9. 1933). — Radonicki S.: Rozważania nad fragmentami polityki fiskalnej i ekonomicznej pierwszych rządów w Odrodzonej Polsce (Gazeta Bankowa, Nr. 13. 1933). — S. Ź.: Reforma podatku spad-

kowego i jej znaczenie (Polska Gospodarcza, zeszyt 17. 1933). — Daniny publiczne i monopole w budżecie na rok 1933—34 (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 9. 1933).

Bictache S.: Le problème de l'imposition du commerce et de l'industrie en Egypte. Paris, Picart, 1930, str. 346.

Blanchet L.: Le système belge de l'impôt sur les revenus, comparé au système français. Lille, Douriez-Bataille, 1930, str. 208.

Koszul J. P.: Les efforts de restauration financière de la Bulgarie (1922 — 1931). Paris, Alcan, 1932, str. XII + 468.

Milatschitch S.: La règle de l'unité dans le budget de l'Etat français. Paris, Delmas, 1932.

Vion M.: Dettes politiques et dettes commerciales. Paris, Dalloz, 1932, str. 256.

Blakey R.: The state income tax. Minneapolis, Univ. of Minneapolis Pr., 1932, str. 88.

Brown H. G.: The economic basis of tax reform. Columbia, Mo., Lucas, 1932, str. 371.

Bernden J. G.: Your new income tax. The present federal income tax law illustrated and explained. Philadelphia, Winston, 1932, str. 238.

Mills M. C. and Starr G. W.: Readings in public finance and taxation. New York, Macmillan, 1933, str. 839.

Böhm L.: Das Zwecksproblem in der Besteuerung. Breslau, Schreiber, 1932, str. XIII + 37.

Internationaler Steuerbeistungsvergleich. Die Steuer- und Soziallasten der gewerblichen und kaufmännischen Betriebe in Deutschland, Frankreich, Grossbritannien, Italien, Österreich und den Vereinigten Staaten von Amerika Bearb. im Statist. Reichsamt. Berlin, Hobbings, 1933, str. XXI + 779.

V.

STATYSTYKA I ZAGADNIENIA GEORGOSPODARCZE.

I. *Teorja statystyki, metody statystyczne, statystyka stosowania, demografja, emigracja, polityka kolonialna.*

Lutman R.: Emigracja Niemców z Pomorza w okresie powojennym. Bydgoszcz, Wyd. Instytut. Bałtyckiego Nr. 3, 1933, str. 13.

Poniatowski W.: Korespondenci rolni Gł Urzędu Statystycznego w latach 1927-1930. Warszawa 1933, str. 10.

Sprawozdanie statystyczne Polskich Kolei Państwowych. Przewóz towarów na obszarze Wolnego Miasta Gdańska 1931. Warszawa, Min. Komunikacji, str. 373 + XI.

Czasopisma: Bagieńska M.: Próba obliczenia wahań sezonowych spożycia artykułów żywnościowych w rodzinach robotniczych zamieszkałych w Warszawie i objętych badaniem Gł. Urzędu Statystycznego w latach 1927—1929 (Statystyka Pracy, zeszyt 2. 1933). — Bator S.: O polityce demograficznej Niemiec (Polska Gospodarcza, zeszyt 33. 1933). — Buczyński S. i Fogelson S.: Przegląd obcych czasopism statystycznych (Kwartalnik Statystyczny, zeszyt 1. 1933). — Cunke L.: Prace statystyczne urzędów wojewódzkich (Kwartalnik Statystyczny, zeszyt 1. 1933). — Derengowski J.: W sprawie statystyki plac robotników przemysłowych w Polsce (Statystyka Pracy, zeszyt 2. 1933). — Fogelson S.: Miary koncentracji i ich zastosowania (Kwartalnik Statystyczny, zeszyt 1. 1933). — Frank A. Inż.: Statystyka P. K. P. i próba jej mechanizacji (Przegląd Organizacji, zeszyt 6—7. 1933). — Łączkowski B.: Przeludnienie wsi (Gospodarka Narodowa, Nr. 12. 1933). — Skrzywan W.: Stan szczególnej równowagi a badania statystyczne w ekonomice (Prace Instytutu Badania Konjunktur Gospodarczych i Cen, zeszyt i. 1933). — Wiśniewski J.: Wskaźnik cen hurtowych Instytutu Badania Konjunktur Gospodarczych i Cen (Prace Instytutu Badania Konjunktur Gospodarczych i Cen, zeszyt 1. 1933).

Huber Michel: La population de la France pendant la guerre avec un appendice sur les revenus avant et après la guerre. Paris, Presses universitaires, 1932, str. XII + 1625.

Martial R.: L'immigration continentale et transcontinentale. Paris, Baillière, 1933, str. 56.

Risser R.: Applications de la statistique à la démographie et à la biologie. Paris, Gauthier-Villars, 1932, str. X + 260.

Risser et Traynard: Les principes de la statistique mathématique. Traité du calcul des probabilités de E. Borel. T. 1. Paris, Gauthier-Villars, 1933, str. XI + 338.

Valot G.: Causes et conséquences de l'heureuse évolution de la mortalité dans le monde. L'avenir de la France. Paris, Maloine, 1932, str. 168.

Brown L. G.: Immigration; cultural conflicts and social adjustments. New York, Longmans, 1933, str. 431.

Philip M.: The principles of financial and statistical mathematics. New York, Prentice-Hall, 1932, str. 405.

Sharp T.: Town and countryside. Some aspects of urban and rural development. London, Oxford Univ. Pr., 1932, str. 239.

Bortkiewicz L.: Die Kaufkraft des Geldes und ihre Messung. Stockholm 1932, str. 668.

Das deutsche Volkseinkommen vor und nach dem Kriege. Bearb. im Statist. Reichamt. Berlin, Hobbing, 1932, str. 198.

Hwang-Tsong: Methode und Ergebnisse der neuesten Bevölkerungsstatistik Chinas. Leipzig, Teubner, 1933, str. 77.

2. *Geografia gospodarcza, zagadnienia gospodarstwa światowego.*

Kirkien Leszek: Między Wisłą a ujściem Dunaju. Problem bałtycko - czarnomorski. Instytut Wschodni. Warszawa, 1932. str. 206.

Do 1925 roku dominujące znaczenie w polskim handlu zagranicznym miał kierunek równoleżnikowy, a głównie zachodni. Wymiana z Niemcami, zarówno po stronie wywozu, jak i przywozu stanowiła więcej, niż połowę obrotów naszego handlu zagranicznego. Dopiero wojna celna z Niemcami wywołała radykalną zmianę i konieczność szukania nowych dróg dla naszej wymiany międzynarodowej. Szybka rozbudowa Gdyni i usprawnienie transportu kolejowego zwróciły uwagę na znaczne możliwości rozbudowy naszego handlu zagranicznego w kierunku południkowym, a więc północno-południowym. Pod tym względem geograficzne położenie Polski jest szczególnie korzystne. Zajmując mianowicie najdalej na wschód wysunięte ostatnie zwężenie lądu europejskiego, będące najkrótszym i ze względu na budowę powierzchni najdogodniejszym pomostem, łączącym kraje Europy północnej i północno-zachodniej z krajami Europy południowo - wschodniej i Lewantem, posiadamy najbardziej sprzyjające warunki geograficzne dla rozwoju handlu zagranicznego w tych kierunkach i skierowanie tranzytu przez wspomniany pomost. Tymczasem walory takiego pomostowego geograficznego położenia Polski były dotąd w minimalnym zaledwie stopniu wykorzystane. I aczkolwiek polityczne i gospodarcze znaczenie dla Polski owego pomostu bałtycko-czarnomorskiego było zawsze podkreślane przez polską naukę geografji, to jednak praca L. Kirkiena jest pierwszym poważnym ujęciem tego ciekawego problemu z punktu widzenia celów i potrzeb naszej polityki handlowej i komunikacyjnej. Wprawdzie komunikacyjne i wogóle geo-polityczne znaczenie problemu bałtycko-czarno-

morskiego jest znacznie szersze, aniżeli rola drogi, łączącej Gdynię i Gdańsk z portami rumuńskimi na Czarnym Morzu, to jednak ograniczenie się autora we wspomnianej pracy do szczegółowej analizy gospodarczego znaczenia tylko tej ostatniej drogi nie jest bez uzasadnienia. Pozwoliło mu to na bardziej wszechstronne potraktowanie ostatecznych wniosków.

Na wstępie swej pracy autor przedstawia istotę problemu bałtycko-czarnomorskiego, którego osią jest według niego narzucająca się bezwzględna konieczność rozbudowy, zabezpieczenia i wszechstronnego wykorzystania drogi Gdynia—Gdańsk—Lwów—Galac—Konstanca. Należyte wyzyskanie tej drogi daje Polsce i Rumunii nie tylko wielkie bezpośrednie korzyści materialne, ale również i strategiczne.

Stąd też wypływa konieczność ścisłej współpracy polsko-rumuńskiej w bardzo wielu dziedzinach życia gospodarczego. Wnioski te autor opiera na bardzo wszechstronnej i wnikliwej analizie struktury gospodarczej Rumunii, przyczem szczególnie silny nacisk położono na zagadnienia dotychczasowej współpracy polsko-rumuńskiej w dziedzinie wymiany towarów, współpracy na terenie bloku państw agrarnych etc. Najwięcej jednak miejsca poświęcił autor analizie problemów tranzytowych i związanym z nimi zagadnieniom polityki taryfowej i celnej. Okazuje się bowiem z wywodów autora, że dotychczasowa polityka taryfowa rządu rumuńskiego nie tylko, że nie szła po linii ułatwień tranzytowych przez Polskę, ale je nawet, wbrew oczywistym interesom Rumunii i Polski, w wysokim stopniu utrudniała. Dopiero ostatnie umowy taryfowe polsko-rumuńskiego związku kolejowego wprowadziły w tej dziedzinie znaczniejszą zmianę.

Wkońcu autor wyraża przekonanie, że dalsza racjonalnie prowadzona polityka taryfowa i celna pozwoli na bardzo wielkie zwiększenie wymiany polsko-rumuńskiej i tranzytu, a szczególnie tranzytu towarów idących do i z Niemiec do Rumunii. W ten sposób droga Gdynia—Gdańsk—Lwów—Konstanca nabierze pierwszorzędного znaczenia międzynarodowego. Powyższe wywody i wnioski oparte są na bardzo starannie opracowanych bogatych źródłowych materiałach statystycznych. Jednakże przeładowanie do pewnego stopnia pracy zbyt wielką ilością często zbyt drobnozłowymi materiałami statystycznymi wpływa w pewnej mierze na przejrzystość pracy. Nie umniejsza to, oczywiście, wartości samej pracy, która niewątpliwie stoi na wysokim poziomie.

Pragnę jeszcze podkreślić, że problem bałtycko-czarnomorski, jako aktualny problem geo-polityczny, zawiera w sobie wiele interesujących czynników o charakterze geograficznym, które w pracy

L. Kirkiena nie zostały uwzględnione. Z naszego punktu widzenia nie można również ograniczać się do traktowania problemu bałtycko-czarnomorskiego wyłącznie pod kątem widzenia współpracy polsko-rumuńskiej w związku z rozwojem wspomnianej drogi Gdynia—Gdańsk—Lwów—Konstanca, gdyż obejmuje on bezwątpienia również i kwestję połączeń komunikacyjnych i ich wykorzystania na linii Gdynia—Gdańsk—O desa. Jest to tym ważniejsze, że w tym właśnie kierunku istnieje stosunkowo największa możliwość i łatwość rozbudowy naszych dróg wodnych i nowoczesniejszego połączenia ich z systemem Dniepru, nad którego uregulowaniem pracuje się w Z. S. S. R. w chwili obecnej dość intensywnie. Na wypadek ściślejszej współpracy gospodarczej polsko-rosyjskiej, ten odcinek problemu bałtycko-czarnomorskiego nabrałby nader poważnego znaczenia.

Dr. Florjan Barciński (Poznań) *

Frankowski E.: Regiony Hiszpanji. Poznań 1933, str. 114.

Gieysztor M.: Peru. Warszawa, Tow. Wyd. „Rój”, 1933, str. 663.

Górka O.: Dziejowa rzeczywistość a racja stanu Polski na południowym wschodzie. Warszawa 1933, str. 30.

Morcinek G.: Śląsk. Poznań, Wydawnictwo Polskie, 1933, str. XIII + 181. Cuda Polski.

Ostrowski J.: Brazylja. Lwów—Warszawa, Książnica Atlas, 1933, str. 111.

Rostkowski F.: Zadania Polski na Atlantyku. Warszawa, Nakł. Liga Morska i Kolonialna, 1933, str. 166.

Wielka geografia powszechna. Dr. S. Gorzuchowski: Państwa wschodnio-bałtyckie. Zesz. 9. Warszawa, Druk. Narodowa, 1933, str. 52.

Czasopisma: Derenicz M. Dr.: Stany Zjednoczone a Z. S. S. R. (Przegląd Wschodni, Nr. 7. 1933). — Frejlich J. Dr.: Światowy rynek cukrowniczy (Polska Gospodarcza, zeszyt 15. 1933). — Jastrzębowski W.: Mała Ententa gospodarcza (Polska Gospodarcza, zeszyt 28. 1933). — Łychowski T. Dr.: Przed światową konferencją gospodarczą (Polska Gospodarcza, zeszyt 18. 1933). — Tenże: Ugrupowanie gospodarcze świata po Londynie (Polska Gospodarcza, zeszyt 30. 1933). — Matuszewski L.: Gospodarstwo polskie na tle sytuacji światowej (Polska Gospodarcza, zeszyt 20. 1933). — P. B.: Światowe spożycie produktów naftowych (Polska Gospodarcza, zeszyt 15. 1933). — S. A.: Światowa wytwórczość cynku, cyny i ołowiu w 1932 r. (Polska Gospodarcza, zeszyt 18. 1933). — S. W.: Problem krajów rolniczych Europy środkowej i wschodniej (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 7. 1933). — Symonowicz S. Inż.: Upośledzenie gospodarcze Wileńszczyzny (Tygodnik Rolniczy, Nr. 31—32. 1933). — Szumowski P. i Jastrzębowski Z.: Przyczynek do studjów

nad geograficznym rozmieszczeniem ras zwierząt domowych w Polsce (Kwartalnik Statystyczny, zeszyt 1. 1933).

Guernier E. L.: L'Afrique, champ d'expansion de l'Europe. Paris, Colin 1933, str. XIII + 283.

Kalli: Essai sur le problème de l'Entente européenne. Paris, Pedone, 1933, str. 354. _____

Bixler R. W.: Anglo-German imperialism in South Africa 1880—1900. Baltimore, Warwick & York, 1932, str. 191.

Dawson Ch.: The modern dilemma. The problem of European unity. London, Sheed, 1932, str. 113.

Hattersley A.: South Africa, 1652-1933. London, Butterworth, 1933, str. 256.

Hodson H. V.: Economics of a changing world. Pref. by Sir A. Salter. New York, Smith & Haas, 1933, str. 276.

Horrabin J. F.: An outline of economic geography. London, N. C. L. C. Publ. Soc., 1932, str. 246.

Gilbert E. W.: The exploration of Western America, 1800—1850. An historical geography. London Cambr. Univ. Pr., 1933, str. 249.

Redlich M. D.: World problems. Introd. by L. Allen. Winfield, Kan., Soc. Science Publ. Co, 1932, str. 361.

Tawney R. H.: Land and labour in China. New York, Harcourt, 1932, str. 207.

Thomas E.: A modern geography. Vol. 1. 2. London, Gregg, 1933. 1. General and physical geography. 2. Economic and regional geography.

Dietrich B.: Wirtschaftsgeographie. Methoden — Probleme — Anregungen. Wien, Höfels, 1933, str. 137.

Eckert Ch.: Englands Aufstieg und Gefährdung in der Weltwirtschaft. 2., erg. Aufl. Berlin, Junker & Dünnhaupt, 1932, str. 76.

Klose F.: Statistisch-geographisches Weltlexikon. Das Staats-, Orts- u. Gemeinde-Lexikon d. Erde. Lfg. 1. A-Aldeia da Ponte. Bonn, 1932, str. 48.

Pessler Wilhelm: Die geographische Methode in der Volkskunde. Mödling, Verl. d. int. Zeitschrift Anthropos, 1932, str. 707.

Wunderlich E.: Das moderne Polen in politischgeographischer Betrachtung. Stuttgart, Fleischauer, 1932, str. VIII + 149.

Zauft H.: Wirtschaftsgeographie des östlichen Harzvorlandes. Halle, Niemeyer, 1932, str. 108.

VI.

ORGANIZACJA PRACY I PRZEDSIĘBIORSTW, NAUKA GOSPODARSTWA PRYWATNEGO, UMIEJĘTNOŚCI HANDLOWE, SZKOLNICTWO ZAWODOWE

L a t a n o w i c z Stanisław: Biblijografia księgowości, bilansu i organizacji pracy. Poznań 1933., str. 104.

Polska literatura fachowa z dziedziny nauk handlowych jest do dnia dzisiejszego w stosunku do zagranicznej, zwłaszcza niemieckiej, angielskiej i francuskiej, bardzo uboga. A mimo to zorientowanie się w niej jest utrudnione z powodu braku biblijograficznego jej opracowania. Autor niniejszej notatki spisał w r. 1916 około 500 dzieł, wydanych w latach 1900—1915 i podzielił je na 17 grup¹⁾. Ani przedtem ani już później nie ukazały się tego rodzaju prace. Dobrze więc uczynił p. St. Latanowicz, że podjął się biblijograficznego opracowania literatury handlowej i to w zakresie szerokim, gdyż obejmującym odnośną literaturę nietylko w języku polskim lecz i w obcych: angielskim, francuskim, niemieckim, rosyjskim i i.; ponadto nie ograniczył się do lat ostatnich, lecz objął tym spisem dzieła od czasów najdawniejszych. Dzieła te i czasopisma, w ogólnej liczbie około 1300, spisał p. Latanowicz w porządku alfabetycznym nazwisk autorów na 77 stronicach, a celem ułatwienia wyszukania dzieł według ich treści umieścił na str. 85—103 indeks rzeczowy z wymienieniem autorów.

W ten sposób literatura polska pozyskała cenną pracę biblijograficzną, która odda znaczne usługi pracownikom z dziedziny handlowej, jakkolwiek spis dzieł polskich jest niezupełny. Nie wymienione są np. Baliński, Propaganda; Bońkowski, Arytmetyka handl.; Blumental, Zarys nauki o handlu; Broniewski, Bilans otwarcia w złotych; Christof, Księgowość szwajcarska; Chamiec, Zarys podwójnej rachunkowości rolnej, Chmielewski, Zasady Księgowości fabrycznej; Encyklopedia Handlowa Orgelbranda; Góra, Księgowość w spółdzielniach; Iwaszkiewicz, Uproszczone księgi handlowe; Kistryn, Nauka o handlu; Kocot, Sądy polubowne w stosunkach handl.; Marciniak, Książkowość kalkulacyjna; Nożyński, Zagadnienia majątkowe i zarobkowe w przedsiębiorstwach h. i przem.; Praus, Praktyczny kurs buchalterji; Pawłowski, Rachunki kupieckie, Pełtyniak-Sanecki, Technika handlu światowego; Piliński, Nowoczesna

¹⁾ W. Skalski, Biblijografia polskiej literatury handlowej ostatnich 16 lat (1900—1915), Kraków, Nakład Akademii Handlowej w Krakowie, 1916.

księgowość w bankach; Poradnik Księgowego; Rejowski, Rachunkowość kup. zastosowana w rolnictwie; Romanowski, Obrót bezgotówkowy; Rzepecki, Bydgoskie zwyczaje kupieckie; Szyc, Zasady księgowości w handlu; Sękowski, Buchalterja podw. w zastosowaniu do aptek; Skalski, Biblijografia polskiej literatury handlowej ostatnich 16 lat; Szewczyk, Analiza bilansów w zastosowaniu do potrzeb banku; Stransman i Rottenstreich, Organizacja przedsiębiorstwa przemysłowego; Tomanek, Handel towarowy i pieniężny; Tokarski, Zasady kalkulacji handlowej i przemysłowej; Walosiński, Zarys nauki o handlu; Zawalkiewicz, Zarys księgowości w aptekach; Żabiński, Księgowość spółdzielcza i Rachunek bieżący.

Prof. W. Skalski (Poznań).

- Bieńkowski I. Dr. Inż.: Administracja i organizacja zakładu przemysłowego. Lwów, 1933. Druk. K. Doroszyński, str. 72.
- Jastrzębski W.: Organizacja pracy fizycznej. Warszawa, 1933, str. 148.
- Krzyszowski F.: Arytmetyka handlowa. Warszawa, Nakł. Tow. „Bratnia Pomoc” Studentów W. S. H. w Warszawie, 1933, str. 56.
- Szkoła handlowa na usługach społeczeństwa i państwa. Kraków, Nakł. Szkoła Ekonomiczno-Handlowa i Instytut Adm.-Gospodarczy, 1932, str. 172.
- Tomanek F. Dr.: Zarys metodyki nauczania rachunkowości podwójnej. Warszawa, 1933, str. 55.

Czasopisma: Baliński W.: Przechowywanie dowodów buchalteryjnych (Czasopismo Księgowych w Polsce, Nr. 4. 1933). — Tenże: Przykład struktury i podziału pracy organów zbiorowych w stowarzyszeniu społecznym (Przegląd Organizacji, zeszyt 4. 1933). — Bajkowski A.: Zasady okresowego uzupełniania magazynów przemysłowych (Przegląd Organizacji, zeszyt 4. 1933). — Tenże: Zasady koordynacji produkcji ze zbytem (Przegląd Organizacji, zeszyt 5. 1933). — Barliński K.: Refleksje na temat oferty (Przegląd Organizacji, zeszyt 5. 1933). — Batog S.: O kalkulacji kosztów w bankowości (Gazeta Bankowa, Nr. 11—12. 1933). — Bieniek A.: Stosunek nowoczesnych metod księgowości do metod dawniejszych (Czasopismo Księgowych w Polsce, Nr. 4. 1933). — Tenże: Dorobek polski w metodach przebitkowych (Czasopismo Księgowych w Polsce, Nr. 5. 1933). — Dalewski E. Inż.-Premjowanie pracy w służbie drogowej polskich kolei państwowych (Przegląd Organizacji, zeszyt 4. 1933). — Dukszta S.: Planowanie kont (Buchalter Polski, Nr. 3. 1933). — Grzybowski E.: Dyskusja o rachunkowości rolnej (Buchalter Polski, Nr. 3. 1933). — Heidrich A.: Studium rynku (Przegląd Organizacji, zeszyt 5. 1933). — Jabłowski K.: Księgowy a naukowa organizacja (Czasopismo Księgowych w Polsce, Nr. 4. 1933). — Kasiński M:

Zasady i środki racjonalnej sprzedaży (Przegląd Organizacji, zeszyt 5. 1933). — Kibler R. Inż.: Organizacja kierownictwa kopalń węgla u nas i zagranicą (Przegląd Córniczo-Hutniczy, Nr. 5. 1933). — Kwieciński A. Inż.: Zasady kalkulacji porównawczej (Przegląd Córniczo-Hutniczy, Nr. 5. 1933). — Latało J.: Zmiana roku w księgach handlowych (Czasopismo Księgowych w Polsce, Nr. 5. 1933). — Łagiewski C.: Nazwy i systemy księgowości (Czasopismo Księgowych w Polsce, Nr. 4. 1933). — Tenże: Wzajemny stosunek buchalterji do kalkulacji (Przegląd Organizacji, zeszyt 4. 1933). — Merdas H.: Studja z zakresu analizy finansowej (Czasopismo Księgowych w Polsce, Nr. 5. 1933). — Mileski W.: Nauka organizacji a zagadnienie sprzedaży (Przegląd Organizacji, zeszyt 5. 1933). — Nawrocki B. Inż.: Badanie rynku zbytu (Przegląd Organizacji, zeszyt 5. 1933). — Opal L.: Zastosowanie maszyn w organizacji bankowej (Czasopismo Księgowych w Polsce, Nr. 4. 1933). — Różowski L.: Bilans jako podstawa udzielenia kredytu (Bank, zeszyt 3. 1933). — Romaniuk K.: Formy organizacyjne przedsiębiorstw komunalnych w Polsce (Kwartalnik Statystyczny, zeszyt 1. 1933). — Rzepecki T. Dr.: Postulaty odnośnie ksiąg handlowych w projekcie kodeksu handlowego (Kupiec — Świat Kupiecki, Nr. 32. 1933). — Scheffs M.: Bilans upadłościowy (Gazeta Bankowa, Nr. 10. 1933). — Seifert T. Dr.: Obliczenia bankowe i kupieckie (Buchalter Polski, Nr. 3 i 4—5. 1933). — Słomiński K.: Uwagi w sprawie planowania sprzedaży i układania planu produkcji w przedsiębiorstwie włókienniczym (Przegląd Organizacji, zeszyt 5. 1933). — Szmakfefer A.: Kontrola materiałów w produkcji (Buchalter Polski, Nr. 3—4. 1933). — Szmidt-Daliński: Organizacja personalna działu sprzedaży na tle zagadnienia psychologii sprzedaży (Przegląd Organizacji, zeszyt 5. 1933). — Tytz A.: Racjonalne grupowanie rachunków i kont buchalteryjnych (Czasopismo Księgowych w Polsce, Nr. 4. 1933). — Tenże: Wewnętrzne źródła strat na rachunkach dostawców (Czasopismo Księgowych w Polsce, Nr. 5. 1933). — Wojciechowski J. Inż.: Czynniki ludzkie na P. K. P. (Przegląd Organizacji, zeszyt 6—7. 1933). — Ziółkowski B.: Mechanizacja Księgowości (Czasopismo Księgowych w Polsce, Nr. 4. 1933).

Koche G.: De la relativité des bilans. Ses causes et ses conséquences au point de vue juridique et économique. Ses remèdes. Paris, Recueil Sirey, 1932, str. 449.

Schubert A.: L'organisation scientifique dans l'industrie américaine par la Société Taylor. Trad. d'après la 2. éd. américaine. Paris, Dunod, 1932, str. XVIII + 611.

Witkowski Z.: Le rendement des entreprises et leur direction rationnelle. Paris, Rousseau, 1932, str. 270.

- Gillespie C. M.: Introductory cost accounting. New York, Ronald Pr., 1932, str. 269.
- Lyon L.: Advertising allowances. A phase of the price-making process. Washington, Brookings Inst., 1932, str. XIII + 125.
- Pitman A.: Half a century of commercial education and publishing. New York, Pitman, 1932, str. 165.
- Pitkin W. B.: The consumer. His nature and his changing habits. London, Mac Graw-Hill, 1933, str. 435.
- Stock D.: Corporation finance and investments. New York, American Inst. of Banking, 1932, str. 544.
- Baer K. S.: Der Kampf gegen Grossbetriebe des Einzelhandels und die Volkswirtschaft. Jena, Fischer, 1932, str. 92.
- Beutel E.: Grundriss der Warenkunde. Berlin, Spaeth & Linde, 1933, str. 240.
- Eckstein H.: Einführung in die Kalkulation der Handels- und Industriebetriebe mit handels- und steuerlicher Betrachtung und steuerlicher Nachkalkulation. München, Gerber, -933.
- Fischer R.: Die Konzentration im deutschen Warenhauswesen. Berlin, Gottlieb, 1933, str. 104.
- Kosiol E.: Kalkulation und Kostengestaltung im Warenhandel unter bes. Berücks. d. dt. Handels-Enquete. Bd. 2. Stuttgart, Poeschel, 1932. 2. Gestaltung d. Kalkulation und Kosten im Warenhandel. Str. XV + 206.
- Rationalisierung im Handel. Normung d. Geschäftsvordrucke. Wien, Springer, 1932, str. 30.
- Stern W. L.: Der Preisschutz der Markenartikel-Industrie. Mannheim, Bensheimer, 1932, str. 163.
- Weigmann W.: Grundlagen des Betriebsvergleichs. Stuttgart, Poeschel, 1932, str. 154.

VII.

SPÓŁDZIELCZOŚĆ

- Prowałski A.: Spółdzielczość żydowska w Polsce. Warszawa, Instytut Badań Spraw Narodowościowych, 1933, str. 45.

Żydowski ruch spółdzielczy w Polsce datuje się formalnie od 1898 roku, lecz dopiero po 1905 roku, gdy wydana została nowa ustawa o towarzystwach drobnego kredytu i wprowadzony został pewien liberalizm i do tej dziedziny życia publicznego, idea spół-

dzielczej samopomocy zatacza coraz szersze kręgi na ulicy żydowskiej. Wojna światowa doszczętnie prawie zniszczyła wszystkie przedwojenne żydowskie spółdzielnie kredytowe tak w. b. zabrze rosyjskim jak i w Galicji. Począwszy od 1921 roku rozpoczyna się nowa era w historii żydowskiej ruchu spółdzielczego w Polsce. Rozwój ten, wstrzymany, a nawet zniszczony początkowo przez dewaluację, od chwili wprowadzenia stałej waluty t. j. od roku 1924 idzie niewstrzymanie naprzód. Aż wreszcie w roku bieżącym doszło do ustalenia projektu umowy o utworzenie Zrzeszenia Żydowskich Związków Rewizyjnych, do którego przystąpiłyby istniejące dotychczas odrębnie trzy związki rewizyjne żydowskie, a mianowicie: Związek Żydowskich Towarzystw Spółdzielczych w Polsce, Powszechny Związek na własnej pomocy opartych stowarzyszeń gosp. i zarobk. we Lwowie i Związek Żydowskich Kupieckich Stowarzyszeń Spółdzielczych w Polsce.

Umowa ta opiera się na następujących zasadach: 1. przestrzeganie czystości zasad spółdzielczych, wykluczające popieranie instytucyj, obliczonych na prywatny zysk; 2. absolutna apolityczność pracy; 3. zachowanie samodzielności poszczególnych związków i swoboda w wewnętrznych stosunkach poszczególnego Związku do jego spółdzielni. Do zadań Zrzeszenia należeć będzie: reprezentacja, obrona i popieranie wspólnych interesów żydowskiej spółdzielczości, wykreślanie zasad i kierunku pracy dla całego żydowskiego ruchu spółdzielczego w Polsce, wydawanie czasopism i t. p. Do Rady Zrzeszenia wchodzić będzie 12 osób, przedstawicieli skonsolidowanych związków. Przewagę osobową mieć będzie Związek Żydowskich Towarzystw Spółdzielczych w Polsce, gdyż reprezentowany będzie przez sześciu delegatów, podczas gdy pozostałe związki mieć będą trzech przedstawicieli.

Jasnym jest, że żydowski ruch spółdzielczy w Polsce uczynił w ten sposób wielki krok naprzód na drodze do uzdrowienia wewnętrznych stosunków i usunięcia naleciałości, nie mających nic wspólnego z prawdziwą ideą spółdzielczą. O tem wypaczeniu idei spółdzielczej w ruchu żydowskim pisze bardzo obiektywnie p. A. Piowalski w swojej pracy. Nie ukrywa opinij, wydanych przez jednostki ze społeczeństwa polskiego (ks. Adamski, dr. Kłapkowski), jak również ze społeczeństwa żydowskiego (dr. Józef Tennenbaum). Nie skąpi też autor uwag swoich, które są tem cenniejsze, że wypływają z poznania sprawy od strony praktycznej, życiowej. Autor bowiem przez długi czas pracował na terenie spółdzielczości żydowskiej.

Spółdzielczość w Polsce w ostatnich latach zyskała wiele na sile i znaczeniu, zrzeszając około 3 milj. członków. Nie można jednak powiedzieć, by pozostałe miliony ludności wiele o tej spółdzielczości wiedziały, pomimo dość bogatej literatury spółdzielczej polskiej. Natomiast żydowska literatura spółdzielcza, w języku przystępnym dla szerszego ogółu, jest bardzo znikoma. Tern większe przeto znaczenie i zasługę posiada praca p. A. Prowalskiego, która zawiera nie tylko rys historyczny żydowskiego ruchu spółdzielczego, ale także obfite dane statystyczne, rozrzucone w tekście i w dołączonych aneksach. Jest przytem ujęta życiowo. Po linii poglądów autora idzie choćby wspomniane wyżej utworzenie Zrzeszenia Żydowskich Związków Rewizyjnych, które w dużej niewątpliwie mierze przyczyni się do nadania właściwego kierunku pracy spółdzielczej w ruchu żydowskim, przewaga bowiem w Zrzeszeniu leży po stronie Związku, reprezentującego w większości, co podkreśla również p. Prowalski, spółdzielnie oparte na idei spółdzielczej, a nie „banczki familijne”. *Jan Bargiel (Warszawa)*

Sokołowski Kazimierz: Uwagi o polskiej spółdzielczości spożywców. Warszawa 1933, str. 64.

Na podstawie studjów, przeprowadzonych przez p. Sokołowskiego, dowiadujemy się, że spółdzielczość uległa w okresie powojennym dużym i bardzo zasadniczym przemianom. Dość powiedzieć, że poszła w zapomnienie kardynalna zasada sprzedaży za gotówkę, że wysunęła się na czoło zagadnień sprawa kapitału społecznego i zastąpienia nim udziałów, że zjawily się tu nowe metody propagandowe i t. d. Nowe formy i nowe zasady przenikają do umysłów powoli nie tylko mas, ale i sfer kierowniczych. Stare metody zawodzą. To też rozwój spółdzielczości spożywczej prawie wszędzie wiele pozostawia do życzenia. Polska, niestety, nie stanowi pod tym względem wyjątku.

Autor w rozwoju naszej kooperatywy spożywczej widzi dużo objawów niepokojących (zmniejszenia się ilości uczestników o 22% w ciągu ostatnich lat sześciu, ruchliwość zarządów, a za to dużą stosunkowo ilość nadużyć) i szuka sposobów przeciwdziałania złu

Książka napisana z dużym nakładem pracy, traktuje poruszony przedmiot, naprawdę obiektywnie.

C. Łagiewski (Warszawa).

- Bielecki J.: Istota kooperatyżmu. Pelplin, 1933, str. 7.
- Dąbrowski F.: Wychowanie spółdzielcze w wojsku. Warszawa, 1933, str. 20.
- Prowański A.: Spółdzielczość żydowska w Polsce. Warszawa, 1933, str. 45.
- W obronie samdzielczości ruchu spółdzielczego. Warszawa, Zjedn. Związków Spółdzielni Rolniczych R. P. Unja Związków Spółdzielczych w Polsce, 1933, str. 15.

Czasopisma: Całkosiński A.: Spółdzielnie w Polsce (Poradnik Spółdzielni, Nr. 15. 1933). — Haubold K.: O centralę spółdzielczego ruchu młodzieży (Spółdzielczy Przegląd Naukowy, zeszyt 6, 1933). — Ichnatowicz Z.: Organizacja spółdzielczości rolniczej ze stanowiska politycznego i gospodarczego (Gazeta Rolnicza, Nr. 20. 1933). — Kozłowski Z.: Na marginesie zagadnienia kolektywizacji w Z. S. S. R. (Spółdzielczy Przegląd Naukowy, zeszyt 5. 1933). — Krawczyński K.: Międzynarodowa hurtownia spółdzielcza (Spółdzielczy Przegląd Naukowy, zeszyty 4, 5 i 6. 1933). — Kurnatowski J.: Definicja kooperacji (Spółdzielczy Przegląd Naukowy, zeszyt 4. 1933). — Łucki O.: Spółdzielczość ukraińska w Polsce (Spółdzielczy Przegląd Naukowy, zeszyt 4. 1933). — Marszałek J. Dr.: Spółdzielczość a złoty polski (Poradnik Spółdzielni, Nr. 15. 1933). — Tenże: Spółdzielczość żydowska w Małopolsce (Poradnik Spółdzielni, Nr. 16. 1933). — Niklewski R. Dr.: Ankieta z dziedziny niedomagań w rolniczej spółdzielczości kredytowej (Spółdzielczy Przegląd Naukowy, zeszyt 4. 1933). — Rąbicz S.: Rola związku rewizyjnego; spółdzielni mieszkaniowych (Polska Gospodarcza, zesz. 18. 1933). — Sokółowski K.: Człowiek w ruchu spółdzielczym (Gospodarka Narodowa, Nr. 11. 1933). — Tenże: Na marginesie propagandy spółdzielczej (Spółdzielczy Przegląd Naukowy, zeszyt 6. 1933). — Weydlich K. Dr.: Indywidualne i społeczne podłoże ruchu spółdzielczego (Spółdzielczy Przegląd Naukowy, zeszyt 6. 1933). — Zalewski E.: Wartości kulturalne w ruchu spółdzielczym (Spółdzielczy Przegląd Naukowy, zeszyt 6. 1933). — Spółdzielczość ukraińska w świetle rezolucji VII krajowego zjazdu spółdzielczego (Spółdzielczy Przegląd Naukowy, zeszyt 5. 1933). — Rolnicza i spółdzielcza polityka Prezydenta Roosevelta (Spółdzielczy Przegląd Naukowy, zeszyt 6. 1933). — Rząd meksykański a spółdzielczość (Spółdzielczy Przegląd Naukowy, zeszyt 6. 1933).

Wilbrand R.: Konsum-Genossenschaften. 2., verb. Aufl. Stuttgart, Moritz. 1932, str. 96.

C. Dział samorządowy

I. SAMORZĄD TERYTORIALNY

1. Teorja, historia, specjalne rozprawy teoretyczne, zagadnienia ustrojowe, organizacja, sprawy urzędnicze, ogólna polityka komunalna.

K r o ń s k i Aleksander: Teorja samorządu terytorjalnego. Warszawa, Zw. Powiatów R. P., str. 38.

Jak sam autor w przedmowie wyjaśnia, praca jego „stanowi próbę przeciwstawienia się panującej w polskiej doktrynie teorji, sprowadzającej samorząd terytorjalny do formy decentralizacji i widzącej w nim tylko jedno z ramion administracji państwowej”.

Autor jest zdania, że „nie jest słuszna teorja naturalistyczna, w myśl której samorząd przeciwstawia się państwu, jako czynnik od niego niezależny. Chociażby bowiem gmina istniała, jako mikro-kosm w ciaśniejszem lub szerszeni znaczeniu przed powstaniem państwa, jednak tylko od niego otrzymuje imperium, stając się związkiem prawa publicznego podporządkowanym państwu.

Nie jest również słuszna teorja państwowa, w myśl której samorząd jest tylko formą decentralizacji, jednym z ramion administracji państwowej

. . . . Błąd teorji państwowej samorządu polega na tern, że ona nie uwzględnia momentu psychologicznego i dlatego skutek bierze za przyczynę. Samorząd bowiem nie jest tylko formą decentralizacji, a wywołuje ją przez powstrzymanie się państwa od wkroczenia w sferę pewnych spraw miejscowych i pozostawienie tej sfery organom, obranym przez ludność miejscową i działającym pod nadzorem państwa”.

Autor powołuje się następnie na znaną definicję prof. Wasiu-tyńskiego, podkreślając w niej moment psychologiczny samorządu. Nasuwa się tutaj uwaga, że również Józef Staryszak (w pracy p. t. „Prawo nadzoru nad administracją samorządu w Polsce”, Warszawa, 1931) powoływał się na tę samą definicję, jednak doszedł do wniosków odmiennych. Staryszak utrzymywał się cały czas na gruncie rozumowania prawniczego. Natomiast autor niniejszej piacy zamiast przejść w następstwie, jakby się tego spodziewać należało, do rozpatrywania i zajęcia stanowiska wobec teorji o publicznych prawach podmiotowych, przechodzi na grunt dociekań psychologicznych, nie wypełniając niczem luki, jaka powstaje przez pozostawienie na uboczu sprawy publicznych praw podmiotowych.

Nie miejsce tutaj na polemizowanie z poszczególnymi twierdzeniami autora. Jedno tylko muszę podkreślić, że autor zbyt optymistycznie ocenia stan naszej nauki o samorządzie, pisząc w cytowanych słowach przedmowy „o panującej w polskiej doktrynie teorii”. Sądzę, że my nie mamy jeszcze własnej doktryny o samorządzie terytorjalnym. Wykazała to dowodnie debata nad ustawą samorządową w ubiegłej sesji parlamentarnej, gdzie okazało się, że pewne sfery polityczne tkwią jeszcze w starych poglądach na istotę samorządu, zaczerpniętych z naszej przeszłości politycznej i nie umieją wyciągnąć należytych konsekwencji dla tej sprawy, wpływających z faktu istnienia Państwa Polskiego, ich przeciwnicy zaś nie potrafią przeciwstawić im własnej polskiej koncepcji samorządu. Dlatego uważani, że pisanie na temat zasadniczy, na temat polskiej koncepcji samorządu jest rzeczą pożyteczną, a nawet konieczną, jeżeli chcemy pobudzić myśl polityczną i naukową w tym kierunku.

Celom tym praca Aleksandra Krońskiego służy wyśmienicie.

Dr. W. Brzeziński (Warszawa).

- Eile H.: 0 nowym ustroju samorządu terytorjalnego. Warszawa, Hoesick, 1933.
- Gottlieb S.: Samorząd polski (ustawa z 23. III. 1933 i dekret z 21. II. 1919 z komentarzem). Lwów, Bodek, 1933, str. 148. 2,25 zł.
- Iwanowski St.: Samorząd terytorjalny. Kraków, Księgarnia Powszechna, 1933. 4,50 zł.
- O nowym ustroju samorządu terytorjalnego. Warszawa, B. B. W. B., 1933.
- Paczyński St.: Techniczno-prawne momenty o organizacji związków komunalnych. Warszawa, 1933.
- Rocznik statystyczny Warszawy, 1931. Warszawa, Magistrat, 1933, str. 71.
- Statystyka Polski. S. B. Z. G. Statystyka samorządowa. Warszawa, 1933.
- Ustrój gmin wiejskich w woj. centralnych z wyjątkiem powiatów wołoskiego i grodzieńskiego woj. białostockiego. Warszawa, Zw. Zaw. prac. adm. gminnej R. P., 1933.
- Brzeziński W. i Dalbor W.: Ustrój pow. związków samorządowych. Warszawa, Sam. Inst. Wyd., 1933.
- Ustawa z dn. 23. III. 1933 o częściowej zmianie samorządu terytorjalnego. Szamotuły, J. Kawaler, 1933, str. 120.
- Ustrój samorządu miejskiego w woj. południowych. Warszawa, Związek miast, 1933, str. 179.
- Ustrój samorządu miejskiego w woj. centralnych. Warszawa, Związek miast polskich, 1933, str. 140.
- Wasutyński B.: Ustrój władz administracyjnych, rządowych i samorządowych. Poznań, Jachowski, 1933, str. 160. 4 zł.
- Wrabc D.: Tymczasowy wydział samorządowy. Lwów, Two Naukowe, 1933.

Czasopisma: Kalinowski M.: Organizacja zarządu miejskiego w Łodzi (Dziennik Zarządu m. Łodzi, Nr. 3, 1933). — Ziemięcki Br.: Rzut oka na działalność samorządu łódzkiego w pięcioleciu 1927—1932 (Dziennik Zarządu m. Łodzi, Nr. 5, 1933). — Uziębło Wł.: W obronie prawa naturalnego samorządu (Dziennik Zarządu m. Łodzi, Nr. 5, 1933). — Kempner St.: Sytuacja i zadanie samorządu łódzkiego wobec kryzysu gospodarczego (Dziennik Zarządu m. Łodzi, Nr. 5, 6, 1932). — Trzebski B.: Podstawowe idee i założenie nowej ustawy samorządowej (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 12, 1932). — B. T.: Nowa ustawa samorządowa (Głos Gminy Wiejskiej, Nr. 7, 1933). — Galasiewicz C.: Kilka uwag o usprawnieniu gmin (Głos Gminy Wiejskiej, Nr. 11, 1933). — Balejko J.: Jak odciążyć gminy (Głos Gminy Wiejskiej, Nr. 12—13, 1933). — Forello E.: Rady dyscyplinarne w samorządach Francji (Pracownik Miejski, Nr. 4, 1933). — Rubach I.; Pracownicy miejscy w Czechosłowacji (Pracownik Miejski, Nr. 4, 1933). — Orłowski M.: Nowa ustawa samorządowa a pracownicy miejscy (Pracownik Miejski, Nr. 7, 1933). — Dałbor Wł.: Przepisy służbowe, dyscyplinarne i emerytalne dla pracowników K. K. O. (Oszczędność, Nr. 8, 1933). — W. D.: Który „organ wykonawczy” po wejściu w życie ustawy o ustroju samorządu jest uprawniony do zatwierdzenia wyboru członków zarządu M. K. O. w myśl § 18 statutu normalnego K. K. O. (Oszczędność, Nr. 14—15, 1933). — Wesołowski B.: Z rozważań nad sprawą emerytalną pracowników samorządowych (Pracownik Samorządowy, Nr. 10, 1933). — Pacholczyk A.: O szkołę samorządową (Pracownik Samorządowy, Nr. 10, 1933). — Galasiewicz C.: Zabezpieczenie emerytalne pracowników samorządowych (Pracownik samorządowy, Nr. 11—12, 1933). — A. P.: Powoływanie i zwalnianie pracowników gminnych (Pracownik Samorządowy, Nr. 15—16, 1933). — Wesołowski B.: Doręczanie pism urzędowych i zastępcze wykonywanie przez gminy zleceń (Pracownik Samorządowy, Nr. 17, 1933). — P. T.: Wymaganie stawiane kandydatom na sekretarzy gminnych według nowej ustawy samorządowej (Pracownik Samorządowy, Nr. 17, 1933). — Jaroszyński M.: Doniesłe zadanie (Samorząd, Nr. 20, 1933). — Wielopolski A.: O szkołę dla samorządowców (Samorząd, Nr. 20, 1933). — Jaroszyński M.: W poszukiwaniu granic nowej gminy wiejskiej (Samorząd, Nr. 21, 1933). — Korwin-Piotrowski M.: Rola pracownika zawodowego w pracy samorządowej (Samorząd, Nr. 26, 1933). — Jaroszyński M.: Przygotowanie pracowników do nowego ustroju gminnego (Samorząd, Nr. 27, 1933). — Moszczyński H.: Sytuacja w rolnictwie a samorząd (Samorząd, Nr. 28, 1933). — Chwastek A.: Fundusz emerytalny i przeniesienie pracowników samorządowych (Samorząd, Nr. 29, 1933). — Andruszkiewicz R.: Kilka uwag o organizacji gminy zbiorowej (Samorząd, Nr. 33, 1933). — Ławicz Dz.: O t. zw. rewizji praw nabytych (Samorząd, Nr. 33, 1933). — Dalbor W.: Zniesione miasteczka jako ośrodki gminy zbiorowej (Samorząd, Nr. 34, 1933). — Laskowski S.: Samorząd a powiatowe urzędy

rozjemcze (Samorząd, Nr. 35, 1933). — Dalbor W.: Przewodnia zasada tworzenia gminy zbiorowej (Samorząd, Nr. 35, 1933). — Markiewicz E.: Samorząd jako czynnik twórczy w organizowaniu życia gospodarczego wsi polskiej (Samorząd, Nr. 36, 37, 38, 1933). — B. B.: Nadzór nad gminami (Samorząd, Nr. 37, 1933). — Jaroszyński M.: Dookoła sprawy tworzenia nowych gmin zbiorowych (Samorząd, Nr. 38, 1933). — Dalbor W.: System biurowości w urzędach komunalnych (Samorząd Miejski, Nr. 9, 1933). — Kroński A.: Samorząd terytorjalny a społeczeństwo polskie w latach 1918—1933 (Samorząd Miejski, Nr. 11, 1933). — Przeorski T.: Charakter prawny stosunku służbowego pracownika gminnego (Samorząd Miejski, Nr. 11, 1933). — Porowski M.: Współpraca miast z Funduszem pracy (Samorząd Miejski, Nr. 14—15, 1933). — W. D.: Kompetencje przełożonego gminy a kolegium magistratu według nowej ustawy samorządowej (Samorząd Miejski, Nr. 16—17, 1933). — Łoskiewicz St.: Poruczony i własny zakres działania (Samorząd Miejski, Nr. 18, 1933). — Rudziński St.: Stan prawny miast na obszarze województw południowych wobec nowej ustawy samorządowej (Samorząd Miejski, Nr. 18, 1933).

- Böttcher O.: Die kommunalen Reichspitzenverbände. Berlin—Friedenau, Dt. Kommunal-Verlag, 1932, str. 49.
- Boldt G.: Die Gemeindewahlen in Preussen. Berlin, Weller, 1933, str. 96. 1,80 M.
- Eberhardt K.: Handkommentar z. Württembergischen Gemeindeordnung v. 19. III. 1930. Stuttgart, Hess, 1933.
- Faick E.: Kommunale Wirtschaftspolitik. Berlin, Junker & Dönhaupt, 1932.
- Forsthoff E.: Die Krise d. Gemeindeverwaltung im heutigen Staat. Berlin, Junker & Dönhaupt, 1932, str. 75.
- Gehlich G.: Kommunalaufsicht n. sächsischem Recht. Dresden, Risse-Verl., 1933, str. 95. 3,60 M.
- Helmreich K.: Das neue Recht d. Gemeinden. Ansbach, Brügel, 1933, str. 24. 0,40 M.
- Hofmann E.: Die Gemeindewahlen in Mannheim in den Jahren 1911—1930. Mannheim, Gegenbach & Hahn, 1932, str. 71. 3 M.
- Holz G.: Die Entwicklung d. Einkörpersystems in dem Verfassungsrecht d. deutschen Städte u. in den Entwürfen zu einer Reichsstädteordnung. Berlin, Heymann, 1933, str. 82. 5 M.
- Hundertmark E.: Die Rechtsgrundlage d. Staatskommissare im preuss. Städterecht. Oppeln, Dahmen, 1933, str. 65.
- Kampmann W.: Die Kommunale Spitzenverbände u. d. Selbstverwaltung. Köln, Gutenberg, 1932, str. 51.
- Kleinsorg Fr.: Die Gemeindewahlen in Preussen. Saarbrücken, 1933, s. 47.
- Leyden V.: Das preussische Gemeindewahlrecht. Berlin, Heymann, 1933. 1 M.

- Reichelt H.: Das Kommunalaufsichtsrecht in Bezug auf d. Gemeindehaushalt in d. östlichen Provinzen Preussens. Breslau, Hochschul, 1932, str. 49.
- Rienhardt A.: Ostrvorsteher u. Gemeinderat in Württemberg. Oelberg, Fr. Stroh, 1932, str. 136. 4 M.
- Schule A.: Stadtu. Selbstverwaltung in England. Berlin, Heymann, 1932, str. 256. 12,30 M.
- Schumacher P.: Der städtische Gemeindetypus in d. preuss. Selbstverwaltung d. Gegenwart. Berlin, Levy, 1931, str. 54.
- Allworth F. C.: Local government. London, Butterworth, 1931, str. 764.
- Anon: Local government law and order. London, Butterworth, 1931.
- Clarke J. J.: Outlines of local government of the United Kingdom and the Irish Free State, 10 ed. London, Pitman, 1933, str. 279. 5,— s.
- Harris G. M.: Local government in many lands, 2 ed. London, King, 1932, str. 409.
- Griffith E. S.: Current municipal problems. Boston, Houghton, 1933, str. 293. 2,— \$.
- Maud J. P.: Local government in modern England. London, Butterworth, 1932, str. 284. 2 s. 6 d.
- Merriam C. E. a. others: The government of the metropolitan region of Chicago. Univ. of Chicago Press, 1932, str. 215.
- Mckenzie R. D.: The metropolitan community. N. Y., McGraw-Hill. N. Y., 1933, str. 363.
- Sly J. F. a. others: The codification a. drafting of ordinances for small towns. N. Y., Mun. Adm. Service, 1932.
- Stone D. C.: Some observations on municipal practices in European cities. Chicago, Int. City Managers' Assoc, 1933.
- Wells R. H.: German cities, a study of contemporary municipal politics and administration, Princeton. N. Y., Princeton, 1932, str. 295. 3 \$.

2. *Przedsiębiorstwa komunalne, zakłady użyteczności publicznej, szkolnictwo, opieka i szpitalnictwo, budownictwo.*

Zdrowie Publiczne m. st. Warszawy. Ogólny stan sanitarny w roku 1931/32. Warszawa, odb. z Sprawozdania Zarządu Miasta za 1931/32, 1932, str. 26.

Omawiana publikacja informuje szczegółowo czytelnika o stanie zdrowotnym stolicy Państwa i o wysiłkach władz samorządowych w kierunku podniesienia tego stanu. Dzięki obfitości materiału statystycznego i wnikliwej analizie przytoczonych liczb publikacja wybiega poza ramy zwykłego sprawozdania. Na treść jej składają się następujące zagadnienia: A. Ogólny stan sanitarny miasta. B. Działalność miasta w dziedzinie ochrony zdrowia pu-

blicznego: I. Organizacja i personel. II. Nadzór nad stanem sanitarnym miasta. III. Nadzór sanitarny nad wyrobem i sprzedażą produktów spożywczych. IV. Walka z chorobami zakaźnymi. V. Akcja zapobiegawcza w walce z chorobami. VI. Wydatki i dochody miasta w dziale ochrony zdrowia publicznego.

Z publikacji przebija rzetelna troska stołecznych władz zdrowia o poprawę warunków zdrowotnych miasta, a przytoczone dane liczbowe wskazują, że efekt poczynań samorządowych na tem polu jest wcale znaczny.

Edward Rosset (Łódź).

Leyko Z.: Działalność kontrolna miasta Warszawy w zakresie badania mleka Warszawa, Magistrat, 1933.

Romaniuk K.: Formy organizacyjne przedsiębiorstw komunalnych w Polsce. Warszawa, 1933.

Marciniak M.: Ruch budowlany w gminach miejskich. Kraków, Izba przem handl., 1933, str. 30.

Zasopisma: *Wojciechowski J.:* Roboty publiczne a inwestycje wodociągowe (Biuletyn Wodociągowo-Kanalizacyjny, Nr. 2, 1933). — *Rabcze wski Wł.:* Warszawskie filtry pospieszne (Biuletyn Wodociągowo-Kanalizacyjny, Nr. 2). — *J. W.:* Krytyczny stan urządzeń wodociągowych w St. Zj. (Biuletyn Wodociągowo-Kanalizacyjny, Nr. 2, 1933). — *Konopka A.:* Finansowanie inwestycji miejskich przez kapitały międzynarodowe (Biuletyn Wodociągowo-Kanalizacyjny, Nr. 3, 1933). — *Małeckci J.:* Uwagi o gazownictwie amerykańskim (Gaz i Woda, Nr. 47, 1933). — *Rabczewski Wł.:* Budowa zakładu filtrów pospiesznych w Warszawie (Gaz i Woda, Nr. 4, 1933). — *Kawalen P.:* Gazownia wileńska (Gaz i Woda, Nr. 4, 1933). — *Seifert M.:* Konieczność uzgodnienia taryf gazowni i elektrowni komunalnych a kryzys (Gaz i Woda, Nr. 7, 1933). — *Skoraszewski Wł.:* Kryzys a inwestycje wodociągowo-kanalizacyjne w Polsce (Gaz i Woda, Nr. 7, 1933). — *Lenartowicz J.:* Komunikacje miejskie m. st. Warszawy. Rys historyczny (Kronika Warszawy, Nr. 11—12, 1932). — *Bornstein-Łychowska M.:* Polityka społeczna zagranicą w dobie ostatniej (Praca i opieka społeczna, Nr. 1, 1933). — *Gadomski F.:* Roboty publiczne jako czynny środek walki z bezrobociem w kraju (Praca i Opieka Społeczna, Nr. 1, 1933). — *Borowski L.:* Potrzeby drogowe Polski (Samorząd, Nr. 23, 1933). — *Borowski L.:* Możliwości gospodarki drogowej w latach najbliższych (Samorząd, Nr. 24, 1933). — *Borowski L.:* Wytyczne gospodarki drogowej na najbliższą przyszłość (Samorząd, Nr. 25, 1933). — *Galasiewicz C.:* Dozór nad mlekiem i jego przetworami (Samorząd, Nr. 25, 1933). — *Branny Fr.:* W sprawie szarwarku. (Samorząd, Nr. 26, 1933). — *Pomiankowski J.:* Reorganizacja władz administracji szkolnictwa powszechnego (Samorząd, Nr. 27, 1933). — *Branny Fr.:* W sprawie opieki higieniczno-lekarskiej nad działywą miejską (Samorząd,

Nr. 29, 1933). — Gajkowicz A.: Uwagi o proj. rozszerzenia zakresu stosowania szarwarku na drogi państwowe, wojewódzkie i powiatowe (Samorząd, Nr. 30, 1933). — Orynżyna J.: Nowe środki zarobków na wsi (Samorząd, Nr. 31, 1933). — Grela F.: W sprawie przekazania samorządowi dróg państwowych (Samorząd, Nr. 31, 1933). — Branuy F.: O zwalczaniu gruźlicy na wsi (Samorząd, Nr. 36, 1933). — Gliszczyński St.: Konserwacja dróg szosowych (Samorząd, Nr. 37, 1933). — Rabczewski Wl.: Inwestycje wodociągowo-kanalizacyjne w miastach polskich a Liga Narodów (Samorząd Miejski, Nr. 10, 1933). — Kurowski L.: Zagadnienie dostaw i robót na rzecz skomercjalizowanych przedsiębiorstw publicznych (Samorząd, Nr. 10, 1933). — Chowaniec W.: Gospodarka przedsiębiorstw komunalnych (Samorząd Miejski, Nr. 12, 1933). — Łazarowicz K.: Stan sanitarny naszych miast (Samorząd Miejski, Nr. 12, 1933). — Rudolf Z.: Usuwanie śmieci w miastach (Samorząd Miejski, Nr. 13, 1933). — Rabczewski Wl.: Region Paryża i jego zabudowa (Samorząd Miejski, Nr. 14, 1933). — Zbrożyna St.: O program inwestycyjny miast (Samorząd Miejski, Nr. 16—17, 1933).

Luthardt W.: Landesplanung Ostthüringen 1927—1932, Bd. 1, 2. Leipzig, Gaebler, 1933, str. 135. 12— M.

Schmerler W.: Die Landesplanung in Deutschland. Berlin—Friedenau, Dt-Kommunal.-Verl., 1932, str. 52.

Schneider J.: Wolfersberg. Der Wedergang einer Kleingartensiedlung. Wien, 1932, str. 23. 1,— sz. austr.

Schumacher Fr.: Wesen u. Organisation d. Landesplanung im Hamburgisch-Preussischen Planungsgebiet. Hamburg, Boysen & Maasch, 1932, str. 46. 9,— M.

Forreck H.: 10 Jahre städtische Gesundheitsfürsorge zu Königsberg/Pr. Königsberg/Pr., 1932, str. 56. 3,— M.

Clarke J. J.: Outlines of the law of housing and planning. London, Pitman, 1933, str. 339. 7 s. 6 d.

Jennings W. I.: The law relating to town and country planning. London, Knight, 1932. 12 s. 6 d.

Sinai N.: Organization and administration of public health. Detroit, Michigan Commission of Inquiry, 1933.

Unwin R.: Town planning in practice. N. Y., Century, 1933, str. 416.

3. *Finanse komunalne, polityka finansowa, budżety, ogólna gospodarka komunalna.*

Czasopisma: Racjonalizacja i jej zastosowanie K. K. O. (Czasopismo Kas Oszczędności, Nr. 7,8, 1933). — Ziemięcki Br.: Budżet m. Łodzi na 1933/34 (Dziennik Zarządu m. Łodzi, Nr. 3, 1933). — Siwik M.: Finansowanie inwe-

stycy komunalnych (Gaz i Woda, Nr. 4, 1933). — D a l b o r W.: Odpowiedzialność gminy wiejskiej za sprzeniewierzone przez sołtysa podatki państwowe i inne składki publiczne (Głos Gminy Wiejskiej, Nr. 9, 1933). — St. M.: Banki komunalne (Oszczędność, Nr. 10, 1933). — O b s z y ń s k i B.: K. K. O. w 1932 w świetle zamknięć rachunkowych (Oszczędność, Nr. 12—13, 1933). — P a l k o ń J.: Zamknięcie ksiąg rachunkowych za 1932/33 w gminach wiejskich na terenie woj. południowych (Samorząd, Nr. 20, 1933). — Z a k r z e w s k i St.: Wydatki konsumpcyjne i produkcyjne w gospodarce samorządowej (Samorząd, Nr. 22, 1933). — S t ę p l e w s k i S.: Majątek pow. związków komunalnych (Samorząd, Nr. 23, 1933). — K.: Wyniki działalności K. K. O. na I. I. 1933 (Samorząd, Nr. 24, 1933). — J a r o s z y ń s k i M S Dalsza akcja oszczędnościowa w samorządzie (Samorząd, Nr. 25, 1933). — T e s k a K.: Gm. kasy oszcz. — a stopa % na wsi w woj. lubelskiem (Samorząd, Nr. 30, 1933). — C h w a s t e k A.: Położenie finansowe zw. kom. i jego przyczyny (Samorząd, Nr. 31, 1933). — W ą s i k W.: Kontrola wykonania budżetu i jej znaczenie (Samorząd, Nr. 32, 1933). — G a l a s i e w i c z C.: Naprawa stanu finansowego związków samorządowych na terenie woj. nowogrodzkiego (Samorząd, Nr. 32, 1933). — H.: Budżety zw. samorządowych na 1933/34 (Samorząd, Nr. 34, 1933). — K.: Konieczność usunięcia pewnych stale powtarzających się usterek w niektórych K. K. O. (Samorząd, Nr. 36, 1933). — K o r w i n - P i o t r o w s k i M.: W sprawie kontroli wykonania budżetu (Samorząd, Nr. 38, 1933). — S z y m b o r s k i H.: W sprawie świadczeń ludności w naturze za zaległe podatki państwowe na drogi samorządowe (Samorząd, Nr. 38, 1933). — P a w ł a k Z.: Na marginesie nowego rozporządzenia o kasowości i rachunkowości zw. kom. (Samorząd Miejski, Nr. 9, 1933).

- B ü h l e r O. i M o s t O.: Die Finanzlage d. Ruhrgebietsstädte. T. 1, 2. Jena, Fischer, 1933, str. 97. 3,50 M.
- E r b A.: Die Entwicklung d. Kommunalkredits u. d. Inflation. München, Kramer, 1932, str. 88.
- J e s s e n A.: Die Gemeindegetränksteuer im Licht d. popitzschen Grudforderungen f. e. Gemeindesteuersystem. Berlitz, Heymann, 1933, str. 55. 1,20 M.
- F a u c h t H.: Beiträge z. Steuergeographie deutscher Grossstädte. Köln, May, 1932, str. 119.
- P r e u s s F r.: Die Finanzverfassung d. Gemeinden u. Departements in Frankreich u. d. Pläne zu ihrer Reform. Jena, Fischer, 1933, str. 166. 8,— M.
- U n g e t h ü m F r.: Die deutschen Städte im Überweisungssystem d. Reichsfinanzausgleichs. Berlin, Dt. Städtetag, 1932, str. 118. 5,50 M.
- F e l i x M.: La réforme generale des finances locales, T. I. Paris, Rousseau, 1933, str. 284. 30 fr.
- H i g g i n s C.: Financial statistics of cities having a population of over 30000, Washington. Gov. Pr. Off.. 1932, str. 623. 1,25 \$.

II. SAMORZĄD GOSPODARCZY I SAMORZĄD PRACY

Teorja, historja, specjalne rozprawy teoretyczne, Izby gospodarcze, Izby pracy.

- Caro L.: Reformy gospodarcze i społeczne faszyzmu. Warszawa, Gebethner i Wolff, 1933.
- Gliksmán I.: Problematyka ubezpieczeń społecznych. Warszawa, „Wiedza i Życie”, 1933, str. 8. 50 gr.
- Konopiński T.: Zarys historii izb rolniczych w Europie. Poznań, Druk i Księg. Rolnicza. 1 zł.
- Zjazd działaczy gospodarczych i społecznych, zwołany przez B. B. W. R. Warszawa, 1933.
- Czasopisma:* Diámand Wł.: Jeszcze nieporozumienie samorządu gospodarczego (Gospodarka Narodowa, Nr. 11, 1933). • — Kaczyński W.: Zjazd gospodarczy (Samorząd, Nr. 23, 1933).
- Bottai G.: L'expérience corporative. Paris, Nouv. éd. latines, 1932, str. 298. 15,— fr.
- Chiriac G.: Les assurances sociales en Roumanie. Paris, Pédone, 1932, str. 317. 40,— fr.
- Devrient R.: L'organisation syndicale et corporative en Italie. Lausanne. Vaney-Burnier, 1931, str. 140.
- Greillet J.: Le conseil national de la main d'oeuvre. Paris, Press. Un., 1930, str. 247.
- Görndt R.: Die berufständische Verfassung d. deutschen Wirtschaft. B. Wilmersdorf, „Zeit u. Streitfragen”, 1933, str. 40- 1,— M.
- Grossmann Doerth H.: Selbstgeschaffenes Recht d. Wirtschaft u. staatliches Recht. Freiburg, Wagnersche Univ. Buchh., 1933, str. 31. 1,— M.
- Herschel W.: Kollektives Arbeitsrecht. 6 Aufl. Echo-Verl., 1933, str. 190. 3,— M.
- Küster K.: Die Staatsaufsicht ü. die preussischen Industrie u. Handelskammern. Berlin, Heyman, 1933, str. 154. 7,— M.
- Lisowsky A.: Vom Sinn organischer Wirtschaft. St. Gallen Fehr, 1932, str. 93. 3,20 M.
- Niederer W.: Der Ständestaat d. Faschismus. München, Duncker & Humblot, 1932, str. 190. 7,50 M.
- Richter L.: Das italienische Organisationswesen (Syndikate u. Korporationen). Leipzig, Meiner, 1933, str. 31. 1,— M.
- Raselli A.: Lo stato corporativo italiano. Siena, Circolo Giuridico d. R. U., 1932, str. 12.

D. Dział socjologiczny

I.

Wydawnictwa *zbiorowe, podręczniki i systemy.*

Historja socjologii i krytyka.

M a n n i e r René: Wprowadzenie do socjologii. Z upoważnienia autora spolszczyła Nina Assorodabraj. Opatrzył przedmową i uzupełnił Prof. Stefan Czarnowski. Biblioteka Samokształcenia, Nr. 1. Warszawa, „Nasza Księgarnia”, 1932, str. 160.

Są nauki „krótkie” i są nauki „długie”. Nie tylko ze względu na zakres poruszanych przez nie zagadnień, ale — przedewszystkiem — ze względu na łatwość względnie trudność przyswajania sobie przez umysł ludzki ich swoistej optyki, swoistej postawy poznawczej. Zakres nauki może być wielki, lecz rodzaj zagadnień, jakie ona sobie stawia, może być dla umysłu ludzkiego przystępny, tendencja do logicznych uściśleń niewielka, poziom abstrakcji stosunkowo nieznaczny, słowem wymagana przez nią postawa poznawcza może nie odbiegać wyraźnie od utartych nałogów myślenia codziennego. Socjologia nie należy do tego typu nauk. Przeciwnie. Jej postawa poznawcza (niezależnie od znacznych trudności w myślowym wyodrębnieniu jej przedmiotu) wymaga ustawicznego deziluzjonowania najbardziej utartych a przez to pozornie i najbardziej „obiektywnych” sposobów myślenia i wartościowania w sferze najbliższej nam uczuciowo i praktycznie, ustawicznego i czujnego wnikania poprzez potoczne kryteria, kategorie i uzewnętrznione stany rzeczy w rzeczywistą ich dynamikę, przysłoniętą szeregiem utartych fikcyj ideologicznych, często podświadomą więc i trudno wyrażalną. Tę socjologiczną postawę poznawczą i optykę zdobywa się naprawdę dopiero w ciągu kilkuletniego intensywnego studjum wielkich systemów socjologicznych i dobrych monografij oraz własnych rozmyślań. Bywają jednak ludzie nawet uprawiający socjologję, nawet publikujący ekstensywne elukubracje pod jej tytułem, którzy tej optyki i postawy poznawczej nie zdołali sobie przyswoić w ciągu całego swojego życia. Słynny socjolog koloński L. v. Wiese nie bez racji wyraził się raz, iż obok „urodzonych socjologów” istnieje niestety zbyt liczna kategoria „Auch-Soziologen” — ludzi, którzy w grubych, dostojnych i jakże często pretensjonalnych tomach dzieł „socjologicznych” demonstrują niestrudzenie a z namaszczeniem własną organiczną niezdolność myślenia socjologicznego. Że w Polsce, w stosunku do znikomej ilości rzetelnych prac socjologicznych, panoszy się wprost grafoznaństwo tej właśnie kategorii „Auch-So-

ziologen", winni są temu w znacznej mierze sami prawdziwi socjologowie. Nazbyt łagodnie, powiedziałbym wprost życzliwie, acz zwykle w zewnętrznej formie milczenia, odnoszą się do tych niepozbowionych wdzięku megalomanji ludzi, których jedyną godną uwagi cechą jest zastanawiająca zdolność produkowania obfitej ilości zdań zawierających mętny i przykry szlam, z którego żadna najbardziej żmudna i sumienna analiza krytyczna nie wydobędzie nie tylko uncji złota, ale nawet przefiltrowanej wody.

Wspomniana trudność przyswojenia sobie właściwej optyki i postawy poznawczej, w której dopiero jawią się i zazębiają problemy istotnie socjologiczne, powoduje, iż większość socjologów nie jest przychylnie usposobiona dla wszelkich prób popularnego i skrótowego przedstawienia istoty i zagadnień socjologii w różnego typu skromnych rozmiarach „podręcznikach”, „zarysach” czy „wprowadzeniach do socjologii”, w czym niewątpliwie trzeba im przyznać rację. Nie wszystko nadaje się do skrótów, popularne przedstawienie wymaga często raczej szerszego omówienia a wreszcie i skrót ma granice, poza którymi przestaje mówić o rzeczy, o której miał mówić. Nie wszystko również nadaje się do popularyzacji. Jak długo pewne zasadnicze wyniki socjologii a przede wszystkim jej zasadnicze nastawienie poznawcze i wogóle pewne elementarne właściwości myślenia socjologicznego nie wejdą organicznie w skład myślenia codziennego, tak długo wszelkie skróty i wszelkie popularyzacje socjologii *ad usum* przygodnego czytelnika są właściwie bezużyteczne i bezcelowe. Nie przyczyniają się bowiem do zbudzenia ze stanu drzemki *in sociologicis*. Niemniej, z temi zastrzeżeniami, istnieją krótkie przedstawienia przedmiotu i zadań socjologii, które są bliższe lub dalsze spełnieniu ich dydaktycznego celu. Profesor socjologii Uniwersytetu Warszawskiego Stef. Czarnowski, pod którego redakcją wyszedł z rąk jego słuchaczki przekład pracy R. Maunier'a, opatrzony jego przedmową i uzupełnieniami, wypowiada W przedmowie opinię, iż praca Maunier'a, acz nie wolna od błędów, stosunkowo najlepiej spełnia funkcję krótkiego i przystępnego wprowadzenia „do nauki socjologii takiej, jaką ta nauka jest obecnie” a do tłumaczenia zalecą ją nadto „jej zwięzłość, ale także nie obniżająca poziomu jasność” (str. 4). Na opinię tę można się w przybliżeniu i z zastrzeżeniem zgodzić, chociaż książeczka Maunier'a bynajmniej nie wprowadza do socjologii takiej, jaką ona jest obecnie, a tylko do pewnej jej szkoły a raczej kierunku dziś jeszcze w pewnych krajach żywego, ale ani powszechnego, ani najbardziej współczesnego. „Jasność” zaś Maunier'a a nawet zwięzłość jest w tem „Wprowadzeniu do socjologii” więcej niż problematyczna.

W siedmiu krótkich rozdziałach przedstawia Maunier próbę zdefiniowania socjologii, stosunek jej do antropologii, problem jej zakresu i nazwy, zajmuje się następnie bliższym określeniem jej przedmiotu: faktu społecznego, przedstawia w skrócie podział tych faktów na grupy ludzkie oraz sposoby bycia i postępowania, daje ich elementarną klasyfikację, omawia wreszcie zasadnicze metody, które winna posługiwać się socjologia. Dwa ostatnie rozdziały poświęcone są dość szczegółowemu i ciekawemu przedstawieniu „prehistorji” socjologii i bardzo pobieżnemu rzutowi jej historii, w którym pominięta została prawie zupełnie cała nowsza i najnowsza zagraniczna twórczość socjologiczna.

Praca Maunier'a zdradza wyraźną, acz nie ortodoksyjną zależność od koncepcji socjologii E. Durkheima, pod którego przełożonym wpływem stoi dziś jeszcze, mniej lub więcej wiernie, cała prawie socjologia francuska i którego jednym z najwybitniejszych uczniów jest właśnie prof. Czarnowski. I Maunier, podobnie jak Durkheim, głosi antypsychologizm i antyindywidualizm, dość zresztą mętnie u niego sformułowany. Według Maunier'a socjologia jest nauką pozytywną. Zadaniem jej: „badanie opisowe, porównawcze i wyjaśniające społeczeństw ludzkich takich, jakimi ukazują się w czasie i przestrzeni” (str. 12). Społeczeństwa zaś „nie są niczem innym, jak układami faktów społecznych” (str. 25). Nicco dalej określa społeczeństwo jako „grupę ludzi, ulegających jednemu autorytetowi, lub też grupę ludzi mających te same zwyczaje” (str. 27). Tendencja do wielokrotnego definiowania tych samych terminów jest wogóle charakterystyczna dla metody wykładu Maunier'a. Metoda to dydaktycznie może i płodna, jeśli definicje są między sobą zgodne i zamienne. Nie potrzeba jednak szczegółowej analizy, aby zauważyć, że przytoczone powyżej trzy różne definicje społeczeństwa nie są bynajmniej równoważne, że każda z nich zakreśla odmienny zakres poprzez odmienną znaczeń, nadawanych temu terminowi. Zupełnie niejasne jest również u autora pojęcie „autorytetu”, którym zastępuje pojęcie „przymusu” Durkheim'a, odgrywające u tego ostatniego tak niezmiernie doniosłą rolę w wyodrębnieniu przedmiotu socjologii. Natomiast bardzo ciekawe są uwagi autora o rodzajach sankcji „zapewniających panowanie autorytetu”. Dzieli je na sankcje: 1. mistyczne (religijne), 2. prawne, 3. etyczne i 4. satyryczne. „Pokuta, kara, potępienie i lekceważenie oto są stopnie i formy sankcji zwyczajów” (str. 39). I tu jednak rozgraniczenia niezawsze są jasne i przekonywujące. Najwięcej jednak trudności w zrozumieniu intencji myślowych autora nastroczają te łamańce ekwilibrystyczne, jakie popełnia autor, zapewne w sposób niezamierzony, z terminem „fakt społeczny”. Już w defi-

nacji społeczeństwa mówi raz, że to „układ faktów społecznych”, to znów, że to „grupa ludzi” mających te same zwyczaje”. Oczywiście — co innego układ faktów, a co innego „grupa ludzi”; możemy się interesować pierwszym, pomijając zupełnie drugą; można przecież badać n. p. zwyczaj jako wytwór społeczny, nie uwzględniając bliżej tego środowiska społecznego, w którym on obowiązuje, podobnie jak bada się często kulturę duchową czy materialną w oderwaniu od jej społecznego podłoża. Nieco dalej dowiadujemy się, że „fakty społeczne są zwyczajami usankcjonowanymi” (str. 39) — znika więc ponownie z ich definicji zwrot „grupa ludzi”. Na następnych już jednak stronicach, w rozdziale III, omawiającym „podział faktów społecznych”, powraca on nagle i nieoczekiwanie: „grupy i sposoby bycia i postępowania — oto dwie rubryki klasyfikacji faktów społecznych” (str. 41) — zapewnia autor. W ustawicznych próbach coraz to nowego definjowania owych „faktów społecznych” nie ma autor szczęśliwej ręki. Czytelnik, któremu zdaje się, że już wie ostatecznie, czym one są właściwie, zmuszony jest do nieprzyjemnego stwierdzania, niemal z każdym następnym zdaniem, że był i jest jeszcze w błędzie. Tak n. p. na jednej tylko stronie (28) spotykamy kilka określeń faktów społecznych, z których wystarczy dla ilustracji przytoczyć tylko trzy następujące: „te wspólne zwyczaje, powtarzane i mnożone, które są wyrazem autorytetu narzuconego czy też dobrowolnie przyjętego, są to właśnie „fakty społeczne”. Nieco dalej: „możemy odąd nazywać faktami społecznymi jednakowe postacie myśli i życia, które zachodzą wśród ludzi zrzeszonych”. Oczywiście — drugie określenie w stosunku do pierwszego jest zbyt szerokie, brak w niem zważającej zakres cechy „autorytetu”. Niemniej autor sądzi, iż oba określenia są zamienne, co więcej, że są równoważne trzeciemu: „faktami społecznymi są te zgodności, które występują w postępowaniu lub też sposobach zachowania się grup ludzkich”. W rzeczywistości ostatnie określenie jest szersze od pierwszego, węższe od drugiego. Ostateczna definicja faktu społecznego jako „zwyczaju usankcjonowanego” sprzeczna z dalszemi wywodami, nie pokrywa się również z rozstrząsaniem zmierzającym do jej ustalenia. Według Maunier'a definicja faktów społecznych Fauconnet'a i Mauss'a jako „przyzwyczajęń zbiorowych przestrzeganych wśród ludzi” — jest zbyt wąska, ponieważ przesądza zgóry źródło czy też przyczynę zgodności stwierdzonych u ludzi”. Jego zdaniem zgodności te „należą do przedmiotu naszych rozważań” nawet jeśli „źródłem ich byłby ślepy instynkt” (str. 30). Ani dla psychologa, ani dla socjologa „zwyczaj usankcjonowany” nie jest rzeczą prosta równoznaczną ze „zgodnością w postępowaniu”, której źródłem jest

„ślepy instynkt”; ale czytelnik, który nie zna ani jednej ani drugiej nauki, nie wybrnie chyba z trudności myślowego rozdzielania tych dwóch różnych stanów rzeczy, narzuconej mu twierdzeniem autora, iż należą one do tej samej klasy.

Nie będę tu bliżej wchodził w przedstawienie i krytyczne omówienie klasyfikacji grup społecznych, które Maunier dzieli na grupy: 1. biologiczne, 2. geograficzne i 3. socjologiczne (?) lub funkcjonalne, ani w klasyfikację „sposobów bycia i zachowania”. Wy starczy tu wskazać, że zaliczenie np. narodu do grupy geograficznej a rodziny do grupy biologicznej — przy współczesnym stanie badań nad socjologią narodu czy rodziny u ludów pierwotnych — jest dalekie od ujęcia ich socjologicznej istoty (autor, zdaje się, nazbyt zbliża naród do państwa). Że dalej mętny, bo nie oparty na wyraźnie wyróżniających cechach, jest podział grup socjologicznych¹⁾ lub funkcjonalnych na dwa zasadnicze typy: grup opartych na 1. wspólności położenia „a więc — jak twierdzi autor — wspólności interesów” oraz 2. jedności funkcyj, przyczem do typu pierwszego należą klasy i stany społeczne, do drugiego grupy religijne, grupy oparte na jedności zajęcia oraz grupy rozrywkowe. Termin „interes” bowiem występuje u Maunier'a jako podstawa delimitacji nie tylko w typie grup opartych na wspólności położenia, ale i na jedności funkcyj. A ponieważ autor przez zajęcie rozumie „równic dobrze zawód, wykonywany stale, jak i każdą czynność służącą interesowi czy potrzebie; zajęcia regularne i trwałe czy też nieregularne i czasowe” (str. 55), — znika wszelka nić orientacyjna w możliwości rozgraniczenia zarówno grup należących do typu opartego na jedności funkcyj, jak i obu zasadniczych typów. Pewnej „potrzebie” służą przecież równie dobrze grupy oparte na jedności zajęcia jak i grupy religijne czy rozrywkowe wzgl. wypoczynkowe. Wreszcie rozdział traktujący o „sposobach bycia i postępowania” jest i za krótki i za długi a w redakcji obecnej niepotrzebny. Za krótki, bo daje tylko stłoczoną ich rewję, niewiadomo dla jakich celów przeprowadzoną, za długi — bo rewja ta nie jest zorganizowana z socjologicznego punktu widzenia. Z całego tego rozdziału nie dowiadujemy się, w jaki sposób winien socjolog przystępować do analizy tych „sposobów bycia i postępowania”.

Czas już bowiem zająć się przedmową i uzupełnieniami samego Prof. Czarnowskiego.

Czarnowski zupełnie słusznie krytykuje definicję socjologii Maunier'a, ograniczającą fakt społeczny do „zwyczaju usankcjo-

¹⁾ Określenie zupełnie niewłaściwe i dezorientujące; „socjologicznymi” są oczywiście w równym stopniu wszelkie rodzaje grup społecznych.

nowanego" jako zbyt wąską. Faktem społecznym jest również wojna, rewolucja, przestępstwo, głód, rozkład grup społecznych i zycząjów, choroby zakaźne it. p. Ale własna jego definicja faktu społecznego jest netylko zbyt szeroka (co ostatecznie jest kwestją zajętego stanowiska) ale, co gorsza, zgoła niejasna. Faktem społecznym — powiada Czarnowski — „jest każdy fakt, który w swem powstaniu, przebiegu lub wyniku uwarunkowany jest istnieniem zbiorowości ludzkiej" (str. 83/84), obojętne czy jest to fakt ogólny, czy szczególny. Otóż stwierdzić należy, iż w definicji tej: 1. wyraz „uwarunkowany", nasuwający tyle trudnościami w właściwym jego używaniu, nie został bliżej określony. Nie wiadomo zgoła, czy ma on oznaczać zespół wszystkich warunków koniecznych i wystarczających, czy tylko zespół warunków koniecznych, czy może jedynie każdorazowo zmienny zbiór niektórych warunków koniecznych, czy nawet tylko warunki sprzyjające w pewnych wypadkach, ale ani konieczne ani tem bardziej wystarczające. 2. Definicja ta nie określano należy uważać za „uwarunkowane istnieniem zbiorowości ludzkiej", a co nie; pozostawia więc kryterjum delimitacji w sferze zupełnej dowolności. Na tem przecieź polega właśnie zasadnicza trudność w wyodrębnieniu „przedmiotu" socjologii, trudność, która występuje nawet, jeśli zgodzimy się na jakieś ściśle używanie wyrazu „uwarunkowanie". Świadczą o tem przecieź wymownie spory natywiwistów i empiryistów w psychologii, rasistów i antropogeografów czy uczonych stojących w socjologii — jak szkoła Durkheim'a — na stanowisku socjologizmu. Przyjmując definicję Prof. Czarnowskiego w jej obecnem sformułowaniu, trzebaby przecieź twierdzić, iż up. tendencja do chwytania przedmiotów czy rozróżnianie barw lub patrzenie obiema gałkami ocznemi na jeden przedmiot, uśmiech i t. d., są faktami społecznymi, ponieważ występują u noworodka dopiero po paru lub kilku tygodniach życia, a trwanie przy życiu noworodka możliwe jest (w danych przynajmniej warunkach) tylko przez urodzenie się i przebywanie w zbiorowości ludzkiej. Rozwijając możliwe intencje tej definicji możnaby nawet dowodzić, że kichanie oseska i jego czynności fizjologiczne, produkowane bezpośrednio po przyjsciu na świat, w fazie, w której jeszcze nie podlegają narzuconym regułom otoczenia społecznego, są również faktami społecznymi, bo i one są przecieź jakoś „uwarunkowane" istnieniem zbiorowości.

Wątpliwe również wydają się uwagi Prof. Czarnowskiego o roli przymusu w życiu społecznym (w przedmowie) oraz samo jego pojęcie. Jeśli autor zalicza do niego „przymus idei", granica między psychofizjologią a socjologią zaciera się do niepoznania. Przymus idei może przecieź niemieć u podstaw żadnej socjogenezy a być

uwarunkowany czysto emocjonalnie czy automatyzacją lub zwykłym nawykiem i główne jego źródła tkwią wówczas w psychologii uczuć czy psychofizjologii. Wątpliwości, jakie budzi posługiwanie się „przymusem” jako cechą faktów społecznych, sformułował już L. v. Wiese w „Allgemeine Gesellschaftslehre” (vide 2. wyd. str. 38/39) nie będę ich więc tutaj powtarzać. Niemniej zarówno przedmowa jak i uzupełnienia Prof. Czarnowskiego wybijają się wyraźnie poziomem wykładu i rozległością horyzontów myślowych ponad wywody samego Maunier'a. Można się godzić lub nie na jego tezy, zwalczać je lub uznawać, przyznać jednak trzeba, że na tych niewielu stronicach, które tu sam napisał, przemawia wybitna indywidualność naukowa budząca rzetelny szacunek. Żałować tedy należy, że Prof. Czarnowski w ostatnich latach tak mało daje sposobności czytelnikowi polskiemu do obcowania z jego potężną wiedzą i wybitnym umysłem. Żałować przedewszystkiem trzeba, że Prof. Czarnowski miast uzupełniać i korygować wywody R. Maunier'a, nie rozszerzył poprostu swoich „Uzupełnień” w pewną zamkniętą całość i nie zastąpił niemi znacznie mniej wartościowej i mniej potrzebnej pracy socjologa francuskiego. Byłoby to nawet bardziej pożyteczne dla celów Biblioteki Samokształcenia. Laik w sprawach socjologicznych miałby przed sobą zwarty zarys pewnego systemu socjologicznego. Narazie zaś otrzymał w „Wprowadzeniu do socjologii” dwa różne zarysy koncepcji socjologii, z których drugi obala niemal w całości pierwszy. Czy da sobie z tem radę?

Przekład wierny, ale dość daleki od lekkości stylu oryginału.

Tadeusz Szczurkiewicz (Poznań).

- C o o l e y Charles Horton a. an.: Introductory sociology. New York, Scribner 1933, str. 526. (3,50 \$).
- E l l w o o d Charles Abram: Social problems. A sociology. New York, American Bk., 1932, str. 432. (1,48 \$).
- J a s p e r s Karl: Max Weber. Deutsches Wesen im polit. Denken, im Forschen u. Philosophieren. [Stalling-Bücherei. Schriften an die Nation 4]. Oldenbourg, Stalling, 1932, str. 77. (1 mk).
- L a n s o n Gustave: Montesquieu. Paris, Alcan, 1932, str. 208. [Reformateurs sociaux].
- L e u c h t e n g s Heinrich: Theorie der Gesellschaft. Friedberg, Bindernagel, 1932, str. 432. (10 mk).
- M u k e r j i Dhurjati Prasad: Basic concepts in sociology. London, Paul, 1932, str. 211.
- D u P a s s a g e H.: Notions de sociologie. Paris, de Gigord, 1932, str. 213.
- R o s s Eva J.: A survey of sociology. Milwaukee, Bruce, 1932, str. 592. (3,50 \$).

II.

Metodologia. Zagadnienia graniczne i ogólne.

- Adler Max: Lehrbuch der materialistischen Geschichtsauffassung. (Soziologie d. Marxismus). Bd. 2. T. 1. Die statistischen Grundbegriffe. Berlin, Laub, 1932, str. 233. (3 mk).
- Buggenhagen Erich, Arnold v.: Die Stellung zur Wirklichkeit bei Hegel u. Marx. Ein Beitrag z. philosoph. Problematik des 19. Jahrhunderts. Radolfzell. Heim-Verlag, 1933, str. 74. (2 mk).
- Cortes Donoso Juan: Der Staat Gottes. Eine kathol. Geschichtsphilosophie. Aus dem span. Original übers., v. Ludwig Fischer. Karlsruhe, Badenia, 1933. str. XII + 405. (5 mk).
- Daniels Gertrud: Individuum u. Gemeinschaft bei Theodor u. Friedrich Naumann. Hamburg, Mentzel, 1932, str. X + 164.
- Engemann Walter: Voltaire u. China. Ein Beitrag zur Geschichte d. Völkerkunde u. zur Geschichte der Geschichtsschreibung sowie zu ihren gegenseitigen Beziehungen, o. O., 1932, str. 155. Leipzig, Diss.
- Gumpłowicz Ludwig: The letters of Ludwig Gumpłowicz to Lester F. Ward. Ed. by Bernhard J. Stern. Leipzig, Hirschfeld, 1933. Sociologus Beih. 1. (1,80 mk).
- Kandel Isaac Leon: Comparative education. Boston, Houghton, 1933, str. 948. (4 \$).
- Kerschensteiner Georg: Theorie der Bildungsorganisation. Leipzig: Teubner, 1933, str. VIII + 268. (6,80 mk).
- Kurz Edelbert: Individuum u. Gemeinschaft beim hlg. Thomas v. Aquin. München, Kösel & Pustet, 1933, str. 163. (3,30 mk).
- Mannheim Karl: Die Gegenwartsaufgaben der Soziologie. Ihre Lehrgestalt. Vortrag. Tübingen, Mohr, 1932, str. 64. (2,40 mk).
- Poppelreuter Walther: Psychokritische Pädagogik. Zur Überwindung von Scheinwissen, Scheinkönnen usw. Aus d. Institut f. klin. Psychologie in Bonn u. d. Psychotechn. Laboratorium d. techn. Hochschule Aachen. München, Beck, 1933, str. XIII + 254. (7 mk).
- Risser R.: Applications de la statistique à la demographie et à la biologie. Paris, Gauthier-Villars, 1932, str. X + 260.
- Rumpf Max: Soziale Lebenslehre, ihr System u. ihr wissenschaftlicher Ort. Nürnberg, Krieche, 1932, str. IX + 263. (8,60 mk).
- Sauer Wilhelm: Kriminalsoziologie. Zugl. systematische Einführung in d. Weiterentwicklung u. in die Hilfswissenschaften d. Strafrechts. Bd. 1. Methode u. Richtungen. Die kriminellen Tatsachen u. ihre Behandlung im allgemeinen. Berlin—Grunewald, Rothschild, 1933, str. XV + 177, in 4°. (7,50 mk).
- Sensini Guido: Studi di scienze sociali. Vol. 1. Roma, Maglione, 1932, str. XII + 649. (100 lr).

- Wach Joachim: Das Verstehen. Grundzüge einer Geschichte d. hermeneut. Theorie im 19. Jahrhundert. T. 3. Das Verstehen in der Historik von Rauke bis zum Positivismus. Tübingen, Mohr, 1933, str. IX + 350. (16,80 mk).
- White R. Clyde: Social statistics. New York, Harper, 1933, str. 495. (4 \$).
- Die Wissenschaft am Scheidewege von Leben u. Geist. Festschrift Ludwig Klages zum 60. Geburtstag 10. Dez. 1932. Hrsgb. v. Hans Prinzhorn. Leipzig, Barth, 1932, str. VIII + 252 + 2 tbl. (14 mk).
- Wolff Hellmuth: Die Fiktion in d. Statistik. Berlin, Reuther & Reichardt, 1932.

III.

Podłoże biologiczne. Warunki zewnętrzne.

- Bartlett Frederick Charles: Remembering. A study in experimental a. social psychology. New York, Macmillan, 1932, str. 327. (5 \$).
- Biedermann Ernst: Körperform u. Leistung sechzehnjähriger Lehrlinge u. Mittelschüler von Zürich. Eine sozial-anthropolog. Untersuchung. Zürich, Orell Füssli, 1932, str. 299—382. (Odbitka z Archiv f. Vererbungsforschung, Sozialanthropologie u. Rassenhygiene VII. z. 3/4).
- Bossard James H. S. a. Sellin Thorsten: Prohibition. A national experiment. Philadelphia, American Acad. of Polit. & Soc. Science, 1932, str. 269.
- Brown Lawrence Guy: Immigration; cultural conflicts a. social adjustments. New York, Longmans (Longmans' science ser.), 1933, str. 431. (3 \$).
- Bühler Charlotte: Der menschliche Lebenslauf als psychologisches Problem. (Psychologische Monographien. Bd. IV). Leipzig, Hirzel, 1933, str. XVI + 328 + 1 tbl. (8 mk).
- Cattell Raymond B.: Psychology a. social progress. Mankind a. destiny from the stand-point of a scientist. London, Daniel, 1933, str. 418.
- Decourt Philippe: La psychologie du lépreux et le problème de la lépra à Paris. Préf. de Etienne Burnet. Paris, Le François, 1932, str. 91.
- Emerson Haven a. an.: Alcohol a. man. The effects of alcohol on man in health a. disease. London, Macmillan, 1933, str. 463.
- Erfahrungen mit der Freigabe der Schwangerschaftsunterbrechung in der Sowjet-Republik. Vollst. Übers. d. einschlägigen Arbeiten d. I. allukrainischen Kongresses d. Geburtshelfer u. Gynäkologen in Kiew. Ein f. von August Mayer. Stuttgart, Ferd. Enke, 1933, str. XI + 232 in 4°. (4,80 mk).
- Eysséric Joseph: Politique laïque et dépopulation. Avec 5 diagrammes démograph. Paris, Bossard, 1931, str. 356.
- Gillin John Lewis: Social pathology. New York, Century, 1933, str. 6620. Century soc. science ser. (3,75 \$).
- Grünbaum Franz: Die soziale Bedeutung u. Beurteilung d. Kreislaufkrankungen. Leipzig, Thieme, 1933, str. 127. (4,50 mk).

- G ü n t h e r Adolf: Südbayern u. Westösterreich zu Beginn des 19. Jahrhunderts. Eine bevölkerungs- u. sozialstatist. Darst. Innsbruck, Wagner, 1933. (Schriften d. Inst. f. Sozialforschung in d. Alpenländern an d. Univ. Innsbruck 10), str. XII + 212 + 92 tbl. + 1 kt. (20 mk).
- H a n d w e r k e r Hans: Wesen, Ursprung u. biologische Bedeutung der Prügelstrafe. Neue Forschungen über Sinn u. Berechtigung der körperlichen Züchtigung in der modernen Familienerziehung vom ärztl. Standpunkt, mit einer kurzen Einführung in die Probleme der biolog. Pädagogik. München, Verlag d. Ärztlichen Rundschau, 1932, str. 117. 3 mk).
- H e n n i g Richard u. K ö r h o l z Leo: Einführung in die Geopolitik. Leipzig, Teubner, 1933, str. VI + 128 + 52 kt. (2,60).
- H n b e r Michel: La population de la France pendant la guerre avec un appendice sur les revenus avant et après la guerre. Paris, Presses universitaires, 1932, str. XII + 1625.
- K a r p f Fay Berger: American social psychology. Its origins, development a. European background. New York, Mac Graw Hill, 1932, str. 461. (3,50 \$).
- K l i m e k Stanislaw: Terytorja antropologiczne. Lwów, Książnica Atlas, 1932, str. 32 + 1 kt. in 4°. (5 zł).
- K o h l Louis v.: Ursprung u. Wandlung Deutschlands. Grundlagen zu dt. Geopolitik. Berlin, Deutsche Buch-Gemeinschaft, 1932, str. 595. (4,70 mk).
- L e n k Siegfried: Die Bevölkerung der Philippinen. Eine anthropogeograph. Untersuchung. Leipzig, Frommhold & Wendler, 1932, str. 152.
- M ü t h l i n g Hans: Die wirtschafts- u. soziogeographische Bedingtheit der Finanzwirtschaft des Kreises Stormarn. Teildr. Hamburg, Bitter, 1932, str. IX + 81.
- D u P u y William Atherton: Hawaii and its race problem. Washington: Gov. Pr. Off., 1933, str. 139. (1 \$).
- M a c R a e Angus: Talents a. temperaments. The psychology of vocational guidance. London, Cambridge University Press, 1932, str. 222.
- S c h u r i n g Henriette: Zur Psychologie des Berufsentschlusses. Eine theoret. Erörterung nebst einer besond. Untersuchung an vierzehnjähr. Volksschulmädchen. Leipzig, Barth, 1933, str. 67.
- S o z i a l e H y g i e n e. Hrsgb. von Franz I c k e r t u. Johannes W e i c k s e l. Leipzig, Barth, 1932, str. IX + 235 in 4°. (14 mk).
- V a l o t G.: Causes et conséquences de l'heureuse évolution de la mortalité dans le monde. L'avenir de la France. Paris, Maloine, 1932, str. 168.
- W a c h Joachim: Typen religiöser Anthropologie. Ein Vergleich der Lehre von Menschen im religionsphilosoph. Denken von Orient u. Okzident. Erw. Vortrag. (Philosophie u. Geschichte. H. 40). Tübingen, 1932. str. 42. (1,50 mk).
- W a l l n e r Wilhelm: Der Kampf um Malthus. Grundzüge d. Bevölkerungslehre u. Politik. Wien, Selbstverlag, 1931, str. 91.

- Wieser Max: Völkischer Glaube. Blut u. Geist. Als Wahrzeichen d. nordischen Menschen in Vergangenheit u. Gegenwart. Leipzig, Adolf Klein, 1933. (Reden u. Aufsätze z. nord. Gedanken. H. 2), str. 61. (1,60 mk).
- Viessmann Arthur: Über die Sterilisierung Minderwärtiger in Deutschland. Giesen Christ, 1932, str. 35.
- Whitbeck Ray Hughes a. Thomas Olive J.: The geographic factor. Its role in life a. civilization. New York, Century, 1932, str. 437. (2,24).
- Wolgast Ernst: Vom Wesen Europas. Grenzen, Bewusstsein, innere Raumgestaltung. Verhältnis zur Welt. Rostock, Hinstorff, 1933, str. 44. (1,35 mk).

IV.

Życie społeczne.

- Acker Jean: L'organisation et l'action syndicales ouvrières en Alsace. Paris, Domat Montchrestien & Loviton, 1932, str. 103.
- Adams James, Truslow: Der Aufstieg Amerikas vom Land d. Indianer zum Weltreich. Deutsche Ausgabe von Hans Tietze. Wien, Seidel, 1933, str. XIII + 482 + 1 kt. (5,60 mk).
- Adams James Truslow: The march of democracy, Vol. 2. From civil war to world power. New York, Scribner, 1933, str. 457. (3,50 \$).
- Adler Bruno: Im Zeichen der schwarzen Hand. Die Wahrheiten Serajewo. Stuttgart, Dieck-Verlag, 1932, str. 192. (1,90 mk).
- Aldanov Marc: Eine unsentimentale Reise. Begegnungen u. Erlebnisse im heutigen Europa. Einzig berecht, vom Autor durchges. Übersetzung besorgt v. Woldemar Klein. Vorwort von Balder Olden. München, Hanser, 1932, str. 218. (4,550 mk).
- Algermissen Konrad: Die Gottlosenbewegung der Gegenwart u. ihre Überwindung. Hannover, Joseph Giesel, 1933, str. XI + 358. (4 mk).
- Anions Hans Egon: Staatssouveränität u. Minderheitenrecht. Bonn, Röhrscheid, 1932, str. 148. (5,50 mk)).
- Arhambault Paul: Réalisme démocratique. Paris, Edit. „Spes“, 1930, str. 256. (15 fr.).
- Asmussen Hans: Politik u. Christentum. Hamburg, Hanseat. Verlags-Anstalt, 1933, str. 187. (5,50 mk).
- Bach Roman Ludwig: Die Entwicklung der französischen Geschichtsauffassung im 18. Jahrhundert. Ein Beitrag zur Erklärung der geschichtsfeindl. Haltung der französ. Revolution. Bruchsal, Kruse, 1932, str. 128.
- Bäumer Gertrud: Der freiwillige Arbeitsdienst d. Frauen. Leipzig, Voigtländer, 1933, str. 35. (1 mk).
- Benfer Friedrich: Schundkampf u. literarische Jugendpflege. Langensalza. Beltz, 1933, str. 212. (4,80 mk).
- Bentwich Norman: The religious foundations of internationalism. London, Allen & Unwin, 1933, str. 288.

- Bischoff Diedrich: Idealismus u. Wirtschaft. Ein Vortrag. Gotha, Klotz, 1933, str. 115. (3 mk).
- Blum Margarete: Neuzeitliche Arbeitsleistung zwischen Mann u. Frau in Handel u. Industrie. Köln, Welzel, 1932, str. 114.
- Bock Wilhelm: Stand u. Bedeutung der Handwerkerbündebewegung. Stuttgart, Poeschel, 1932. Beitr. z. Wirtschaftslehre d. Handwerks. 11., str. X + 170.
- Bystron Jan Stanislaw: Uspołecznienie szkoły. Biblioteka Wychowawcza M. Arcta pod redakcją Prof. Dr. Z. Mysłakowskiego. Warszawa, M. Arct, 1933, str. 108.
- Carli Mario: Antisnobismo. Milano, Morreale, 1929, str. 210.
- Caro Kurt u. Oehme Walter: Schleichers Aufstieg. Ein Beitrag zur Geschichte der Gegenrevolution. Berlin, Rowohlt, 1933, str. 271. (4,80 mk).
- Carpenter S. C.: Supernatural religion in its relation to democracy. New York Macraillan, 1932, str. 320. (3,50 \$).
- Carr-Saunders A. M. a. Wilson P. A.: The profession. London, Oxford Univ. Pr., 1933, str. 544.
- Chilcott Warden: Political salvation. Forew. by Sir A. Chamberlain. London, Benn, 1932, str. 159.
- Chiriac Georges: Les assurances sociales en Roumanie. Préf. de William Ojalid. Paris, Pedone, 1932, str. 317. (40 fr.).
- Collett Anthony: The changing face of England. New York, Peter Smith, 1932, str. 248. (1 \$).
- Cole Margaret I.: Twelve studies in Soviet Russia. Ed. for the New Fabian Research Bureau. Introduction by C. R. Atlee a. G. D. H. Cole. London, Golancz, 1933, str. 283.
- Collignon P.: Frédéric Le Play, sa conception de la paix sociale. Paris, Domat-Montchrestien, 1933. (20 fr.).
- Coudenhove-Kalergi Heinrich Graf: Das Wesen des Antisemitismus. Eingel. durch „Antisemitismus nach dein Weltkrieg“ von R. N. Coudenhove-Kalergi. Wien, Paneuropa-Verlag, 1932, str. 284. (3,90 mk).
- Coulton G. G.: Scottish abbeys a. social life. London, Cambr. Univ. Pr., 1933, str. 304.
- Crawford David Livingston: Can nations be neighbors? Internationalism in four dimensions. Boston, Stratford, 1932, str. 123. (1,50 \$).
- Curshmann Fritz Heinrich: Industrielle Personalpolitik in U. S. A. Bemerkungen über ihr Wesen u. ihre Bedeutung. Berlin, Junker & Dünhaupt, 1933, str. 90. (3,40 mk).
- Czech-Jochberg Erich: Hitler. Eine deutsche Bewegung. Neue erw. Aufg. Oldenburg, Stalling, 1933, str. 216. (2 mk).
- Dawson Christopher: The modern dilemma. The problem of European unity. London, Sheed & W., 1932, str. 113.

- Degli Espinosa Agostino: Imperialismo U. S. A. Roma, Augustea, 1932, str. VII + 541. (40 Ir.).
- Delattre Pierre: La vie catholique en Allemagne. Etudes et récits. Paris, Edition „Spes”, 1932, str. 177. (10 fr.).
- Dettelbach Hans v.: Genialisierung d. Macht. Die deutsche Aufgabe in Europa. München, Albert Langen/Georg Müller, 1933, str. 237. (5 mk).
- Deutsch Julius: Geschichte d. österreichischen Gewerkschaftsbewegung. Bd. II. Im Weltkrieg u. in der Nachkriegszeit. Unter Mitarbeit von Käthe Leichter u. and. Wien, Wiener Volksbuchhandlung, 1932, str. 316. (5,50 mk).
- Devine Edward T.: Progressive social action. New York, Macmillan, 1933.
- Dopsch Alfons: Die freien Marken in Deutschland. Ein Beitrag z. Agrar- u. Sozialgeschichte d. Mittelalters. Brünn, Rohrer, 1933, str. 124. (4 mk).
- Droysen Johann Gustav: Politische Schriften. Im Auftrage d. Preussischen Akademie der Wissenschaftén herausg. von Felix Gilbert. München, Oldenburg, 1933, str. XI + 382. (18,80 mk).
- Dunkmann Karl: Soziologie der Arbeit. Arbeit u. Gesellschaft. Arbeit und Wirtschaft. Arbeit u. Eigentum. Halle a. S., Marhold, 1933, str. 163 Handbuch d. Arbeitswissenschaft 8/9, 1. (7,75 mk).
- Mac Eachran F.: The unity of Europe. London, Search Publ. Co., 1932, str. 28.
- Ebers Godehard Josef: Autorität u. Freiheit. Hochschulverwaltung. Von Bruno Kuske. (Kölner TJniversitäts-Reden H. 30). Köln, O. Müller, 1932, str. 40. (1,20 mk).
- Eblé Maurice: Un organisme de l'action social catholique. Les secrétariats sociaux. Paris, Edition „Spes”, 1932, str. 68. (3,50 fr.).
- Eibl Hans: Vom Sinn der Gegenwart. Ein Buch von deutscher Sendung. Wien, Braumüller, 1933, str. XII + 423. (10 mk).
- Epstein Oskar: Erziehung U. Wirklichkeit. Der Grundstein zu einer Führungslehre. Potsdam, Müller & Kiepenheuer, 1932, str. 236. (9 mk).
- Fischer Josepha: Die Mädchen in den deutschen Jugendverbänden. Stand, Ziel u. Aufgaben. Leipzig, Voigtländer, 1933, str. 32. (0,90 mk).
- Fonjallaz Arthur: Energie et volonté. Un chef: Mussolini. Etude politique et militaire. Paris, Edit, de la Revue mondiale, 1933, str. IV + 223.
- Forbes Rosita: Eight republics in search of a future. Evolution a. revolution in South America. Pref. by Viscount d'Abernon. London, Cassel, 1933, str. 352.
- Frederick Justus George: For a. against technocracy. A symposium. New York, Business Bourse, 1933, str. 286. (2,50 \$).
- Freyer Hans: Herrschaft u. Planung. Zwei Grundbegriffe der politischen Ethik. Hamburg, Hanseatisch. Verlags-Anstalt, 1933, str. 39. (1,20 mk).
- Fuchs Hans: Erziehung zum Lande. Grundlagen u. Grundzüge d. Landvolkbildung. Langensalza, Beltz, 1933, str. VIII + 200. (4,20 mk).

- Gerber Hans: Freiheit u. Bindung der Staatsgewalt. Ein Vortrag. Tübingen, Mohr, 1932, str. 43. (1,50 mk).
- Gerstel Joachim W.: Die Antithese Sozialismus-Marxismus als Basis d. Ideenwelt der N. S. D. A. P. Heidelberg, Jockers, 1931, str. 67.
- Gierse Johanna: Sozialromantische Richtungen im Katholizismus der Gegenwart. München, Leohaus, 1932, str. VII + 89 in 4°.
- Goldbacker Elfriede: Die deutsche Mutterschaftsfürsorge der Gegenwart. Engelsdorf-Leipzig, Vogel, 1932, str. XI + 175.
- Grassberger Roland: Gewerbs- u. Berufsverbrechertum in d. Vereinigten Staaten von Amerika. Wien, Springer, 1933, str. VII + 304. (15,40 mk).
- Grein Jacques-Richard: Ordre et désordre. Scènes de l'Allemagne contemporaine. Paris, Tallandier, 1932, str. 187. (18 fr.).
- Griffin Frederick: Soviets scene. A newspaper-man's close-up of New Russia. London, Macmillan, 1933, str. 279.
- Grollmuss Maria: Josef Görres und die Demokratie. Aufstieg u. Höhepunkt. Von den Anfängen bis zum Jahre 1918. Leipzig, 1933, str. VIII + 113.
- Grompone Antonio M.: Filosofía de las revoluciones sociales. Montevideo, Garcia, 1932, str. 163.
- Grosse Franz: Die Bildungsinteressen des grossstädtischen Proletariats, untersucht an d. Zusammensetzung u. Interessenrichtung d. Hörschaft an d. Volkshochschulen Leipzig u. Dresden. Breslau, Neuer Breslauer Verlag, 1932, str. 223. (7,50 mk).
- Gunz Johanna: Sozialismus u. Religion im Deutschland der Nachkriegszeit. München, Duncker & Humblot, 1933, str. VII + 125. (5 mk).
- Harris H. Wilson: Human merchandise. The international traffic in women. London, Benn, 1932, str. 284.
- Harris Ethel: Lamartine et la peuple. Paris, Gamber, 1932, str. IX + 549.
- Heinen Anton: Bauer u. Politik. M.-Gladbach, Selbstverlag, (Bauerbücherei d. Volksvereins 2), str. 54. (0,60 mk).
- Helm Marga: Entwicklung u. gegenwärtige Lage der Familienhilfe. Engelsdorf — Leipzig, Vogel, 1932, str. VI + 50 + 3 tbl.
- Die Hilfsmittel d. Jugendpflege: Jugendpflege durch Vortrag u. Führung. Jugendschriften u. Jugendbücherei. Zimmerspielen. Von G. Kleiböhmer, Lichtbild u. Photographie von H. Wingender. Kunstpädagog Bestrebungen in der Jugendpflege v. Paula Scherz. Eberswalde-Berlin, Verlagsgesellschaft Müller, Handbuch d. Jugendpflege Bd. IV), 1932, str. VIII + 135 + 2 tbl. (4 mk).
- Hoff Martha v.: Decrolys Pädagogik mit Berücksichtigung ihrer psychologischen Grundlagen. Mit Vorwort d. Ovide Decrolys. Karlsruhe, G. Braun, 1932, Mainzer Abh. z. Philosophie u. Pädagogik Bd. VI, str. 164. (2 mk).
- Höper Wilhelm: Revolution d. Erziehung. Oldenbourg, Stalling, 1932, (Schriften an d. Nation H. 43), str. 56. (1 mk).

- Huebner S. S.: Modern insurance developments. Philadelphia, Americ. Acad. of polit, a soc. science, 1932, str. 284.
- Hunter Earle L.: A sociological analysis of certain types of patriotism; a study of certain patriotic attitudes, particularly as these appear in a peace-time controversies in the United States. New York, Author, 1932, str. 263. (2,50 \$).
- Hutchinson Paul: Storm over Asia. New York, Holt, 1932, str. 310. (3 \$).
- Hutt Allen: The condition of the working class in Britain. London, Lawrence, 1933, str. 298.
- Jacques Charles: Un mouvement de jeunesse paysanne. Paris, Edit. Spes., 1933, str. 128. (6 fr.).
- Jaspers Karl: Die geistige Situation der Zeit. 5. neub. Auflg. Berlin, de Gruyter, 1933. (Sammlung Göschen H. 1000), str. 191.
- Jordi Hugo: Die Krise d. internationalen Arbeiterbewegung. Zürich, Verlag Proletar. Einheit, 1932, str. 134. (2 mk).
- Jung Eugène: Le réveil de l'Islam et des Arabes. Paris, l'Auteur, 1933, str. 126.
- Kennion R. L.: Diversions of an Indian political. London, Blackwood, 1932, str. 333.
- Kilpatrick William Heard: The educational frontier. New York, Century, 1933, str. 331. (2,50 \$).
- Kluke Paul: Heeresaufbau u. Heerespolitik Englands vom Burenkriege bis zum Weltkrieg. München, Oldenburg, 1932, str. 208. (8,50 mk).
- Koch Lotte: Wandlungen der Wohlfahrtspflege im Zeitalter d. Aufklärung. Die geistigen Grundlagen d. modernen Wohlfahrtspflege in Deutschland u. Europa. Erlangen, Palm & Enke, 1933, str. XII + 298. (10 mk).
- Koenigswald Harald: Revolution 1918. Breslau, Korn, 1933, str. 228. (4,50 mk).
- Kohn Hans: Nationalism in Soviet Union. London, Routledge, 1933, str. 176.
- Korber Lili: Life in a Soviet factory. Transl. from the German by C. W. Sykes. London, Lane, 1933, str. 280.
- Krolzig Günther: Die Siedlung spricht. Eine Arbeiter u. Studentenreportage. Berlin-Tempelhof, Bott, 1933, str. 164. (2,65 mk).
- Kühlmann Richard v.: Gedanken über Deutschland. 2. erw. Auflage. Leipzig, List, 1933, str. 333. (4 mk).
- Küstermeier Rudolf: Die Mittelschichten u ihr politischer Weg. (Sozialist. Aktion. 4.). Potsdam, Protte, 1933, str. 91. (2,20 mk)).
- Lacombe Emmanuel: Les éléments d'un programme social catholique. Paris, Maison de la Bonne, 1932, str. XVI + 191.
- Laing Graham Allan: Towards technocracy. Introd. by Ch. A. Beard. Los Angeles, Angelus Pr., 1933, str. 100. (1,50 \$).
- Lal Prem Chand: Reconstruction a. education in rural India. Introd. by R. Tagore. London, Allen & Unwin, 1932, str. 2660.

- Laski Harold Joseph: *Democracy in crisis*. Chapel Hill, N. C., Univ. of N. C. Pr., 1933, str. 2667. (1,50 \$).
- Lary Lewis Gaston: *Problems of protestantism*. New York, Mac Bride, 1933, str. 310. (2,50 \$).
- Lehmann Ernst: *Der Übergang zum deutschen „Einheitsstaat“*. Engelsdorf-Leipzig, Vogel, 1932, str. VIII + 82.
- Lehmann - Jottkowitz Hertha: *Die christlich-soziale Bewegung in England*. Berlin, Junker & Dünnhaupt, 1933, str. 121. (3,80 mk).
- Leipart Theodor: *Die Kulturaufgaben der Gewerkschaften*. Vortrag. Berlin, Verlagsgesellschaft d. Allgem. Deutschen Gewerkschaftsbundes, 1932, str. 22. (0,40 mk).
- Liao Wen Kwei: *The individual a. the community. A historical analysis of the motivating factors of social conduct*. London, Paul, 1933, str. 330.
- Lodewyckx Augustin: *Die Deutschen in Australien*. (Schriften d. Deutschen Ausland-Institut. Stuttgart. A. Kulturhistorische Reihe Bd. 32). Stuttgart, Ausland u. Heimat, 1932, str. 272 + 3 kt.. (7 mk).
- Loeb Harold: *Life in a technocracy; what it might be like*. New York, Viking, 1933, str. 215. (1,75 \$).
- Long Kia-Sion: *Le mouvement social en Chine, ses causes et ses tendances*. Lyon, 1930, str. 156.
- Lynch Denis Tilden: *Criminals a. politicians*. New York, Macmillan, 1932, str. 256. (2 \$).
- Makowski Erich: *Staatsbürgerliche Erziehung der Schuljugend in d. Vereinigten Staaten von Nordamerika*. (Neue Beiträge z. Erziehungswissenschaft H. 10). Paderborn, Schöningh in Komm., 1932, str. VII + 92. (3,80 mk).
- Mann Heinrich: *Das Bekenntnis zum Übernationalen*. Berlin, Zsolnay, 1933, str. 47. (1,20 mk).
- Mantoux Paul, Zimmermann Alfred, Jäckh Ernst et de Jouvenel Henry: *Le désarmement et l'opinion internationale*. Paris, Publ. de la conciliation intern. 1932, str. IV + 317—405.
- Marriot John A. R. sir: *Oxford. Its place in national history*. London, Oxford Univ. Pr., 1933, str. 214.
- Martin Henriette: *Les assurances sociales et l'agriculture*. Paris, Domat-Montehrestien & Loviton, 1932, str. 139.
- Maschke Erich: *Das Erwachen des Nationalbewusstseins im deutsch-slavischen Grenzraum*. Leipzig, Hinrichs, 193, str. 61. (1,50 mk).
- Mayer Fritz: *Der Boykott im Arbeitskampf*. Düsseldorf, Fritz, 1932, str. IX + 80.
- Merz Ernst: *Kulturerneuerung u. Ordensgemeinschaft*. Zürich, Rascher, 1933, str. XII + 340. (7,50 fr. szw.).
- Metalf Henry C.: *Democratic influences in industry*. New York, Bureau of personnel administration, 1932, str. 105. (1 \$).

- Miller Herbert Adolphus: The beginnings of to morrow; an introduction to the sociology of the great society. New York, Stokes, 1933, str. 323. (2,50 \$).
- Mosley Oswald sir: Fascism in Britain. London, British Union of Fascists, 1933.
- Mowrer Edgar Ansel: Germany puts the clock back. New York, Morrow, 1932, str. 325. (2,50 \$).
- Nawrocki Stanislas: Les assurances sociales en Pologne. Lille, Sautai, 1930.
- Netzer Walter: Flucht aus der Technik. Vom sterbenden u. werdenden Zeitgeist. Dresden, Reissner, 1933, str. 372. (5,30 mk).
- Netzer Johannes: Das pädagogische Problem der Überparteilichkeit. Langensalza, Beltz, 1933, str. 104. (3 mk).
- Neubauer Th.: Deutsche Aussenpolitik heute u. morgen. Wien, Intern. Arbeiter-Verlag, 1932, str. 142.
- Newton Arthur Percival: The european nations in the West Indies, 1493—1688. London, Black, 1933, str. 375.
- Niebuhr Reinhold: Moral man a. immoral society. A study in ethics a. politics. London, Scribners, 1933, str. 310.
- Nitobe Inazo: Japan and the peace pact. Whit special reference to Japan's reaction to Mr. Stimson's note regarding the pact. New York, Japanese Chamber of Commerce of N. Y., 1932.
- Quabbe Georg: Das letzte Reich. Wandel u. Wesen der Utopie. Leipzig, Meiner, 1933, str. VIII + 124. (3,80 mk).
- Paepow Fritz: Zur Geschichte der deutschen Bauarbeiterbewegung. Werden des Deutschen Baugewerkbundes. Berlin, Dt. Baugewerkbund, 1932, str. 740.
- Pankhurst E. Sylvia: The home front. A mirror to life in England during the world war. London, Hutchinson, 1932, str. 460.
- Papen Franz v.: Appell an das deutsche Gewissen. Reden zur nationalen Revolution. Oldenburg, Stalling, 1933, str. 103. (1,50 mk).
- Pariset Camille: Plus d'un demi-siècle d'administration au „Temps" (1863—1919). A. Nefftzer et. Adrien Hebrard. Souvenirs de Cam. Pariset. recueillis par Gabr. Maurel. Mâcon, Protat, 1932, str. 95.
- Parrish Wayne W.: An outline of technocracy. Introd. by Harold Rugg. New York, Farrar & Rinehart, 1933, str. 254. (2 \$).
- Perkins Dexter: The Monroe doctrine, 1826—1867. Baltimore, Johns Hopkins Pr., 1933, str. 592. (3,50 \$).
- Petzold Franz: Wesen, Möglichkeiten u. Grenzen der Rationalisierung. Düsseldorf, Verlag Stahlaisen, 1933, str. 124. (3,50 mk).
- Pezet Ernest: Idéalisme et sens des réalités. Lettre-préf. d'André Tardien. Paris, Edition „Spes" 1932, str. VIII + 227. (12 fr).
- Pfalz Richard: Das Auslanditalienertum seit d. Friedensschluss u. seine kulturelle Bedeutung. Ein Beispiel moderner Auswanderungspolitik. Münster, Aschendorff, 1933, (Deutschtum u. Ausland H. 52), str. VIII + 43 + 7 kt. (2,25 mk).

- Phelps Harold A.: Contemporary social problems. New York, Prentice-Hall, 1932, str. 783. (3,50 \$).
- Pierce Bessie Louise: Citizens organization a. the civic training of youth. New York, Scribner, 1933, str. 445. (2 f).
- Posadowsky - Wehner Arthur Graf: Volk u. Regierung im neuen Reich. Aufsätze zur politischen Gegenwart. Mit Gedenkwort von Andreas Grieser. Berlin, Schröder, 1932, str. 238. (6 mk).
- Propyläen - Weltgeschichte. Der Werdegang d. Menschheit in Gesellschaft u. Geistesleben. Hrsg. von Walter Goetz. Bd. 9. Die Entstehung d. Weltstaatsystems. Bearb. von W. Goetz u. and. Berlin, Propyläen-Verlag, 1933, str. XXIV + 623 in 4°. (27 mk).
- Raiga Eugene: L'envie, son rôle social. Paris, Alcan, 1932, str. 268. (15 fr).
- Reale Egidio: La politique fasciste et la Société des Nations. Préf. du comte Sforza. Paris, Pedone, 1932, str. 85.
- Recouly Raymond: De Bismarck à Poincaré; 60 ans de diplomatie républicaine. Paris, Edition de France, 1932, str. 549. (30 fr).
- Reibnitz Kurt Frhr. v.: Im Dreieck Schleicher, Hitler, Hindenburg. Männer des deutschen Schicksals. Dresden, Reissner, 1932, str. 229. (4 mk).
- Riche R.: Catholicisme et socialisme. Préf. de Rutten. Liège, La Pensée Catholique, 1932, str. 125.
- Ristow Erich: Die Kriminalität der Roheitsdelikte. Eine kriminalsoziologische Untersuchung. Breslau-Neukirch, Kurtze, 1933, str. 103. (4 mk).
- Robinson William Josephus: Soviet Russia as i saw it: its accomplishments, its crimes a. stupidities. New York, Free Thought Pr. Assoc, 1932, str. 224. (2 \$).
- Rogge-Börner Pia Sophie: Zurück zum Mutterrecht? Studie zu Ernst Bergmann: Erkenntnisgeist u. Muttergeist. Leipzig, Klein, 1932, str. 76. (2 mk).
- Rosten Curt: Das ABC des Nationalsozialismus. Berlin, Schmidt in Komm., 1933, str. 226 + 1 tbl. (6,80 mk).
- Roth Carl: Die Front der Gewerkschaften. [Tatschriften]. Jena, Diederichs, 1932, str. 77. (1,90).
- Rugg Harold Ordway: The great technology; social chaos a. the public mind. New York, Day, 1933, str. 322. (2,50 \$).
- Sand René: La Belgique sociale. Préf. de Ernest Mahaim. Bruxelles, Off. de publicité, 1933, str. X + 196. (18 fr).
- Schenkel Ernst: Individualität u. Gemeinschaft. Der demokrat. Gedanke bei J. G. Fichte. Zürich, Rascher, 1933, str. XXIV + 335. (7,50 fr szw.).
- Schmitt-Pauli Edgar v.: Hitlers Kampf um die Macht. Der Nationalsozialismus u. die Ereignisse d. Jahres 1932. Berlin, Stilke, 1933, str. 191. (3,50 mk).
- Schnürer Gustav: Die Anfänge der abendländischen Völkergemeinschaft. Freiburg, Herder, 1932, str. IX + 319 + 3 kt. (7,60 mk).

- Schoonmaker Edwin D.: Our genial enemy France. New York, Long & Smith, 1932, str. 250. (2,50 \$).
- Schultz Edmund: Die veränderte Welt. Eine Bilderfiel unserer Zeit. Einl. v. Ernst Jünger. Breslau, Korn, 1932, str. 194. (5,50 mk).
- Schultze-Pfälzer Gerhard: Deutschland ganz neu. Ein Vademecum durch d. Zeitwirren. Berlin, Rüdiger Verlag, 1933, str. 129. (1,80 mk).
- Schrönghammer-Heimdal Franz: Das kommende Reich. Entwurf einer Weltordnung aus d. deutschen Wesen. Neuausg. 2. Aufg. Niederaltich, Niederhayern, Dreiberg-Verlag, 1933, str. XI + 203. (3,20 mk).
- Seeckt Hans von: Die Reichswehr. [Männer u. Mächte]. Leipzig, Kittler, 1933, str. 140. (3 mk).
- Seeckt Hans von: Pensées d'un soldat. [Les moeurs et l'esprit des nations 3j. Paris, Edition du Cavalier, 1932, str. 182. (12 fr).
- Seifert Arnold: Britische Jugendauswanderung. Geschichte d. planmässigen Auswanderung von Kindern u. Jugendlichen aus Grossbritannien u. Irland nach überseeischen Reichsteilen. Von Anfängen bis zum Weltkrieg. Leipzig, Herfurth, 1932, str. XV + 210.
- Seelhoff Paul: Das Volk ohne Politik. Psychologie, Wille u. Ethos der Deutschen. Stuttgart, Union, 1933, str. 243. (3,80 mk).
- Sellon Hugh: Whither England? The letters of a conservative. London, Davies, 1932, str. 314.
- Senninger Bruno: Die öffentliche Unehrllichkeit u. die nationalsozialistische Bewegung. Diessen, Huber, 1933, str. 174. (2,40 mk).
- Sforza Carlo Graf: Die feindlichen Brüder. Inventur d. europäischen Probleme. Deutsch von Hans Reisinger. Berlin, S. Fischer, 1933, str. 226 (5 mk).
- Sharma Brij Mohan: The Indian federation. London, Simpkin, 1932, str. 395.
- Simons Frank Herbert: Kann Amerika zu Hause bleiben? Aus d. Engl. übertragen von Karl Federn. Berlin, Hist.-polit. Verlag, 1933, str. 441. (4 mk).
- Spear T. G. P.: The Nabobs: the social life of the English in eighteenth century India. London, Oxford Univ. Pr., 1932, str. 225.
- Spencer Henry Russell: Government a. politics of Italy. Yonkers, N. Y., World Bk., 1932, str. 319. (1,60 \$).
- Spengler Oswald: Politische Schriften. Volksausgabe. München, Beck, 1933, str. XII + 337. (3,60 mk).
- Steffes Johann Peter: Religion u. Religiosität als Problem im Zeitalter d. Hochkapitalismus. Eine geistesgeschichtl. u. religionswissenschaftl. Untersuchung. Düsseldorf, Pädagog. Verlag, 1932, str. IX + 84. (3,50 mk).
- Steiger Emma: Die Jugendhilfe. Eine systematische Einführung mit besond. Berücksichtigung deutschschweizer. Verhältnisse. Erlenbach-Zürich, Rotapfel-Verlag, 1933, str. 247. (3,60 mk).

- Steinacker Wolfgang: Der Begriff der Volkszugehörigkeit u. die Praxis der Volkszugehörigkeitsbestimmung im altösterreichischen Nationalitätenrechtl. Innsbruck, Wagner, 1932, str. XIII + 65. (3,25 mk).
- Stellrecht Helmut: Der deutsche Arbeitsdienst. Aufgaben, Organisation u. Aufbau. Berlin, Mittler, 1933, str. XII + 158. (3,50 mk).
- Sveistrup Hans: Stirners drei Egoismen. Wider Karl Marx, Othmar Spann u. die Fysiokraten. Lauf, Zitzmann, 1932, str. 106. (1,60 mk).
- Tabacovici Georges G.: Sécurité et désarmement. Paris, Pedone, 1932, str. 180.
- Tauchnitz Bernhard: Grundlagen, Methoden u. Ziele d. gegenwärtigen amerikanischen Negererziehung. Borna-Leipzig, Noske, 1932, str. V + 109.
- Truteblood Benjamin Franklin: The development of the peace idea, and other essays. Newton Highlands, Mass., Trueblood, 1932, str. 271. (1,50 \$).
- Ułaszyn Henryk: Zasięgi klerykalizmu w Polsce powojennej. Poznań, Nakł. Związku Młodzieży Demokratycznej, 1933, str. 48.
- Ungern-Sternberg Arthur v.: Schleiermachers völkische Botschaft aus der Zeit der deutschen Erneuerung. Gotha, Klotz, 1933, str. 251 in 4° (7 mk).
- Utitz Emil: Mensch u. Kultur. Stuttgart, Enke, 1932, str. VII + 112. (5 mk).
- Uwe Wolfgang: Die soziale Diktatur. Breslau, Korn, 1933, str. 124. (2,50 mk).
- Vermillet Marie: La technologie des metiers féminins. Paris, Eyrolles, 1933, str. 280. (18 fr).
- Villard Oswald Garrison: The German phoenix. The Story of the Republic. New York, Smith & Haas, 1932, str. 358. (2,50 mk).
- Wagen er Hans: Die Einwirkung von Krieg u. Revolution auf die Mordkriminalität der Jugendlichen. Berlin, Lentz, 1932, str. 64.
- Wallis Grace Allen a. Wallis Wilson Dallam: Our social world. An introduction to social life a. social problems. New York, Mac Graw-Hill, 1933, str. 392. (1,60 \$).
- Walter Eginhard: Die Arbeitergewerkschaften in Lettland. Riga, Ussleber, 1932, str. 50 in 4°.
- Wartenweiler Fritz: Indiens Ringen. Hinweis auf neuere Schriften über Indien u. Ghandi. Erlenbach-Zürich, Rotapfel-Verlag, 1932, str. 126. 0,80 mk).
- Watter Helene v.: Eine deutsche Frau erlebt Sowjetrussland. Breslau, Bergstadverlag, 1932, str. 112. (5,50 mk).
- Weber Heinrich: Betriebsführung in caritativen Anstalten. Berlin, Springer. 1933, str. VI + 74. (3,90 mk).
- Wedel Oswald Henry: Austro-German diplomatic relations 1908—1914. Stanford Univ. Cal.: Stanford Univ. Press, 1932, str. 229. (3 \$).
- Wells Roger Hewes: German cities; a study of contemporary municipal politics a. administration. Princeton N. Y., Princeton, 1932, str. 295. (3 \$).

- White Leonard Dupee: Further contributions to the prestige value of public employment. Chicago, Univ. of Chicago Press, 1932. [Sociale science studies. 24], str. 105. (1,50 \$).
- Williams James Mickel: Human aspects of unemployment a. relief; with special reference to the effects of the depression on children. Chapel Hill, N. C., Univ. of N. C. Pr., 1933, str. 251. (2,50 \$).
- Wolfenden Hugh C.: The real meaning of social insurance; its present status a. tendencies. Toronto, Macmillan, 1932, str. 227.
- Woodburn James Albert a. Moran Thomas, Francis: The citizen a. the republic; problems in american democracy. New edit. rev. by J. A. Woodburn. New York, Longmans, 1933, str. 608. (1,64 \$).
- Zbinden Hans: Technik u. Geisteskultur. München, Oldenbourg, 1930, str. 130. (3,40 mk).
- Zeller Wolf: Arbeiter-Mythos. Die Arbeiterbewegung, ihr Wandel u. ihre Vollendung. Berlin, Widder-Verlag, 1932, str. 71. (1,25 mk).
- Zieger Alfred: Schulmeister, Schullehrer, Volkslehrer. Das Werden de6 Lehrerstandes in Sachsen als Beitrag zu einer Soziologie des Berufsstandes. Langensalza, Beltz, 1933, str. VIII + 276. (5,70 mk).

V.

Grupy i typy.

Rühle-Gerstel Alice Dr.: „Das Frauenproblem der Gegenwart". Eine psychologische Bilanz. 1932, sir. VIII + 421, Verlag S. Hirzel in Leipzig.

W naukowej literaturze niemieckiej czasów ostatnich, poświęconej sprawie kobiecej, wysuwa się, bezsprzecznie, na jedno z miejsc czołowych, przeszło czterystostronicowa, dużego formatu, praca Dr. Alice Rühle-Gerstel: „Współczesny problem kobiety. Bilans psychologiczny". Warto by doprawdy pomyśleć o przyswojeniu tej książki piśmiennictwu polskiemu. Praca ta — rezultat dużego a twórczego wysiłku, rozporządzającego bardzo umiejętnie aparatem naukowym psychologii współczesnej — jest, za przykładem najlepszych prac uczonych angielskich, napisana we wzorowej formie literackiej.

Dr. Alice Rühle-Gerstel, młoda jeszcze uczona, ma już znane nazwisko w świecie naukowym, w zakresie psychologii indywidualnej. Jej praca: „Freud und Adler", z 1928 r., popularno-naukowy wstęp do psychoanalizy i psychologii indywidualnej, znalazła bardzo przychylną oceną w naukowych czasopismach niemieckich, poświęconych psychologii, neurologii i psychiatrii. Tak samo trzy

prace późniejsze: „Das Stiefkind”, „Sexualanalyse” i „Der Weg zum Wir. Versuch einer Verbindung von Marxismus und Individualpsychologie”.

Książka Alice Rühle-Gerstel stara się oświetlić zagadnienie przy pomocy metod, wypracowanych przez psychologię indywidualną. W odróżnieniu od biologicznego i socjologicznego sposobu ujmowania sprawy, jest to podejście do problemu pod kątem widzenia tkwiącej w nim „dynamiki w przyszłość”.

Omówmy jaknajzwięźlejsze cechy charakterystyczne tych różnych metod badania, zwłaszcza, że książka A. Rühle-Gerstel jest pierwszą pracą z dziedziny psychologii indywidualnej, poświęconą całkowicie i wyłącznie sprawie kobiecej.

Biologia stawia w centrum swych dociekań stany i procesy biologiczne, życie psychiczne jest skutkiem, a życie społeczne funkcją struktury cielesnej i zachodzących w niej przemian. Wszystkie problemy kobiece mają jedną praprzyczynę; dla ich wyjaśnienia należy badać zależność psychiki kobiecej i „stylu życiowego” kobiety od jej struktury fizycznej i rezultaty tych badań ująć w pewną logiczną prawidłowość. Wszelkie dyskusje między zwolennikami i przeciwnikami biologicznie umotywowanego światopoglądu, dyskusje na temat duchowego oblicza kobiety i tej roli, którą odgrywa ona w życiu społecznym, sprowadzają się więc do rozważań wokół następującej podstawowej kwestji spornej: Czy różnice fizjologiczne między mężczyzną a kobietą oraz różne role, przypadające im w udziale w procesie rozrodczym ludzkości, są decydującymi również i w zakresie życia psychicznego oraz społecznego — czy też nie? Czy kobieta jest w pierwszej linii kobietą czy też przede wszystkim człowiekiem.

Dla socjologii znów miarodajnymi są społeczne formy życia i społeczne impulsy rozwoju. Sprawy fizyczne maleją do roli biernej; nie one formują psychikę kobiety, lecz, odwrotnie, są zjawiskami pochodnymi wobec procesów społecznych. Życie kobiety, całe *s p e c i f i c u m* kobiecości, jest rezultatem rozwoju społecznego. By dojść więc do istoty zagadnienia, należy badać zależność *p h y s i s i p s y c h e* kobiety, od społecznych warunków jej bytu, i ująć rezultaty dociekań w logiczną prawidłowość powiązań skutków z przyczynami.

Zaś psychologja indywidualna podchodzi do problemu w inny jeszcze sposób, zupełnie swoisty. W c e n t r u m z a g a d n i e n i a s t a w i a d z i a ł a l n o ś ć c z ł o w i e k a . Czynniki biologiczne odgrywają przy takim postawieniu sprawy tylko rolę hamulca lub momentu dopingującego, a warunki życia społecznego stwarzają, analogicznie, tylko ramy — albo zacieśniające albo też dające pełną

swobodę rozwoju. Nastawieniem zasadniczym zainteresowań badacza jest w psychologii indywidualnej: jaką działalność przejawia kobieta w obrębie określonych norm społecznych i na właściwym sobie podłożu biologicznym. Dociekania naukowe wymagają więc studjum nad tem, jak kobieta wypracowuje swój styl życiowy, jaki stawia sobie plan życia i jak go wypełnia, oraz w jakie prawa psychologiczne można ująć ujawnione fakty.

Cechą charakterystyczną biologicznych i socjologicznych metod badań jest więc przyczynowe, k a u s a l n e, ujęcie sprawy, gdy psychologia indywidualna ma nastawienie wybitnie finalne. Psychologia indywidualna nie wyrzeka się jednak bynajmniej zużytkowania rezultatów badań biologicznych i socjologicznych; przeciwnie, opiera się jako na jednym ze swych fundamentów na teorii biologicznej o tak zwanej mniejszowartościowości organów, oraz na przedświadczeniu, że wszelkie zagadnienia życiowe mają charakter społeczny. Dane biologiczne i społeczne są tym materiałem, który psychika ludzka przerabia i przetwarza w pewien właściwy danemu indywiduum habitus życiowy. Biologiczne te i społeczne dane stwarzają więc w życiu jednostki to materialne podłoże, które w a r u n k u j e c o p r a w d a r o z w ó j l i n j i ż y c i o w e j d a n e g o c z ł o w i e k a , a l e b y n a j m n i e j n i e p r e d e s t y n u j e g o f a t a l i s t y c z n i e .

Zastosowując powyższe wytyczne psychologii indywidualnej do studjowanego przez się zagadnienia: współczesny problem kobiety, Alice Rühle-Gerstel bada, jak biologiczne przejawy kobiecości zostają uwzględnione i spożytkowane przez obecny ustrój społeczny, i jak — następnie — w ramy społeczne ujęta kobiecość ujawnia się i „wyżywa” psychicznie w charakterze różnych typów kobiety współczesnej. W rezultacie tak wykonanej pracy otrzymujemy pierwszorzędny przyczynek naukowy w zakresie społecznej psychologii kobiecości.

Książka pani Rühle-Gerstel rozpada się na trzy części. W części pierwszej, zatytułowanej: „warunki rozwoju” (str. 1—66) omawia się takie grupy zagadnień: natura kobiety jako moment hamujący lub pobudzający, kobieta jako drugiego rzędu członek społeczeństwa; kobieta jako „przynależna” do rodziny, której głową jest mężczyzna; kobieta jako pasierb wychowania. W części drugiej: „rozwój warunków” (str. 66—147) mamy następujące grupy tematów: od startu życiowego kobiety do jej celu życia; różnorakie linie wytyczne planu życiowego kobiety i różnorodność typów kobiecych; ruch kobiety jako wyraz społeczny charakteru kobiecego. Część trzecia: „zadania życia i wykonanie planu życia” (str.

147—408) rozpada się z kolei na trzy większe podgrupy: zadania w dziedzinie seksualnej, praca i dzieło, kobieta i społeczeństwo; w pierwszej podgrupie mamy omówione zagadnienia: seksualizm kobiety, kobieta w rodzinie, miłość i kobiecość, kobiece czynności (pracownica wsi, pracownica miasta), kobieta w czynnościach administracyjnych i twórczych, problem pracy a typy charakterów; w podgrupie trzeciej: macierzyństwo, rodzina, kariery społeczne. Książkę kończy rozdział: „bilans kobiecości”. Dodane są tekst i rezultaty ankiety: „o życiu kobiety”, przeprowadzonej wśród słuchaczek uniwersytetów powszechnych.

Nie możemy, oczywiście, w ramach recenzji streszczać wywodów przeszło czterystostronicowej, dużego formatu, księgi. Podkreślmy, że najciekawszymi są, niewątpliwie, te rozdziały, w których autorka opisuje, w jak różnorodny sposób kobieta współczesna stara się rozwiązać trudności i powikłania, stawiane jej przez życie, i jak zależnie od odpowiedzi, jaką w swym charakterze i postępowaniu potrafi ona znaleźć na dane jej do psychicznego „przetrawienia” problemy życiowe, — krystalizują się poszczególne typy kobiece. Opis tych typów, wykazanie ich cech najbardziej charakterystycznych, wyszukanie cech tych w olbrzymim zespole przejawów współczesnego świata kobiecego, i umiejętne ich ujęcie w pewne „kategorie psychiczno-społeczne”, — a więc typy: gospodyni, miłosiernej, kobiety-dziecka, księżniczki, dzielnej, rozsądnej, sprytnej, przeczulonej, kobiety demona i t. d. — to najoryginalniejsza i najbardziej ważka część wkładu autorki do wiedzy o kobiecości.

Janina Ryngmanowa (Warszawa).

- Altrichter Friedrich: Die seelischen Kräfte des Deutschen Heeres im Frieden u. im Weltkriege. Berlin, Mittler, 1933, str. 244. (7,50 mk).
- Bachern Karl: Vorgeschichte, Geschichte u. Politik d. deutschen Zentrums-partei. Bd. IX. Ergänzungen, Nachträge u. Berichtigungen. Köln, Bachem, 1932, str. XXXII + 567 in 4°. (20 mk).
- Beals Carleton: Porfirio Diaz, dictator of Mexico. Philadelphia, Lippincott, 1932, str. 463. (5 f).
- Berg Ivan: Marasmus der Parteienpolitik. Der Zukunftsstaat ohne Parteien. Karlsbad, Bayer, 1932, str. 196. (12 kor. cz.).
- Bergmann Ernst: Die deutsche Nationalkirche. Breslau, Hirt, 1933, str. 393. (6 mk).
- Bergsträsser Arnold: Geistige Grundlagen des deutschen Nationalbewusstseins in der gegenwärtigen Krise. Ansprache an die ausreisenden deutschen Austauschstudenten. Stuttgart, Deutsche Verlagsanstalt, 1933, str. 22. (0,60 mk).

- Bernhardt Jane Maury: Social studies in the Kindergarten. New York, Teachers Colleg. Columbia Univ., 1932, str. 33- (0,25 \$).
- Beseler Dora v.: Der Kaiser im englischen Urteil. Vorw. v. Johannes Halier. Stuttgart, Cotta, 1932, str. X + 115. (3 mk).
- Beyer Hans: Die Frau in der politischen Entscheidung. Eine Untersuchung über d. Frauenwahlrecht in Deutschland. [Soziologische Gegenwartsfragen H. 2.1. Stuttgart, F. Enke, 1933, str. 92. (6 mk).
- Bohm Carl, Martin: Berufsumschichtung u. Berufsumstellung in d. Nachkriegszeit, mit besond. Berücksichtigung hamburgischer Verhältnisse. Teildr. Wandsbek, Bitter, 1932, str. VII + 42.
- Borel Edouard: Religion u. Beruf. Untersuchungen über d. psychologischen, religiösen u. wirtschaftl. Voraussetzungen der Berufspersönlichkeit. Basel, Wittmer, 1933, str. 99 + 3 thl.
- Bourceret A.: Les associations professionnelles ouvrières en Allemagne; leur développement depuis 1914. Paris, Librairie gén. de droit et de jurisprudence, 1933. (30 fr).
- Brassloff Stephan: Staat u. Gesellschaft in d. römischen Kaiserzeit. 2 Vorträge. Wien, Perles, 1933, str. 69. (1,90 mk).
- Brell Benno: Das psychologische Berufsbild d. Handlungsgehilfin. Versuch einer induktiven Zielgewinnung für die Mädchenerziehung in kaufmännischen Schulen. Berlin—Wilmersdorf, Verband d. weibl. Handels- u. Büroangestellten, 1933, str. 72. (1,40 mk).
- Bugnet Charles: Le Maréchal Lyautey. Tours, Mamę, 1933, Collection pour tous 244, str. 320.
- Caduff Gian: Die Knabenschaften Graubündens. Eine volkskundlich-kulturhistorische Studie. Chur, Schuler in Komm, 1932, str. VIII + 256. (4 mk).
- Carli Mario: L'Italien de Mussolini. Roman de l'ère fasciste. Préf. et trad. de Roger Duguet. Paris, Nouv. édit. latines, 1931, str. 271. (15 fr).
- Channing Alice: Employed boys a. girls in Milwaukee. Washington, U. S. Dept. of Labor. Children's Bureau, 1932, str. 71.
- Czarnowski Olgierd: Conditions ethnographiques des anciennes provinces orientales de la Pologne. Préf. de Georges Bienaimé. Paris, Librairie franco-polonaise et étrangère 1932, str. XXII + 165.
- Deimling-Triebel Magdalene: Die Eingliederung von Rechtsbrechern in Wirtschaft u. Gesellschaft als Aufgabe d. Gerichtshilfe. Eine sozialpädagogische Untersuchung auf Grund von Material der Halle'schen Gerichtshilfe. Durlach (Baden), Widmann, 1932, str. 146.
- Dreyfuss Carl: Beruf u. Ideologie der Angestellten. München, Duncker & Humblot, 1933, str. 277. (9 mk).
- Engelhardt Roderich v.: Die deutsche Universität Dorpat in ihrer geistesgeschichtlichen Bedeutung. München, Reinhardt, 1933, str. X + 570 + 25 tbl. (17 mk).

- firmier Julie: Der Kindergarten. Kindergärtnerin, Hortnerin, Jugendleiterin. Amtl. preuss. Bestimmungen. Berlin, Weidmann, 1933, str. 206. (3,40 mk).
- Favre B.: Les sociétés secrètes en Chine. Origine; rôle historique; situation actuelle. Paris, Maisonneuve, 1933, str. 222. (20 fr).
- Fischer Fritz Wilhelm: Die Angestellten, ihre Bewegung u. ihre Ideologien. Wertheim a. M., Bechstein, 1932, str. 153.
- Fox Ralph: The class struggle in Britain in the epoch of imperialism. P. 1, 1880—1914. London, Lawrence, 1932, str. 96.
- Frazier E. Franklin: The free Negro family. A stvdy of family origins before the Civil War. Nashville, Fisk Univ. Pr., 1932, str. 75.
- Fritseh Theodor: Handbuch d. Judenfrage. Die wichtigsten Tatsachen zur Beurteilung des jüdischen Volkes, zusammengestellt u. herausg. 31. völlig neu bearb. Auflage. Leipzig, Hammer-Verlag, 1932, str. 560. (4,50 mk).
- Garvin J. L.: The life of Joseph Chamberlain. Vol. I. 1836—1885, Chamberlain and democracy. London, Macmillan, 1932, str. 638.
- Geiger Theodor: Die soziale Schichtung des deutschen Volkes. Soziographischer Versuch auf statistischer Grundlage. [Soziologische Gegenwartsfragen H. 1.]. Stuttgart, F. Enke, 1932, str. VI + 142. (6 mk).
- Glunger Wilhelm: Die Erfüllung des Staatsgedankens. Grundzüge e. Gestaltlehre d. Staates. München, Voglrieder, 1933, str. 43. (2,70 mk).
- Goldenberg Boris: Beiträge zur Soziologie d. deutschen Vorkriegssozialdemokratie. Berlin, Iszdonat, 1932, str. 67.
- Green John: Mr. Baldwin. A study in postwar conservatism. London, Low, 1933, str 283.
- Grolman Adolf v.: Lage U. Verlagerung der bürgerlichen Jugend Deutschlands. Stuttgart, Bonz, 1932, str. 60. (1 mk).
- Groves Ernest Rutherford: Marriage. New York, Holt, 1933, str. 568. (2,80 \$).
- Hart F. Th.: Alfred Rosenberg. Der Mann u. sein Werk. München, J. F. Lehmanns Verlag, 1933, str. 96. (1,40 mk).
- Hearnshaw F. J. C.: Conservatism in England. An analytical, historical a. political survey. London, Macmillan, 1933, str. 334.
- Higger Michael: The Jewish utopia. New York, Author, 1932, str. 169. (2 \$).
- Hlond Kardinal: Les principes chrétiens de l'état. Liège: Pensée catholique, 1932, str. 32.
- Ipsen Gunther: Das Landvolk. Eine soziologischer Versuch. Hamburg, Hanser. Verlags-Anstalt, 1933, str. 74 + kt. (2,50 mk).
- Ipsen Gunther: Programm einer Soziologie des deutschen Volkstums. Berlin, Junker & Dönhaupt, 1933, str. 24. (1,40 mk). Odbitka z Archiv f. angewandte Soziologie, 1932. H. 4.
- Irsay Stephen d': Histoire de universités françaises et étrangères depuis les origines jusqu'à nos jours. Vol. 1. 2. Paris, Picard, 1933, str. 800 + 40 tbl. + 2 kt. (95 fr).

- Jakobson Michael: Die russischen Gewerkschaften, ihre Entwicklung, ihre Zielsetzung u. ihre Stellung zum Staat. Berlin, Prager, 1932, str. XII + 188. (4,50 mk).
- Kasten Anneliese: Der wachsende Stand. Eine sozialstatische Untersuchung zur Lage der technischen, kaufmännischen u. Bürolehrlinge. Beitrag aus dem Werk des Gewerkschaftshundes der Angestellten: Die kommende Generation. Berlin, Sieben-Stäbe-Verlag, 1933, str. 83 in 4'.
- Kasten Anneliese u. Heinrich Hans: Die kommende Angestellten-Generation. Eine sozialstatistische Untersuchung des Gewerkschaftsbundes der Angestellten über Herkunft, Arbeitsverhältnisse u. Berufsausbildung der Lehrlinge in Angestelltenberufen. Berlin, Sieben-Stäbe-Verlag, 1933, str. 143 in 4°. (5 mk).
- Keranflech-Kernezne C. de: La femme de la campagne, ses épreuves et ses responsabilités. Au service de la femme agricole. Enquêtes, initiatives et organisations féminines. Paris, Edit. Spes, 1933, str. 280. (12 fr.).
- Kollontai Alexandra: La femme nouvelle et la classe ouvrière. Trad. par Marie Bor. Paris, Eglantine, 1933. (10 fr.).
- Kramm Heinrich: Formen des Patriziats in den oberdeutschen Städten um 1500. Teildr. Würzburg, Triltsch, 1932, str. XX + 25.
- Kröcker Friedrich u. Fechter Rolf: Die religiöse Situation d. christlichen Jugend Deutschlands. Stuttgart, Bonz, 1932, str. 70. (1 mk).
- Kuchta Jan: Dziecko włóczęga. Biblioteka Wychowawcza M. Arcta pod redakcja Prof. Dr. Z. Mysłakowskiego. Warszawa, M. Arct, 1933, str. 172.
- Küppers-Sonnenberg Gustav, Adolf: Deutsche Siedlung. Idee u. Wirklichkeit. T. 1. Gesamtdarstellung der deutschen Siedlung in allen Formen u. Spielarten. Die begrifflichen u. ideologischen Grundlagen d. Siedlung, Ableitung eines synthet. umfass. Siedlungsbegriffs, Formen u. Arten d. Siedlung. Charlottenburg, Grundstücks-Warte, 1933, str. 124. (4,80 mk).
- Lennhof Eugen: Politische Geheimbünde im Völkergeschehen. Textl. ungekürzte Sonderausgabe. Neu durchgesehen. Berlin: Zsolnay, 1932, str. 557. (3,75 mk).
- Linden Franz: Sozialismus u. Religion. Konfessionssoziologische Untersuchung d. Labour-Party 1929—1931. Leipzig, Tauchnitz, 1932, str. 178 + 1 kt. (9 mk).
- Lober Volkmar: Freiherr von Stein. Staatsmann u. Christ. Berlin, Wichern-Verlag, 1933, str. 141. (3 mk).
- Lublinski Ida: Vom Mutterrecht zum Vaterrecht. Bedeutsame Entwicklungstatsachen in ihren psychologischen, soziologischen u. ökonomischen Folgen. Berlin, Herbig, 1933, str. 127. (3 mk).
- Lumpkin Katharine Dupre: The family. A study of member rôles. London, Oxford Univ. Pr., 1933.
- Mair Erich: Die Psychologie der nationalen Minderheit. Münster, Aschendorf?, 1933, str. 86. (3 mk).

- Malevsky - Malevitch P.: Russia USSR. A complete handbook. New York, Payson, 1933, str. 727. (10 \$).
- Maresch Maria: Ehe u. Familie auf kleinstem Lebensraum. Das Buch vom einfachen Leben. Paderborn, Schöningh, 1933, str. 208. (2,70 mk).
- Michels Franz: Zur Geschichte der Grossbauerschaft u. des Hofes. Essen, Fredebeul & Koenen, 1932, str. 260 + 4 tlb. (6 mk).
- Moe ller van den Bruck Artur: Das ewige Reich. Herausg. v. Hans Schwarz. Bd. 1. Die politischen Kräfte. Breslau, Korn, 1932, str. 343. (4 mk).
- Morche Franz: Strukturwandlungen im Deutschen Transportarbeiterverband. Würzburg, Tritsch, 1932, str. VI + 86.
- Mühlmann Wilhelm Emil: Die geheime Gesellschaft der Arioi. Eine Studie über polynesische Geheimbünde, mit besond. Berücks. d. Siebungs- u. Auslesevorgänge in Alt-Tahiti. Leiden, Brill, 1932, str. 91 in 4°. (Berlin Diss.).
- Neumann Erwin: Das städtische Siedlungswesen. Stuttgart, Wittwer, 1933, str. VI + 56. (3,20 mk).
- Niederer Werner: Der Ständestaat des Faschismus. München, Duncker & Humblot, 1932, str. VIII + 190. (7,50 mk).
- Olden Balder: Paradiese des Teufels. Das Leben Sir Roger Casements. Berlin, Universitas, 1933, str. 223. (3,80 mk).
- Pancritius Marie: Aus mutterrechtlicher Zeit. Mödling, Anthropos (Abdr. aus Anthropos), str. 743—778 in 4°. (2,40 mk).
- Pohl Gerhard: Über das Berufsbewusstsein. Eine bildungs-psychologische Untersuchung, durchgeführt an Hamburger Friseurlehrlingen. Langensalza, Beltz, 1933, str. VI + 122. (3,60 mk).
- Prévost Jean: Geschichte Frankreichs seit dem Kriege. Einzig berechtigte Übersetzung von Karl Wilhelm Körner. Stuttgart, Engelhorn, 1932, str. 230. (4,80 mk).
- Puder Magda: Die Erwerbstätigkeit der verheirateten Frau. Berlin—Charlottenburg, Gebr. Hoffmann, 1932, str. 69.
- Reeves Floyd W.: The University of Chicago Survey. Vol. 1—12. Chicago, Univ. of Chicago Pr. 1933. (30 \$).
- Restarick Henry Bond: Sun Yat Sen; liberateur de la Chine. Trad. de R.-Ch. Duval. Paris, Payot, 1932, str. 199. (18 fr).
- Remme Hermann: Die Sowjetunion. Bd. II. Altona, Haym, 1933, str. 316 + 2 kt. (2,85 mk).
- Roger Gabriel: Hitler, l'homme qui vient. Paris, Edition „Spes“, 1932, str. 191. (9 fr).
- Rolfes Heinrich: Der wandernde Erwerbslose u. das Problem seiner Zuführung zum Arbeitsmarkt. Bernau, Grüner-Verlag, 1932, str. 235. (4,50 mk).
- Roździeński Walenty: Officina ferraria abo huta i warsztat z kuźniami szlachetnego dzieła żelaznego. Poemat roku 1612 z unikatami biblioteki Kapituły Gnieźnieńskiej wydawnictwo Roman Pollak. Poznań, Druk. J. Kuglina, 1933. str. 58 + 4 nlb.

- Rumpf Max: Politische u. soziologische Staatslehre. Tübingen, Mohr, 1933, str. 39. (1,50 mk).
- Runkel Ferdinand: Geschichte der Freimaurerei in Deutschland. Bd. 3. Berlin, Hobbing, 1932, str. VI + 464 in 4°. (25 mk).
- Russel E. John sir: The farm a. the nation. London, Allen & Unwin 1933, str. 240.
- Schorr Albert: Zur Soziologie des Industriearbeiters an der Saar. Völklingen, Hofer, 1933, str. 60.
- Schulze Konrad Werner: Stadt u. Land als organischer Lebensraum. Stuttgart, Akad. Verl. Wedekind, 1932, str. 64. (2,80 mk).
- Schwager Josef: Die Entwicklung Afghanistans als Staat u. seine zwischenstaatlichen Beziehungen. Leipzig, Noske, 1932, str. XI + 100. (5 mk).
- Seelhoff Paul: Die deutsche Schule. Eine Kulturgeschichte der deutschen Schule, u. des deutschen Lehrers. Eingel. von Georg Wolff. Detmold, Meyer, 1932, str. 363 in 4° + 33 tbl. (28 mk).
- Segesser Olga y.: Die berufliche Ausbildung d. Frau im Gewerbe. Bern, Grunau, 1933, str. VIII + 101.
- Sharp Thomas: Town a. countryside. Some aspects of urban a. rural development. London, Oxford Univ. Pr., 1932, str. 239 in 4°. (15 sl.).
- Sommerfeld Martin H.: Hermann Göring. Ein Lebensbild. 3 erw. Aufl. Berlin, Mittler, 1933, str. 75. (1,50 mk).
- Stachniuk Jan: Kolektywizm a naród. Poznań, Nakładem Związku Polskiej Młodzieży Demokratycznej, 1933, str. XII + 2 nlb. + 101.
- Stephenson Carl: Borough a. town. A study of urban origins in England Cambridge, Mass, Mediaeval Acad. of America, 1933, str. 256. (4,75 \$).
- Stiewe Willy: So sieht uns die Welt. Deutschland im Bild d. Auslandspresse. Berlin, Deutsche Rundschau, 1933, str. 108. (2,60 mk).
- Thormann Werner: Ignaz Seipel. Der europäische Staatsmann. Frankfurt a. M., Carolus Dr., 1932, str. 82. (1,90 mk).
- Thünen Hans v.: Das Land, die Rettung der jungen Generation. Stuttgart, Bonz. 1932, str. 57. (1 mk).
- Totschek Carl: Der Begriff des leitenden Angestellten. Borna—Leipzig, Noske, 1932, str. X + 80.
- Tumlirz Otto: Jugendpsychologie der Gegenwart. 2. verm. Auflage. (Philosophische Forschungsber. 7). Berlin, Junker & Dünnhaupt, 1933, str. 97. (3,80 mk).
- Tureck Ludwig: Ein Prolet erzählt. Lebensschilderung eines deutschen Arbeiters. Charkow, Staatsverlag d. nation. Minderheiten, 1932, str. 215. (1,50 rb.).
- Walther Andreas: Völker-Soziologie. Kulturtypen U. soziolog. Ausländforschung. Vortrag. Hamburg, Seminar f. Soziologie, 1932, str. 15. (0,50 mk).

- Weyer Edward Moffat: *The Eskimos. Their environment and folkways.* New Haven, Conn., Yale, 1932, str. 508. (5 \$).
- Wiedfeld Wilhelm: *Der deutsche Gewerkschaftsbund.* Leipzig, Kittler, 1933, str. 142. (3 mk).
- Winkler John Kennedy: *Woodrow Wilson; the man who lives on.* New York, Vanguard, 1933, str. 310. (3,50 \$),
- Wissdorff Annemarie: *Berufs- u. Lebensschicksale erwerbsbeschränkter Frauen in Kln.* Berlin, Dreyer, 1932, str. 67.
- White William Alanson: *Crimes and criminals.* New York, Farrar & Kinehart, 1933, str. 284. (2,50 \$).
- Zeller Gaston: *La France l'Allemagne depuis dix siècles.* Paris, Colin, 1932, str. 212. (10,50 fr.).

VI.

Wytwory społeczne.

- Willems Emil: *Kollektivmeinung u. Presse. Ein Beitrag zur speziellen Soziologie. Inaugural-Dissertation.* Köln, 1930, str. VIII + 51.

Większość prac z zakresu t. zw. socjologii prasy charakteryzuje przede wszystkim jedna zasadnicza wada: pisane są przez ludzi, których wykształcenie socjologiczne jest albo żadne, albo stojące na poziomie z przed mniej więcej 40 lat. Nic dziwnego tedy, że zagadnienia socjologiczne prasy formułowane są równie prosto jak mętnie. Czytelnicy dziennika tworzą zdaniem tych „socjologów” t. zw. publiczność, która z kolei jest niczem innym jak tylko rozsianym przestrzennie „tłumem psychologicznym” w sensie Le Bon'a. Takie postawienie sprawy pozwala im już gładko i sprawnie rozwiązać wszystkie inne zagadnienia z dziedziny socjologii prasy. Jako „tłum psychologiczny” wykazują czytelnicy: bezkrytyczność, sugestyjność, impulsywność, zmienność, zanik poczucia indywidualnej odpowiedzialności i wogóle zanik świadomości własnego ja, skłonność do myślenia tylko obrazami (nie pojęciami), niechęć do wysiłku myślowego i wnikliwych rozważań, tendencję do uogólnienia pojedynczych faktów konkretnych, ślepa uległość dziennikowi (który spełnia tu funkcję przywódcy tłumu) i cały szereg innych cech wymienionych przez Le Bon'a. Cechy te mają wyznaczać zarówno reakcje czytelników oraz ich ustosunkowanie się do treści podawanych w dzienniku jak i sam dziennik w jego metodach oddziaływania na czytelników.

Tak rozwiązują problem np. Fr. Giovanoli lub L. Benario w artykułach drukowanych przed kilku laty w *Zeitschrift für Völkerpsychologie u. Soziologie*” czy G. Münzner w pracy „öffentliche

Meinung u. Presse" wydanej w r. 1928, a za nimi idą bezkrytycznie uczeni tworzący t. zw. naukę o prasie jak np. E. Dovifat w popularnej pracy p. t. „Zeitungswissenschaft" (1931) czy W. Kapp w rozprawie „Die Tendenz zur Masse in unserer Zeit" drukowanej w czasopiśmie „Zeitungswissenschaft" Nr. 4 z r. 1932. Dlaczego to czytelnicy dziennika mają tworzyć jako formacja społeczna „tłum psychologiczny" i czy termin „tłum" jest tu wogóle na miejscu, nad tern ci „socjologowie prasy" nie lubią się zastanawiać, podobnie jak nie lubią zastanawiać się nad tem, czy termin „opinia publiczna" oznacza jakiś jednolity stan rzeczy a jeśli to jaki, czy też jest z gołą mętnym zwrotem, poza którym kryje się każdorazowo inna a zawsze bogato zróżnicowana rzeczywistość społeczna, domagająca się równie zróżnicowanych oznaczników słownych. Cała ta pseudo-naukowa „socjologia prasy" uprawiana jest w czasie, w którym równocześnie sama socjologia czyni bądź co bądź potężny postęp, uściśla i precyzuje swoje zagadnienia i metody, tworzy terminologię coraz to lepiej pokrywającą się z wielolitą złożonością rzeczywistości społecznej a zarazem usilnie pracuje nad uwolnieniem się od obiegowych hipostaz werbalnych. W ostatnich dopiero latach można obserwować próby podejmowania zagadnień prasy przy pomocy współczesnego ryzsztunku socjologii, przeprowadzane przez, samych socjologów.

Jedną z takich prób jest właśnie praca Willems'a, przedstawiona jako teza doktorska prof. A. Vierkant'owi. Autor opiera się w swoich wywodach na „Gesellschaftslehre" A. Vierkant'a i „Die Gestalten der Gesellung" Th. Geiger'a; od nich również przejmuje terminologię socjologiczną. Zadaniem jego pracy jest zbadanie „czem jest opinia kolektywna i prasa w odniesieniu do ich społecznego podłoża". W trzech krótkich, zwięźle pisanych rozdziałach, omawia Willems kolejno: opinię kolektywną, jej zasadnicze typy i właściwości, następnie prasę, jej funkcje społeczne i stosunek do kolektywów a wreszcie wyrażanie się opinii kolektywnych w prasie i kształtowanie ich przez prasę z uwzględnieniem metod tego kształtującego wpływania oraz ich psycho-społecznych podstaw. Autor odrzuca zarówno termin „opinia publiczna" jak i „publiczny"; poddając krytyce olbrzymią rozmiarami, równie niestrawną jak mało użyteczną analizę Tönnies'a („Kritik d. öffentlichen Meinung"), stwierdza, iż Tönnies przeprowadza analizę i klasyfikację form „opinii publicznej", abstrahując od rodzaju jej społecznego substratu, od rozróżnienia cech jej społecznego „nośnika". Myśl ludzka — powiada słusznie Willems — uwiedziona względna samodzielnością opinii kolektywnej jako obiektywnego tworu impersonalnego, ma stałą tendencję do rozpatrywania tej opinii

w oderwaniu i niezależnie od tej społecznej rzeczywistości, od tego tworu kolektywnego, z którego ona wyrosła i który jedynie pozwala na socjologiczną typizację. Oderwane zaś rozważanie opinii kolektywnej prowadzi z chwilą, kiedy próbuje się związać ją z substratem społecznym do mętnego pojęcia „zbiorowości” czy „publiczności”. Odmiennosc i nowość stanowiska w tej rozprawie doktorskiej polega na tym, że autor swoją typologię opinii kolektywnych opiera ściśle na typologii „tworów kolektywnych”. Łącząc ze sobą — co prawda niezbyt szczęśliwie — rozróżnienia tworów kolektywnych Vierkandt'a z rozróżnieniami Geiger'a ustala dwa zasadnicze ich typy: dynamiczne i summatywne. Dynamiczne twory kolektywne obejmują: „grupy” (w sensie Vierkandt'a), których cechą charakterystyczną jest „istotnościowe powiązanie członków ze względu na treści doświadczane przez nich jako dotyczące całej grupy”, wchodzące w zakres „świadomości my” czyli „świadomości grupowej” oraz „mnogości lub tłumu”, odpowiadające a raczej mające odpowiadać przelotnym skupiskom czyli przelotnym przestrzennie skupionym zbiorowościom („Haufe”) Geigera, których jednostki powiązane są ze sobą przelotnie jedynie świadomością tożsamej czyli wspólnej postawy i tożsamego zachowania się w odniesieniu do tego samego przedmiotu czy ogólniej sytuacji. Summatywne twory kolektywne obejmują jedynie warstwy społeczne. W związku z tym podziałem tworów kolektywnych wyróżnia autor:

1. opinię spólotową — w grupie, 2. opinię wspólną — w „mnogości” lub tłumie czy kolegijum i 3. opinię tożsamą — w warstwie. Przez opinię rozumie autor to wszystko, „co w jakikolwiek sposób sądząco zostało utrwalone w obiektywnej formie mowy” (str. 8) czy to jako „wiedza”, czy jako „wiara”, czy nawet jako liczące się z możliwością błędu domniemanie. Opinia grupowa — to „przeżycia my” członków grupy, jeśli i o ile treścią tych przeżyć są opinie lub kształtowanie się opinii. Opinie kolektywne są to „normatywne, impersonalne twory obiektywne” w sensie Vierkandt'a i Th. Litt'a. Biorąc za punkt wyjścia rozróżnienie aktualnego i potencjalnego ducha kolektywnego u Vierkandt'a, dzieli autor opinie kolektywne na: 1. potencjalną — do której zalicza „wszelkie nieświadome (słabo uświadomione) utajone... formy opinii kolektywnej”, zawierające „uprzednio zapadłe sądy, działające jako regulatywy nieświadomie determinujące przyszłość”, zamieniające się w opinie aktualne i świadome tylko, kiedy natrafiają na przeszkody oraz 2. a k t u a l n ą opinię kolektywną, świadomą, walczącą o możliwości rozwoju i uznanie kolektywu, która po zwycięskiej walce zamienia się z kolei w potencjalną. Faktyczny wpływ społeczny wywiera opinia dopiero w stadium potencjalnym (str. 12/13). Opinia kolek-

tywna — zdaniem Willems'a — ma charakter wyłącznie formalny, nie oznacza nigdy jakiejś ściśle określonej treści, jest tylko „formalną możliwością obiektywizacji innych obiektywnych tworów impersonalnych jak prawo, zwyczaj, religia itp. (str. 16).

Przedstawiłem bardziej szczegółowo wywody I. rozdziału rozprawy Willems'a, ponieważ odmiennosc traktowania zagadnienia najwyraźniej w nim właśnie się wyraża i ponieważ dalsze rozdziały są już tylko logicznym wysnuciem konsekwencji socjologicznych zajętego w nim stanowiska. Ponieważ prasa ma charakter ciągły, może być obiektywizacją tylko trwałych kolektywów. Istnieją tedy dwa tylko rodzaje prasy: 1. prasa grup i 2. prasa warstw. W analizie społecznej funkcji prasy, w krytyce i wyjaśnianiu t. zw. fałszywie „uniwersalności” treści dziennika podobnie jak i w przedstawieniu stosunku prasy do opinii i metod wpływania prasy na opinię probleminatyzacja i rozwiązywanie zagadnień jest wyłącznie socjologiczne, chociaż przyznaje autor, iż dziennik jest zjawiskiem obchodzącym nie tylko socjologa. Interesuje go nie to, czym jest prasa sama w sobie, czym chciałaby być lub czym powinna być (jak to przeważnie ma miejsce u teoretyków prasoznawstwa), lecz tylko czym jest w rzeczywistości prasa w jej wzajemnych relacjach z twórcami kolektywnymi oraz ich opiniami kolektywnymi. Stąd w wielu wypadkach pomija lub po krótkiej krytyce odrzuca szereg cech, które według Löbl'a a ostatnio nawet Dovifat'a mają jakoby należeć do cech istotnych, konstytutywnych pojęcia „prasy”. W analizie i próbie wyjaśnienia stosunku czytelnika do dziennika — miejsce „sugestji” zastępują tu relacje socjologiczne lub psycho-społeczne czynniki, przedstawione zgodnie z rozdziałem „o społecznym wyposażeniu człowieka” w „Gesellschaftslehre” Vierkandt'a.

Ogólnie biorąc można stwierdzić, iż w analizach psycho-socjologicznych autor korzysta niemal wyłącznie z prac Vierkandt'a, w analizach natomiast socjologicznych przede wszystkim z „Gestalten d. Gesellung” Geiger'a, której dystynkcje pojęciowe usiłuje powiązać z dystynkcjami „świadomości kolektywnej” u Vierkandt'a. I tu właśnie zaczynają się nieporozumienia, które prowadzą Willems'a do fałszywych rozróżnień, nieistniejących przeciwstawięń, zbyt pochopnych uproszczeń i mętności wywodów. Nieostrożne przeniesienie terminologii Vierkandtowskiej w dziedzinę dystynkcji pojęciowych bądź co bądź odmiennego systemu socjologicznego Geiger'a, spowodowane zapewne niedokładną lekturą obu mistrzów doktoranta, doprowadziło go do oczywistej konfuzji terminów. Mniejsza z tem, że — używając nieco przestarzałego wyrazu — „istota” opinii kolektywnej nie została w tej pracy bynajmniej jasno i wyraźnie ujęta. Ostatecznie umysł ludzki ulega tak

łatwo fikcjom werbalnym z jednej, tendencji do psychologizacyjnych paralelizacji z drugiej strony, iż trudno się dziwić, jeśli myśl młodego doktoranta natrafia na nieprzezwyciężone trudności w zwalczaniu tych oparów potocznego błędu i pseudo-teoretycznych dywagacji, które najdokładniej przystąpiły możliwości socjologicznego spojrzenia na wielobarwną rzeczywistość; w uwodnym tańcu tych oparów skoziołkował przecież niejeden stary, wytrawny socjolog, wynosząc z niego rewelacje o wielu niepotrzebnych, nieistotnych, często nieistniejących rzeczach, w których giną zatopione doszczętnie i zamazane nieliczne przypadkowo dojrzone naprawdę istotne rzeczy. Mniejsza nawet z tem, że trudno doprawdy zrozumieć realne znaczenie powiedzenia: „opinia kolektywna... jest tylko formalną możliwością objektywizacji” innych impersonalnych tworów objektywnych (prawa, zwyczaju, religji), skoro sama jest „normatywnym, impersonalnym tworem objektywnym” i skoro w dodatku „możliwymi formami objektywizacji opinii kolektywnej są mowa i pismo, zwłaszcza druk” (str. 17); tak bardzo bliskie wydaje się to tej mitologii, w której dziwnie twórczo i sprawnie porusza się nazbyt często naukowa myśl niemiecka. Gorzej jest jednak, iż autor wskutek niezrozumienia czy mało uważnej lektury Geiger'a a nawet Vierkandt'a przeprowadza klasyfikację opinii kolektywnych na podstawach nieistotnych a nawet fałszywych. Willems zgoła nie rozumie, jaka według Geiger'a zachodzi różnica między skupiskiem (Haufe)¹⁾ a warstwą. Przez fałszywą trawestację definicji „skupiska” zalicza do niego autor kolegią i tłumy właściwe, które według Geiger'a są zawsze grupą społeczną. Z drugiej strony między warstwą a skupiskiem niema u Geiger'a różnicy, jaka zachodzi między dynamicznym a czysto! summatywnym tworem kolektywnym. Ani pierwsza ani drugie jako pojęcia socjologiczne nie są sprowadzalne do prostej sumy jednostek, które wykazują jedynie papalelizm pewnej cechy czy pewnego zespołu cech. Nie prosta tożsamość cech wyodrębnia je jako twory społeczne, lecz dopiero świadomość składających się na nie jednostek, że i ci inni posiadają jakościowo tożsame czy pokrewne cechy względnie świadomość tożsamości czy analogii sytuacji zewnętrznej (vide Geiger, str. 18 i 105). Słowem zarówno warstwę jak i skupisko charakteryzuje u Geiger'a uświadomiona tożsamość cech czyli wspólność cech, a więc — z punktu widzenia rozróżnień Willems'a i Vierkandt'a — obie należą do tworów dynamicznych, a ich opinie kolektywne należą obie do „opinii wspólnych”. Zbyt wiele miejsca zajęłaby szcze-

¹⁾ Myślę, że termin „skupisko” najlepiej oddaje intencje myślowe terminu „Haufe” u Geiger'a.

gółowa analiza tych wszystkich konfuzyj terminologicznych, które hojnie acz bezwiednie rozsiał autor na niewielu stronicach swojej pracy. Można się dziwić próbując zrozumieć, dlaczego nie dostrzegł, iż co innego wspólna opinia kolegium sędziów, powstała przez wzajemny wpływ i wymianę myśli jednostek działających z polecenia grupy i w charakterze jej wykonawców, co innego zgoła uświadomienie sobie paralelizmu indywidualnych opinij. Trudno jednak pogodzić się z zamieszczeniem, jakie wywołuje autor w własnych wywodach, kiedy przeprowadziwszy granicę między skupiskiem a warstwą, zatapia ją następnie w oświadczeniu, iż „przestrzenne skupienie (w skupisku) może być zastąpione przez techniczne surogaty, jak telefon, radjo i t. d.; (str. 5). Tak jak trudno zrozumieć, dlaczego prasa nacjonalistyczna w Niemczech ma należeć do prasy warstw *aequo loco* z prasą bulwarową, czy ogłoszeniową (str. 26), — jeśli nawet uwzględni się, że praca była pisana w r. 1930.

Możnaby wiele jeszcze bardziej szczegółowych zarzutów postawić pracy Willems'a, nie chciałbym jednak mnożyć i tak już przydługiej analizy krytycznej. Rozprawa wymaga gruntownej znajomości Geiger'a a zwłaszcza Vierkant't'a, ponieważ autor przeważnie stosuje tylko ich dystynkcje pojęciowe, bez bliższego ich omówienia i uzasadnienia własnego ich użytku. Czytelnikowi, nie znającemu tych dwóch socjologów „Kollektivmeinung u. Presse”, zapewne nie wiele wskutek tego powie. Mimo wszystkie braki i wady Willems posunął niewątpliwie naprzód zagadnienie „opinij kolektywnej” przez świadome postawienie go na właściwym gruncie: od kolektywu do opinii, nie naodwrot (jak to czyniono dotychczas). Wyprowadził przez to cały problem poza beznadziejność rozważań nad mitologiczną „opinija publiczną”. W próbie tej — niezależnie od pomyłek autora — terminologia socjologiczna nietylko Vierkant't'a ale i Geiger'a okazuje się niewystarczająca. Samo zaś zagadnienie „istoty” opinii kolektywnej, jej różnicy od indywidualnej, stosunku do innych czynników życia społecznego a wreszcie problem jej ewentualnej częściowej lub całkowitej likwidacji przez sprowadzenie do innych już znanych czy wymagających dopiero ich odkrycia „czynników” czy „sił” społecznych — to wszystko jest jeszcze zadaniem przyszłości. Na razie zaś zarówno „opinija publiczna” jak nawet i „opinija kolektywna” w obecnym stanie ich analizy socjologicznej reprezentują smutny a zarazem zdumiewający przykład tego, jak dalece wybitni i najwybitniejsi nawet socjologowie współcześni operują spokojnie w swoich wywodach terminami zgoła fantastycznie mętne.

Tadeusz Szczurkiewicz (Poznań).

- Blau Albrecht: Der Inseratenmarkt der deutschen Tageszeitungen. Berlin, Junker & Dünnhaupt, 1932, str. 198. (6 mk).
- Bloomfield Paul: Imaginary worlds. Or the evolution of Utopia. London, Hamilton, 1932, str. 283.
- Bonno Gabriel: La constitution britannique devant l'opinion française de Montesquieu à Bonaparte. Paris, Champion, 1932, str. 319. (50 fr.).
- Büchner Rudolr: Die Provence in merowingischer Zeit. Verfassung, Wirtschaft, Kultur. Stuttgart, Kohlhammer 1933. Arbeiten z. dt. Rechts- u. Verfassungsgeschichte. 9, str. 112. (5,40 mk).
- Bystroń Jan Stanisław: Przysłowia polskie. Kraków, Nakładem Polskiej Akademji Umiejętności. Skład główny w księgarniach Gebethnera i Wolffa, 1933, str. 260. (8 zł).
- Driault Ed. et L'héritier M.: Histoire diplomatique de la Grèce depuis 1821. jusqu'à nos jours. Vol. 1—5. Paris, Presses univ. de France, 1932. (200 fr.).
- Droz Jacques: L'opinion publique dans la Province Rhénane au cours d'un conflit austro-prussien, 1864—66. Bonn, Röhrscheid, 1932, str. XIV + 54. (3 mk).
- Fassett Frederick Gardiner: A history of newspaper in the districts of Maine 1785—1820. Orono, Me., Orono of Me. Pr., 1932, str. 242. (0,75 \$).
- Georgii Eberhard: Über die Grenzen der Zeitungsverbreitung. Versuch c. Systematik, durchgeführt am Zeitungswesen in Süddeutschland. Teildr. Kalkberge, Müller, 1932, str. 59.
- Hass Hermann: Sitte u. Kultur im Nachkriegsdeutschland. Hamburg, Hanseat. Verlags-Anst., 1932, str. 222. (5,50 mk).
- Kaupert Walter: Die deutsche Tagespresse als Politicum. Freudenstadt, Kaupert, 1932, str. 265.
- Levonian Lutfy: The turkish press. Selections from the turkish press showing events a. opinions 1925—32. Transl. a. arranged. London, Paul, 1933, str. 216.
- Lew Emanuel: Über den Einfluss der schönen Literatur auf die russische soziale Bewegung. Breslau, Jungfer, 1932, str. 76.
- Meyer Dora Henny: Die Weserzeitung von 1844 bis zur Reichsgründung. Die Entwicklung einer führenden dt. Zeitung. Bremen, Schünemann, 1932, str. 265.
- Michael Jerome a. Adler Mortimer Jerome: Crime, law a. social science. New York, Harcourt, 1933, str. 469. (3,50 \$).
- Pettoello Decio: An outline of Italian civilization. London, Cassel 1933, str. 460.
- Pinot Virgile: La Chine et la formation de l'esprit philosophique en France 1640—1740). Paris, Geuthner, 1932, str. 480.
- Reverdy Louis: Le pourboire. La nature juridique. Son évolution. Les problèmes actuels qu'il soulève. Paris, Presses mod., 1930, str. 132.

- Rüttgers Severin: Erweckung des Volkes durch seine Dichtung. Erwägungen u. Hinweise zur volkhaften Erziehung. Leipzig, Dürr, 1933, str. 206. (6 mk).
- Ryan Edwin: The Church in the South American Republic. Milwaukee, Bruce Publ. Co., 1932, str. 119. (1,50 |).
- Siebs Benno Eide: Grundlagen u. Aufbau der altfriesischen Verfassung. Breslau, Marcus, 1933, str. 152 + 8 tbl. (9 mk).
- Sommer Friedrich: Die Wiener Zeitschrift 1792—1793)). Die Geschichte eines antirevolutionären Journals. Zeulenroda, Sporn, 1932, str. XV + 167.
- Stelmachowska Bożena: Podkozioiek w obrzędowości zapustnej Polski Zachodniej. Instytut Zachodnio-Słowiański przy Uniwersytecie Poznańskim. Poznań, G. Gebethner & Wolff, 1933, str. X + 176.
- Stiewe Willy: Das Bild als Nachricht. Nachrichtenwert u. Technik d. Bildes. Ein Beitrag zur Zeitungskunde. Berlin, Duncker (Zeitung u. Zeit. 5), 1933, str. 197. (5 mk).
- Stutterheim Kurt: Die englische Presse von ihren Anfängen bis zur Gegenwart. Zeitung u. Zeit. Bd. VI. Berlin, Duncker, 1932, str. VIII nlb. + 139. (5 mk).
- Traub Hans: (Grundbegriffe des Zeitungswesens. Kritische Einführung in die Methode d. Zeitungswissenschaft. Stuttgart, Poeschel. 1933, str. VI + 184. (10,75 mk).
- Traub Hans: Zeitung, Film. Rundfunk. Die Notwendigkeit ihrer einheitl. Betrachtung. Berlin, Weidmann, 1933, str. 22. (0,80 mk).
- Weisgerber Leo: Die Stellung der Sprache im Aufbau der Gesamtkultur. T. 1. Heidelberg, Winter, 1933, str. 96 in 4°. (11 mk).
- Wesendonk Otto Guenter v.: Diplomatie. Eine Einführung in ihr Wesen und ihre Methoden. Rudolfzell am Bodensee, Heim-Verlag, 1933, str. 10.1. (2 mk).
- Whitehead Alfred: Adventures of ideas. New York, Macmillan, 1933, str. 404. (3,50 \$).

VII.

Varia.

- Bieitfeld Artur: Irrwege d. sozialen Fürsorge. Berlin, A. G. V.-Verlag, 1932, str. 56. Abdr. aus Zeitschrift f. Selbstverwaltung. Bd. XV. H. 12/13. (1 mk).
- Ewing John Bertwell: Job insurance. Norman, Okla, Univ. of Okla Pr., 1933, str. 263. (2,50 mk).
- Gradenwitz Otto: Bismarck am Schreibtisch. Der verhängnisvolle Immediatbericht. Berlin, Vahlen, 1932, str. VIII + 125. (3,80 mk).
- Haupt Elisabeth: Amalie Sieveking als Gründerin des weiblichen Vereins für Armen u. Krankenpflege in Hamburg. Berlin—Spandau, Wichern-Verlag, 1933, str. 95. (3 mk).

- Heimpel-Michel Elisabeth: *Ida v. Kortzfleisch. Frauenbewegung und Frauendienstpflicht.* Gotha, Schmidt & Thelow, 1932, str. 62. (1,660 mk).
- Holstein Friedrich v.: *Lebensbekenntnis in Briefen an eine Frau. Eingeleitet u. herausg. von Helmuth Rogge.* Berlin, Ullstein, 1932, str. 55 + 357 in 4°. (9 mk).
- Ziemaître V.: *Un grand artisan de la paix. S. S. Benoît XV et la guerre (1914—1918).* Avignon, Aubanel, 1932, str. XV + 230.
- Mannoni Paul: *Les idées sociales dans l'oeuvre de Paul Bourget.* Oran, Heintz, 1930, str. 170.
- Müller Albert: *Nos responsabilités sociales.* Paris, Edition „Spes“, 1931, str. 173. (10 fr.).
- Niebuhr Reinhold: *The contribution of religion to social work.* New York, Columbia Univ. Press, 1932, str. 113. (2 \$).
- Pörksen Heinrich: *Johann Heinrich Wichern u. die sozialen Fragen.* Rendsburg, Sehrohr-Verlag, 1932, str. 160. (1,80 mk).
- Richter Kurt: *Der Kampf gegen Schund u. Schmutz im Schrifttum, im Lichtbildwesen u. bei Schaustellungen.* Eberswalde-Berlin, R. Müller, 1933, str. VII + 141. *Handbuch d. Jugendpflege.* 13. (3,85 mk).
- Schmidt Axel: *Ostpreussen — deutsch in Vergangenheit, Gegenwart u. Zukunft.* Berlin, de Gruyter, 1933, str. IV + 78. (2 mk).
- Sieburg Friedrich: *Es werde Deutschland.* Frankfurt a. M., Societäts-Verla?, 1933, str. 327. (6,50 mk).
- Sinclair Upton: *Briefe an einen Arbeiter.* Aus d. Amerikan. von Tibor Barta. Leipzig, Prager, 1932, str. 186. (3,80 mk).
- Tillich Paul: *Die sozialistische Entscheidung.* Potsdam, Protte. 1933, str. 201. (3,50 mk).
- Vigness Paul G.: *The neutrality of Norway in the world war.* London, Oxford Univ. Press, 1932.
- Werner Georg: *Zwei Kumpel. Erzählungen aus d. sozialen Kämpfe" im Ruhrbergbau.* Berlin-Steglitz, Verlag „Knappschaft“, 1932, str. 237. (2,70 rak).
- Wheler-Bennett J. W.: *Documents on international affairs.* 1931. London, Oxford Univ. Pr., 1932.
- Zwick M. G.: *Berthold Auerbachs sozialpolitischer u. ethischer Liberalismus. Nach seinen Schriften dargestellt.* Stuttgart, Kohlhammer, 1933, str. XV + 124. (6,60 mk).